R G B WH GR BL Grey Scale #13 C M Y K
DANES PICTA .COM
A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ WOJSK LĄDOWYCH
KATEDRA TAKTYKI OGÓLNEJ

WPŁYW INTEGRACJI Z NATO NA ZMIANY W TEORII TAKTYKI OGÓLNEJ

pk. „INTER"

Biblioteka Główna
Akademii Obrony Narodowej
S/4174
05-004174-002-0

WARSZAWA

68801

Colour Chart #13
Blue Cyan Green Yellow Red Magenta White 3/Color Black
Inches Centimetres
DANES PICTA .COM

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ
WYDZIAŁ WOJSK LĄDOWYCH
KATEDRA TAKTYKI OGÓLNEJ

BIBLIOTEKA GŁÓWNA - ARCHIWUM
Nr ewid. 68801
Akademii Obrony Narodowej

WPŁYW INTEGRACJI Z NATO NA ZMIANY W TEORII TAKTYKI OGÓLNEJ

pk. „INTER"

WARSZAWA 1999

BIBLIOTEKA GŁÓWNA
Nr ewid.

ZESPÓŁ AUTORSKI

1. **płk dr hab. Michał HUZARSKI** - **kierownik zespołu**, rozdz. 1, 2.
2. **płk dr** **Jan BRZOZOWSKI** - rozdz. 5.
3. **płk dr** **Jan KALINOWSKI** - rozdz. 7.
4. **płk dr** **Jerzy CIEŚLIK** - rozdz. 3.
5. **mjr dypl.** **Jan POSOBIEC** - sekretarz zespołu, rozdz. 4.
6. **mjr dypl.** **Marek WRZOSEK** - rozdz. 6.
7. Pani Teresa JAJSZCZAK - skład komputerowy

Recenzja pracy – **płk dr hab. inż. Józef MICHNIAK**

SPIS TREŚCI

W S T Ę P 5
1. ASPEKTY METODOLOGICZNE 7
1.1. Przedmiot i cel badań 7
1.2. Problemy i hipotezy 10
1.3. Metody i teren badań 14
2. KIERUNKI ZMIAN W TERMINOLOGII I KLASYFIKACJI TAKTYKI OGÓLNEJ 16
3. PRZEOBRAŻENIA W OBRONIE I DZIAŁANIACH OPÓŹNIAJĄCYCH 22
3.1. Kierunki zmian w obronie 23
3.1.1. Zasady ogólne 24
3.2. Kierunki zmian w działaniach opóźniających 41
3.2.1. Zasady ogólne 42
3.2.2. Prowadzenie działań opóźniających 48
4. ZMIANY W TEORII NATARCIA Z WYEKSPONOWANIEM KOORDYNACJI DZIAŁAŃ W WYMIARZE POWIETRZNO-LĄDOWYM 55
4.1. Podstawy przeobrażeń teorii natarcia 55
4.2. Ogólne zasady natarcia 59
4.2.1. Podział kompetencji w natarciu 62
4.2.2. Rodzaje i formy natarcia 64
4.2.3. Ugrupowanie wojsk i zadania 67
4.3. Wymiar powietrzno-lądowy w natarciu 72
4.4. Koordynacja działań w natarciu 79
4.4.1. Zakres ustaleń realizowanych podczas koordynacji w natarciu powietrzno-lądowym 89
4.5. Wnioski i uogólnienia 95
5. ZMIANY W LUZOWANIU I WYCOFANIU 97

5.1. Miejsce luzowania i wycofania w klasyfikacji działań taktycznych 97
5.2. Przeobrażenia w luzowaniu 102
5.3. Aspekty wycofania w obecnych uwarunkowaniach 109
5.4. Wpływ integracji z NATO na luzowanie i wycofanie 116
6. SYNCHRONIZACJA DZIAŁAŃ NA POLU WALKI 122
6.1. Elementy synchronizacji działań taktycznych 136
6.2. Synchronizacja działań w obronie 140
6.2.1. Granice jako element synchronizujący działanie wojsk 149
6.3. Synchronizacja działań w natarciu 151
6.3.1. Podejście i rozwinięcie 155
6.3.2. Atak i przełamanie (pokonanie) obrony 161
6.3.3. Walka w głębi obrony przeciwnika 165
6.4. Synchronizacja w działaniach opóźniających 167
6.5. Analiza historycznego aspektu problematyki synchronizacji działań taktycznych 173
6.6. Wnioski uogólniające 181
7. TAKTYCZNE ASPEKTY DZIAŁAŃ NA RZECZ POKOJU 185
7.1. Geneza działań na rzecz wsparcia pokoju 189
7.2. Porównanie poglądów na rodzaje operacji wspierania pokoju 191
7.3. Miejsce działań pokojowych na tle działań taktycznych 192
7.4. Zadania taktycznych działań pokojowych i fazy ich realizacji 196
7.5. Podział strefy odpowiedzialności oraz zadania mandatowe i sposób (techniki) ich wykonywania 199
7.6. Przygotowanie wydzielonych sił zbrojnych do działania na rzecz wsparcia pokoju 207
Wnioski 209
UOGÓLNIENIA KOŃCOWE 210
BIBLIOGRAFIA 212
WYKAZ ZAŁĄCZNIKÓW 217

WSTĘP

Wieloletnie i wielopłaszczyznowe nasze dążenia do integracji ze strukturami NATO zostały urzeczywistnione pełnoprawnym członkostwem w tym sojuszu. Strategiczny cel polskiej polityki został osiągnięty, a zmiany jakie w związku z tym następują w obszarze polityczno-militarnym można zaliczać do rewolucyjnych.[1]

To, niewątpliwie jedno z najważniejszych wydarzeń w dziejach historii naszego państwa, wywiera istotny wpływ na zmiany w sztuce wojennej, w tym zwłaszcza w strategii, która musi być obecnie postrzegana nie tylko w kategoriach narodowych, ale i sojuszniczych. Zmiany występują także na niższych poziomach sztuki wojennej, zależnie od zarysowanego obszaru przedmiotu badań i istoty rozważanej problematyki. W stosownym zakresie dotyczą one również taktyki, taktyki wojsk lądowych, a w niej także taktyki ogólnej.

W tym miejscu warto przypomnieć, że taktyka ogólna wojsk lądowych obejmuje teoretyczne podstawy taktyki, teorię i praktykę przygotowania i prowadzenia walki przez ogólnowojskowe pododdziały, oddziały i związki taktyczne oraz koordynację działań taktycznych rodzajów wojsk.[2] Tego też obszaru problemowego dotyczą zmiany przedstawione w treści niniejszej pracy.

Zaprezentowane rezultaty badań stanowią integralną i logicznie umiejscowioną część rozwiązania nadrzędnego problemu badawczego pt. *„Wojska lądowe w systemie obronnym Rzeczypospolitej Polskiej"* realizowanego zgodnie z planem prac naukowo-badawczych Wydziału Wojsk Lądowych AON. Mają one również ścisły związek z innymi pracami wykonanymi w ramach planów pracy naukowej w Katedrze Taktyki Ogólnej do których zaliczamy *„Zmiany w teorii walki"*, *„Zmiany w teorii taktyki ogólnej"* oraz *„Zmiany w teorii taktyki wojsk zmechanizowanych i pancernych w aspekcie nowych zadań wojsk lądowych"*.

---

[1] Por. B. Balcerowicz, *Sojusz a obrona narodowa*, Warszawa 1999, s. 7.

W niniejszej zespołowej pracy przedstawione zostały wyniki badań prowadzonych przez oficerów Katedry Taktyki Ogólnej WWL. Obejmowały one te obszary integracyjne z sojuszem, które wywierają istotny wpływ na potrzebę dokonywania zmian w teorii taktyki ogólnej.

Praca składa się z siedmiu rozdziałów, wstępu, zakończenia oraz załączników dokumentujących realizację przyjętej procedury badawczej. Wymieniona procedura informująca o całokształcie przebiegu badań i sygnalizująca treści pracy przedstawiona została w rozdziale pierwszym o nazwie – aspekty metodologiczne.

Autorzy poszczególnych rozdziałów przedstawiają rezultaty swych dociekań, a ich układ i treści korespondują z celami i problemami badawczymi.

Ze względu na częściowe rozwiązanie wielu problemów w wymienionych wcześniej pozycjach, w pracy wyeksponowano problematykę działań opóźniających, wymiar powietrzno-lądowy, synchronizację działań taktycznych, a także działania na rzecz wsparcia pokoju.

Pracę kończą konstatacje uogólniające, odniesienia oceniające stopień osiągnięcia celów i realizacji zamiarów badawczych. Treść załączników, oprócz dokumentacji badań, stanowią dopełnienie wyjaśniające opis wyników badań przedstawionych w rozdziałach.

---

[2] M. Huzarski, *Zagadnienia taktyki wojsk lądowych*, Toruń 1999, s. 17.

Rozdział I

ASPEKTY METODOLOGICZNE

Koncepcja metodologiczna niniejszej pracy ma charakter złożony, co jest typowe dla zespołowej realizacji zamiarów badawczych. Osiąganie nakreślonego głównego celu i problemu badawczego wymaga jednolitego ich rozumienia i wspólnych wysiłków przy ich osiąganiu i rozwiązywaniu. Natomiast indywidualne rozwiązania szczegółowe mogą być osiągane na różne sposoby, zależnie od możliwości i inwencji autorów. Takie też podejście dostrzegane jest w tej pracy. Nie wywarło to jednak wpływu na jej spójność i jednocześnie stworzyło sprzyjające warunki do swobody twórczej, tak ważnej w wyzwalaniu inwencji naukowej.

Prezentacja aspektów metodologicznych lub inaczej zatytułowanych zamiarów badawczych jest zaliczana do elementów rutynowych, często przypominających treści oczywiste dla doświadczonego naukowca. Ma ona także wiele cech dodatnich, utwierdzających nas w przekonaniu o potrzebie jej przedstawiania. Opis zamiarów badawczych przygotowuje czytelnika do odbioru zapowiedzianych treści. Wskazuje na źródła i sposoby dochodzenia do przedstawionych prawd (twierdzeń, tez, zasad). Przekazanie aspektów metodologicznych w pewnym sensie zmusza zespół autorski do zachowania logicznej spójności wynikowej i jest „drogowskazem" w prowadzonych pracach badawczych.

1.1. Przedmiot i cel badań

Zakres problemowy niniejszej pracy obejmuje zmiany w teorii taktyki ogólnej wynikające z naszej integracji ze strukturami NATO. Przedmiotem badań musi być zatem obecny stan teorii taktyki ogólnej, uwarunkowania i nasze zobowiązania sojusznicze, a także obronne zadania narodowe i koalicyjne.

W odniesieniu do będącego przedmiotem naszego zainteresowania wpływu integracji z NATO na zmiany w teorii taktyki ogólnej zaistniała także stąd wynikająca potrzeba porządkowania wiedzy taktycznej. Znajduje się ona obecnie w wielu opracowaniach i dokumentach normatywnych traktujących o działaniach taktycznych. Po dokonanym przeglądzie literatury, analizie materiałów obrazujących nasze zobowiązania sojusznicze oraz w oparciu o znajomość obecnego stanu wiedzy taktycznej istnieje podstawa do stwierdzenia, że nie ma aktualnie opracowania traktującego całościowo o zmianach w teorii taktyki ogólnej wynikające z naszej integracji z sojuszem.

Tak zarysowany przedmiot badań ukazuje jego wieloczłonowość i złożony charakter. Wszechstronne jego zbadanie jest zamierzeniem trudnym i zapowiadającym potrzebę kontynuacji, wraz z postępującymi zmianami uwarunkowań, zwłaszcza w obszarze militarnym. W celu przybliżenia badanej problematyki do aktualnych wymagań treści przedmiotu badań zostały rozszerzone o taktyczne aspekty działań na rzecz wsparcia pokoju oraz o doświadczenia w tym zakresie innych liczących się armii.

Przed przejściem do zapowiedzianego w tytule podrozdziału, przedstawienia celu badawczego pracy, autorzy uznali za stosowne dokonanie wyjaśnień metodologicznych stwarzających kanwę teoretyczną pozwalającą na logiczne umiejscowienie go w procedurze badawczej.

W niniejszej pracy zainteresowani jesteśmy szczególnie rezultatami badań empirycznych, które dzielą się na diagnostyczne i weryfikacyjne. Celem badań diagnostycznych jest ustalenie pewnych cech lub dynamiki funkcjonowania badanych faktów i zjawisk lub inaczej – deskrypcja (opis stanu) badanej rzeczywistości oraz ewolucja funkcjonowania badanych elementów danej rzeczywistości. Natomiast celem badań weryfikacyjnych jest ustalenie zależności między zmiennymi zależnymi i niezależnymi. W przypadku gdy znane są skutki od-

działywań mówi się o badaniach indukcyjnych, natomiast gdy znane są tylko przyczyny – o badaniach redukcyjnych.[3]

Mając na uwadze powyższe treści metodologiczne można uznać, że przeprowadzona w rozprawie badania w obszarze taktyki ogólnej mają charakter zarówno diagnostyczny jak i weryfikacyjny. Przy określaniu przedmiotu badań oraz przedstawionego niżej ich celu, uwzględniano dostępność badawczą, a także dorobek naukowy zespołu autorskiego i doświadczenia jego członków.

Biorąc za podstawę wyżej przedstawione treści, ocenę obecnego stanu wiedzy taktycznej z zakresu nakreślonego tematem pracy, a także dostrzeżoną sytuację problemową, w której ukazane zostało duże zapotrzebowanie na przeobrażenia w teorii taktyki ogólnej powodowane przyczynami integracyjnymi z sojuszem, zaistniała możliwość nakreślenia ogólnych treści oczekiwanych rezultatów badawczych.

Tak przedstawione wyjaśnienia, uzasadnienia i logiczna ich wynikowość, pozwoliła zespołowi autorskiemu sformułować GŁÓWNY CEL BADAWCZY pracy, którym jest określenie potrzeb dokonywania zmian w teorii taktyki ogólnej w aspekcie integracji Rzeczypospolitej Polskiej ze strukturami NATO. Tak sformułowany cel główny wymaga stosownych rozstrzygnięć szczegółowych. Zaliczyć do nich należy:

- zbadanie i określenie kierunków zmian w terminologii i klasyfikacji taktyki ogólnej;
- dokonanie analizy przeobrażeń zachodzących w działaniach opóźniających;
- określenia zakresu zmian w teorii natarcia wynikających z potrzeby koordynacji działań w wymiarze powietrzno-lądowym;
- zbadanie problematyki luzowania i wycofania w obecnych uwarunkowaniach;

---

[3] Por. T. Majewski, *Czynniki racjonalizujące ocenianie osiągnięć kadetów w nauczaniu – uczeniu się przedmiotów wojskowych*, Rozprawa doktorska, Warszawa 1998, s. 55.

– określenie potrzeb i możliwości w zakresie synchronizacji działań taktycznych;

– zbadanie taktycznych aspektów działań na rzecz wsparcia pokoju.

Jednym z celów badawczych pracy o charakterze ogólnym i scalającym jest twórcze połączenie nagromadzonych przez lata osiągnięć w ramach rozwoju narodowej taktyki ogólnej z wymaganiami integracyjnymi i funkcjonalnymi w ramach struktur sojuszniczych.

1.2. Problemy i hipotezy

Wiedza metodologiczna na temat problemów badawczych jest czytelna i różni się jedynie w szczegółach. Warto przypomnieć, że problemy badawcze można określić jako pytania, na które szukamy odpowiedzi na drodze pytań naukowych. Natomiast wg T. Pilcha problem „określa obszar niewiedzy i informuje o naszym osobistym pragnieniu znalezienia odpowiedzi na niepokój ignorancji".[4]

Potwierdzone zostało zapotrzebowanie na wyrazistość w formułowaniu problemów badawczych, przy czym zakłada się, że w trakcie prowadzenia badań następuje jego dalsze szczegółowe precyzowanie. Problemy badawcze wyrażane są w postaci pytań, które wymagają stosownych rozwiązań.

Wykazana wcześniej potrzeba podjęcia badań widziana jako tożsama z sytuacją problemową wskazała na przedmiot i cele badawcze. Zgodnie z oczywistą potrzebą przestrzegania spójności i wynikowości logicznej, osiągnięcie nakreślonego celu głównego i celów szczegółowych wymaga rozwiązania GŁÓWNEGO PROBLEMU badawczego wyrażonego w postaci następującego pytania:

Jaki wpływ wywarła integracja z NATO na zmiany w teorii taktyki ogólnej?

---

[4] T. Pilch, *Zasady badań pedagogicznych*, Warszawa 1995, s. 19.

Tak wyrażony główny problem badawczy ma charakter ogólny, stąd jego rozwiązanie wymaga podziału na problemy szczegółowe (niekiedy nazywane podproblemami) celem podwyższenia stopnia precyzji uzyskiwanych rozwiązań. Rezultaty cząstkowe wymagają uogólnień, które w kształcie finalnym stanowią o rozwiązaniu problemu głównego.

Przy takim podejściu proceduralnym wyodrębnione zostały następujące problemy szczegółowe:

- jakie są kierunki zmian w terminologii i klasyfikacji taktyki ogólnej?
- jakie przeobrażenia mogą nastąpić w obronie i działaniach opóźniających?
- jakie zmiany mogą nastąpić w teorii natarcia, zwłaszcza w koordynacji działań w wymiarze powietrzno-lądowym?
- jakie zmiany mogą nastąpić w luzowaniu i wycofaniu?
- jakie nowe aspekty wystąpią w synchronizacji działań taktycznych?
- jakie aspekty taktyczne wystąpią w działaniach na rzecz wsparcia pokoju?

Uzyskanie naukowo uzasadnionych odpowiedzi na powyższe pytania pozwoli uzyskać materiał stanowiący o rozwiązaniu problemu głównego. Powinien on być logicznie uporządkowany, co pozwoli nadać mu całościowego charakteru.

Zgodnie z zapowiedzią w tytule podrozdziału, kolejną czynnością procedury badawczej jest sformułowanie hipotezy roboczej (niekiedy nazywanej wstępną). Jej treści poprzedzone zostaną krótkim wprowadzeniem teoretycznym.

Hipotezą naukową nazywamy takie przypuszczenie wysunięte w celu objaśnienia jakiegoś zjawiska, którego prawdziwość lub fałszywość rozstrzygamy na podstawie danych zdobytych w określony sposób. Istotą hipotezy (wg K. Ajdukiewicza) jest to, iż zawiera w sobie przyjęta rację, którą sprawdzamy nie wiedząc, że jest prawdziwa.

Poprawnie sformułowana hipoteza naukowa powinna:

- wnosić coś nowego do dotychczasowej wiedzy o przedmiocie badań;
- poddawać się weryfikacji w drodze badań empirycznych;
- obejmować w miarę szeroki zakres problemowy;
- być jasno sformułowana;
- stanowić twierdzenie wolne od wewnętrznych sprzeczności.[5]

Ogólnie rzecz ujmując do postawienia hipotezy potrzebna jest rzetelna wiedza badawcza na temat teorii odnoszącej się do podjętej problematyki. Rozpoczynamy od postawienia hipotezy roboczej, będącej przypuszczeniem, które przyjmuje się w celach realizacyjnych.

Wg J. Pietera „hipoteza jest naukowym przypuszczeniem co do istnienia lub nieobecności danej rzeczy czy zjawiska w określonym miejscu i czasie oraz co do związku zależności danych zjawisk od innych ...".[6] Cytowana definicja hipotezy nakreśla ramy hipotezy roboczej, która w swych ogólnych założeniach koresponduje z zamiarami badawczymi niniejszej pracy.

Na podstawie powyższej treści i obecnego stanu wiedzy ustalonego w wyniku zastosowania wstępnych czynności procedury badawczej, stworzona została płaszczyzna umożliwiająca sformułowanie naukowych przypuszczeń i nakreślenia ogólnych zarysów końcowych wyników badań wyrażonych w postaci HIPOTEZY ROBOCZEJ. W wielu obszarach problemowych nie będzie ona odkrywcza, gdyż zasygnalizowane treści wynikają z wcześniej dokonanych prac badawczych, których wyniki poddawane były weryfikacji w praktycznym działaniu. Jednocześnie w wielu obszarach istnieją podstawy do przewidywania, iż konieczne będą stosowne zmiany w teorii taktyki ogólnej. Nazwijmy je hipotezami.

Istnieją uzasadnione przesłanki do przypuszczeń, że należy ocenić i określić kierunki zmian w terminologii i klasyfikacji taktyki ogólnej przy równole-

---

[5] L. Sołoma, *Metody i techniki badań socjologicznych*, Olsztyn 1997, s. 17.
[6] J. Pieter, *Zarys metodologii pracy naukowej*, Warszawa 1975, s. 61.

głym uwzględnianiu zależności typologicznych z taktyką wojsk lądowych. Na podstawie prowadzonych prognoz i ocen można przypuszczać, że wymagana jest analiza treści terminologicznych i wprowadzania wymaga obecnie korekt. Mimo braku wzorców i rozwiązań klasyfikacyjnych w opracowaniach teoretycznych innych armii, należy potwierdzić zasadność utrzymania dotychczasowych rozwiązań klasyfikacyjnych dotyczących taktyki ogólnej. Wymagane tu będą także korekty i dopracowania, zwłaszcza w zakresie logicznych zależności.

Panuje zgodność co do potrzeby zmiany w postrzeganiu działań opóźniających, przede wszystkim wynikającej z naszej obecnej roli sojuszniczej i związanych z nią zadaniami obronnymi na wschodniej granicy paktu. Wymagana jest jednak równoległa analiza porównawcza między obroną a działaniami opóźniającymi. Tu mogą pojawić się nowe rozwiązania taktyczne.

Niekwestionowana także duża dynamika zmian w obszarze zaczepnych działań powietrzno-lądowych przynosi sukcesywnie nowe rozwiązania, które powinny znaleźć swe miejsce w teorii taktyki ogólnej. Oddzielnego spojrzenia wymagają kwestie współdziałania związków taktycznych ze zgrupowaniami aeromobilnymi i koordynacji wysiłków lądowych i powietrznych elementów ugrupowania bojowego w natarciu. W tych obszarach oczekiwane są nowe propozycje (koncepcje) szczegółowych rozwiązań. Z tą problematyką łączą się kwestie synchronizacji w działaniach taktycznych z uwzględnieniem specyfiki luzowania i wycofania wojsk.

Najmłodszym obszarem teorii taktyki ogólnej są działania na rzecz wsparcia pokoju. Obserwujemy ich dynamiczny rozwój przy jednoczesnym braku doświadczeń i opracowań teoretycznych. W tym przypadku nie chodzi o wskazanie hipotetycznych zmian, tylko o projekty i koncepcje działań w trudnych do przewidzenia mnogości wariantów sytuacyjnych.

Wyżej nakreślone przypuszczenia hipotetyczne oparte zostały o obecny stan wiedzy taktycznej z uwzględnieniem problematyki integracyjnej. Jednocześnie autorzy zdają sobie sprawę z istnienia wielu obszarów niepewności, które w

wyniku prowadzonych badań mogą się pojawić. Wymagać one będą podejmowania kolejnych wysiłków i kontynuacji przyjętych zobowiązań.

1.3. Metody i teren badań

Zastosowanie metod badawczych miało bezpośredni związek z nakreślonym celem pracy i wynikającym z niego głównym problemem badawczym. Zanim jednak przejdziemy do opisu zastosowanych metod, przypomnijmy wybrane elementy metodologii z tą częścią procedury badawczej związanych.

Metodą badań nazywamy powtarzalny i skuteczny sposób rozwiązywania ogólnego problemu badawczego.[7] Metoda ma być skutecznym sposobem osiągania zamierzonych celów. Od metod należy w wyraźny sposób odróżnić techniki badań rozumianych jedynie jako sposób zbierania danych. Warunek ważności spełnia ta metoda, która pozwala zbadać te fakty, o które badaczowi chodzi. Takie podejście pozwala unikać stosowania metod pozornych.

O właściwym doborze metod badawczych decyduje: typ przedmiotu badań, rodzaj analizy danych i zakres badanej rzeczywistości.[8] Natomiast wg W. Zaczyńskiego należy uwzględniać przede wszystkim przedmiot badań z wyeksponowaniem możliwości zastosowania metody, cel badań i zasób posiadanych środków.[9]

Na ogół dobór metod badawczych zależy od etapu badań, które przeważnie obejmują okres wstępny i badania zasadnicze składające się z etapu empirycznego i teoretycznego. Stosowane metody w tych etapach są szeroko opisane w literaturze przedmiotu. Nas najbardziej interesuje metoda empiryczna polegająca na badaniu opinii czy sądów, a w niej przede wszystkim ustna ocena ekspertów. Ta metoda znalazła najszersze zastosowanie w niniejszej pracy. Prowadzono kilkakrotnie zbiorowe wywiady eksperckie w sposób jawny i niestandaryzowany.

---

[7] Por. S. Nowak, *Metody badań socjologicznych*, Wybór tekstów, Warszawa 1965, s. 13.
[8] L. Sołoma, *Metody i techniki badań* ..., wyd. cyt., s. 28
[9] W. Zaczyński, *Praca badawcza nauczyciela*, Warszawa 1995, s. 19.

Z metod teoretycznych najszerzej stosowana była analiza ogólna i porównawcza, a także uogólnienie zebranych rezultatów badań. Na każdym etapie badań wymagane było ciągłe studiowanie literatury celem porównywania obecnego stanu wiedzy taktycznej o taktyce ogólnej z zarysowującymi się potrzebami zmian i proponowanymi koncepcjami rozwiązań.

Terenem badań była Akademia Obrony Narodowej, zwłaszcza Wydział Wojsk Lądowych. W różnym wymiarze działalność badawczą prowadzono także w Dowództwie Wojsk Lądowych współpracując najszerzej z Oddziałem Szkolenia Operacyjno-Taktycznego, w Pomorskim Okręgu Wojskowym, w tym zwłaszcza z Oddziałem Szkolenia Bojowego oraz z 16 i 1 DZ. Obserwację działań pododdziałów prowadzono w Ośrodkach Szkolenia Poligonowego Żagań i Orzysz (Bemowo Piskie). Pośrednio terenem badań była Akademia Dowodzenia Bundeswehry i Akademia Wojenna w Brnie, z którymi prowadzona jest stała wymiana doświadczeń.

Ogólnym zamysłem przedstawionych aspektów metodologicznych opracowania było poprawne zorganizowanie i przeprowadzenie badań, aby w końcowym efekcie osiągnąć nakreślony cel przez rozwiązanie problemów badawczych.

Rozdział II

KIERUNKI ZMIAN W TERMINOLOGII I KLASYFIKACJI TAKTYKI OGÓLNEJ

Zmiany i przeobrażenia zachodzące w taktyce ogólnej przebiegają w ścisłej zależności z kierunkami zmian w taktyce wojsk lądowych oraz w ogólnym wymiarze z wyższymi poziomami sztuki wojennej.

Taktyka ogólna była początkowo utożsamiana z taktyką wojsk lądowych i taką jej interpretację znajdujemy w *Leksykonie wiedzy wojskowej*. Zasadniczym powodem ich rozdzielenia było sukcesywne pojawianie się nowych środków walki i zarysowująca się w sposób wyrazisty specyfika działań różnych rodzajów wojsk. Uzbrojenie i sprzęt jakim one dysponują mają swe przełożenie w prawidłowościach wypracowanych i stosowanych w walce. Określają ich rolę i przeznaczenie, a także sposób ich wykorzystania i współdziałania z innymi rodzajami wojsk. Zarysowująca się odrębność zrodziła potrzebę racjonalnej koordynacji zespalającej wysiłki w ramach taktyk poszczególnych rodzajów wojsk wchodzących w skład wojsk lądowych. W ten sposób powstała (została wyodrębniona) **taktyka ogólna**, która stanowi niejako „klamrę spinającą" taktyki rodzajów wojsk.

Przez wiele lat w Wojsku Polskim funkcjonował termin – taktyka ogólna, jednak nie był on w sposób wyraźny definiowany w materiałach źródłowych i dokumentach normatywnych. Nie wyodrębniono taktyki ogólnej w teorii taktyki innych armii. Powyższe treści i dalsze pogłębiająca się specjalizacja rodzajów wojsk utwierdzają nas w przekonaniu, że istnieje uzasadniona potrzeba wyodrębnienia taktyki ogólnej i wyrazistego jej definiowania. Definicję taktyki ogólnej po raz pierwszy zaproponował autor niniejszego rozdziału w opracowaniu naukowym pt. *„Zmiany w teorii taktyki ogólnej"* i w książce *„Zagadnienia tak-*

tyki wojsk lądowych".[1] Określono tam, że **taktyka ogólna** obejmuje teoretyczne podstawy taktyki, teorię i praktykę przygotowania i prowadzenia walki przez ogólnowojskowe pododdziały, oddziały i związki taktyczne oraz koordynację działań taktycznych rodzajów wojsk.

Zaproponowana definicja stwarza możliwości całościowego ujęcia zakresu problemowego taktyki ogólnej, a także wyrazistego jego podziału według dających się wyodrębnić obszarów zainteresowania. Wymienione na pierwszym miejscu teoretyczne podstawy taktyki dotyczą także taktyki rodzajów wojsk. Są to w przeważającej części postanowienia o charakterze ogólnym, więc ich zastosowanie może mieć miejsce w różnych specjalnościach. Koresponduja one także z teoretycznymi podstawami taktyki – jako całości.

Niekiedy wątpliwości budzi termin „ogólnowojskowe", gdyż pozwala na różną jego interpretację. Jednak zdaniem autora tej definicji istnieje zasadność utrzymania tego terminu, gdyż jego pojemność (otwartość) umożliwia włączanie do niego różnych formacji, często specjalistycznego przeznaczenia. Wcześniejszy pogląd o zaliczaniu do formacji ogólnowojskowych tylko jednostek wojsk zmechanizowanych i pancernych ograniczał znaczenie tego terminu. Teraz do formacji ogólnowojskowych, oprócz wyżej wymienionych, zaliczamy także jednostki obrony wybrzeża, piechoty górskiej, obrony terytorialnej i inne, które w swym składzie mają przeważającą ilość pododdziałów piechoty. Z kolei termin – piechota określający klasyczną historyczną już piechotę przestaje być używany. Dzisiejszy piechociniec to żołnierz wyposażony w broń automatyczną, a w perspektywie w różne urządzenia elektroniczno-optyczne pozwalające mu prowadzić obserwację w nocy i ustalać swe położenie topograficzne. W różnych formacjach ogólnowojskowych jest on przewożony na różnych środkach transportu – w tym powietrznego także. W pododdziałach, po spieszeniu ze środków walki i transportu żołnierze są wyposażeni także w broń przeciwpancerną, przeciwlotniczą (przenośne rakiety) i inne środki walki. Dlatego też nie

[1] M. Huzarski, *Zagadnienia taktyki wojsk lądowych*, wyd. cyt., s. 17.

można ich obecnie nazywać pododdziałami piechoty. Ponadto do formacji ogólnowojskowych należy zaliczać także różne kontyngenty wykonujące zadania pokojowe o różnym charakterze. Ich skład jest każdorazowo inny, zależny od specyfiki wykonywanych zadań. Aktualnym przykładem są tu kontyngenty wykonujące zadania pokojowe w Bośni – Hercegowinie, Albanii i Kosowie.

W odniesieniu do kolejnego członu definicji taktyki ogólnej – koordynacyjnej jej roli w stosunku do rodzajów wojsk, na ogół panuje zgodność w poglądach. Ta potrzeba ma przekonywujące uzasadnienie, gdyż zgrywanie różnych komponentów pola walki jest jednym z podstawowych warunków osiągania sukcesów.

Jak już wcześniej nadmieniono, nie ma stosownego odpowiednika taktyki ogólnej w materiałach sojuszniczych. Nie może więc być wpływu naszej obecności w NATO na nasze narodowe postrzeganie tej części taktyki wojsk lądowych. Jest to zgodne z zasadą nie ingerencji w autonomiczne rozwiązania armii państw-członków paktu. Natomiast zobowiązania sojusznicze wywierają istotny wpływ na interpretację szczegółowych rozwiązań w ramach taktyki ogólnej. Dotyczy to zwłaszcza wszelkich działań taktycznych w operacjach połączonych i koordynacji wysiłków w zgrupowaniach wielonarodowych.

Z powyższych treści wnioskować można, iż nie przewiduje się obecnie wprowadzania zasadniczych zmian terminologicznych w obszarze taktyki ogólnej. Dotyczyć one mogą jedynie rozwiązań szczegółowych związanych z naszą obecnością i funkcjonowaniem w ramach sojuszu.

Druga część zapowiedzi zmian w tytule podrozdziału dotyczą klasyfikacji taktyki ogólnej. Została ona w sposób wyrazisty pokazana w opracowaniach naukowych wymienionych na początku pracy. Taktyka wojsk lądowych została podzielona na taktykę ogólną i taktykę rodzajów wojsk. Wątpliwości budzić może dwukrotne umiejscowienie taktyki wojsk zmechanizowanych i pancernych – raz w taktyce formacji ogólnowojskowych i kolejno – w taktyce rodzajów wojsk. O takiej interpretacji typologicznej zadecydowały przyjmowane

kryteria podziału – każdorazowo inne dla dwóch części taktyki wojsk lądowych. Przy takim podejściu jest to rozwiązanie zasadne i logicznie uporządkowane.

W ramach teoretycznych podstaw taktyki zmiany mogą nastąpić w klasyfikacji działań taktycznych, w grupie działań rozstrzygających. Podział na trzy podstawowe rodzaje walki może budzić wątpliwości w odniesieniu do działań opóźniających. Wprowadzenie (zakwalifikowanie) ich do tej grupy nastąpiło w wyniku takiego ich postrzegania w opracowaniach sojuszniczych (Doktryna taktyczna – ATP-35B), w tym zwłaszcza w dokumentach niemieckich. Miało to pewne uzasadnienie strategiczne i operacyjno-taktyczne, gdyż Bundeswehra przewidywana była do obrony wschodniej flanki sojuszu, w pierwszej fazie sposobem działań opóźniających. My przyjęliśmy tę rolę i priorytetowe znaczenie tych działań.

Natomiast głęboka analiza problemowa i przyjęte kryterium charakteru działań, pozwalające na ich wyróżnianie, wskazuje na potrzebę dokonania zmian klasyfikacyjnych. Przemawia za tym przewaga w działaniach opóźniających cech charakterystycznych dla obrony – tak pozycyjnej, jak i manewrowej. Wiele przesłanek przemawia za tym, aby powrócić do dwóch podstawowych rodzajów walki – tj. do obrony i natarcia.

Jako kryterium takiego podziału można przyjąć działania o charakterze defensywnym i ofensywnym. Wówczas w ramach obrony mogą wystąpić działania opóźniające z odpowiednio wysokim priorytetem. Przyznaję, że będąc autorem obecnej wersji klasyfikacji działań taktycznych zaproponowałem rozwiązanie o elementach braku spójności. Dotyczy to przede wszystkim działań rozstrzygających, gdzie powinna być konsekwentnie zachowana linia „działań". Jeżeli „rozstrzygające" to „walki", a nie „walka" i jeżeli „działania taktyczne" to powinny być „działania obronne", a w nich „działania opóźniające" i „działania zaczepne". Jest to wówczas spójne z pozostałymi rodzajami walki – z „działaniami desantowo-szturmowymi", „działaniami specjalnymi" i „działaniami nieregularnymi". Nie jest wskazane zachowanie tej konsekwencji do „wycofania".

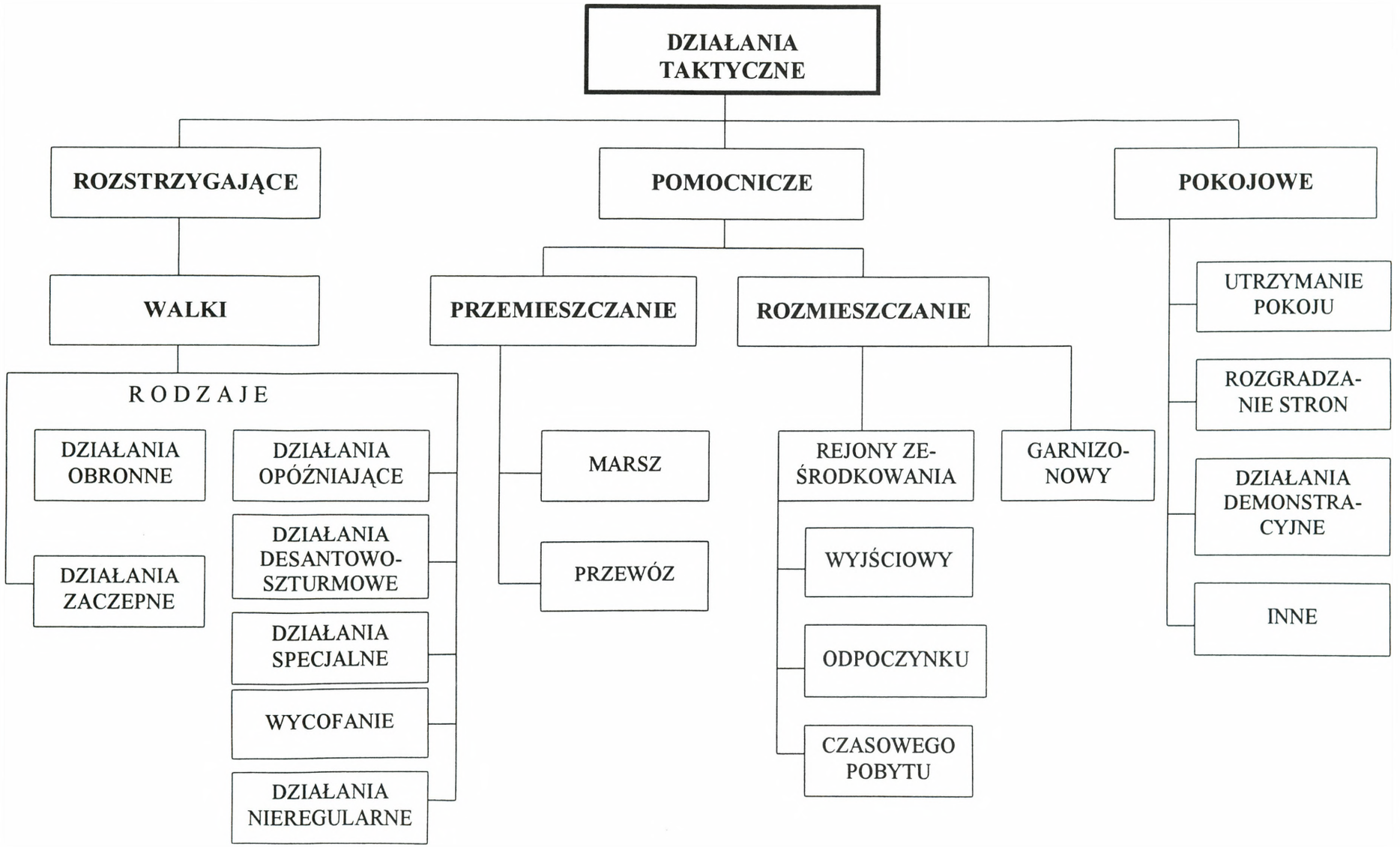

Rys. 1. Klasyfikacja działań taktycznych

Poprzedni i obecnie zaproponowany wariant klasyfikacji działań taktycznych analizowany w niniejszej pracy w ramach podstaw teoretycznych taktyki ogólnej w wielu obszarach korespondują z rozwiązaniami sojuszniczymi, które wywarły istotny wpływ na przyjmowane koncepcje. Dotyczy to zwłaszcza działań o charakterze rozstrzygającym i pokojowym.

Pozostałe elementy typologiczne taktyki ogólnej są w większości nowymi projektami, np. taktyka formacji ogólnowojskowych, czy też taktyka wojsk zmechanizowanych i pancernych, i wymagać one będą sprawdzianów funkcjonalnych. W przyjmowanych kierunkach zmian nie przewiduje się istotnych – nowych projektów klasyfikacyjnych, lecz prognozowane są sukcesywne, szczegółowe zmiany wynikające z interpretacji wymagań sojuszniczych. Może zarysować się podział na działania o charakterze narodowym i udziału w sojuszniczych operacjach połączonych. Wiele zmian klasyfikacyjnych może następować także w pionie działań pokojowych (na rzecz wsparcia pokoju).

W uogólnieniu stwierdzić można, iż w obszarach terminologii i klasyfikacji taktyki ogólnej wojsk lądowych nie następują zmiany generalne, lecz dotyczą one w większości rozwiązań szczegółowych. Nasza obecność w strukturach NATO i wynikające stąd zobowiązania mają istotny wpływ na zachodzące zmiany w powyższych obszarach problemowych. Ich wprowadzanie powinno następować jedynie tam, gdzie to jest konieczne ze względów sojuszniczych. Równolegle trzeba rozwijać i doskonalić autonomiczne rozwiązania narodowe, które też są studiowane i brane pod uwagę przez członków NATO.

Rozdział III

PRZEOBRAŻENIA W OBRONIE I DZIAŁANIACH OPÓŹNIAJĄCYCH

W niniejszym rozdziale przedstawiono wyniki z badań określających zmiany w teorii obrony i działań opóźniających, które nastąpiły w związku ze zmianami uwarunkowań obronnych i procesów integracyjnych ze strukturami sojuszniczymi.

Podczas realizacji zamierzeń procedury badawczej cennym źródłem wiedzy były wyniki uzyskane w toku badania opinii, głównie nauczycieli akademickich oraz wnioski z analizy podstawowych niżej wymienionych dokumentów wybranych armii NATO:

1. Doktryna wojsk lądowych ATP-35(B)
2. Podręcznik polowy 100-5. Działania wojsk lądowych armii Stanów Zjednoczonych
3. Regulamin walki wojsk lądowych Bundeswehry HDv 100/100
4. Doktryna militarna królewskiej armii Holandii
5. Podręcznik polowy. Dywizja zmechanizowana Wielkiej Brytanii w walce.

Wnioski z analizy porównawczej powyższych dokumentów z narodowymi rozwiązaniami [1] były podstawą do projektowania zmian podporządkowanych obecnym wymaganiom.

---

[1] *Regulamin działań wojsk lądowych*,DWL, Warszawa 1999, s.80-100 i 123-131; *Regulamin działań wojsk lądowych /tymczasowy/*,AON, Warszawa 1998, s.68-85, i 107-114.

3.1. Kierunki zmian w obronie

W regulaminach wybranych armii państw NATO spotykamy się z terminem „obrona"[2] lub „działania obronne".[3]

Stosowanie tych dwóch terminów nie oznacza, że są one różnie definiowane. Spoistość rzeczowa treści pojęciowej świadczy o jednakowym rozumieniu tych terminów. Terminy te są używane w regulaminach natowskich zamiennie z uwzględnieniem przede wszystkim ich kontekstu w zdaniu. Inaczej przedstawia się kwestia użycia terminu „obrona" i „działania obronne" w polskich regulaminach.[4] Oba terminy opisywane są jako działania. Również określenie dla obu tych działań celów sugeruje, że powinny to być różne działania. Jednak analiza porównawcza celów „obrony" i „działań obronnych" pozwala na wyciągnięcie wniosku, że faktycznie oba pojęcia niosą te same treści. (Tab. 1)

Dlatego też, proponuje się uwzględniając przyjmowaną aktualnie klasyfikację działań taktycznych,[5] a także elastyczne podejście do tych samych kwestii naszych sojuszników z NATO, traktować oba te terminy zamiennie.

Tabela 1

	OBRONA	DZIAŁANIA OBRONNE
c e l	– udaremnienie lub odparcie uderzeń wojsk przeciwnika; – zadanie przeciwnikowi maksymalnych strat; – utrzymanie zajmowanego obszaru (pasa, rejonu); – stworzenie warunków do działań zaczepnych.	– rozbicie zgrupowań uderzeniowych; – załamanie natarcia przeciwnika; – uniemożliwienie przeciwnikowi opanowania terenu; – utrzymanie określonego terenu; – przejęcie inicjatywy.

Porównanie celów obrony i działań obronnych

[2] Np. w: *Podręcznik polowy 100-5. Działania wojsk lądowych armii Stanów Zjednoczonych* (tłumaczenie), AON, Warszawa 1994, s. 261; *Regulamin walki wojsk lądowych Bundeswehry HDv 100/100* (tłumaczenie), AON, Warszawa 1993, s. 162.

[3] *Doktryna wojsk lądowych ATP-35(B)* (tłumaczenie), AON, Warszawa 1995, s. 126.

[4] Zarówno w Regulaminie działań wojsk lądowych, wydanym przez Dowództwo Wojsk Lądowych (s. 80), jak i w Regulaminie działań wojsk lądowych, wydanym przez Akademię Obrony Narodowej (s. 68), terminy te są opisane podobnie. Jedyna różnica to stwierdzenie w akademickiej definicji „obrony", że jest ona działaniem „rozstrzygającym".

3.1.1. Zasady ogólne

Z przeprowadzonej analizy celów prowadzenia obrony, zawartych w definicjach badanych dokumentów wybranych armii państw NATO wynika, że są one podobne.[6] Przy czym konstatując obronę jako działanie złożone i realizowane w określonym przedziale czasu, prezentują one cele odnoszące się do poszczególnych okresów jej prowadzenia. Prowadzi to naszym zdaniem do zbytniego uszczegółowienia tego problemu, co powoduje, że główny cel prowadzenia obrony jest niejednoznacznie określany. Dlatego też na podstawie wniosków z porównania celów obrony, zaproponowano następującą treść głównego celu obrony: utrzymanie terenu (pasa, rejonu, pozycji).

Pozostałe cele w opinii ekspertów wojskowych są celami szczegółowymi, wynikającymi przede wszystkim z okresu prowadzenia obrony. Również one wymagają pewnych przewartościowań w kierunku ich uniwersalizacji. Dlatego też, biorąc pod uwagę okresy prowadzenia obrony, a także potrzebę realizacji określonych działań w wyniku których osiągany byłby cel główny obrony, zaproponowano następujące cele szczegółowe:

- osłabienie (zmniejszenie) siły natarcia;
- zatrzymanie natarcia;
- rozbicie przeciwnika, który się włamał;
- zyskanie na czasie;
- stworzenie warunków (możliwości) do innych działań wojsk własnych.

Osłabienie (zmniejszenie) siły natarcia przeciwnika jest celem, który wojska prowadzące obronę powinny zrealizować poprzez aktywne działania w głębi. Cel ten będzie osiągany w wyniku realizacji takich działań przede wszystkim jak:

---

[5] *Regulamin* ..., wyd.cyt., s. 12. Obrona jest tam klasyfikowana jako rodzaj (podstawowy) walki. W klasyfikacji tej terminu „działania obronne" nie używa się.

– dezorganizacja podejścia wojsk przeciwnika (zakłócanie tempa i spoistości manewru);

– obezwładnianie i niszczenie najważniejszych elementów zgrupowania uderzeniowego przeciwnika.

Z powyższego wynika, a potwierdziły to badania, że wojska prowadzące obronę powinny być zdolne do rażenia przeciwnika zgodnie ze swoimi możliwościami już w głębi ugrupowania przeciwnika.[7] Skuteczne oddziaływanie na przeciwnika w głębi ugrupowania nie tylko wpływa bezpośrednio na trwałość obrony (osłona działań w styczności) i zmusza nacierającego do reorganizacji natarcia (planu, ugrupowania, sposobu manewru), ale również pozwala na ewentualną korektę własnych planów i koncepcji obrony.

Kolejne cele szczegółowe: zatrzymanie natarcia i rozbicie sił przeciwnika który się włamał w głąb obrony mogą być osiągnięte w wyniku realizacji takich działań przede wszystkim jak:

– wyhamowanie, kanalizowanie i zwalczanie głównych sił przeciwnika;

– likwidowanie lub neutralizowanie ognisk walki w głębi ugrupowania obronnego;

– pozbawianie przeciwnika swobody manewru;

– zwalczanie i odrzucanie (wypieranie) sił przeciwnika;

– odzyskiwanie utraconego terenu.

Zyskanie na czasie jest celem, który może być zdaniem ekspertów wojskowych realizowany we wszystkich okresach prowadzenia obrony.

Aby osiągnąć główny i szczegółowe cele obrony, musi ona zdaniem teoretyków wojskowych posiadać określone właściwości. Do zasadniczych właściwości obrony zalicza się jej trwałość i aktywność.[8] Trwałość obrony rozu-

---

[6] Porównanie celów obrony – załącznik nr 3.1.

[7] Wojska przeciwnika powinny być atakowane i niszczone lub dezorganizowane i opóźniane nie tylko w miejscu bezpośredniej styczności, lecz wszędzie, gdzie mogą być zaatakowane na całej głębokości rejonu działań bojowych, ATP-35(B), s. 126.

[8] M.in. M. Huzarski, W. Kaczmarek, *Podstawy działań taktycznych*, AON, Warszawa 1996, s. 17; M. Huzarski, W. Kaczmarek, *Obrona i natarcie dywizji*, AON, Warszawa 1997, s. 37; M. Wiatr, *Trwałość obrony manewrowej*, AON, Warszawa 1994.

miana jest jako zdolność do skutecznego przeciwstawienia się przeciwnikowi w nakazanym miejscu (obszarze) i czasie przy jak najmniejszych stratach własnych.[9] Uzupełnieniem trwałości obrony jest jej aktywność.

Przebieg wojny w rejonie Zatoki Perskiej jednoznacznie dowiódł, że pasywne, pozycyjne działania obronne oparte na przygotowanych fortyfikacyjnie i uzbrojonych inżynieryjnie rejonach obrony nie gwarantują osiągnięcia zakładanych celów obrony. Doświadczenia tej wojny i innych konfliktów lokalnych dowodzą, że stabilność, pozycyjność i bezruch obrońcy przy jednoczesnym dysponowaniu przez atakującego doskonałymi środkami rozpoznania i rażenia ogniowo-elektronicznego w czasie prowadzenia powietrzno-lądowego natarcia, przesądza o wyniku walki.[10] Dlatego też, obrona musi być trwała, ale przede wszystkim poprzez aktywne działanie wojsk. W opinii wojskowych ekspertów współczesna obrona uznawana jest za trwałą jeżeli jej działania są aktywne.

Takie rozumienie podstawowych właściwości obrony koresponduje z postrzeganiem tego problemu przez ekspertów innych armii NATO. „Skuteczna obrona nigdy nie jest całkowicie pasywna. Składa się z elementów aktywnych i pasywnych, ułożonych tak, aby pozbawić nieprzyjaciela inicjatywy".[11] Elementy aktywne są rozumiane jako różnego rodzaju działania podejmowane przez obrońcę w celu dezorganizacji, utrudnienia i załamania natarcia. „Obrońca nie może ograniczać się do oczekiwania na natarcie i reakcji na nie, lecz musi wykorzystać każdą możliwość do odebrania nieprzyjacielowi swobody działania".[12]

Z powyższego wynika, że trwałość i aktywność obrony w dalszym ciągu są właściwościami pożądanymi z punktu widzenia skuteczności prowadzenia obrony. Nie ulega jednak wątpliwości, że ważność tych właściwości dla osiągnięcia celu obrony, stwarza jednocześnie potrzebę szukania coraz doskonalszych form ich przejawiania się.

---

[9] *Działania taktyczne wojsk lądowych*, AON, Warszawa 1995, s. 30.
[10] J. Cieślik, *Manewr w obronie związku taktycznego*, AON, Warszawa 1998, s. 5.
[11] FM 100-5, wyd.cyt., s. 262.
[12] HDv 100/100..., wyd.cyt., s. 162.

Wyniki badań wskazują, że wysiłki te powinny zmierzać w następujących zasadniczych kierunkach:

- rozpoznanie przygotowań przeciwnika do natarcia;
- śledzenie postępów natarcia przeciwnika;
- ogniowe, radioelektroniczne i psychologiczne oddziaływanie na przeciwnika:
  a) w czasie podchodzenia przechodzenia do linii ataku;
  b) w czasie wykonywania ataku
  c) po włamaniu się w głąb obrony;
  d) w czasie przechodzenia do kontrataku;
  e) w czasie wycofywania się przeciwnika z rejonu włamania;
- zapewnienie sobie manewru ogniem i wojskami;
- umiejętne wykorzystanie przestrzeni taktycznej;
- pełna realizacja przedsięwzięć zabezpieczenia bojowego;
- sprawne odtwarzanie zdolności bojowej;
- sprawna reorganizacja obrony (koncepcji, ugrupowania).

Bardzo ważnym zagadnieniem, związanym z aktywnością i trwałością obrony jest przygotowanie i wykorzystanie środowiska walki, interpretowanego w obszarze zainteresowania taktyki jako teren.

Jak uczy historia dostosowanie odpowiedniej techniki wojskowej oraz sposobów prowadzenia walki do warunków geograficznych, klimatycznych i meteorologicznych obszaru działań często decydowało o zwycięstwie lub przegranej.[13]

[13] Reprezentatywnymi przykładami wpływu warunków środowiska walki na jej prowadzenie są następujące wojny i konflikty zbrojne: wojna w Wietnamie (1964-1975); wojna pomiędzy Irakiem i Iranem (1980-1988); wojna w rejonie Zatoki Perskiej (1991); konflikty zbrojne na Bałkanach (trwają).

Badania potwierdziły, że do faktu umiejętnego wykorzystania terenu pod względem taktycznym, przywiązuje się w armiach sojuszu NATO bardzo duże znaczenie.[14]

Zarówno w HDv 100/100, FM-100-5 jak i ATP-35(B) problematyka przygotowania i wykorzystania terenu przez wojska w obronie jest opisana bardzo szeroko. Opisy te nie ograniczają się tylko do charakterystyki ogólnej terenu, ale również przedstawiają szczegółowo sposoby wykorzystania różnych rodzajów terenu. Zwrócić uwagę należy także na akcentowanie zagadnień dotyczących przygotowania terenu do walki. Na szczególne podkreślenie zasługuje również fakt określania w tych regulaminach znaczenia wpływu terenu na wybór rejonów kluczowych dla prowadzenia obrony.

Z przeprowadzonej analizy wynika zasadniczy wniosek, że w naszym regulaminie zdecydowanie mniej uwagi przywiązuje się do badanej problematyki. Lapidarne potraktowanie tej problematyki[15] nie prowokuje czytającego do głębszych analiz i ocen.

Dlatego też, proponuje się wykorzystać zasadnicze treści dotyczące terenu zawarte przede wszystkim w regulaminie ATP-35(B) poprzez ich odpowiednią adaptację, właściwą dla polskiej klasyfikacji terenu.

Należy opisać przede wszystkim te cechy terenu,[16] które w sposób istotny wywierają wpływ na organizację i sposób (zamiar, koncepcję) prowadzenia obrony. Do głównych cech zdaniem teoretyków wojskowych można zaliczyć: możliwości prowadzenia ognia i obserwacji, ukrycia, ochrony i maskowania wojsk oraz wykonania manewru. Dodatkowo badania nad problemem wykorzy-

---

[14] Analizie porównawczej poddano stosowne treści dotyczące wykorzystania terenu w obronie w regulaminach wybranych państw NATO (HDv 100/100 s. 160; FM-100-5 s. 235); ATP-35(B) p. 0405; Regulaminu działań wojsk lądowych, wyd. DWL, Warszawa 1999, sl. 81.

[15] W Regulaminie ..., wyd.cyt., s. 81, pkt 4 problematyce wykorzystania terenu w obronie poświęcony jest następujący akapit: „Przechodząc do obrony należy dążyć, aby teren ułatwiał zarówno prowadzenie walki ogniowej, ustawienie wszelkich zapór, jak też wykonywanie manewrów. Jednocześnie teren powinien utrudniać przeciwnikowi prowadzenie obserwacji i przemieszczanie się jego zgrupowań uderzeniowych".

[16] Jest tutaj mowa o tzw. taktycznych właściwościach terenu, M. Nowak, *Właściwości taktyczne terenu*, ASG WP, Warszawa 1974, s. 10.

stania terenu w obronie wykazały, że teren powinien być analizowany w połączeniu z warunkami pogodowymi.[17]

Z terenem ściśle związane są zagadnienia dotyczące rejonu kluczowego oraz punktu ciężkości. Analiza powyższych pojęć w badanych dokumentach pozwoliła wyciągnąć wniosek, że rozwiązania narodowe opisujące te pojęcia różnią się między sobą. Jedynie w regulaminie niemieckim HDv 100/100 zarówno rejon kluczowy jak i punkt ciężkości są wyraźnie i jednoznacznie zdefiniowane. Pojęcia te są zdefiniowane również w naszym regulaminie.[18]

Niemcy w swoim regulaminie HDv 100/100 widzą potrzebę tworzenia punktów ciężkości na kierunku głównego uderzenia przeciwnika. Na uwagę zasługuje fakt, że nie widzą oni potrzeby fizycznej obecności wojsk w punkcie ciężkości. Wystarczy ich zdaniem koncentracja wysiłku ogniowego oraz ustawienie zapór. I jest to podstawowa różnica w stosunku do rozwiązania polskiego, gdyż w Regulaminie działań wojsk lądowych (wyd. DWL), wyraźnie mówi się, że „... jest to ześrodkowanie w określonym miejscu i czasie sił i środków rażenia ...". Coraz doskonalsze środki rażenia (większe zasięgi i siła ognia, a także precyzja uderzeń) są argumentem za twierdzeniem, że wystarczy do panowania nad punktem ciężkości odpowiednie ześrodkowanie ognia oraz skuteczność zapór inżynieryjnych.

Rejon kluczowy w rozumieniu niemieckiego regulaminu to „... rejon, który ma decydujące znaczenie dla prowadzenia obrony i nie może zostać utracony. W przypadku utraty, rejon taki należy natychmiast odzyskać".

Także polscy teoretycy wojskowi utrzymują, że „rejon kluczowy to obszar lub obiekt, który decyduje o trwałości obrony. Jego utracenie powoduje, że przeciwnik uzyskuje przewagę lokalną". Definicje te tylko pozornie są podobne. Dodanie w polskiej definicji kilku słów spowodowało, że jest ona nie spójna rzeczowo. Oto przykłady:

---

[17] Takie podejście prezentowane jest np. w Regulaminie FM-100-5, s. 275.

[18] Regulamin ..., wyd. DWL, s. 276 i 277. Natomiast w Regulaminie .. wyd. AON, s. 275, takich definicji nie ma.

1) obiekt w rozumieniu wojskowym i geograficznym ma charakter punktowy, dlatego też traktowanie go jako rejonu, który w rozumieniu wojskowym i geograficznym jest pewnym obszarem, mającym określoną powierzchnię, jest nadużyciem;

2) przeciwnik może uzyskać przewagę lokalną na kierunku pomocniczym swoich działań zaczepnych; fakt ten jednak nie powoduje utraty trwałości obrony.

Dlatego też uznając, że rejon kluczowy to rejon, który decyduje o trwałości obrony, należy mieć na uwadze, że każdorazowo w zależności od rodzaju i sposobu prowadzenia obrony, a także terenu i rozmieszczenia własnych sił, rejon ten będzie wyznaczony przez dowódcę w różnych miejscach obrony.

Uwzględniając wzorce niemieckie proponuje się przyjąć następującą interpretację terminologiczną pojęć: rejon kluczowy i punkt ciężkości:

Rejon kluczowy to określony przez dowódcę teren, który dla zachowania trwałości obrony nie może być utracony. W rejonie tym obrońca stale skupia swój główny wysiłek obrony (poprzez rozmieszczenie tam swoich wojsk lub koncentrację rażenia ogniowego, a także rozmieszczenia zapór inżynieryjnych).

Punkt ciężkości to określone przez dowódcę w rejonie (pasie) obrony miejsce (obszar lub obiekt terenowy), gdzie czasowo skupiony jest opór dla udaremnienia natarcia przeciwnika (opóźnianie, niszczenie, kanalizowanie ruchu i inne działania).

Ważność problematyki dotyczącej rejonu kluczowego i punktu ciężkości jest wystarczającym argumentem, żeby w narodowym regulaminie znalazły się nie tylko tak, jak dotychczas same definicje tych pojęć, ale także ich odpowiednie uszczegółowienie w rozdziale dotyczącym obrony. Pokonanie przez przeciwnika obrony w punkcie ciężkości nie powoduje utraty trwałości obrony.

Zagadnieniem korespondującym z problematyką wykorzystania terenu w obronie jest problematyka dotycząca parametrów przestrzennych prowadzenia obrony. Badania wykazały, że rozwiązania narodowe w ramach Sojuszu podob-

nie interpretują zagadnienia określania szerokości i głębokości obrony. Różnice dotyczą generowania czynników, które determinują rozmach przestrzenny działań obronnych.[19] Przeprowadzona analiza porównawcza tych czynników pozwoliła na wyciągnięcie wniosku, że teoretycy wojskowi wyraźnie dzielą się w poglądach na ten temat. Jedni są zdania, że o szerokości i głębokości obrony decydują czynniki, które dla potrzeb badań określano jako geograficzno-materialne. W tym zbiorze do zasadniczych należą:

1) właściwości terenu;

2) prawdopodobne możliwości bojowe przeciwnika;

3) możliwości bojowe wojsk własnych.[20]

Druga grupa teoretyków wojskowych uważa (m.in. niemieccy i polscy), że szerokość i głębokość obrony powinna zapewnić możliwość określonych działań w obronie. Zgodnie z tym poglądem uważają, że głębokość i szerokość obrony „powinna zapewnić potęgowanie przeciwdziałania natarciu wojsk przeciwnika, wzajemną więź taktyczną między elementami ugrupowania bojowego oraz manewr odwodami".[21] Natomiast amerykańscy teoretycy wojskowi[22] w sposób jednoznaczny określają wpływ szerokości i głębokości obrony na możliwości i potrzeby jej prowadzenia.

Różnice w poglądach teoretyków wojskowych w zakresie określenia czynników wpływających na szerokość i głębokość prowadzenia obrony świadczą o odmiennej ich interpretacji. Nie zmienia to faktu, że wszyscy wyraźnie dostrzegają zależności parametrów przestrzennych obrony od wielu zarówno materialnych, jak i niematerialnych czynników pola walki.

Badania powyższego problemu pozwoliły wyciągnąć wniosek, że problematyka ta wymaga ujednolicenia, a przede wszystkim uporządkowania poszczególnych rozwiązań. Naszym zadaniem działania te powinny dotyczyć:

---

[19] Czynniki mające wpływ na szerokość i głębokość obrony – załącznik nr 3.2.
[20] M.in. podobna interpretacja jest w HDv 100/100/100, s. 178.
[21] Regulamin ..., wyd.cyt., DWL, s. 81; ATP-35(B), pkt. 0406.
[22] FM-100-5, s. 273.

1) Zawarcia treści dotyczących szerokości i głębokości obrony w jednym miejscu regulaminu.[23] Oba pojęcia charakteryzują przestrzenny rozmach prowadzenia obrony i dlatego też ,muszą być rozpatrywane wspólnie. Szerokość i głębokość obrony określa przestrzeń walki (w rozumieniu walki lądowej wielkość terenu nazywanego rejonom /obszarom, pasom/ i w związku z tym charakterystyki obu tych parametrów powinna mieć miejsce w rozdziale drugim dotyczącym obszaru /pasa, rejonu/ obrony.

2) Rozdzielenia zagadnień dotyczących czynników, które mają wpływ na szerokość i głębokość obrony od zagadnień, które określają działanie możliwe do realizacji poprzez odpowiednią głębokość i szerokość obrony:

a) w zbiorze czynników, które mają wpływ na szerokość i głębokość obrony proponuje się uwzględnić:
   - właściwości terenu,
   - warunki klimatyczno-meteorologiczne,
   - przeciwnik (potencjał bojowy i sposób działania),
   - możliwości bojowe wojsk własnych,
   - otrzymane zadanie;

b) natomiast szerokość i głębokość obrony powinna zapewnić:
   - ugrupowanie wojsk zgodnie z przyjętym wariantem działania,
   - prowadzenie obrony zgodnie z przyjętym wariantem działania,
   - wykorzystanie terenu (szczególnie naturalnych przeszkód terenowych),
   - wymagane rozśrodkowanie.

Bardzo ważnym problemem, który był przedmiotem badań były rodzaje obrony. Analiza porównawcza dotycząca celu, istoty i charakterystyki poszczególnych rodzajów obrony, pozwoliła na wyciągnięcie wniosku, że problem ten w poszczególnych regulaminach armii państw Sojuszu jest postrzegany podob-

[23] Dotychczas w Regulaminie ..., wyd. cyt., o głębokości obrony pisze się na s. 81, a o szerokości na s. 83, ale już w innym podrozdziale.

nie.[24] Występujące różnice w nazewnictwie rodzajów obrony (manewrowa, ruchowa, ruchom, pozycyjna, rejonu) nie mają wpływu na ich podobną interpretację. Porównanie celu i istoty prowadzenia obrony manewrowej, a następnie pozycyjnej, pozwoliło na określenie elementów wspólnych dla tych rodzajów obrony, w interpretacji regulaminów wybranych państw Sojuszu. Takimi charakterystycznymi elementami w odniesieniu do obrony manewrowej są:

- posiadanie dużego odwodu (lub kilku mniejszych);
- prowadzenie działań „głębokich", tzn. na dużej głębokości;
- prowadzenie różnych rodzajów walki: obrony, natarcia i działań opóźniających;
- szybkie przenoszenie punktu ciężkości;
- „sterowanie" działaniami przeciwnika;
- tworzenie przewagi na wybranych kierunkach.

Natomiast w stosunku do obrony pozycyjnej podobnie interpretowane są następujące elementy:

- potrzeba skupienia wysiłku obrońcy na utrzymaniu terenu;
- siłą oporu są wybrane w terenie pozycje obronne, rozbudowane inżynieryjnie i „powiązane" ogniem;
- zwroty zaczepne mają charakter lokalny;
- siły główne rozmieszczane są w pierwszym rzucie.

Powyższy wybór elementów wspólnych dla obrony manewrowej, a następnie dla obrony pozycyjnej jest dowodem na to, że o rodzaju obrony decyduje przede wszystkim koncepcja rozegrania walki, szczególnie w odniesieniu do jej dwóch podstawowych elementów tzn.: ugrupowania i sposobu jej prowadzenia. Argumentacja, że „obrona manewrowa jest oparta na ruchliwości wojsk i ich aktywności oraz na obronie obiektów i rejonów kluczowych ...,"[25] jest oczywiście zasadna. Ale czy obrona pozycyjna nie powinna być aktywna i oparta na obronie rejonów kluczowych? Na pewno ta argumentacja też jest za-

[24] Porównanie celu i istoty rodzajów obrony – załącznik nr 3.3

sadna. Zatem racjonalnym rozwiązaniem dla różnicowania obu rodzajów obrony powinny być odniesienia do sposobów ich prowadzenia. Powinno się to sprowadzać do określenia:

- etapów prowadzonego rodzaju obrony;
- ugrupowania i zadań jego zasadniczych elementów;
- znaczenia manewru i ognia w poszczególnych etapach walki;
- rejonów (obiektów) szczególnego wysiłku.

Są to zasadnicze problemy, których uszczegółowienie prowadzi naszym zdaniem do w miarę pełnego opisu rodzajów obrony.

W opinii ekspertów[26] wśród działań współdecydujących o osiągnięciu celu obrony w warunkach współczesnego pola walki, bardzo ważną rolę przypisuje się manewrowi, którego rola nieustannie rośnie.

W historii wojen manewr był zawsze wyjątkowo ważnym czynnikiem działań bojowych. Traktowany jako zasada sztuki wojennej, umiejętnie przygotowany i przeprowadzony był czynnikiem współdecydującym o zwycięstwie.

Również prognozy przyszłych działań wojennych jednoznacznie określają zasadność stosowania manewru dla osiągnięcia zakładanych celów każdego rodzaju obrony.

Badania potwierdziły , że rozumienie i interpretowanie celu , istoty i treści manewru w polskiej armii i w innych armiach NATO jest podobne. (Tab.2)

---

[25] Regulamin ..., wyd.cyt., DWL, s. 83.
[26] Wywiad ekspertów i sprawozdanie z badania opinii ekspertów – załącznik nr 3.4a i b.

Tab.2.

Źródło	Definicja manewru	Cel manewru
Regulamin działań taktycznych wojsk lądowych SZ RP, Cz.I, MON, Warszawa 1994, s. 9.	„...to zorganizowane ich przemieszczenia na polu walki w celu zajęcia dogodniejszego położenia w stosunku do przeciwnika oraz uzyskania i właściwego wykorzystania przewagi sytuacyjnej..."	Zajęcie dogodniejszego położenia w stosunku do przeciwnika oraz uzyskanie i właściwe wykorzystanie przewagi sytuacyjnej..."
Regulamin działań wojsk lądowych (Tymczasowy) ,AON, Warszawa 1998, s. 210	„...to zorganizowane i celowe przemieszczenie części lub całości związku operacyjnego na kierunku strategicznym lub operacyjnym dla wykonania kolejnych zadań lub osiągnięcia celu operacji.	Utworzenie nowego zgrupowania operacyjnego, rozwinięcie powodzenia, przeprowadzenie działań na innym kierunku,stoczenie bitwy spotkaniowej
THE U.S. ARMY'S FIELD MANUAL (FM) 100-5 OPERATIONS, s. 33.	„...to ruch sił w relacji do nieprzyjaciela żeby ochronić lub zachować korzyści wynikające z pozycji (położenia)..."	Ochrona lub zachowanie korzyści wynikających z pozycji (położenia).
T.N.Duduy, Internacional and Defense Encyclopedia, Brassey's, Washington 1993, s. 1611.	„...to ruch wojsk w stosunku do nieprzyjaciela dla zapewnienia bez-pieczeństwa lub zachowania przewagi położenia (...) W tym znaczeniu manewr oznacza atak na jedno lub oba skrzydła nieprzyjaciela, ruch na jego tyły w celu zniszczenia jego elementów wspierających lub w celu okrążenia..."	Zapewnienie bezpieczeństwa lub zachowanie przewagi położenia.
Regulamin Bundeswehry HDv 100/100, pkt. 719.	„...wykonywany jest przede wszystkim w celu uzyskania korzystniejszego położenia w stosunku do nieprzyjaciela. (...) pozwala na przenoszenie oddziaływania ogniowego na nieprzyjaciela w celu wprowadzenia własnych wojsk spod oddziaływania ogniowego nieprzyjaciela..."	Uzyskanie korzystniejszego położenia w stosunku do nieprzyjaciela
Dupny N.T. International Military and Defense Encyclopedia, Volume 4, Washington x New York 1993.	Jest jednym z dwóch podstawowych komponentów walki, tym drugim jest ogień. Czasami słowo manewr jest po prostu innym słowem zwrotu ruch/przemieszczenie sił. Znacznie częściej oznacza to ruch zrelektywizowany – np. ruch w stosunku do pozycji przeciwnika.	Przemieszczenie sił w stosunku do pozycji przeciwnika.
DOKTRYNA TAKTYCZNA SIŁ LĄDOWYCH NATO- ATP-35(B) , s.25	Manewrować to znaczy poszukiwać miejsca w ugrupowaniu zapewniającego przewagę nad przeciwnikiem , z którego jego wojska mogą być zagrożone lub zaatakowane.	Poszukiwanie miejsca w ugrupowaniu zapewniającego przewagę nad przeciwnikiem .
Magers Neues Lexikon, Tom 9, s. 199.	„...to ruch wojsk lub zmiana kursu samolotu, statku celem osiągnięcia korzystniejszego położenia taktycznego lub operacyjnego; może być wykonany poprzez przeniesienie uderzeń ogniowych lekkich lub ciężkich broni.	Osiągnięcie korzystniejszego położenia taktycznego lub operacyjnego.

Porównanie definicji manewru z jego celem.

Analiza porównawcza przedstawionych definicji manewru (przede wszystkim pod względem celu jego wykonania) pozwala na wyciągnięcie zasadniczego wniosku ogólnego, że *manewr wykonywany jest w celu poprawy położenia własnego w stosunku do położenia przeciwnika.*

Dokonując natomiast syntezy najważniejszych elementów poszczególnych definicji, można manewr w obronie najbardziej lapidarnie zdefiniować jako *ruch wojsk, a także przeniesienie ognia na cele przeciwnika, dla poprawy sytuacji taktycznej.*

Zasadniczym rodzajem manewru wykonywanym w obronie jest manewr wojskami czyli *celowy, zorganizowany ruch określonego elementu ugrupowania obronnego (zgrupowania taktycznego) w celu poprawy położenia i sytuacji taktycznej w stosunku do przeciwnika.*

Eksperci wojskowi są zgodni, że biorąc pod uwagę cel wykonywania manewru, w poszczególnych okresach obrony można wygenerować kilkanaście jego rodzajów.(Załącznik nr 3.5) Nie wszystkie one jednak będą wykonywane podczas jednej walki obronnej. Do tych rodzajów manewru, których wykonywanie jest najbardziej prawdopodobne i odgrywają istotną rolę w prowadzonej obronie należy zaliczyć:

- *manewr w celu zmiany pozycji opóźniania* (podczas działań opóźniających w pasie przesłaniania lub pozycji przedniej);
- *manewr w celu wykonania kontrataku;*
- *manewr w celu wzmocnienia pozycji obronnej;*
- *manewr w celu likwidacji desantu powietrznego.*

Potencjalne zagrożenia przemawiają za tym, aby manewr był wykonywany w sposób skryty, po wcześniej rozpoznanych drogach i na przełaj, umiejętnie wykorzystując naturalne właściwości terenu (zasłony, ukrycia), a także w miarę możliwości maskując swoje działanie (np. dymami). Istotnym warunkiem powodzenia manewru jest utrzymanie go w tajemnicy przed przeciwnikiem,

przynajmniej w jego pierwszym okresie (etapie), tzn. opuszczania przez pododdziały punktów oporu i wychodzenia na drogi marszu.

Warunki skrytego, w tajemnicy dla przeciwnika rozpoczęcia manewru stwarza noc. Ale manewr często będzie musiał być realizowany w dzień. Dlatego też, działanie to musi być wykonywane w warunkach ogniowo-elektronicznego wsparcia i właściwego zabezpieczenia bojowego.

Przeprowadzeniu sprawnego manewru sprzyja wysoka mobilność wojsk. Manewr powinien być możliwie jak najkrótszy, prosty i szybki w wykonaniu. Należy zawsze uwzględniać wykonanie jak najkrótszego i nieskomplikowanego manewru sił i środków przy zużyciu jak najmniejszej ilości czasu na jego wykonanie.

Sprawność i terminowość manewru w obronie zależy od wielu czynników, z których najważniejsze to:

- sposób wykonania;
- wielkość sił i środków angażowanych do jego wykonania;
- manewrowość środków walki;
- czas na wykonanie;
- warunki terenowe i atmosferyczne;
- pora roku i dnia;
- właściwa organizacja ogniowego i radioelektronicznego zabezpieczenia
- stworzenie warunków bezkolizyjnego przegrupowania (zwolnienie określonych ciągów komunikacyjnych oraz zabezpieczenia przejścia przez miejsca kanalizujące ruch);

W obronie można wyspecyfikować wiele sytuacji, w których manewr realizowany przez poszczególne elementy ugrupowania obronnego jest bardzo ważnym czynnikiem. O realizacji zadań bojowych w poszczególnych okresach obrony można mówić tylko w przypadku osiągnięcia celu manewru. Stąd tak duże znaczenie manewru w osiągnięciu celu obrony w ogóle.

Rozumienie roli, celu a także treści manewru w walce jest podobne we wszystkich armiach NATO .Różnice wynikające z rozwiązań szczegółowych w poszczególnych armiach, nie mają większego wpływu na ewentualne współdziałanie i realizację zadań koalicyjnych.

Kolejnym ważnym problemem w obronie jest ugrupowanie bojowe. Badania wykazały wyraźne rozbieżności w postrzeganiu tego problemu przez polskich teoretyków wojskowych i teoretyków innych armii państw Sojuszu. Według naszych teoretyków ugrupowanie obronnej jest to „uszykowanie oraz rozmieszczenie sił i środków w terenie odpowiednio do celu (koncepcji) obrony.[27] Obok definiowania tego pojęcia, nasze narodowe rozwiązania regulaminowe wyszczególniają elementy, które wchodzą w skład ugrupowania bojowego. Przyjęty podział tych elementów na podstawowe, doraźne oraz te, które są organizowane w specyficznych środowiskach walki, budzi wiele wątpliwości. Analiza pierwszej grupy elementów, czyli określanych jako podstawowe, pozwala wyciągnąć wniosek, że są to w większości elementy jeśli chodzi o ich skład jednorodne, tzn., że organizacyjnie stanowią określoną jednostkę rodzaju wojsk. Wyjątek stanowi pierwszy rzut oraz odwód ogólnowojskowy, które zazwyczaj nie są organizacyjnie jednorodne. Przykład ten świadczy o przyjęciu błędnego kryterium podziału, czyli odniesienia się do struktury organizacyjnej wojsk prowadzących obronę.

W opinii części ekspertów wojskowych bardziej od podziału strukturalnego czytelny jest podział funkcjonalny, czyli odwołujący się do określonych funkcji – zadań w obronie.[28] Takie podejście prezentowane jest również w rozwiązaniach innych państw Sojuszu. Studiując opracowania można stwierdzić, że brak tam określenia, jakie elementy ugrupowania tworzone są na szczeblu oddziału i związku taktycznego. Jest to podejście elastyczne, dające możliwości dowódcy organizowanie elementów w zależności od konkretnej sytuacji, potrzeb i własnych możliwości działania.

---

[27] Regulamin ..., wyd. cyt., s. 92.

[28] Część ekspertów wojskowych opowiada się za utrzymaniem dotychczasowego podziału.

Mając na uwadze powyższe stwierdzenia, proponuje się:

1. Przyjąć definicję ugrupowania obronnego w następującym brzmieniu: „Ugrupowanie obronne jest to uszykowanie wojsk zgodnie z wolą dowódcy" W definicji tej zrezygnowano z fragmentu „... oraz rozmieszczenie sił i środków w terenie odpowiednio do celu (koncepcji) obrony".[29] Przyczyny rezygnacji były następujące:

a) przyjęcie szyku, czyli uszykowanie następuje w wyniku odpowiedniego rozmieszczenia;

b) wymiar przestrzenny prowadzenia działań przez wojska lądowe to teren;

c) koncepcja obrony jest wynikiem podjęcia decyzji przez dowódcę.

Definicja ugrupowania obronnego w powyższym brzmieniu jest lapidarna, zwięzła i rzeczowa.

2. Pozostawić dotychczasowy strukturalny podział elementów ugrupowania obronnego, przy jednoczesnym akcentowaniu zadań poszczególnych elementów ugrupowania obronnego, ale wynikających z ich określonej funkcji w ugrupowaniu. Określanie elementów funkcjonalnych (zgrupowań taktycznych) daje dowódcy duże możliwości samodzielnego działania, a przede wszystkim zwiększa możliwości bojowe jednostki.

W zbiorze zagadnień dotyczących obrony, bardzo ważne miejsce zajmuje problematyka definiowania zakresu odpowiedzialności obronnej dla poszczególnych szczebli dowodzenia. Przyjmując szczebel korpusu, jako najwyższą formę organizacji wojsk operacyjnych oraz batalionu jako najniższą formę tej organizacji,[30] w poszczególnych armiach państw NATO, różnie się nazywa, ale podobnie definiuje zakres odpowiedzialności obronnej (Tab. 3).

---

[29] Odnosząc ugrupowanie obronne do konkretnego szczebla należy rozumieć „uszykowanie" batalionu, brygady, dywizji itd.

[30] Jest to ograniczenie wynikające z faktu, że tylko dla tych szczebli w poszczególnych regulaminach państw NATO, określa się zakres odpowiedzialności obronnej.

Tab. 3

Szczebel organizacyjny wojsk	Regulamin działań wojsk lądowych s. 83	ATP-35(B) s. 135	HDv 100/100 s. 308; s. 176
	Odpowiedzialność obronna		
Korpus	Obszar odpowiedzialności obronnej: a)obszar sił przesłaniania b)obszar obrony	Rejon odpowiedzialności obronnej a) rejon sił przesłaniania b) rejon obrony	Obszar korpusu
Związek taktyczny	Pas odpowiedzialności: a)pas sił przesłaniania b)pas obrony	Rejon odpowiedzialności dywizji: a)rejon sił przesłaniania b)rejon obrony	Obszar dywizji Rejon obrony dywizji
Oddział	Rejon odpowiedzialności obronnej a)rejon sił przesłaniania b)rejon obrony	Rejon odpowiedzialności obronnej a)rejon sił przesłaniania b)rejon obrony	Obszar brygady Rejon obrony brygady

Zakresy odpowiedzialności obronnej

Z przedstawionej powyżej tabeli wynika, że za wyjątkiem rozwiązań polskich, w regulaminach natowskich dla kolejnych szczebli dowodzenia przyjmuje się jednakowe normy dla określenia zakresu odpowiedzialności obronnej (np. w ATP-35(B) – rejon; a w HDv 100/100 – obszar lub rejon). Nasz podział wynika z dotychczasowych przyzwyczajeń, ale nie jest rozwiązaniem racjonalnym. Za każdym przecież razem kiedy mówimy o obszarze, pasie, czy też rejonie obrony, zawsze myślimy i rozumiemy to pojęcie jako przestrzeń, jako teren na którym dany szczebel organizacyjny będzie walczył. Sama nazwa jest tu bez znaczenia, ważniejsza jest wiedza, kto i czego (w sensie parametrów przestrzennych ma bronić). Jednoznaczność zdaniem ekspertów wojskowych co do odpowiedzialności obronnej, jest wówczas , kiedy określi się tę odpowiedzialność przez wyznaczenie pasa terenu do obrony (czterema punktami). „Pasowe" określanie

odpowiedzialności dla poszczególnych szczebli organizacyjnych daje pewność zrozumienia zadania w tym zakresie.[31]

Odmiennego zdania jest M. Huzarski, który projektował podział odpowiedzialności obronnej korpusu w *Regulaminie działań wojsk lądowych*. Przywiązanie obszaru do korpusu, pasa do dywizji i rejonu do brygady, koresponduje z terminologią używaną dotychczas w naszych narodowych opracowaniach i jednocześnie pozwala rozróżniać zakresy odpowiedzialności obronnej bez dodatkowych wyjaśnień. Jest to ponadto zgodne z zasadą poszanowania narodowych rozwiązań w ramach sojuszu. Praktyka stosowania terminologii w odniesieniu do podziału odpowiedzialności obronnej wykaże czy przyjęte rozwiązanie zostanie zmienione lub utrzymane.

3.2. Kierunki zmian w działaniach opóźniających

„Działania opóźniające są jednym z podstawowych rodzajów walki".[32] Taki zapis w najnowszej edycji narodowego regulaminu jest kompatybilny w swej treści z zapisami dotyczącymi działań opóźniających w regulaminach: Bundeswehry i natowskim (ATP-35(B). Amerykanie natomiast klasyfikują działania opóźniające wśród działań odwrotowych.[33] Mimo faktycznej zgodności teoretyków wojskowych państw Sojuszu co do klasyfikowania działań opóźniających obok obrony i natarcia do podstawowych rodzajów walki, jest to ciągle problem kontrowersyjny. Duża grupa wojskowych teoretyków uważa, że działania opóźniające, tak jak dotychczas,[34] nie powinny być oddzielnym rodzajem walki, ale powinny być podporządkowane obronie.

Przeprowadzone badania potwierdziły ten sąd. Zdaniem ekspertów wojskowych działania opóźniające mogą być etapem obrony, zarówno pozycyjnej,

---

[31] Dodatkowym argumentem na słuszność takiego rozumowania jest graficzne wyrażanie zadań obronnych dla poszczególnych szczebli dowodzenia – w formie prostokątów – pasów.
[32] Regulamin ..., wyd.cyt., s. 123.
[33] Obok wycofania i odejścia, opóźnianie jest rodzajem działań odwrotowych, Podręcznik polowy FM 100-5, s. 288.
[34] Regulamin działań taktycznych SZ RP, Warszawa

jak i manewrowej. W obronie pozycyjnej działania opóźniające mogą być prowadzone w pasie sił przesłaniania, a także jako działania wymuszane w sytuacji wyczerpania możliwości kontynuowania walki na zajmowanych rubieżach obronnych.[35] W obronie manewrowej działania opóźniające są jej pierwszym etapem. Przy czym teoretycy wojskowi są zgodni w opinii, że ogólny mechanizm prowadzenia działań opóźniających w obronie pozycyjnej i manewrowej jest podobny. Wojska w zależności od konkretnej sytuacji taktycznej bronią się, wycofują lub kontratakują.[36]

3.2.1. Zasady ogólne

Cele prowadzenia działań opóźniających w interpretacji regulaminów poszczególnych armii państw NATO są podobne. Potwierdza to przeprowadzona analiza porównawcza,[37] która pozwala wyciągnąć wniosek, że teoretycy wojskowi określając cele działań opóźniających unikają definiowania celu głównego. Cele szczegółowe stanowią natomiast w każdym przypadku zbiory bardzo bogate.

Biorąc pod uwagę fakt, że w działaniach opóźniających następuje stopniowe, zamierzone oddawanie terenu („odstępowanie w walce") należy uznać, że ich główny cel nie może być rozpatrywany i określany w wymiarze przestrzennym. Również celem głównym działań opóźniających nie jest rozbicie przeciwnika. Redukcja możliwości określenia celu głównego działań opóźniających w wymiarze przestrzennym i rzeczowym prowadzi do konkluzji, że cel główny działań opóźniających powinien być odnoszony do wymiaru czasowego. Dlatego też, proponuje się przyjąć, że celem głównym działań opóźniających jest odsunięcie w czasie dotarcie przeciwnika do określonego rejonu (rubieży). Rejon ten czy też rubież określa głębokość prowadzenia działań opóźniających.

---

[35] Z. Ścibiorek, *Działania opóźniające*, AON, Warszawa 1995, s. 11.
[36] Z. Ścibiorek, *Zasady prowadzenia działań opóźniających przez oddziały i pododdziały ogólnowojskowe* (OPÓR I), AON, Warszawa 1996, s. 10.
[37] Porównanie celów prowadzenia działań opóźniających zawartych w regulaminach wybranych armii państw NATO, załącznik nr 3.6.

Parametr ten przy uwzględnieniu innych czynników (przede wszystkim możliwości bojowe wojsk własnych i przeciwnika oraz teren) pozwala skalkulować czas prowadzenia działań opóźniających.

Czas ten, zdaniem ekspertów wojskowych Sojuszu powinien m.in. umożliwić:

- zorganizowanie obrony;
- odtworzenie obrony;
- zorganizowanie sił zdolnych do rozbicia przeciwnika w rejonie działań opóźniających;
- osłonę wycofania wojsk własnych;
- osłonę skrzydła wojsk własnych;
- zabezpieczenie mobilizacyjnego i operacyjnego rozwinięcia.

Dokonując syntezy celów podobnych w badanych dokumentach, ustalono, że do szczegółowych celów prowadzenia działań opóźniających można zaliczyć:

- osłabienie potencjału bojowego przeciwnika;
- skierowanie przeciwnika w rejon gdzie można go rozbić;
- ustalenie punktu ciężkości natarcia przeciwnika.

Działania opóźniające mają swoją specyfikę, charakterystyczne cechy. Do cech charakterystycznych działań opóźniających zalicza się:

- unikanie rozstrzygających starć;
- organizowanie pozycji i rubieży opóźniania;
- tworzenia oporu na określony czas;
- wykonywanie kontrataków na ogół mniejszymi siłami, głównie w celu oderwania się wojsk własnych od przeciwnika i odejście na kolejną pozycję opóźniania;
- rozmieszczenie większości sił i środków ogniowych na przednim skraju poszczególnych pozycji opóźniania;
- wyznaczenie, w większości przypadków, szerszych pasów działania dla oddziałów (pododdziałów) prowadzących opóźnianie.

Pierwsza z wymienionych powyżej cech akcentuje fakt, że działania opóźniające nie przynoszą rozstrzygnięcia. Stąd wniosek, że działania te nie powinny być klasyfikowane do działań taktycznych nazywanych rozstrzygającymi.[38]

Teoretycy wojskowi są zgodni, że działania opóźniające mogą być zamierzone lub też wymuszone. W pierwszym przypadku działania opóźniające są wcześniej zaplanowane i mają głównie na celu osłabienie i wciągnięcie głównego zgrupowania uderzeniowego przeciwnika w obszar kanalizujący jego ruch i ograniczający manewr. Po zmniejszeniu dysproporcji sił i uzyskaniu czasu na konieczne przegrupowanie wojsk własnych, celem tego rodzaju działań jest ostateczne załamanie natarcia przeciwnika, rozbicie jego sił w wyniku zdecydowanego zwrotu zaczepnego lub stworzeniu oporu na rubieży położonej w głębi. Uważa się, że tego typu działania opóźniające prowadzone będą w ramach obrony manewrowej lub w pasie sił przesłaniania w obronie pozycyjnej.

Wymuszone działania opóźniające będą konsekwencją znalezienia się w niekorzystnej sytuacji. Do sytuacji takiej może dojść w wyniku wyczerpania możliwości kontynuowania walki na zajmowanych rubieżach obronnych, znalezienia się w okrążeniu oraz podczas wychodzenia z niego. Cechą charakterystyczną jest organizowanie działań w warunkach bezpośredniej styczności z przeciwnikiem, w walce.

Bez względu na to czy działania opóźniające są zamierzone czy też wymuszone, dla zapewnienia ich skuteczności, muszą być postrzegane określone zasady, oraz czynniki pola walki. Teoretycy wojskowi sojuszu twierdzą, że szczególnie ważne są następujące zasady i czynniki:[39]

- rozpoznanie;
- połączenie manewru i siły ognia;
- teren;
- czas;

---

[38] Regulamin ..., wyd.cyt., s. 12

- przestrzeń;
- aktywność i różnorodność oddziaływania na przeciwnika;
- podtrzymywanie swobody działania;
- walka elektroniczna;
- ochrona i obrona;
- pozorowanie.

Jest to zbiór zasad i czynników, których uwzględnianie pożądane jest w każdym rodzaju działań, ale w działaniach opóźniających szczególnie. Uważa się, że przede wszystkim teren, czas, przestrzeń i podtrzymywanie swobody działania[40] są elementami, które mają największy wpływ na metodę i sposób prowadzenia działań opóźniających.

Zarówno działania przeciwnika, jak i wojsk własnych w dużej mierze uwarunkowane są terenem. Od warunków terenowych zależy wybór miejsca tworzenia opóźniania. Warunki te wpływają również na treść zadań w działaniach opóźniających.

„Działania opóźniające są prowadzone w wyznaczonych pasch lub na kierunkach. W ramach pasa opóźniania oddziały (pododdziały) mogą mieć przydzielone kierunki (rejony) opóźniania. Na kierunkach i w rejonach opóźniania wyznacza się pozycje opóźniania (przednią, pośrednie, końcową)".[41]

Z powyższego regulaminowego zapisu można wyciągnąć wniosek, że zasadniczym elementem struktury działań opóźniających jest pozycja opóźniania. Przyjmuje się, że pozycje opóźniania stanowią batalionowe lub w niektórych sytuacjach kompanijne rejony opóźniania rozmieszczone nieregularnie w terenie na prawdopodobnych kierunkach działań przeciwnika.[42] Badania wykazały, że batalion zmechanizowany (czołgów) jest pododdziałem najbardziej predysponowanym do walki na pozycji opóźniania. Również większość teoretyków woj-

---

[39] m.in. Regulamin ..., wyd. cyt., s. 123; ATP-35(B)..., wyd.cyt., s. 146.
[40] Takie elementy określone zostały przez ekspertów wojskowych jako podstawowe dla skuteczności działań opóźniających.
[41] Regulamin ..., wyd. cyt., s. 123.
[42] Z Ścibiorek, *Działania opóźniające*, Bellona, Warszawa 1996, s. 54-55.

skowych [43] głosi tezę, że zarówno batalion zmechanizowany jak i batalion czołgów dysponują organicznymi możliwościami bojowymi,[44] pozwalającymi im na wykonanie wszystkich podstawowych zadań taktycznych. Analiza możliwości bojowych (przede wszystkim ogniowych i manewrowych) batalionów (zmechanizowanego, czołgów i zmotoryzowanego), poważnie ogranicza możliwość użycia do działań opóźniających batalionu piechoty zmotoryzowanej. Natomiast bataliony zmechanizowany i czołgów mogą zniszczyć w obronie porównywalne siły przeciwnika. Również zdolność do wykonania marszów po drogach i na przełaj należy uznać za podobną. Jednak biorąc pod uwagę prawdopodobną na polu walki konieczność pokonywania przeszkód wodnych w warunkach zniszczenia istniejących przepraw, zdecydowanie mniejsze w tej sytuacji możliwości w tym zakresie posiada batalion czołgów. Podstawowy sprzęt bojowy (czołgi) wymaga urządzania praco i czasochłonnych przepraw. Zatem najbardziej predysponowanymi do prowadzenia działań opóźniających, w których stałym elementem jest manewr, są bataliony zmechanizowane.

W każdej sytuacji istnieje konieczność uzupełniania pozycji opóźniania samodzielnymi punktami oporu, zasadzkami licznymi zaporami inżynieryjnymi. Powinny być rozmieszczone w różnych miejscach , w sposób nieregularny w celu zapewnienia ciągłości oddziaływania na przeciwnika. Przebieg pozycji opóźniania wytyczany jest z uwzględnieniem warunków terenowych . Powinny przebiegać wzdłuż naturalnych przeszkód terenowych: rzek, wzgórz, lasów, miejscowości. Najdogodniejsze do obrony są pozycje na których teren po stronie przeciwnika jest otwarty, natomiast po stronie własnej zakryty i w miarę dominujący.

O decydującym wpływie terenu na organizowanie pozycji opóźniania świadczą m.in. wyniki badań przeprowadzonych w AON w 1996 r.[45] Respon-

---

[43] M.in. M.Huzarski,W.Kaczmarek, *Działania taktyczne batalionu*, AON, Warszawa 1995, s. 9.

[44] Przyjmuje się, że batalion działając w składzie brygady powinien realizować podstawowe zadania bojowe przy użyciu organicznych (własnych) sił i środków. Wykonując jednak szczególnie ważne zadania (np. prowadząc działania opóźniające) może otrzymać wzmocnienie oraz odpowiednie wsparcie.

[45] Badania ankietowe przeprowadzone na grupie 80 oficerów. Respondenci odpowiadali na pytanie „Czynniki wyznaczania odległości pomiędzy pozycjami opóźniania", Z.Ścibiorek, *Zasady* ..., wyd.cyt., zał. 1, s. 6.

denci jednomyślnie uznali, że warunki terenowe są tym czynnikiem, który przede wszystkim jest uwzględniany przy określeniu odległości pomiędzy pozycjami opóźniania. Ich zdaniem o przebiegu pozycji opóźniania, a także odległości pomiędzy nimi decyduje również stan i możliwości wojsk własnych, co przejawia się w przyjęciu odpowiedniego ugrupowania bojowego, które powinno zapewnić przede wszystkim:

- efektywne wykorzystanie sił i środków (zadanie przeciwnikowi maksymalnych strat przy jak najmniejszych stratach własnych);
- możliwość skutecznego przeciwdziałania natarciu przeciwnika (powstrzymywanie i dezorganizacja natarcia przeciwnika podczas obrony kolejnych pozycji opóźniania);
- możliwość manewru (koncentrowanie wysiłku (oporu) w innym miejscu i czasie, a także „uniki" przed uderzeniem).

Przyjęte ugrupowanie bojowe do działań opóźniających będzie podobne jak w czasie prowadzenia obrony pozycyjnej. Wojska w zależności od przyjętej przez dowódcę koncepcji prowadzenia działań opóźniających mogą być ugrupowane w jeden rzut z odwodem. Bez względu jednak na przyjęty wariant ugrupowania (także i metodę prowadzenia działań opóźniających), poszczególne elementy ugrupowania obronnego, w różnym czasie i miejscu będą zarówno walczyć, jak i manewrować.

Dużo czynników decyduje o wyznaczaniu miejsca kolejnego starcia w działaniach opóźniających, dlatego liczbowe określenie stałej odległości między pozycjami opóźniania pozbawione jest racjonalnego uzasadnienia. Odległość ta powinna zapewnić swobodę manewru batalionu, efektywne rażenie nacierającego przeciwnika oraz wprowadzenie go w rejon lub na kierunek dogodny dla broniących się wojsk. Odległość ta powinna umożliwić zajęcie kolejnej pozycji, a siłom ubezpieczających ten manewr zatrzymanie na ten czas (manewru i zorganizowania obrony na kolejnej pozycji opóźniania) nacierających sił przeciwnika oraz zapewnić osłonę ogniową wycofującym się pododdziałom.

Argumentację powyższą podzielają również respondenci badań ankietowych.[46] Ich zdaniem rozmieszczenie kolejnych pozycji opóźniania powinno stwarzać warunki „wyjścia poza zasięg podstawowej masy artylerii przeciwnika w odniesieniu do zgrupowań batalionowych i poza zasięg moździerzy oraz środków przeciwpancernych w przypadku zgrupowania kompanijnego".

Powyższy sąd pokrywa się z aktualnym punktem widzenia teoretyków wojskowych, którzy twierdzą, że odległość pomiędzy pozycjami opóźniania powinna umożliwić zorganizowanie oporu na kolejnej pozycji a także manewr na nią.

3.2.2. Prowadzenie działań opóźniających

Ogólny mechanizm prowadzenia działań opóźniających jest podobny we wszystkich armiach Sojuszu. Wojska w zależności od konkretnej sytuacji taktycznej bronią się, wycofują lub kontratakują.

W tym złożonym działaniu stałymi, cyklicznie się powtarzającymi etapami są obrona i wycofanie. Elementy danego szczebla, prowadzące działania opóźniające mogą kilkakrotnie bronić się na wybranych pozycjach dążąc do zwolnienia tempa natarcia przeciwnika i zadania mu maksymalnych strat.

Z istoty działań opóźniających wynika, że nadrzędnym w stosunku do pozostałych czynników walki jest opór. Poprzez opór wojsk na kolejnych pozycjach opóźniania realizowane są cele działań opóźniających. Żeby jednak mogło dojść do obrony kolejnej pozycji, trzeba wcześniej, wykonując sprawny i szybki manewr przemieścić wojska na tę rubież. Zatem cykl działań opóźniających danego szczebla organizacyjnego składa się z: obrony, wycofania i obrony. W okresach tych poszczególne czynniki pola walki występują z różną intensywnością. W pierwszym okresie przede wszystkim dominuje opór, w drugim manewr a w trzecim ponownie opór. Cykl działań opóźniających dla danego szcze-

[46] Wyniki badań przedstawiono: Z.Ścibiorek, *Zasady* ..., wyd.cyt., s. 28 i 63.

bla organizacyjnego może się powtórzyć jeszcze jedno – dwukrotnie. Za każdym razem siła oporu słabnie, natomiast manewr powinien być coraz sprawniejszy .[47]

Przebieg działań opóźniających w pierwszym okresie nie odbiega od typowych działań obronnych. Podchodzącego przeciwnika zwalcza się na dalekich podejściach (zależy to od możliwości ogniowych).Głównym zadaniem w tym okresie działań opóźniających jest powstrzymanie natarcia i niedopuszczenie do pokonania z marszu przedniej pozycji. Opór stawiany na pierwszej pozycji powinien być na tyle silny żeby zmusić nie tylko awangardy przeciwnika do zatrzymania ale również jego siły główne do rozwinięcia. Musi to być obrona trwała w wyniku której zadawane są przeciwnikowi znaczne straty a także zostaje on na dłuższy czas związany walką .Istotnym elementem składowym siły oporu na tej pozycji jest rozbudowa inżynieryjna zwiększająca skuteczność działań wojsk własnych (ogniowe, elektroniczne, minerskie) a także osłabiająca przeciwnika .

Przełamanie oporu na pierwszej pozycji nie powinno oznaczać radykalnego zwiększenia tempa natarcia przeciwnika. Pomimo, że zasadnicze siły zakończywszy ten okres działań opóźniających, przechodzą do okresu kolejnego – wycofania i wykonują manewr na kolejną pozycję opóźniania położoną w głębi, to przeciwnik w dalszym ciągu powinien być powstrzymywany . Powstrzymywanie to ma formę zasadzek, działań nieregularnych, napadów ogniowych, uderzeń śmigłowców bojowych, działań desantowoszturmowych, zapór i pułapek minerskich. Ten okres działań opóźniających mimo, że nie związany bezpośrednio z walką, jest okresem bardzo trudnym w realizacji.

Manewr w celu zmiany pozycji opóźniania jest działaniem realizowanym w złożonych warunkach pola walki, w określonym czasie i przestrzeni. Dynamiczny charakter sytuacji taktycznej, w której manewr się odbywa powoduje, że działanie to podlega oddziaływaniu różnorodnych czynników pola walki. Należą do nich:

---

[47] Siła oporu słabnie bo jest to konsekwencja ponoszonych strat ; manewr przy mniejszych siłach powinien być sprawniejszy.

- oddziaływanie przeciwnika;
- teren (przede wszystkim drogi, gleby, wody, pokrycie);
- stan pogody, pora roku i doby;
- struktura systemu pozycji opóźniania (odległości między pozycjami opóźniania);
- możliwości manewrowe wojsk;
- czas wykonywania manewru;
- sposób zorganizowania;
- sposób zabezpieczenia i wykonania manewru;
- wyszkolenie wojsk wykonujących manewr.

Skala i charakter oddziaływania przeciwnika na pododdziały (oddziały, elementy ugrupowania bojowego) wykonujące manewr w celu zmiany pozycji opóźniania, w dużym stopniu zależy od:

- możliwości rozpoznania manewru, szczególnie momentu rozpoczęcia wycofywania się oraz określenia celu tego działania;
- możliwości destrukcyjnego oddziaływania, szczególnie w zakresie ogniowego i radioelektronicznego rażenia;
- oceny stopnia zagrożenia dla wojsk własnych przez wykonanie manewru strony przeciwnej;
- sprawności zorganizowania oddziaływania;
- czasu oddziaływania destrukcyjnego.

W obszarze oddziaływania przeciwnika na wojska wykonujące manewr w celu zajęcia kolejnej pozycji opóźniania, największe niebezpieczeństwo niesie sytuacja kiedy przeciwnik uzyska wiarygodne informacje co do skali i celu tego manewru. Informacje takie przeciwnik może uzyskać m.in. w wyniku działań elementów rozpoznania powietrznego, a także specjalnego (grupy specjalne, dywersyjno-rozpoznawcze). W takiej sytuacji posiadanie możliwości i decyzja użycia przez przeciwnika np. śmigłowców szturmowych (przeciwpancernych) stanowić będzie szczególnie duże zagrożenie dla wojsk wykonujących manewr.

Małe pododdziały śmigłowcowe działając rajdowo są w stanie szybko i skutecznie [48] zaatakować pododdziały (oddziały, elementy ugrupowania obronnego) wykonujące manewr wycofania się. Dodatkowo możliwość wskazywania celów dla artylerii potęguje zagrożenie z ich strony.

Wykonanie manewru wycofania się wojsk na kolejną pozycję opóźniania jest działaniem trudnym, które trzeba zrealizować bez względu na warunki atmosferyczne i porę doby. Ponadto przedstawione zagrożenia przemawiają za tym, aby manewr w celu zmiany pozycji opóźniania był wykonywany w sposób skryty, po wcześniej rozpoznanych drogach i na przełaj, umiejętnie wykorzystujący naturalne właściwości terenu (zasłony, ukrycia), a także w miarę możliwości maskujący swoje działanie (np. dymami). Istotnym warunkiem powodzenia manewru jest utrzymanie go w tajemnicy przed przeciwnikiem, przynajmniej w jego pierwszym okresie (etapie), tzn. opuszczania przez pododdziały punktów oporu i wychodzenia na drogi marszu do nowej pozycji opóźniania.

Warunki skrytego, w tajemnicy dla przeciwnika rozpoczęcia manewru stwarza noc. Ale manewr w celu zmiany pozycji opóźniania często będzie musiał być realizowany w dzień. Dlatego też manewr musi być przeprowadzony szybko, umiejętnie wykorzystując naturalne i sztuczne właściwości terenu oraz warunki tworzone przez siły zabezpieczające to działanie.

Manewr w celu zmiany pozycji opóźniania jest wykonywany w warunkach ogniowo-elektronicznego wsparcia oraz zabezpieczenia bojowego.

Manewr wykonywany w celu zmiany pozycji opóźniania w dużym stopniu będzie zależał od stanu dróg pomiędzy pozycjami. Dlatego przygotowanie, utrzymanie i torowanie dróg oraz urządzanie i utrzymywanie przepraw w tym obszarze stanowi ważne zadanie zabezpieczenia inżynieryjnego. Drogi te po-

---

[48] S.Suchora,R.Szustek,E.Cieślak, *Lotnictwo wojsk lądowych i siły powietrznoszturmowe na polu walki*, AON, Warszawa 1995; S.Suchora,R.Szustek,E.Cieślak, *Działania bojowe lotnictwa wojsk lądowych*, AON,Warszawa 1995, s.62; „Śmigłowce AH-64 współpracując ze śmigłowcami OH-58D wykonywały uderzenia na irackie środki pancerne i umocnienia obronne w Kuwejcie. Zespół złożony z dwóch par śmigłowców potrafił w jednym wylocie zniszczyć 15-20 czołgów i BWP".

winny m.in. zapewniać swobodę ruchu wojsk własnych pomiędzy pozycjami opóźniania, sprawne ich zajmowanie i opuszczanie.

Zdaniem ekspertów wojskowych sprawność manewru będzie uzyskana w przypadku przestrzegania i zrealizowania następujących zasad:

- drogi wycofania oddziału czy pododdziału przygotowuje szczebel nadrzędny;
- na każdy wycofywany batalion - jedna droga wycofania, która powinna przebiegać: od tylnej granicy punktu oporu pierwszorzutowej kompanii poprzez rejon obrony odwodowego batalionu, do kolejnego rejonu przewidzianego do zajęcia przez wycofujący się batalion;
- na każdą wycofująca się brygadę - dwie-trzy drogi wycofania, które powinny przebiegać od rokady brygadowej do kolejnego rejonu opóźniania w pasie przesłaniania;
- drogi wycofania nie powinny pokrywać się z dotychczas wykorzystywanymi drogami dofrontowymi;
- drogi dofrontowe, rokadowe, wycofania oraz manewru dla drugich rzutów oddziału i związku taktycznego utrzymuje się siłami i środkami wojsk inżynieryjnych.

Kolejnym ważnym dla wykonania manewru wycofania się wojsk, zadaniem realizowanym przez wojska inżynieryjne jest urządzanie i utrzymanie przepraw przez przeszkody wodne. Podczas manewru w celu zmiany pozycji opóźniania będą utrzymywane przede wszystkim przeprawy: po nie zniszczonych mostach stałych, w bród, desantowe, promowe, po mostach towarzyszących i pontonowych.

Krytycznym momentem w czasie manewru na kolejne pozycje opóźniania będzie wykonanie przez przeciwnika zapór minowych. Celem takiego działania może być:

ograniczenie lub zahamowanie manewru;

- skanalizowanie ruchu wojsk i wprowadzenie w rejony dogodne do wykonania zmasowanych uderzeń ogniowych.

W osiągnięciu tych celów szczególną rolę spełniać będą narzutowe zapory minowe. W przypadku wykonania przez przeciwnika narzutowych pól minowych, przejścia w nich powinny być wykonane:

- na drogach dywizyjnych i brygadowych - siłami wojsk inżynieryjnych;
- na drogach batalionowych i kompanijnych - siłami grup torujących.

W sytuacji wykonania przez przeciwnika na wojska wykonujące manewr, narzutowego pola minowego tylko szybkie i sprawne wyjście z pola skróci czas przebywania wojsk w rejonie dogodnym dla przeciwnika do zmasowanych uderzeń ogniowych.

Bardzo ważną rolę wśród przedsięwzięć zabezpieczenia bojowego manewru wojsk w celu zmiany pozycji opóźniania odgrywa obrona przeciwchemiczna. Zdaniem ekspertów wojskowych[49] wojska obrony przeciwchemicznej mogą wspierać i osłaniać wykonanie manewru realizując takie zadania jak:

- maskowanie manewru poprzez użycie środków dymnych;
- tworzenie stref i rejonów (rubieży) ognia poprzez użycie środków zapalających (miotaczy ognia).

Wyprzedzające w czasie (w stosunku do początku rozpoczęcia manewru przez wojska) wykonanie zasłon dymnych przede wszystkim stwarza warunki skrytego rozpoczęcia manewru.

Powstanie zasłony dymnej zmusza przeciwnika do oceny tej sytuacji. Wydłuża to czas reakcji przeciwnika (szczególnie ogniowej) w stosunku do sił głównych wykonujących manewr wycofania się. Przeciwnik jest zdezorientowany, ma utrudnione warunki prowadzenia obserwacji i skutecznego ognia, a także rozpoznania kierunków odejścia pododdziałów z zajmowanej pozycji.

---

[49] Wywiad przeprowadzono z oficerami Katedry Wojsk Obrony Przeciwchemicznej AON.

W określonych sytuacjach ważną rolę zabezpieczenia manewru mogą odegrać pododdziały miotaczy ognia. Tworząc strefy (rejony, rubieże) ognia powstrzymują natarcie, kanalizują ruch, dają czas wojskom wykonującym manewr na oderwania się. Szczególnie zasadne jest użycie tych pododdziałów w sytuacji kiedy wzmacniają skuteczność działania zapór inżynieryjnych (np. zapory minowej). W innych sytuacjach najlepiej wykorzystać zalety ognia pododdziałów miotaczy ognia do powstrzymywania natarcia przeciwnika w obszarze pomiędzy pozycjami opóźniania poprzez wykonywania zasadzek ogniowych.

Skutecznym zakończeniem manewru na kolejną pozycję opóźniania jest wejście wojsk w nowe rejony obrony. Moment ten jest jednocześnie początkiem następnego etapu działań opóźniających, czyli obrony na kolejnej pozycji.

Integracja Polski ze strukturami NATO nie wymusza potrzeby radykalnych zmian w teorii obrony i działań opóźniających .Nasze kilkuletnie dostosowywanie do Sojuszu, również w zakresie sztuki wojennej, pozwoliło na permanentne porównywanie teorii zarówno obrony jak i działań opóźniających.

Aktualne badania porównawcze potwierdziły, że polska teoria obronny i działań opóźniających jest podobna do teorii funkcjonującej w innych armiach NATO.

Istniejące różnice , szczególnie dotyczące terminologii i definiowania niektórych pojęć, nie mogą mieć wpływu na jednakowe rozumienie mechanizmów walki w obszarze obrony i działań opóźniających .Różnice te podkreślają jedynie nasze narodowe postrzeganie tych problemów.

Rozdział IV

ZMIANY W TEORII NATARCIA Z WYEKSPONOWANIEM KOORDYNACJI DZIAŁAŃ W WYMIARZE POWIETRZNO-LĄDOWYM

Obecność Polski w NATO w marcu 1999 roku stała się faktem, który oznacza dla sił zbrojnych RP konieczność osiągnięcia określonych wymogów (standardów), obowiązujących państwa członkowskie Sojuszu. Dystans jaki przebyły kraje będące członkami NATO jest zdecydowanie dłuższy niż krajów nowo przyjętych, a rozwiązania funkcjonujące w armiach Sojuszu stanowią konsekwencję wieloletnich doświadczeń, uwzględniających uwarunkowania i specyfikę każdego z nich. Nie ulega jednak wątpliwości, że należy dostosować się do wymogów obowiązujących wszystkich członków w celu osiągnięcia możliwości wspólnych działań, czyli **„interoperacyjności".**

W koncepcji strategicznej Sojuszu z 1994 roku znalazło się sformułowanie, które jednoznacznie określa, *„że w przypadku militarnego zaangażowania się NATO istotne dla sił zbrojnych Sojuszu będzie podejmowanie wspólnych działań."*[1] Co dla wszystkich członków oznacza, iż muszą sprostać wyzwaniom jakie niesie ze sobą powyższe zobowiązanie.

4.1. Podstawy przeobrażeń teorii natarcia

Analiza i ocena obecnego stanu wiedzy i doświadczeń oraz rozwiązań występujących w NATO wykazała, że istnieje potrzeba dokonania stosownych zmian, które ułatwią współpracę w ramach zobowiązań sojuszniczych. Należy przy tym podkreślić, że NATO nie jest monolitem, lecz organizacją skupiającą w swoich szeregach państwa dysponujące nowoczesnymi i potężnymi siłami zbrojnymi np. USA, ale i również państwa małe, które nie posiadają znaczących lub jak w przypadku Islandii żadnych sił zbrojnych. Państwa członkowskie wy-

[1] A. Szydłowski, *Taktyczne standardy Sojuszu północnoatlantyckiego*, Myśl Wojskowa nr 2 (595) 1998, s.91.

dzielają do dyspozycji Sojuszu określone kontyngenty, które wykonywać będą wspólne działania w myśl zobowiązań traktatowych.

W związku z powyższym NATO dopuszcza funkcjonowanie w państwach członkowskich różnorodne zasady użycia wojsk, narodowe regulaminy[2], które uwzględniają ogólne wytyczne zawarte w dokumentach normatywnych Sojuszu. W celu jednoznacznej interpretacji i eliminowania wieloznaczności powołano na forum NATO instytucję - Wojskową Agencję Standaryzacji (MAS), zajmującą się ujednolicaniem zagadnień związanych z funkcjonowaniem w jego ramach. Opracowania tworzone przez MAS mają zapewnić powszechne zrozumienie i jednakowe podejście do problemów w wymiarze ogólnym, szczegóły natomiast pozostawiane są do rozwiązania armiom państw członkowskich.

Siły Zbrojne państw integrujących się powinny uzyskać zdolność do współdziałania z siłami państw członkowskich NATO. Jest to proces długotrwały bowiem niemożliwe jest dokonanie takiego przedsięwzięcia w ciągu krótkiego okresu czasu. Warto w tym miejscu przypomnieć, że Hiszpania przyjęta do Sojuszu w 1982 roku ogłosiła zakończenie procesu pełnej integracje dopiero w 1998 roku. Integracja dotyczy bowiem nie tylko stopniowej transformacji strukturalno-technicznej, dostosowania procedur operacyjnych, systemów dowodzenia, rozpoznania ale również głównych systemów uzbrojenia do standardów stosowanych w państwach NATO.[3] Do technicznych standardów dochodzą również aspekty dotyczące czynników osobowych. Przejawiających się w umiejętności współpracy oficerów i żołnierzy, wzajemnego zrozumienia i zaufania, gdyż jest to podstawowy warunek współdziałania – interoperacyjności, a przede wszystkim osiągania maksymalnej efektywności. Istotnym w tym względzie staje się zatem spójność teorii obowiązujących w poszczególnych krajach członkowskich Sojuszu. Posługiwanie się jednakowo rozumianą terminologią w prowadzeniu wspólnych działań z innymi armiami sojuszu.

---

[2] Por. HDv 100/100 Truppenführung, Bonn 1996; Field Manual FM 100-5, Washington 1993; Military doctrine, Royal Netherlands Army, Hague 1996.

[3] B. Świetlicki, *Ewolucja stanowiska NATO w kwestii przyjęcia nowych członków*, (w:) Bezpieczeństwo Polski w zmieniającej się Europie, T.6 Rozszerzenie NATO, Warszawa-Toruń 1995, s.57.

Z punktu widzenia interesującej nas problematyki najistotniejszym dokumentem standaryzacyjnym jest przede wszystkim STANAG-2868 (ATP-35(B)) czyli „*Doktryna taktyczna sił lądowych*" wraz z dokumentami implementacyjnymi (tzw. Ratification draft). Oczywiście istnieją również inne dokumenty, szczegółowo sankcjonujące zakres wymogów interoperacyjności. Są to przede wszystkim cele postawione przed Wojskami Lądowymi w ramach zobowiązań integracyjnych oraz priorytety działalności szkoleniowej na najbliższe lata. Warto również podkreślić, że pole walki XXI wieku stawia nowe wymagania, spełnienie których będzie fundamentalnym warunkiem sukcesu w walce. Przewiduje się, że pole walki będzie charakteryzowało cechami, których źródeł należy upatrywać w mijającym stuleciu. Cechy te określane będą przez:[4]

- walkę o przewagę informacyjną;
- sieciowe powiązania pola walki;
- przejrzystość;
- wysokie tempo, dużą precyzję i zasięg systemów uzbrojenia;
- jednoczesne działania na całej szerokości i głębokości pola walki;
- zwiększone wykorzystanie przestrzeni powietrznej przez wojska lądowe;
- znaczący udział elektroniki we wszystkich możliwych płaszczyznach.

Nowe warunki wynikają również z członkostwa naszego państwa w strukturach NATO. Stosownie do tego Wojska Lądowe uczestniczyć mogą w realizacji zadań polegających na:

- obronie integralności i suwerenności państwa;
- stwarzaniu warunków do udziału wojsk sojuszniczych na obszarze naszego kraju;
- udziału wydzielonych sił (kontyngentów) w ramach wojsk sojuszniczych;
- działaniach na rzecz wsparcia pokoju.

---

[4] K.-M. Hofeditz, *Zasady prowadzenia operacji*, (w:) Działania operacyjne w nowych uwarunkowaniach geopolitycznych, materiały z sympozjum naukowego, Warszawa 1998, s. 36.

Mając na uwadze obszar realizacji powyższych zadań należy stwierdzić, że mogą się one odbywać na:

- obszarze naszego kraju;
- poza obszarem kraju.

Innym kryterium klasyfikacji może być zaangażowanie partnerów sojuszniczych z NATO. Przejawiać się ono może w ramach:

- samodzielnych narodowych działań;
- wielonarodowych jako wiodący kraj;
- wielonarodowy jako uczestnik wydzielający kontyngent narodowy.[5]

Wstąpienie do NATO oznacza, że oprócz parasola ochronnego i wsparcia członków sojuszu w wypadku powstania zagrożenia musimy również być gotowi, a przede wszystkim zdolni do udziału w działaniach wojennych poza swoim terytorium, w obronie napadniętego sojusznika. Teza ta znajduje swoje odzwierciedlenie w licznych dokumentach obowiązujących na szczeblu NATO. Ma również swój wyraz praktyczny w ćwiczeniach prowadzonych w krajach członkowskich sojuszu[6] Przykładem tego może być ćwiczenie „MASBERG" prowadzone w Akademii Obrony Holandii we wrześniu 1998 roku. Ćwiczenia w Królewskim Wyższym Instytucie Obrony Belgii „NORSTAR" w październiku 1998 roku oraz „MORNIG STAR" w lutym 1997 roku.

Analiza tych ćwiczeń pozwala stwierdzić, że związki taktyczne lub operacyjne, w skład których wchodziły wydzielone siły narodowe, w ramach zobowiązań sojuszniczych udzielały pomocy napadniętemu. Były to najczęściej działania prowadzone w formie zwrotów zaczepnych, a więc z punku widzenia interesującej autora problematyki wydzielone komponenty narodowe (związki taktyczne) prowadziły natarcie na obszarze państw zaatakowanych przez przeciwnika.[7]

---

[5] *Teoretyczne podstawy operacji połączonych*, Warszawa 1999, s. 125.
[6] Autor miał możliwość uczestniczyć w wymienionych ćwiczeniach w ramach wymiany doświadczeń utrzymywanej przez AON z wyszczególnionymi uczelniami.
[7] Patrz załącznik 4.1 i 4.2

Wstąpienie Polski do NATO nakłada określone obowiązki, które związane są z kolektywną obroną. Nie zdejmuje to jednak z państw członkowskich troski o własne bezpieczeństwo. Oznacza to, że musimy być gotowi sprostać potrzebom obronnym własnego państwa ale razem z silnymi partnerami. Odstraszająca siła potencjału NATO ma tu wpływ znaczący.

Nowe spojrzenie na działania zaczepne wymaga zatem dokonania stosownych zmian, które umożliwią funkcjonowanie wojskom lądowym w ramach standardów sojuszu, lecz jednocześnie uwzględniać będą nasze narodowe, wewnętrzne uwarunkowania, tradycje i doświadczenia[8] oraz wymogi pola walki XXI wieku.

Analiza dokumentów normatywnych wybranych armii państw NATO, opracowań dotyczących problematyki działań zaczepnych, a w szczególności przemian związanych z integracją stanowiła płaszczyznę do przedstawionych w niniejszym opracowaniu rozważań.

Powyższe uwarunkowania oraz zawarte w rozdziale I aspekty metodologiczne w sposób bezpośredni implikowały poczynania badawcze i miały wpływ na ostateczny kształt opracowania.

4.2. Ogólne zasady natarcia

Poglądy dotyczące natarcia podlegają stałej weryfikacji w zderzeniu z nowymi uwarunkowaniami jakie pojawiają się w ostatnim okresie. Diametralne zmiany w teorii działań zaczepnych nastąpiły po przeobrażeniach ustrojowych naszego państwa. W warunkach „Samowystarczalności obronnej" natarcie zaczęto postrzegać jako uzupełnienie obrony, która z kolei zyskała priorytetowe znaczenie. Szybko jednak dostrzeżono, że natarcie i obrona powinno być traktowane równorzędnie. Znalazło to swoje odzwierciedlenie w dokumentach normatywnych, które natarcie i obronę traktowały jako podstawowe rodzaje walki.

---

[8] Takie stanowisko prezentowali respondenci zarówno polscy jak i zagraniczni, a w szczególności: Niemcy, Holendrzy, Belgowie podczas konsultacji prowadzonych przez autora w trakcie ćwiczeń.

Wyraźnie jednak zaakcentowano, iż natarcie jest rodzajem walki wykonywanym głównie w formie zwrotów zaczepnych.[9]

Obecnie podejmowane są próby nowego spojrzenia na teorię natarcia, w kontekście wymogów integracyjnych. Stosownie do tego proponuje się uznać, że:

„Natarcie jest działaniem rozstrzygającym, podstawowym rodzajem walki prowadzonej głównie w formie zwrotów zaczepnych z zamiarem rozbicia wojsk przeciwnika i opanowania zajmowanego przez niego terenu."[10]

Analiza powyższej definicji wskazuje, że wyeksponowane zostało znaczenie natarcia jako **rozstrzygającego** w dążeniu do osiągnięcia zakładanego celu, którym jest przede wszystkim **pokonanie przeciwnika**. Cel ten osiąga się przez: rażenie przeciwnika, wykonanie zdecydowanego uderzenia, rozbicie jego wojsk i zajęcie ważnych obiektów i rejonów kluczowych. Podczas dążenia do osiągnięcia celu należy także dążyć do uzyskania zaskoczenia, zerwania spoistości jego obrony i rozcinania oraz izolowania jego sił. Rozstrzygnięcie następuje wraz z zniszczeniem sił przeciwnika lub załamaniem woli kontynuowania działań.

Wyniki badań wskazują, że cel główny zwykle osiąga się poprzez realizację celi szczegółowych. Analiza założeń teoretycznych, wnioski z praktyki szkoleniowej oraz doświadczenia z wojen i konfliktów zwłaszcza z ostatnich lat świadczą, że **celami szczegółowymi** w natarciu może być dążenie do:[11]

- uzyskania informacji;
- uchwycenia terenu;
- pozbawienia przeciwnika sił i środków;
- wprowadzenia w błąd lub odwrócenia uwagi przeciwnika od własnego punktu ciężkości;

---

[9] M. Huzarski, *Zagadnienia taktyki wojsk lądowych*, Toruń 1999, s.90-92.
[10] Por. *Regulamin walki wojsk lądowych*, Warszawa 1999, s. 101.
[11] Ibidem, s. 101.

- związania przeciwnika walką, aby zapobiec przegrupowaniu lub zmianie pozycji jego wojsk;
- przejęcia inicjatywy;
- odparcia zwrotów zaczepnych przeciwnika.

Mnogość celi cząstkowych (szczegółowych) wskazuje na znaczną złożoność problematyki natarcia, które w wyraźny sposób ewoluuje, zmieniając swoje oblicze i dostosowuje się do wymogów powietrzno-lądowego, zinformatyzowanego i elektronicznego pola walki niezbyt odległego XXI wieku.

W działaniach zaczepnych, aby osiągnąć zamierzone rezultaty, wymagane jest zwykle skupienie przeważających sił i środków w odpowiednim czasie i miejscu, po czym następuje celowe ich wykorzystanie. Spełnienie powyższych wymogów wydaje się stanowić znaczącą przesłankę do wykonanie zadania, które w dużej mierze zależy od trafnego wyboru punktu ciężkości.

Prowadzone badania wskazują, że powodzenie w działaniach zaczepnych osiąga się przez:[12]

- dostarczanie wiarygodnych, możliwie najszerszych i w czasie jak najbardziej zbliżonym do rzeczywistego informacji o przeciwniku i terenie;
- działania agresywne, wykorzystywanie w niespodziewany sposób sprzyjających sytuacji;
- utrzymanie inicjatywy, dobór czasu i kierunku uderzenia;
- właściwy wybór punktu ciężkości, maksymalne wykorzystanie możliwości manewrowych i dyspozycyjnych środków rażenia;
- szybkie tempo działań, ograniczające przeciwnikowi możliwość przejęcia inicjatywy ;
- zachowanie ciągłości kierowania natarciem;
- rozpoczynanie natarcia z bezpiecznej odległości (poza zasięgiem oddziaływania podstawowej masy środków rażenia przeciwnika). Uwaga zwrócona musi być także na osłonę skrzydeł;

---

[12] Ibidem, s. 102.

- szybkie przemieszczanie, które powinno być ściśle skoordynowane z prowadzonym ogniem. Siła ognia niszczy, obezwładnia i wspiera; jest to istotne w złamaniu woli przeciwnika do prowadzenia walki. Ogień połączony z ruchem i oddziaływaniem elektronicznym umożliwia wojskom zajęcie korzystniejszego położenia w stosunku do przeciwnika;
- mylenie przeciwnika, przez co dąży się do zapewnienia bezpieczeństwa rozwiniętym wojskom oraz stwarza nacierającemu sprzyjające warunki do skutecznego wykonywania zadań.

Powyższe wymogi natarcia nie są receptą na sukces zwłaszcza, że w osiąganiu ich zdecydowanie przeciwstawiał się będzie przeciwnik.

Obecnie wyróżnia się dwa sposoby przechodzenia wojsk do natarcia **z marszu** po podejściu z głębi, z zajmowaniem lub bez zajmowania rejonu wyjściowego lub **z bezpośredniej styczności**.

Wstępne badania wskazują, że nie nastąpiły w tych kwestiach znaczące przeobrażenia, dlatego też nie będą one podlegały dalszym dociekaniom.

4.2.1. Podział kompetencji w natarciu

W teorii pojawiają się ostatnio istotne innowacje, które w znaczący sposób zmieniają dotychczasowe postrzeganie zjawisk i procesów zachodzących w walce. Niewątpliwie należy do nich podział pasów natarcia ze względu na obszary i związane z tym kompetencje w prowadzeniu działań. Analiza takiego stanu rzeczy wskazuje, że ma to istotne znaczenie w koordynacji i synchronizacji działań wszystkich podmiotów walki w całym pasie natarcia. Ma to również znaczenie w prowadzeniu działań zaczepnych, które powinno obejmować całą głębokość nakazanego pasa, aby być zdolnym manewrować i koncentrować siły, przez co zdobyć i utrzymać inicjatywę. Wnioski z badań wskazują, że musi być osiągnięta ścisła synchronizacja działań w **głębi**, w **styczności** i na **tyłach**. Zwłaszcza, że elektronizujące się, powietrzno-lądowe pole walki umożliwia operowanie siłami, środkami lub wysiłkiem w cały jego obszarze.

Działania w głębi wiążą się przede wszystkim z wykryciem i rozpoznaniem przeciwnika. Prowadzone są w celu zagwarantowania przewagi działań w styczności oraz ochrony swoich wojsk. Celem istotnym wydaje się być również pozbawienie swobody przeciwnika, przechwycenie i utrzymania inicjatywy. Osiągnąć to można przez jednoczesne oddziaływanie na całą głębokość obrony przeciwnika, aby zakłócić lub zerwać synchronizację pomiędzy jego elementami ugrupowania bojowego. Atakowanie przeciwnika w głębi jego obrony prowadzone jest na korzyść sił walczących w styczności. Dąży się do rozbijania jego elementów ugrupowania, opóźniania podejścia odwodów, izolacji strefy starcia i niedopuszczenia nowych sił oraz dezorganizacji wsparcia i dowodzenia.

Powyższe zamierzenia podczas działań w głębi obejmują:

- osaczenie przeciwnika z powietrza lub ogniem pośrednim (w tym rajdy śmigłowców szturmowych);
- obserwację i wskazywanie celów;
- przeciwdziałanie elektroniczne na systemy dowodzenia, kierowania i łączności;
- zwalczanie artylerii.

Niektóre działania mogą wystąpić także jako część działań w styczności i wtedy ich prowadzenie musi być zsynchronizowane poprzez ustalenie priorytetów.

Działania w styczności polegają na zwalczaniu przeciwnika w bezpośredniej walce w celu wykonania postawionego zadania. Sprowadzają się one do uchwycenia obiektów, których opanowanie pozwoli pokonać stronę przeciwną. Wymaga to pokonania lub obejścia obrony przeciwnika, stosując różne formy natarcia i skupiania wysiłków w punkcie ciężkości. Jest to najistotniejszy z punktu widzenia nacierających zgrupowań uderzeniowych obszar działań. Pomimo bowiem powietrzno-lądowego charakteru współczesnej walki to w styczności następują zasadnicze rozstrzygnięcia związane z natarciem.

Działania na tyłach zapewniają swobodę manewru zarówno siłom bezpośrednio zaangażowanym w walce, jak i niezaangażowanym, zabezpieczając potrzeby podtrzymania działań bojowych. Są one niezbędne do utrzymania tempa natarcia, jego ciągłości i dynamizmu.

Działania zaczepne przebiegają szybko i wpływają na wydłużenie linii komunikacyjnych. Z tego powodu zwiększy się dystans pomiędzy wojskami bezpośrednio zaangażowanymi w walce od sił zabezpieczenia logistycznego. Działania tyłowe trzeba więc podejmować zarówno w celu zapewnienia im możliwości nadążenia za walczącymi wojskami, jak również w celu pracy nad zabezpieczeniem i utrzymywaniem dróg manewru, dowozu i ewakuacji.[13]

Obszary tyłowe będą także interesować przeciwnika, jako że najprawdopodobniej stanowią one cel jego działań w głębi. Jest to szczególnie istotne wobec założeń i prawdopodobnego charakteru obrony jaką prowadzić może potencjalny przeciwnik na dynamicznie zmieniającym się polu walki. Dlatego też należy zapewnić bezpieczeństwo w tych rejonach, aby jednostki i urządzenia logistyczne mogły kontynuować wsparcie prowadzonych działań zaczepnych, tym samym stwarzając odpowiednie warunki do utrzymania swobody działań, zarówno podczas ataku, jak i w czasie następującym po nim.

Analizy wskazują, że taki podział ma istotne znaczenie w koordynacji i synchronizacji działań. Kompleksowe, zgrane w czasie oddziaływanie na przeciwnika oraz zespolenie wysiłków ułatwia realizację zakładanych celów natarcia, zwłaszcza wobec wymogów powietrzno-lądowego charakteru walki.

4.2.2. Rodzaje i formy natarcia

W zachodzących przeobrażeniach podstaw teoretycznych natarcia wyodrębnione zostały ***rodzaje natarcia***. Jest to zdecydowanie nowy sposób podejścia i traktowania interesującej nas problematyki. Analizy wskazują, że taką syste-

[13] Por. *Regulamin działań* ..., s. 103: ATP-35(B) ..., s.103

matykę zastosowano przyjmując za podstawę cel natarcia, który może być osiągnięty w specyficzny wyróżniający go sposób.

Do rodzajów natarcia zaliczamy: rozpoznanie walką, rajd, natarcie szybkie i natarcie planowe.[14]

Rozpoznanie walką ma na celu zmusić przeciwnika do „odkrycia" swojego położenia, wielkości siły i zamiaru walki poprzez sprowokowanie jego reakcji obronnej na działania zaczepne. Pojęcie to funkcjonowało w przeszłości miało jednak inny wymiar i usytuowane było w ramach rozpoznania. Głównym celem było zdobycie informacji o przeciwniku bez względu na koszty. Przykre doświadczenia, a w zasadzie brak efektywności oraz pojawienie się innych skuteczniejszych sposobów zdobywania informacji spowodował jego zaniechanie. Dlatego też należy wyraźnie zaznaczyć, że obecny rodzaj natarcia, rozpoznanie walką nie jest tożsamy z przeszłym. Związku z powyższym nie ulega wątpliwości, że ten obszar problemowy wymagać będzie dalszych szczegółowych badań.

Rajd ma na celu rozbicie lub przechwycenie ważnego obiektu przeciwnika w głębi jego ugrupowania. Cel ten osiąga się przez dokładne rozpoznanie, szybkie wejście w jego ugrupowanie, uderzenie i planowy powrót w ugrupowanie wojsk własnych. Przewiduje się, iż zazwyczaj rajdy są krótkie w czasie i odległości. Należy podkreślić, że są one trudne do wykonania i wymagać będą szczegółowej koordynacji.

Wyniki badań dowodzą, że najwięcej wątpliwości budzą kolejne rodzaje natarcia i podobnie jak rozpoznanie walką wymagają dalszych analiz.

Natarcie szybkie polega na ataku przygotowanym w krótkim czasie. Jego celem jest wykorzystanie dogodnej okazji do rozbicia wojsk przeciwnika. Ataki takie, przeprowadzane muszą być z nieoczekiwanego kierunku i powinny być maksymalnie wsparte ogniem. Szybki atak pozwala wykorzystać brak gotowości obronnej przeciwnika i uzyskać zaskoczenie. Wstępne wyniki badań wskazują, że występować może w formie boju spotkaniowego. Pewne podobieństwo

[14] Por. *Regulamin walki* ..., s. 104; ATP-35(B) ..., s.104

uwidacznia się również w natarcia planowanym w skrajnie ograniczonym czasie i dążeniu do uderzenia na doraźnie przygotowaną obronę przeciwnika. Jest to jednak wniosek nie poparty dokładnymi dociekaniami.

Natarcie planowe charakteryzuje się planowym i skoordynowanym zastosowaniem siły ognia i manewru w celu pokonania przeciwnika. Gdy pokonywana musi być dobrze przygotowana obrona przeciwnika. Nacisk kładziony jest na zmasowanie siły bojowej kosztem czasu. Ten rodzaj natarcia pozwala na dokonanie dokładnej koordynacji, wymaga jednak znacznej ilości czasu. Warunek ten może być trudnym do spełnienia wobec przewidywanej dynamiki i zmienności sytuacji na polu walki.

Zaprezentowane powyżej rodzaje natarcia realizowane mogą być w różnej formie. Mają one historycznie ukształtowane uzasadnienie w naszej sztuce wojennej. Do form natarcia zaliczamy: **przełamanie, bój spotkaniowy i pościg**.

Przełamanie jest formą natarcia, w której wojska dążą do przedarcia się poprzez obronę przeciwnika. Przez przełamanie dąży się do uchwycenia jego obiektów w głębi, w ten sposób naruszona zostaje spoistość obrony przeciwnika. Ma ono miejsce na wąskim odcinku obrony przeciwnika, wymaga ześrodkowania odpowiednich sił i środków oraz wysiłku wojsk wspierających walkę zgrupowań uderzeniowych.

Bój spotkaniowy ma miejsce wówczas, gdy obie strony dążą do rozstrzygnięcia działaniem zaczepnym. Dochodzi do niego podczas dążenia do nawiązania styczności z przeciwnikiem i może doprowadzić do nagłego starcia stron walczących.

Pościg ma na celu uchwycenie terenu, odcięcie lub pokonanie wycofujących się wojsk przeciwnika. Może on być efektem pomyślnego rozwijania powodzenia, gdy przeciwnik utracił zdolność skutecznego stawiania oporu.

Z powyższego wynika, że nie nastąpiły zasadnicze zmiany związane z formami natarcia. Podkreślić jednak należy, że w dokumentach normatywnych NATO nie wyróżniane są jako takie formy natarcia.

4.2.3. Ugrupowanie wojsk i zadania

Niezwykle ważnym w kontekście przeobrażeń staje się problematyka ugrupowania bojowego. W dokumentach normatywnych państw NATO nie jest ono odpowiednio eksponowane. Brak jest określenia jakie elementy ugrupowania tworzone są na szczeblu oddziału i związku taktycznego. Można zatem sądzić, że dowódca wykorzystuje podległe mu siły i środki w sposób umożliwiający mu wykonanie zadania. Pozostawiana jest mu w tym względzie swoboda działań, a liczy się przede wszystkim efekt końcowy.[15] Pewną analogię do elementów ugrupowania można jednak dostrzec w wyeksponowaniu rodzajów wojsk i roli jaką spełniają one w natarciu. Wydaje się jednak, że na tej podstawie można określić jakie elementy ugrupowania mogą być utworzone. Natomiast dowódca będzie je tworzył stosownie do koncepcji rozegrania walki i potrzeb wynikających z warunków operacyjno-taktycznych oraz terenu.

Podział elementów ugrupowania na podstawowe i dodatkowe wskazuje ze dokonane zostało jego usystematyzowanie. Badania bowiem wskazują, iż stosowana była w tym względzie pewna dowolność, przejawiająca się w podziale na: elementy ugrupowania i doraźnie organizowane elementy ugrupowania. Za prekursorów zastosowania systematyki w tym względzie należy chyba uznać M. Huzarskiego i W. Kaczmarka, którzy w tz. „*Triadzie taktycznej*"[16] dotyczącej problematyki obrony i natarcia na szczeblach taktycznych wyróżniali między innymi podstawowe (stałe), dodatkowe, doraźne elementy ugrupowania.

Stosownie do tego uważa się, że **ugrupowanie zaczepne** jest to uszykowanie oraz rozmieszczenie sił i środków w terenie odpowiednio do celu (koncepcji) natarcia.[17].

W skład ugrupowania wchodzą elementy podstawowe i dodatkowe. Do elementów podstawowych zaliczamy:

---

[15] M. Huzarski, J. Brzozowski, W. Przedwojewski, R. Chrobak, *Zmiany w teorii walki, część druga pk. „DZIAŁANIA"*, Warszawa 1998, s. 27-28.

[16] Por. M. Huzarski, W. Kaczmarek, *Obrona i natarcie dywizji*, Warszawa 1997; M. Huzarski, W. Kaczmarek, *Podstawy działań taktycznych. Obrona i natarcie brygady*, Warszawa 1996; M. Huzarski, W. Kaczmarek, *Działania taktyczne batalionu*, Warszawa 1995.

[17] Por. *Działania taktyczne wojsk lądowych*, Warszawa 1995, s. 21; *Regulamin wojsk* ..., s.105.

- pierwszy rzut;
- odwód;
- zgrupowanie (oddziałów, pododdziałów) artylerii;
- oddział (pododdział) przeciwlotniczy;
- elementy systemu rozpoznania, walki elektronicznej i działań psychologicznych;
- odwód przeciwpancerny;
- oddział zaporowy;
- stanowiska dowodzenia;
- odwody innych rodzajów wojsk (inżynieryjny, przeciwchemiczny);
- oddziały, pododdziały i urządzenia logistyczne.

Dodatkowo mogą być tworzone:

- oddział wydzielony,
- taktyczny desant powietrzny,
- zgrupowanie (grupa) desantowo-szturmowe,
- odwód przeciwdesantowy,
- oddział ratunkowo-ewakuacyjny.[18]

Przewiduje się, iż w specyficznych środowiskach walki oraz w zależności od sposobu i koncepcji rozegrania walki mogą być organizowane: oddziały obejścia, oddziały (grupy) szturmowe, oddziały zabezpieczenia ruchu.

Mając na uwadze narodowe postrzeganie natarcia określa się, że w skład ugrupowania bojowego wojsk włączać należy oddziały, pododdziały wojsk obrony terytorialnej, straży granicznej oraz innych sił znajdujących się w pasie działań. Ten pogląd ma istotne znaczenie w trakcie prowadzenie natarcia na obszarze naszego kraju, w ramach obrony jego terytorium. Nie znajduje jednak racjonalnego uzasadnienia do jego przestrzegania w trakcie spełniania zobowiązań sojuszniczych poza granicami Polski.

---

[18] Por. załącznik 4.3

W przeciwieństwie do regulaminu działań taktycznych wojsk lądowych z 1994 roku nie został wyróżniony jako element ugrupowania **drugi rzut**, należy skłaniać się do wniosku, że jest to podyktowane brakiem tak szczegółowego podziału w dokumentach normatywnych NATO oraz potrzebą kompatybilności.

Znaczne wątpliwości budzi jednak potraktowanie oddziału zabezpieczenia ruchu (OZR), jako elementu ugrupowania tworzonego jedynie w specyficznych środowiskach walki oraz w zależności od sposobu i koncepcji jej rozegrania.

W natarcie znaczącą rolę odgrywa ruch, nie tylko wojsk bezpośrednio zaangażowanych w walkę, ale także wojsk wspierających. Potrzeba przemieszczeń w szybkim tempie oraz dynamizm natarcia wskazuje, że należałoby OZR traktować wręcz jako **podstawowy** element ugrupowania. Tezę tę potwierdzają eksperci oraz fakt, że ugrupowanie powinno stwarzać jak najlepsze warunki do wykonania zadania bojowego, a zwłaszcza zapewnić efektywne użycie różnych środków walki w punkcie ciężkości, wykonanie swobodnego manewru. W konsekwencji powinno umożliwić osiągnięcie zakładanego celu natarcia. Wnioskować zatem należy, aby postępujące przeobrażenia w teorii natarcia uwzględniały powyższą uwagę.

Kolejnym niezwykle istotnym zagadnieniem w aspekcie przeobrażeń jest problematyka **zadań**. Przewiduje się, że dowodzenie przez określenie celu działania stwarza sprzyjające warunki do wyzwalania inwencji twórczej dowódców (sztabów) planujących i organizujących natarcie. Ma to swoje przełożenie w treściach zadań określających cel pośredni i cel końcowy natarcia. Dlatego w zadaniu powinien być wskazany obiekt, zgrupowanie sił przeciwnika, które należy rozbić. Ponadto niezbędne jest wskazanie pasa (kierunku) działania. Są to zasadnicze „drogowskazy" do osiągnięcia celu natarcia. Zaś szczegółowe sposoby wykonania zadania pozostawione są do realizacji przez bezpośrednich wykonawców. Pozostawiona im w tym względzie swoboda pozwala na wyzwolenie inicjatywy, twórcze podejście do określania sposobów wykonania zadań, unikania schematów i decydowania za podwładnego. Takie podeście stwarza

jednak określone trudności w koordynacji i synchronizacji działań, trudno bowiem koordynować działania podległych sił i środków bez wiedzy w jaki sposób podwładni realizują zadania. Niewątpliwie kwestia ta wymaga oddzielnych, szczegółowych badań.

Istotnym elementem treści zadań jest określenie punktu ciężkości, który powinien być odpowiednio akcentowany użyciem sił i środków, aby gwarantował utrzymanie na nim ciągłej przewagi nad przeciwnikiem i zapewniał szybkie osiągnięcie celu natarcia przy jak najmniejszych stratach własnych.

W zadaniu dla związku taktycznego (oddziału) określa się pas natarcia przez wyznaczenie linii rozgraniczenia. Jeżeli zadanie wykonywane jest samodzielnie wówczas wyznacza się kierunek natarcia. Związkowi taktycznemu wyznacza się w zadaniu opanowanie obiektu. Polega ono na opanowaniu newralgicznego terenu znajdującego się na głębokości tyłów dywizji przeciwnika. W wymiarze praktycznym oznacza to, że może zaistnieć potrzeba rozbicia batalionowych rejonów obrony na trzech (czterech) pozycjach obronnych strony przeciwnej. Zadanie to stawiane jest wówczas, kiedy przeciwnik przechodzi do obrony w warunkach dynamicznych zmian sytuacji, które nie pozwalają na właściwe umocnienie zajmowanych pozycji.

Dowódca dywizji samodzielnie określa obiekt pośredni, przyjmuje się, że może znajdować się on w rejonie tyłowym brygady przeciwnika. Oznacza to, że aby wykonać tego typu zadanie, należy rozbić batalionowe rejony obrony na pierwszej i drugiej pozycji obrony przeciwnika.

W wypadku przełamywania silnie umocnionej obrony przeciwnika (rejonów umocnionych) lub forsowania szerokich przeszkód wodnych, dla związku taktycznego może być wyznaczony do opanowania (zdobycia) kolejny (trzeci) obiekt.

Związkowi taktycznemu (oddziałowi) przechodzącemu do pościgu określa się obiekt, który powinien zostać opanowany, zanim przeciwnik zdąży przygotować jego obronę.

W boju spotkaniowym związkowi taktycznemu (oddziałowi) określa się w zadaniu zdobycie obiektu. Zadanie to polega na rozbiciu części sił głównych związku taktycznego (oddziału) przeciwnika, rozbiciu (obezwładnieniu), a niekiedy zdobyciu jego środków walki oraz opanowaniu obiektu zapewniającego dogodne warunki do rozwinięcia natarcia.

Oddziałowi pierwszego rzutu wyznacza się obiekt znajdujący się na głębokości rejonu tyłów pierwszorzutowego oddziału przeciwnika. Oznacza to, że aby wykonać tego typu zadanie, należy rozbić batalionowe rejony obrony na pierwszej i drugiej pozycji obrony przeciwnika. Dowódca oddziału samodzielnie określa obiekt pośredni, który znajdować się może w obrębie pierwszej pozycji obrony przeciwnika.

Oddziałowi odwodowemu wyznacza się w zadaniu obiekt znajdujący się w głębi obrony przeciwnika. Obiekt ten może stanowić część obiektu pośredniego związku taktycznego.

Obiektem dla oddziału działającego w punkcie ciężkości związku taktycznego będzie pierwszy rzut broniącego się oddziału przeciwnika, którego zdobycie zapewni warunki do rozbicia jego odwodów i rozwinięcia natarcia.
Zadanie oddziału wiążącego przeciwnika od czoła w boju spotkaniowym polega na opanowaniu obiektu zapewniającego siłom głównym związku taktycznego dogodne warunki do manewru, rozwinięcia i wykonaniu głównego uderzenia w skrzydło i na tyły zgrupowania przeciwnika. Po uderzeniu sił głównych związku taktycznego oddział wiążący otrzymuje nowe zadanie.

Związkowi taktycznemu (oddziałowi) przechodzącemu do pościgu określa się obiekt. Powinien on stanowić część sił głównych przeciwnika bądź newralgiczny teren umożliwiający zorganizowanie silnej obrony.

W boju spotkaniowym i pościgu treści zadań uzależnia się od konkretnej sytuacji taktycznej. Mogą tu być zastosowane rozwiązania niekonwencjonalne wynikające z inwencji twórczej dowódców, którzy dążyć będą do racjonalnego wykorzystania warunków wytworzonej sytuacji.

Analiza treści zadań stawianych w natarciu wykonawcom wskazuje, iż pomimo zmiany sposobu ich stawiania mają one w klasycznym ujęciu podobne zakresy głębokości.

W trakcie prowadzenia natarcia następuje praktyczny sprawdzian czynności w zakresie przygotowania natarcia, w tym szczególnie uwidaczniać zaczynają się zagadnienia koordynacji działań. Doprowadzenie do wykorzystania we właściwym czasie i określonym porządku coraz bardziej skomplikowanych, różnorodnych sił i środków stanowi o mistrzostwie planowania, a przede wszystkim wykonania zadań i osiągania nakreślonych celi.

4.3. Wymiar powietrzno-lądowy w natarciu

Dynamiczny rozwój środków walki sukcesywnie wprowadzanych do uzbrojenia nowoczesnych armii świata wywiera istotny wpływ na zmiany zachodzące w sztuce wojennej. Dotyczą one zwłaszcza walki, będącej jedną z podstawowych kategorii taktycznych.

Prognostyczna wizja przeobrażeń zachodzących na polu walki XXI wieku wskazuje na dalszy rozwój działań zarówno w wymiarze lądowym jak i powietrznym. Tezę tę dobitnie potwierdzają kierunki doskonalenia środków walki, zwłaszcza śmigłowców, a także zmiany struktur organizacyjnych sił zbrojnych preferujących wysoką mobilność. Ważnym źródłem informacji są wnioski z wojen i konfliktów zbrojnych końca XX wieku.

Teoretycy wojskowi są co do tego zgodni, że walka ta będzie miała charakter powietrzno-lądowy.[19] Jest to konsekwencja ciągłego poszukiwania bardziej efektywnych form i sposobów oddziaływania na przeciwnika. Zachodzące przeobrażenia, a przede wszystkim ich tempo wskazują na istniejące jeszcze rezerwy w możliwościach rozwoju śmigłowca. Wysoce prawdopodobnym jest pojawienie się nowych generacji wozów opancerzonych i śmigłowców bojowych. Szczególnego znaczenia nabiera zastosowanie osiągnięć elektroniki i in-

[19] Por. prace takich autorów jak: M. Huzarski, W. Kaczmarek, S. Koziej, Z. Ścibiorek, A. Tomaszewski.

formatyki w nowych konstrukcjach, które są charakterystyczne dla wojny trzeciej fali.[20]

Rozwój środków walki powoduje równoczesny wzrost znaczenia umiejętności i wiedzy dowódców jak i żołnierzy, od których w dużym stopniu zależą wyniki starcia zbrojnego. Dlatego też istotna staje się potrzeba podnoszenia kwalifikacji i wysokiego profesjonalizmu żołnierzy. Dalej bowiem człowiek pozostaje głównym czynnikiem wpływającym na efekty walki zbrojnej.

Założenia doktryny obronnej RP wskazują na znaczącą rolę obrony jako podstawowej reakcji na zagrożenie utraty suwerenności i niepodległości państwa. Pomimo zobowiązań i założeń sojuszniczych wyrażonych w artykule 5 Traktatu Waszyngtońskiego[21], w pierwszym etapie konfliktu należy spodziewać się reakcji na agresję w ramach narodowego systemu obronnego. Dlatego, też w początkowym okresie konfliktu zbrojnego działania opóźniające i obrona są podstawowymi rodzajami walki prowadzonymi w operacji obronnej. Jednak dla osiągnięcia założonych celów operacji obronnej przewiduje się także wykonanie zwrotów zaczepnych.

Przeobrażenia początku lat 90 w znaczący sposób wpłynęły na przewartościowania w sztuce wojennej, w tym także były przyczyną wprowadzenia stosownych zmian w taktyce. Priorytetowe traktowanie działań obronnych nie pomniejszało znaczenia i roli natarcia, które na szczeblach taktycznych będzie częstym zjawiskiem. Wskazują na to wyniki badań i wnioski z konfliktów lokalnych[22].

---

[20] A. i H. Toffler, *Wojna i antywojna*, Warszawa 1997, s. 94.

[21] Strony zgadzają się, że zbrojna napaść na jedną z nich w Europie lub Ameryce Północnej będzie uważana, za napaść przeciwko nim wszystkim; wskutek tego zgadzają się one na to, że jeżeli taka zbrojna napaść nastąpi, każda z nich w wykonaniu prawa do indywidualnej lub zbiorowej samoobrony, uznanego przez artykuł 51 Karty Narodów Zjednoczonych, udzieli pomocy Stronie lub Stronom tak napadniętym podejmując natychmiast indywidualne i w porozumieniu z innymi stronami taką akcję jaką uzna za konieczną, nie wyłączając użycia siły zbrojnej, w celu przywrócenia i utrzymania bezpieczeństwa obszaru północnoatlantyckiego. O każdej takiej zbrojnej napaści i o wszystkich środkach zastosowanych w jej wyniku zostanie bezzwłocznie powiadomiona Rada Bezpieczeństwa. Środki takie zostaną zaniechane, gdy tylko Rada Bezpieczeństwa podejmie działania konieczne do przywrócenia i utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa. Traktat Północnoatlantycki, Waszyngton 4 kwietnia 1949 roku. Por. B. Jabłoński, S Kamiński, NATO Acquis, Warszawa 1998, s. 14.

[22] M. Huzarski, *Powietrzno-lądowe natarcie związku taktycznego*, AON Warszawa 1993, s. 5.

Teoretycy i praktycy wojskowi zgodnie dostrzegają potrzebę jednoczesnego przygotowania wojsk tak do działań obronnych jak i zaczepnych.

Współczesna obrona różni się zasadniczo od dawnego jej pojmowania. Należy się spodziewać, że będzie ona bardziej dynamiczna i manewrowa. Potencjalny agresor w wypadku przejścia do obrony na obszarze naszego kraju będzie ją prawdopodobnie organizował w powyższy sposób. Dlatego też natarcie aby podołać obronie realizowanej przez przeciwnika w takim zakresie musi niewątpliwie przewyższać ją w swojej treści dynamizmem, manewrowością, nieszablonowym i zdecydowanym działaniem. Na tym tle szczególnego znaczenia nabierają działania umożliwiające szybkie osiągnięcie zakładanych celów operacji obronnej. Niewątpliwie znaczący wkład w tym zakresie wnoszą działania powietrzno-lądowe. Charakterystyczne dla przyszłego pola walki wkomponowanie wymiaru powietrznego jako stałego i nieodłącznego czynnika działań bojowych XXI wieku wskazuje na potrzebę opracowania teorii przyszłych działań powietrzno-lądowych na szczeblach taktycznych. Amerykańskie koncepcje „bitwy powietrzno-lądowej"[23] z pierwszej połowy lat 80 zmodernizowane tuż przed wybuchem wojny w rejonie Zatoki Perskiej i nazwane „operacje powietrzno-lądowe"[24] wskazują, że przeniesienie tego typu działań ze szczebli strategicznych i operacyjnych na szczebel taktyczny staje się faktem. Staje się to również przedmiotem szczególnego zainteresowania teoretyków i praktyków wojskowych.[25]

Problematyka działań powietrzno-lądowych pomimo pozornej jasności dalej pozostaje obszarem nie do końca zbadanym. Istniejące opracowania i materiały traktują je na poziomie ogólnych rozważań i nie obejmują kompleksowo zjawisk i zależności powietrzno-lądowej walki. Uwaga skupiona zostaje zwykle na wybranych elementach, które mogą jedynie egzemplifikować pewną cząstkę powietrzno-lądowych działań.

---

[23] Por. Field Manual (FM) 100-5 Operations, Waszyngton 1982. A. i H Toffler, *Wojna i antywojna*, Muza SA Warszawa 1997.
[24] Por. Field Manual (FM) 100-5,wyd. pop., Waszyngton 1993.
[25] M. Huzarski, *Zagadnienia taktyki wojsk lądowych*, Toruń 1999, s. 75.

Według S. Kozieja działania powietrzno-lądowe to pojęcie względne, które trzeba odnosić do skali działań, ich rozmachu rzeczowego, przestrzennego i czasowego. Umownym wyróżnikiem jest wielkość, skala, czy też znaczenie udziału środków powietrznych i obrony przeciwlotniczej oraz lądowych w realizacji wszystkich zadań wykonywanych w ramach danego działania. Jednocześnie interpretuje je w ujęciu matematycznym określając, że działania powietrzno-lądowe powstają z połączenia dwóch sfer (lądowej i powietrznej), w których spośród wszystkich zadań jednostkowych realizowanych w ramach danego działania ¼ do ½ (wyrażana jest też często w procentach -25% do 50%) jest wykonywana z powietrza lub w powietrzu, a pozostałe na lądzie.[26] Tak zdefiniowane pojęcie wydaje się mało zrozumiałe i zbyt trudne do wyrażenia i określenia w walce, która w swej istocie nie da się w pełni opisać i ująć w ramy matematyczne ze względu na swoją złożoność i niepowtarzalność. Załącznik 4.5 w sposób graficzny przedstawia matematyczne ujęcie pojęcia działań powietrzno-lądowych.

Bardziej przystępną i zrozumiałą definicję działań powietrzno-lądowych formułuje M. Huzarski uznając, że *jest to wspólne wykonywanie zadań przez lądowe zgrupowania taktyczne z formacjami desantowo-szturmowymi.*[27] Najważniejsze zadania wykonują lądowe zgrupowania, które uzupełniane są przez zgrupowania działające w wymiarze powietrznym.

Znaczenie działań prowadzonych w wymiarze powietrzno-lądowym dynamicznie wzrasta. Mają one znaczący wyraz zwłaszcza w działaniach zaczepnych. Zauważyć można również wzrastającą ich obecność w obronie.

Przewiduje się, że powietrzny wymiar w natarciu o charakterze powietrzno-lądowym wyrażał się będzie w dwojaki sposób:

---

[26] Por. S. Koziej, *Podstawowe problemy działań powietrzno-lądowych*, Warszawa 1993, s. 17; *Teoria Sztuki Wojennej*, Warszawa 1993, s.194.
[27] M. Huzarski, *Zagadnienia* ..., s. 75.

- pierwszy polegający na działaniu sił aeromobilnych, czy też śmigłowców Lotnictwa Wojsk Lądowych na korzyść nacierających wojsk w ramach współdziałania.
- drugi natomiast, daleko bardziej pożądany z punktu widzenia nacierającego, poprzez wydzielenie do jego dyspozycji powyżej wymienionych sił i środków. Pozwala to bowiem nacierającemu dowódcy lądowemu na pełne wykorzystanie, zgodnie z własną koncepcją rozegrania walki, atutów komponentu powietrznego.

Wyniki badań dowodzą, że powietrzne komponenty mogą wykonywać zadania o różnym charakterze. Najczęściej są to:[28]

- działania desantowo-szturmowe;
- rozpoznanie i obserwacje;
- kierowanie ogniem;
- udział w zabezpieczeniu dowodzenia;
- zadania ogniowe;
- minowanie narzutowe;
- przewóz wojsk i ładunków;
- walka radioelektroniczna;[29]

Rozwój powietrzno-lądowego wymiaru walki powodowany jest wzrostem rozmachu przestrzennego i dynamizmu współczesnych działań bojowych, które ze względu na rozwój lotnictwa mogą być prowadzone na lądzie wraz ze stopniowym przenoszeniem ich do wymiaru powietrznego. Łączenie walki na lądzie i w powietrzu ma kilkudziesięcioletnią już historię i znajduje odzwierciedlenie w wielu opracowaniach i publikacjach.

Rozważania teoretyczne pozwalają sformułować tezę, że działania powietrzno-lądowe prowadzone na szczeblach taktycznych oparte będą na doraź-

---

[28] Por. załącznik 4.4.

[29] Por. S. Zajas, R. Szustek, E. Cieślak, *Lotnictwo Sił Lądowych wybranych państw NATO*, Warszawa 1999, s.43. Por. załącznik 4.4.

nie tworzonych elementach ugrupowania bojowego[30]. Jest to prosta konsekwencja wynikająca ze struktur organizacyjnych i wyposażenia w środki walki związków taktycznych oddziałów i pododdziałów (pancernych i zmechanizowanych), umożliwiająca przenoszenie działań w „trzeci wymiar". Powszechnie uznaje się, że na szczeblu taktycznym działania powietrzno-lądowe mogą mieć znaczący wymiar dopiero w związku taktycznym, szczególnie w natarciu. Wg M. Huzarskiego najlepszym obecnie rozwiązaniem jest wzór amerykański, gdzie w dywizjach wojsk lądowych są organiczne oddziały śmigłowców różnych typów,[31] a o ich wykorzystaniu decyduje dowódca dywizji. Dlatego też takie związki taktyczne najpełniej mogą realizować powietrzno-lądowe działania.

Praktyka potwierdza opinię, że śmigłowiec zastępuje czołg, a śmigłowiec transportowy środki transportu piechoty.[32] Co niestety nie może uzyskać odzwierciedlenia w naszych siłach zbrojnych w większym zakresie, w tym zwłaszcza na szczeblu taktycznym.

Specyficzne środki walki umożliwiające przenoszenie walki w nowy, pionowy wymiar walki miało swoje konsekwencje w sposobach walki wojsk lądowych, a szczególnie uwidoczniło się to w działaniach zaczepnych. Nastąpiło przejście z uderzeń wyłącznie na lądzie do wykonywania uderzeń łączących ze sobą te dwa środowiska ląd i powietrze. Działania takie stanowią rezultat dążeń do podnoszenia efektywności przez nacierające wojska. Powietrzno-lądowy sposób polega w swej istocie na skoordynowanym działaniu dwóch rzutów zgrupowań uderzeniowych: powietrznego i lądowego. Powietrzny zwykle składa się ze śmigłowców bojowych i transportowych, które atakują i opanowują z powietrza cele i obiekty w głębi ugrupowania broniącego się przeciwnika, w konsekwencji czego stwarzają dogodne warunki do swobodniejszego wtargnię-

---

[30] Por. Załącznik 4.6.
[31] M. Huzarski, *Zagadnienia* ..., s. 77.
[32] Por. S. Koziej, *Teoria Sztuki Wojennej*, Warszawa 1993; J. Marczak, J. Pawłowski, *O obronie militarnej polski przełomu XX-XXI wieku*, Warszawa 1995; Z. Ścibiorek *Rozważania o obronie*, Warszawa 1993; W. Kaczmarek, Z. Ścibiorek, *Przyszła wojna-jaka?*, Warszawa 1995.

cia rzutu lądowego. Rzut powietrzny opanowując mosty, ciaśniny terenowe, węzły dróg oraz paraliżując możliwości działania odwodów przeciwnika, dezorganizując system dowodzenia odciąga część sił i zmusza je do zaangażowania się poza strefą bezpośredniej styczności (starcia). Ułatwia to wtargnięcie rzutów lądowych w głąb obrony przeciwnika i opanowanie (odzyskanie) terenu.

Z kolei rzut lądowy składa się z jednostek wojsk pancernych i zmechanizowanych, wykorzystujących efekty działania rzutu powietrznego.[33] Wyniki badań skłaniają do postawienia wniosku, że niewykluczone jest również działanie w ramach wsparcia działań rzutu lądowego, w jego składzie, śmigłowców uderzeniowych, których walory ofensywne mogą w znaczący sposób potęgować a tym samym podnosić efektywność uderzenia rzutu lądowego, zwłaszcza w newralgicznych momentach natarcia.[34]

Masowe wprowadzanie do wyposażenia wojsk śmigłowców radykalnie powiększa dynamikę działań bojowych czego przykładem jest możliwość zorganizowania obrony przeciwpancernej na wybranej rubieży 10-20 razy szybciej, niż w wypadku naziemnego odwodu przeciwpancernego.[35]

Ideę działań powietrznych i lądowych zgrupowań uderzeniowych można wyrazić jako skoordynowane połączenie walorów taktycznych i ogniowych rzutu lądowego i powietrznego na zasadzie wzajemnego uzupełniania się. Warto również podkreślić, że odbywać się to będzie w warunkach silnego oddziaływania radioelektronicznego przez obydwie strony konfliktu.

Wnioski i oceny z prowadzonych analiz wskazują, że działania powietrzno-lądowe wyraźnie zwiększają dynamikę działań bojowych. Pozwalają na przestrzenne oddziaływanie na broniącego się przeciwnika, co przy uwarunkowaniach współczesnego manewrowego pola walki umożliwia szybszą i bardziej efektywną realizację zadań w natarciu. Patrząc przez pryzmat powyższych

---

[33] J. Marczak, J. Pawłowski,, *O obronie* ....., s. 140-141.

[34] Taki sposób przydziału śmigłowców preferowali Belgowie w ćw. „NORSTAR". Do nacierającej dywizji przydzielili batalion śmigłowców przeciwpancernych, a do brygady (samodzielnej) kompanię śmigłowców ppanc. Sposób wykorzystania zależał od dowódców wymienionych szczebli.

[35] Por. J. Marczak, J. Pawłowski,, *O obronie* ....., s. 141, Regulamin polowy sił lądowych Stanów Zjednoczonych FM 100-5 , s. 51.

stwierdzeń oznacza to, że należy dokonać stosownych zmian w teorii natarcia, uwzględniających powyższe uwarunkowania.

Tak nakreślony charakter działań zaczepnych wpływa w określonym stopniu na ich istotę. Wyrażać się ona będzie w zespoleniu rażenia ogniowego i elektronicznego z uderzeniami zgrupowań oraz działaniami desantów powietrznych i grup desantowo-szturmowych na całą głębokość ugrupowania przeciwnika.[36] Tak więc koordynacja działań obydwu komponentów stanowi podstawowy warunek osiągnięcia sukcesu w walce przez nacierające wojska.

Uogólniając należy stwierdzić, że natarcie powietrzno-lądowe[37] będzie miało charakter progresywny, w którym liczne, małe ogniska walki oraz stałe zagrożenie i trudności w przewidywaniu miejsc uderzenia, zmuszać będą broniącego się przeciwnika do angażowania znacznych sił do ochrony i osłony na głębokość całego ugrupowania. Jednocześnie rozprzestrzeniające się ogniska walki pozwolą przenosić ciężar walki na wybrane obiekty przeciwnika. Tak więc w działaniach obydwu komponentów podstawowym warunkiem osiągnięcia sukcesu w walce przez nacierające wojska staje się koordynacja ich wysiłku.

4.4. Koordynacja działań w natarciu

W działaniach bojowych prowadzonych współcześnie biorą udział w zależności od skali zjawiska związki taktyczne, oddziały i pododdziały różnych rodzajów sił zbrojnych wyposażone w dużą liczbę skomplikowanych systemów uzbrojenia, sprzętu technicznego dysponującego odmiennymi możliwościami bojowymi. Taka różnorodność środków walki wymaga odpowiednich przedsięwzięć scalających możliwości poszczególnych uczestników w jeden spójny system, który pozwoli na maksymalne ich wykorzystanie na zasadzie wzajemnego uzupełniania się. Oznacza to, że uwypuklone zostają ich cechy dodatnie a niwelowane będą niedoskonałości lub braki.

---

[36] W. Kaczmarek, Z. Ścibiorek, *Przyszła* ..., s. 124.
[37] Por. załącznik 4.6.

Tak stworzony system umożliwia wykonanie nawet najbardziej złożonych zadań jakie będą musiały realizować walczące wojska w uwarunkowaniach prognostycznego pola walki. Wymogi przyszłych działań zbrojnych stawiają bowiem wysoką poprzeczkę przed jego uczestnikami. Jest to konsekwencja postępu naukowo-technicznego i wzrostu znaczenia jednego z podstawowych czynników walki jakim jest niewątpliwie „informacja".

Aby zbadać związki przyczynowo-skutkowe i zależności występujące w badanej problematyce należy wyjaśnić pod względem semantycznym pojęcia mieszczące się w kręgu naszych zainteresowań, co stanowić będzie płaszczyznę do dalszych badań. Bogactwo słownictwa stwarza bowiem w tym względzie określone trudności, dlatego też uznano za istotne zdefiniowanie pojęć: koordynacja, synchronizacja i współdziałanie.

Pojęcie „koordynacji" wydaje się dość enigmatyczne zwłaszcza w kontekście szerokiego wykorzystania go w niektórych opracowaniach powstających w konsekwencji dążeń integracyjnych oraz przemiennego stosowania z pojęciem synchronizacji, współdziałania. Celem jednolitego rozumienia powyższych terminów zaprezentowane zostały wybrane ich interpretacje ze szczególnym potraktowaniem „koordynacji".

Według wydawnictw leksykalnych „koordynacja" (łac. Coordinatio) - to *„uzgodnienie wzajemnego działania; zharmonizowanie, ujednolicenie; koordynacja myśli, czynów, działania".*[38]

Inne źródło leksykalne definiuje jako „uz*gadnianie wspólnego działania, tak aby zmierzały harmonijnie do jednego celu, wprowadzić w czymś porządek, dostosowywać".*[39]

Koordynacja ma swoje korzenie w prakseologii dlatego zatem za stosowne uznano, iż należy ją analizować mając na uwadze prawidłowości jej przynależne, zwłaszcza w aspekcie walki. Nestor polskiej prakseologii prof. Tadeusz Kotarbiński rozpatrywał problematykę walki, twierdząc, że „...*walka z natury*

[38] M. Szymczak (red. nauk.), *Słownik Języka Polskiego*, Warszawa PWN 1992, s.1007.
[39] B. Dunaj (red. nauk.), *Słownik Współczesnego Języka Polskiego*, Warszawa WILGA 1996, s. 412.

rzeczy obfituje w sytuacje trudne. Każdy bowiem z uczestników kooperacji negatywnej dokłada wszelkich starań, by drugiemu akcja szła jak po grudzie.[40] To stwierdzenie jednocześnie rozwijał mając na uwadze złożoność samej walki i wielość uczestników, iż *„...zgromadzenie wielu różnorodnych jednostek, utworzenie zgrupowań walczących obok siebie* **„ramię przy ramieniu"** *wymaga koordynacji ich wspólnych działań, czyli uzgodnienia. Tak je trzeba ustosunkować, by nie tylko nie przeszkadzały sobie wzajem, lecz jak najbardziej sobie pomagały, zmierzając do wspólnego celu, zresztą nie miejsce na umowę przy koordynacji sił i działań ... żywiołowa koordynacja zawodzi i potrzebna jest koordynacja planowa. Że trudne to zadanie nie trzeba nikogo przekonywać".*[41]

Jednocześnie podkreślał, że niezwykle ważkim jest utrzymywanie łączności bowiem *„Gdy trzeba wprowadzić lub utrzymać koordynację między współdziałającymi w walce przeciw komuś innemu, na ogół bywa niezbędne porozumiewanie się. Uczestnicy muszą zawiadamiać się wzajem o sytuacji, czynach dokonanych lub dokonywanych i dalszych zamiarach z zastrzeżeniem tego co ma być ukryte i nie dojść do strony przeciwnej.*[42] Twierdził jednocześnie, że musi istnieć jeden, nadrzędny organ koordynujący podległe mu siły i środki Współdziałanie dla wspólnego celu *jest poszczególnym przypadkiem działań skoordynowanych, czyli wzajem zgodnych ..., które w warunkach akcji dość intensywnej samo nie wystarcza, lecz domaga się z kolei przywództwa".*[43]

Analiza powyższych twierdzeń wskazuje, że koordynacja stanowi jedną z dyrektyw sprawnego działania pozwala zatem sformułować wniosek, że w tak złożonych strukturach organizacyjnych jakimi są niewątpliwie oddziały i związki taktyczne ta dyrektywa w sposób zasadniczy determinuje ich efektywność.

W teorii organizacji i zarządzania, której przedmiotem jest problematyka tworzenia i funkcjonowania mikro i makrostruktur organizacyjnych ze szczególnym uwzględnieniem sprawności działania ludzi w organizacjach i samych

---

[40] T. Kotarbiński, *Z zagadnień ogólnej teorii walki*, Warszawa 1938, s. 13.
[41] Ibidem, s. 24.
[42] Ibidem, s. 25.
[43] Ibidem, s. 27.

organizacji, pod pojęciem koordynacji rozumie się ogólnie: *uzgodnione, uporządkowane współdziałanie elementów pewnej całości. Koordynacja może być realizowana przez organ koordynujący lub w formie uzgodnień pewnych organów zewnętrznych.*[44]

Podkreśla się jednocześnie, że w sensie czynnościowym oznacza włączenie do działania jako systemu dynamicznego elementów niezbędnych (powiązanych przyczynowo) dla osiągnięcia zamierzonego wyniku, w odpowiedniej ilości, jakości, we właściwym czasie. W przypadku działań koordynowanych, takie scalanie czynów wchodzących w skład działania złożonego jednopodmiotowego lub wielopodmiotowego, by owe działania sobie pomagały, a co najmniej nie przeszkadzały. A zatem, działania jednego podmiotu są tak dobierane i ustalane, żeby ze sobą nie kolidowały.[45]

Współcześnie w teorii organizacji i zarządzania przyjmuje się, że koordynacja jest funkcją regulacyjną i stanowi niejako o istocie kierowania.[46]
Określana też jest mianem metafunkcji[47] spełnianej w ramach wszystkich funkcji kierowniczych (planowania, organizowania, pobudzania, kontroli).

Często spotkać można się z poglądem, że „...***koordynacja*** *jest tą funkcją, która w systemie dowodzenia sił zbrojnych NATO stanowi odpowiednik* ***organizacji współdziałania.*** *"*[48] *w* procesie planowania.[49] Wydaje się jednak, że jest to podejście jednostronne i nie uwzględniające wszystkich aspektów koordynacji, a w szczególności koordynacji działań na powietrzno-lądowym polu walki. Koordynacja bowiem realizowana może być w dwóch fazach:

- *pierwsza w ramach działalności dowódcy i podległego mu sztabu polegać będzie na realizacji przedsięwzięć związanych z planowaniem działań;*

---

[44] *Encyklopedia organizacji i zarządzania*, Warszawa 1982, s. 231.
[45] T. Pszczołowski, *Mała encyklopedia prakseologii i teorii organizacji*, Wrocław 1978, s. 106.
[46] J. Zieleniewski, *Organizacja i zarządzanie*, Warszawa 1979, s. 333.
[47] Por. S. Sadowski, *Planowanie i organizowanie działań taktycznych*, Warszawa1996, s.9 oraz *Organizacja współdziałania w okresie przygotowania operacji obronnej korpusu*, Warszawa 1998, s. 16.
[48] **Organizacja współdziałania** – jest to koordynacja działań wojsk na rzecz tych sił (elementów ugrupowania bojowego, operacyjnego), które działają w rejonie głównego wysiłku obrony lub na kierunku głównego uderzenia. Jest to także zsynchronizowanie wykonywania kolejnych zadań w ścisłym powiązaniu z możliwymi wariantami działania przeciwnika. Por. *Regulamin działań taktycznych wojsk lądowych*, Warszawa 1999, s. 108.
[49] Por. S. Sadowski, *Organizacja* ..., s. 15.

- *druga realizacji zasadniczych kwestii w trakcie prowadzenia natarcia.*

Z kolei w wojskowym słownictwie, Leksykon Wiedzy Wojskowej definiuje koordynację działań jako „*uzgadnianie (w skali strategicznej, operacyjnej i taktycznej) wysiłków oddziałów, związków taktycznych i operacyjnych (ugrupowań) różnych rodzajów sił zbrojnych w celu najbardziej efektywnego wykonania wspólnych zadań w walce i operacji*".[50]

Natomiast wydawnictwie powstałym w trakcie osiągania wymogów przyjęcia Polski do NATO określono koordynacje jako „*<łac. Coordinatio> uporządkowane współdziałanie elementów pewnej całości, zharmonizowanie, uzgodnienie wzajemnego działania*".[51]

Mając natomiast na uwadze słownik podstawowych terminów i definicji AAP-6, należy stwierdzić, że nie zawiera interesującej nas definicji, lecz jedynie pojęcia pokrewne np. *punkt koordynacyjny*.[52]

Funkcjonują natomiast w armiach NATO pewne rozwiązania w kontekście zasad koordynacji wsparcia ogniowego. Stosownie do tego w Katedrze Wojsk Rakietowych i Artylerii AON wypracowano definicję **koordynacji wsparcia ogniowego** uznając, że „*jest to całokształt przedsięwzięć planistyczno-organizacyjnych, realizowanych w całym procesie przygotowania i prowadzenia operacji (walki), zmierzający do stworzenia warunków zsynchronizowanego w czasie i przestrzeni wykonania zadań porażenia przeciwnika w wymaganym stopniu i wykorzystaniu skutków ognia przez wspierane wojska.*"[53]

M. Wiatr stwierdza, że dowodzenie taktyczne ukierunkowane jest na skoordynowane działanie różnych rodzajów broni w walce dla skutecznego wykorzystania ich możliwości. Działalność ta w języku angielskim określana jest jako "orchestring". Podkreśla jednocześnie, że jest ono ukierunkowane na potrzebę koordynacji w ramach własnej jednostki.[54]

---

[50] *Leksykon Wiedzy Wojskowej*, Warszawa 1979, s. 177.
[51] Por. *Organizacja dowodzenia jednostkami operacyjnymi Wojsk Lądowych*, cz. I Warszawa 1998.
[52] Por. AAP-6 (U) *Słownik terminów i definicji NATO* (angielsko-polski), Warszawa 1998.
[53] Cz. Jarecki, J. Więcek, *Koordynacja wsparcia ogniowego w operacji i walce wojsk lądowych*, Warszawa 1995, s. 35.
[54] Por. M. Wiatr, *Między strategią a taktyką*, Toruń 1999, s. 80.

Prowadzone badania wskazują na potrzebę podjęcia próby, zdefiniowania znaczenie pojęcia „koordynacja" działań w natarciu. Stosownie do tego dokonując syntezy najważniejszych elementów poszczególnych definicji można koordynację interpretować jako: ***całokształt przedsięwzięć planistyczno-organizacyjnych, realizowanych w procesie przygotowania i prowadzenia walki, zmierzających do stworzenia warunków zsynchronizowanego w czasie i przestrzeni wykonania zadań przez wszystkie elementy ugrupowania bojowego oraz wykorzystania ich możliwości w celu osiągnięcia maksymalnych efektów natarcia.***

Analiza powyższej definicji pozwala wyciągnąć wniosek, że istota koordynacji działań polega na:

- określeniu wykonawców i dokonaniu podziału zadań pomiędzy nich; zgodnie ze specjalnością i ich możliwościami;
- maksymalnym wykorzystaniu możliwości poszczególnych wykonawców;
- wszystkie działania poszczególnych wykonawców zbliżają całość do osiągnięcia założonego celu działania.[55]

Innym pojęciem, który często przewija się w kontekście **koordynacji** jest z kolei **synchronizacja**. Słownik języka polskiego precyzuje ją jako: *uzgodnienie w czasie dwóch lub więcej zjawisk, procesów, czynności i doprowadzenie ich do całkowitej jednoczesności.*[56]

Synchronizacja w teorii organizacji i zarządzania to *„**koordynacja w czasie**, odnosi się ona zarówno do działań sprawcy uwzględniającego działanie w tym samym czasie innych osób, jak do **uzgodnionego, co do czasu funkcjonowania poszczególnych zespołów tworzących organizację**, z uwzględnieniem interweniującego wpływu jej otoczenia."*[57]

Z powyższego wyraźnie wynika, że synchronizacja to **koordynacja dokonana w czasie**. A zatem synchronizacja stanowi wyższe stadium koordynacji.

---

[55] W. Lidwa, *Współdziałanie wojsk operacyjnych z siłami obrony terytorialnej w działaniach na obszarze kraju*, Warszawa 1999, s.98.
[56] E. Sobol, *Podręczny Słownik* ..., s. 980.
[57] T. Pszczołowski, *Mała* ..., s. 190.

Można również wyciągnąć wniosek, że ***każda synchronizacja jest koordynacją*** *lecz* ***nie każda koordynacja jest synchronizacją***. Znaczenie i miejsce synchronizacji względem koordynacji ilustruje rysunek 4.1.

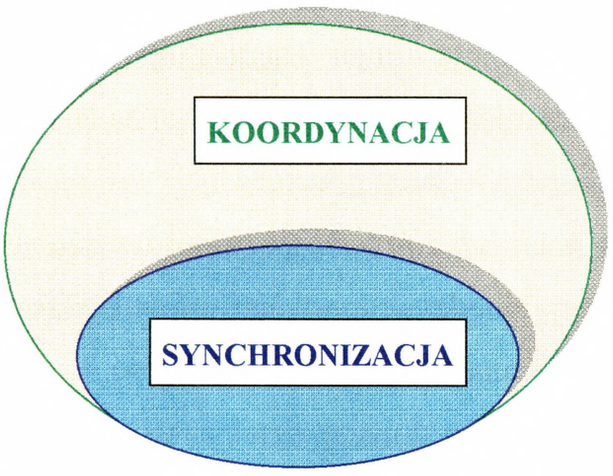

Rys. 4.1. Miejsce synchronizacji względem koordynacji

Według ATP-35(B) synchronizacja *„jest to zdolność do skupienia zasobów i działań w czasie, i przestrzeni w celu stworzenia maksymalnego stosunku siły bojowej w decydującym miejscu. Synchronizacja obejmuje zmasowane efekty siły bojowej /wojsk i ognia/ w decydującym punkcie, lecz nie ogranicza się wyłącznie do tego. Synchronizacja dąży do uzyskania przytlaczającej przewagi poprzez skoordynowane użycie wszystkich dostępnych zasobów."*[58]

Synchronizacja zazwyczaj wymaga wyraźnej **koordynacji** pomiędzy różnymi jednostkami i działaniami prowadzonymi w danym rodzaju walki. Jednakże sama przez się taka koordynacja nie gwarantuje synchronizacji, jeśli dowódcy nie uświadomią sobie rezultatów, jakie należy osiągnąć. Synchronizacja zachodzi w umyśle dowódcy, który musi zrozumiale wyjaśnić podległym sobie dowódcom i sztabom swoją wizję przebiegu działań.

[58] Por. ATP-35(B).

Terminem często utożsamianym z synchronizacją jest znane w dotychczasowej teorii pojęcie **współdziałanie**. Ze względu na zamierzenia badawcze nie będzie ono jednak szerzej rozpatrywane. Za miarodajne przyjęto definicję określające je jako: uzgodnienia między elementami ugrupowania bojowego oddziału, związku taktycznego.

Dążenia integracyjne, a także potrzeby osiągnięcia kompatybilności stwarzają podstawę do dokonania zmian, ustaleń interpretacyjnych. Stosownie do tego proponuje się rozumieć współdziałanie jako: *zmierzenia polegające na dokonywaniu ustaleń między jednostką walczącą, a sąsiadem lub sąsiadami wykonującymi zadania z boku lub z przodu (poza pasem /rejonem/ działań).*[59] Oznacza to, że nie występują między jednostkami współdziałającymi podległość, lecz równorzędność i zachowana jest ich autonomiczność.

Natomiast koordynacja dotyczy działań we własnym ugrupowaniu bojowym. Wszelkie czynności polegają na określeniu i ustaleniu uzgodnień oraz wzajemnych zależności między elementami ugrupowania.[60]

Graficzne zależności i związki dotyczące koordynacji i współdziałania przedstawia załącznik 4.7.

Uogólniając powyższe wyniki badań należy stwierdzić, że istota koordynacji polega na wykonywaniu określonych czynności (uzgodnień działań), zarówno w procesie planowania jak i kierowania walką, a zatem stanowi przyczynę, której skutkiem (efektem końcowym, stanem pożądanym) jest osiągnięcie celu działań. Stanem oczekiwanym przez koordynującego jest więc takie uzgadnianie podległych sobie elementów, aby wynik efektów działania współdziałających ze sobą byłby większy niż prosta suma efektów działań każdego z osobna.[61]

Analiza literatury wskazuje, że pojęcie „koordynacji" nie jest nowym ist-

---

[59] M. Huzarski, ..., s. 68.
[60] Ibidem, s. 68.
[61] W. Lidwa *Współdziałanie* ..., s. 99.

niało dawniej, a szczególnego znaczenia zaczęło nabierać wraz z powstaniem i kształtowaniem się powietrzno-lądowego pola walki.

Amerykański gen. D. D. Eisenhower, były dowódca wojsk NATO w Europie w swoich wspomnieniach dotyczących okresu II wojny podkreślał, że *w czasie walk dużego znaczenia, szczególnie na przyczółkach nabierało, coraz bardziej dające o sobie znać współdziałanie lotnictwa z wojskami walczącymi na ziemi.* Stawiał jednocześnie tezę, że *„...osiągnięcie idealnego współdziałania wojsk lotniczych i lądowych jest niezmiernie trudne, a może wręcz niemożliwe."*[62] Twierdził również, że *„Jak długo wszystkie wojska zmierzają do wspólnego celu, czyli do likwidacji sił niemieckich na naszym bezpośrednim froncie, koordynacja działań na całej linii powinna znaleźć się w rękach jednego dowódcy."*[63]

Jako przykład niewłaściwej koordynacji, która spowodowała znaczne straty podaje następujące zdarzenie. *„25 lipca 1944 roku w trakcie dywanowych nalotów lotnictwa, które inicjowało początek natarcia, na amerykańskim odcinku frontu, niedostateczna koordynacja działań lotnictwa i jednostek lądowych w rejonie St. Lo spowodowała poważne straty w jednym z batalionów 9 dywizji i w 30 dywizji. Zginął między innymi generał MacNair, który z punktu obserwacyjnego śledził początek natarcia."*[64]

Innym z kolei przykładem braku koordynacji może być następujący incydent. W trakcie operacji „URGENT FURY" czyli amerykańskiej interwencji na Grenadzie w październiku 1983 roku podczas przygotowywania desantu śmigłowcowego pułkownik odpowiedzialny za śmigłowce piechoty morskiej odmówił transportu żołnierzy motywując to faktem, iż *„śmigłowce piechoty morskiej nie będą wozić żołnierzy wojsk lądowych."*[65] Szczegół ten wyraźnie wskazuje na potrzebę dokonywania koordynacji przez jednego dowódcę, który musi posiadać stosowne uprawnienia i podlegać mu muszą wszyscy dowódcy. Zasada

---

[62] D. D. Eisenhower, *Krucjata w Europie*, Bellona Warszawa 1998, s. 257.
[63] Ibidem, s. 258.
[64] Ibidem, s. 259.
[65] Por. K Kubiak, *Grenada 1983 Panama 1989*, Warszawa 1995, s. 25.

jednoosobowego dowodzenia odgrywa bowiem decydującą role w koordynacji działań różnych rodzajów wojsk na współczesnym, złożonym polu walki.

Przykładem bliższym są niewątpliwie wydarzenia z okresu wojny w rejonie Zatoki Perskiej.[66] W czasie natarcia pododdziały czołgów i wozów bojowych piechoty wspierane były z powietrza przez amerykańskie śmigłowce przeciwpancerne AH-64. Brak lub niewłaściwa koordynacja działań doprowadziła do zniszczenia brytyjskiego transportera i śmierci kilkunastu żołnierzy przez rakietę wystrzeloną ze śmigłowca wspierającego działania lądowe. Powyższe przykłady można by mnożyć, wydaje się jednak, że nie jest to już celowe.

Podczas natarcia o charakterze powietrzno-lądowym koordynacja działań będzie szczególnie złożonym problemem, którego rozwiązanie rzutować będzie na efektywność natarcia prowadzonego przez komponent lądowy i powietrzny stworzony przez związek taktyczny. A zatem można przypuszczać, że koordynacja wysiłków będzie czynnikiem decydującym o rezultatach natarcia. Dlatego też zasadniczą kwestią do rozstrzygnięcia pozostaje stworzenie odpowiedniego składu zgrupowań uderzeniowych zarówno lądowych jak i powietrznych. Jeżeli bowiem mają one spełniać zasadniczą rolę w natarciu to powinny się one wzajemnie uzupełniać i być względem siebie komplementarne. Muszą być one zatem odpowiednio sterowane i właściwie skoordynowane ze sobą zarówno w okresie przygotowania jak i prowadzenia natarcia. Zwłaszcza, że z hipotetycznego charakteru pola walki wynika, że natarcie często prowadzone będzie na samodzielnych, izolowanych od siebie kierunkach.

Koordynacja zatem powinna dążyć do osiągnięcia zjawiska synergii polegającego na osiąganiu wspólnie większych korzyści niż wynikałby one z sumy poszczególnych działań każdego elementu z osobna.

---

[66] Por. Przebieg oraz doświadczenia i wnioski z wojny w rejonie Zatoki Perskiej, Warszawa 1992.

4.4.1. Zakres ustaleń realizowanych podczas koordynacji w natarciu powietrzno-lądowym

Przeprowadzone badania uwzględniające tezę, że koordynacja stanowi *przyczynę* zmierzającą do *skutku* wskazują, że może ona wyrazić się przede wszystkim w działaniach, które powinny być rozważane przez dowódców i ich sztaby. Zaliczyć zatem do nich należy:[67]

- określenie mechanizmu mającego służyć pokonaniu przeciwnika; co stanowi sedno działań przeciwnika;
- określenie decydujących punktów - Zidentyfikowanie punktów, zwykle geograficznych, w swym charakterze takich, że gdy są utrzymane to zapewniają dowódcy określoną przewagę nad jego przeciwnikami. Decydujące punkty obejmują także fizyczne elementy, takie jak: ugrupowanie przeciwnika, punkty dowodzenia i węzły łączności;
- przekazanie zamiaru dowódcy do jego sztabu i podległych dowódców;
- ustalenie i przekazanie celów głównych do realizacji przez zgrupowania taktyczne;
- rozwijanie procedur kierowania tempem, jako sposobu utrzymania inicjatywy;
- myślenie w kategoriach zmasowanych „rezultatów", a nie w kategoriach masowania sił i środków.
- dokonanie podziału sił /kto/;
- określenie rodzaju współdziałających elementów /kto z kim/;
- dokonanie podziału zadań miedzy nie /co/;
- określenie czasu i przestrzeni /kiedy i gdzie/;

Na współczesnym polu walki znaczenie koordynacji działań bojowych wzrasta w miarę komplikowania się struktur organizacyjnych wojsk i organów dowodzenia, złożoności procesu działań bojowych i wzrostu uzależnienia od siebie poszczególnych elementów ugrupowania bojowego.

---

[67] Por. ATP-35(B), s. 31.

Koordynacja działań zgrupowań wyznaczonych do wykonania konkretnego zadania będzie miała wówczas sens i znaczenie oraz spełniać będzie swoją rolę gdy:

- wynika z uwarunkowań konkretnej sytuacji;
- odpowiednio uwzględnia reguły i zasady sztuki wojennej;
- zapewnia pełne wykorzystanie możliwości bojowych każdego elementu ugrupowania bojowego;
- uwzględnia specyfikę i odmienny charakter elementów ugrupowania;
- uwzględnia zależności jakie mogą wystąpić w toku działań.
- dokonanie podziału sił /kto/;
- określenie czasu i przestrzeni /kiedy i gdzie/.

Wiedza o posiadanych siłach, postrzegana przez pryzmat odpowiedzi na pytanie czym dysponują? i co mogą wykonać?, będzie niejednokrotnie decydowała o kształcie koncepcji działania, w tym także o ugrupowaniu związku taktycznego (oddziału) w ogóle. Można będzie zatem tworzyć doraźne elementy ugrupowania bojowego, które mogą przenieść walkę w wymiar powietrzny. Tak więc ścisła współpraca powinna sprowadzić się do ustalenia pewnych przedsięwzięć realizowanych przez powietrzne elementy ugrupowania, wykonujące zadanie w ramach natarcia.

Charakter działań, ich złożoność oraz całokształt zabezpieczenia wymaga podjęcia wielu przedsięwzięć organizacyjnych oraz dokonania uzgodnień. Dokonuje się je przeważnie na stanowisku dowodzenia związku taktycznego (oddziału).

W okresie przygotowania działań zwykle ustala się:[68]

- lądowiska główne i zapasowe oraz czas i sposób ich osiągnięcia;
- organizację rozpoznania inżynieryjnego, obrony i ochrony lądowisk;
- sposoby działania w razie wykonania przez przeciwnika uderzeń ogniowych lub zgrupowaniami wojsk na lądowiska;

- organizację przegrupowania na lądowiska zapasowe (do rejonów wyczekiwania);
- zabezpieczenie logistyczne (źródła zaopatrywania w środki bojowe, organizację zabezpieczenia technicznego i medycznego);
- sposób organizacji przegrupowania elementów działających w wymiarze powietrznym do rejonu działań bojowych oraz powrotu w ugrupowanie wojsk własnych;
- organizację rzutu kołowego;
- organizację dowodzenia i łączności oraz zapewnienia skrytego wykonywania czynności przygotowawczych w rejonie wyjściowym do działań bojowych.

W dokonywaniu ustaleń partycypują przede wszystkim komórki sztabu (G-3, G-4, G-2). Analizy i wnioski z ćwiczeń wskazuj, że mogą one dotyczyć:

- osłony lądowisk (rejonów wyjściowych) przed uderzeniami przeciwnika z powietrza;
- włączenia środków OPL w ogólny system obrony przeciwlotniczej, system powiadamiania, podział zadań;
- czas gotowości posiadanych środków OPL oraz ich wyjścia z systemu.
- lądowiska (główne i zapasowe) oraz rozmieszczenie śmigłowców;
- trasę przelotu, wysokości i czas realizacji zadań;
- sygnały i sposoby dowodzenia podczas przelotu do rejonu działań bojowych;
- miejsce elementów dowodzenia oraz sposób dowodzenia;
- terminy i miejsce realizacji przedsięwzięć przygotowawczych do wykonania zadań bojowych;
- ilość sił i środków przewidzianych do realizacji zadań;

---

[68] S. Korzeniowski, *Współdziałanie ZT (oddziału z formacjami dywizji kawalerii powietrznej*, Warszawa 1997, s. 37.

- drogi (trasy) przegrupowania (śmigłowców, rzutu kołowego) oraz potrzeby i sposób zorganizowania regulacji ruchu;
- sposób ubezpieczenia lądowisk głównych i zapasowych;
- sygnały dowodzenia;
- możliwości oddziaływania przeciwnika w przewidywanych rejonach działań;
- sposób przekazywania wiadomości o przeciwniku w toku działań bojowych;
- sposób dostarczania aktualnych danych o przeciwniku i terenie,
- sposób wykorzystania elementów rozpoznawczych znajdujących się w ugrupowaniu przeciwnika oraz otrzymywania danych od rozpoznania lotniczego;
- przygotowanie lądowisk (zaopatrzenie w wodę, ukrycia, drożnia, sposób maskowania, ochrona przed bronią masowego rażenia itp.);
- organizację zabiegów specjalnych;
- sposób zaopatrzenia materiałowego
- ilość i typy posiadanego sprzętu bojowego;
- terminy i miejsce zgromadzenia sprzętu bojowego na lądowiskach;
- liczbę i typy pojazdów niezbędnych do przegrupowania ludzi oraz sprzętu na lądowiska zapasowe;
- techniczne zabezpieczenie prac obsługowo-remontowych oraz sposób technicznego zabezpieczenia rzutu kołowego;
- wielkość, terminy oraz miejsce zgromadzenia zapasów materiałowych;
- sposób postępowania z rannymi, chorymi i niezdolnymi do działań;
- sposób zaopatrzenia i wyposażenia rzutu kołowego;

Na okres prowadzenia działań bojowych w zakres ustaleń wchodzą zwykle:

- kolejność i sposób realizacji zadań;

- działania wojsk (pododdziałów, grup) w razie przymusowego lądowania na trasie przelotu albo w rejonach innych niż zaplanowano, organizację ratownictwa podczas przelotu;
- postępowania ze sprzętem technicznym pozostałym na lądowiskach;
- organizację wsparcia ogniowego przygotowania i prowadzenia działań;
- działania po opanowaniu nakazanych obiektów;
- działania zgrupowań bojowych na lądowiskach;
- wsparcie oddziałów (zgrupowań bojowych) przez artylerię i lotnictwo, w tym oznakowanie położenia elementów działających w ugrupowaniu przeciwnika, strefy bezpieczeństwa, sposób wskazywania obiektów do uderzeń oraz wywołania lotnictwa lub ognia artylerii;
- sposób osłony działań z powietrza;
- rolę i wysiłek oddziałów (zgrupowań bojowych) podczas wspólnego wykonywania zadań bojowych, opanowywania i utrzymania uchwyconych obiektów;
- sposoby i zakres współdziałania zgrupowań powietrznych z wojskami rozwijającymi natarcie na kierunku ich- działania;
- zasady przechodzenia do działań nieregularnych w razie niemożności lub niecelowości kontynuowania walki w dotychczasowym rejonie;
- sposób postępowania z poległymi, rannymi oraz jeńcami;
- organizację przegrupowania rzutu kołowego oraz sposób odtwarzania zdolności bojowej po wykonaniu zadania bojowego i połączenia się z siłami głównymi;
- organizację dowodzenia i łączności, sygnały dowodzenia i współdziałania.

Szeroki zakres ustaleń wymaga podjęcia wielu przedsięwzięć organizacyjnych oraz dokonania uzgodnień ze wszystkimi rodzajami wojsk: walczącymi, wspierającymi, zabezpieczającymi prowadzenie działań bojowych i logistycznymi.

Ścisłe powiązanie działań nacierających wojsk zarówno w wymiarze lądowym jak i powietrznym ma decydujące znaczenie dla osiągania wyższej efektywności, która powinna przejawiać się przede wszystkim:

- angażowaniem mniejszych sił i środków do wykonania zadania;
- niższymi stratami;
- skróceniem czasu działania.

Powiązania powyższe można osiągnąć poprzez właściwą koordynacje działań poszczególnych zgrupowań podczas realizacji zadań określonych przez przełożonego. Badania dowodzą, że szczególnego znaczenia w tym względzie nabierają zmiany teorii natarcia dotyczące podziału pasów natarcia na działania:[69]

- w głębi,
- w styczności,
- na tyłach.

Wyrazem praktycznym w powietrzno-lądowym natarciu jest określanie elementów koordynujących działania podległych zgrupowań uderzeniowych względem siebie i innych elementów ugrupowania w natarciu. Zaliczyć do nich należy:

- punkty,
- linie,
- obiekty,
- rejony.

W koordynacji ogromne znaczenie ma informacja, jest bowiem jednym z podstawowych czynników umożliwiających prowadzenie sprawnych, skutecznych i efektywnych działań bojowych.[70] Popyt na natychmiastowy dostęp do informacji zwiększa się wraz z komplikowaniem się struktur prowadzących działania.

---

[69] Regulamin działań ..., s. 102.
[70] M. Cieślarczyk, *Elementy potencjału obronnego*, Myśl Wojskowa1998, nr 6, s. 62.

Różnicujące się coraz wyraźniej narzędzia wojenne wywierają decydujący wpływ na sposoby prowadzenia walki. Informatyka, która wkroczyła w obszary zastrzeżone zwykle dla broni działającej na zasadzie fizycznego, destrukcyjnego oddziaływania spowodowała ogromne zmiany w zagrożeniach jakich należy spodziewać się na przełomie wieków, Nowoczesna technika stwarza nowe pola konfliktów, o których istnieniu właściwie nikomu nie śniło się dwadzieścia lat temu. Prognozy przewidują, że elektroniczny atak może spowodować skutki daleko groźniejsze niż japoński atak na Pearl Harbor. *„Nowoczesna elektronika może dać dowódcom zdolność do wykrywania przeciwnika, stałego śledzenia sytuacji i koordynowania działań w czasie rzeczywistym, czyli bez najmniejszego opóźnienia między decyzją a wprowadzeniem jej w życie."*[71] Konsekwencje rewolucji elektronicznej i informatycznej powodują określone implikacje w technice wojskowej. Rośnie potencjał środków walki, precyzja działania, skuteczność, i wiele innych czynników wpływających na kształt i obraz przyszłych działań zbrojnych. Istniejące techniki podlegają ciągłym ulepszeniom, świadczą o tym satelity wojskowe i inteligentna broń. – bardzo dokładna, mało kosztowna.

4.5. Wnioski i uogólnienia

Obecność Polski w NATO ma swoje odzwierciedlenie w bezpośredniej działalności sił zbrojnych, w języku, literaturze wojskowej pojawia się wiele terminów, które w aspekcie semantyki nie zawsze są tożsame z istniejącymi w obecnym języku wojskowym. Uboga literatura, która jest w chwili obecnej dostępna szerszemu gronu żołnierzy zawodowych nie zawsze odpowiada zapotrzebowaniu. Najczęściej jest ona bowiem w języku angielskim lub w językach państw - członków NATO. Natomiast nieliczne tłumaczenia nie zawsze wiernie oddają istotę interesującej problematyki. Niewątpliwie długo jeszcze stanowić to będzie poważny problem. Niemniej jednak należy aktywnie dążyć do jej poszerzania i upowszechniania, co jest zadaniem ze wszech miar aktualnym i wręcz

[71] F. Heisbourg, *Prognozy XXI wieku*, Wojny, Warszawa 1998, s. 9.

nieodzownym. Wymagania jakie stoją przed kadrą w pierwszym rzędzie narzucają konieczność rozumienia wielu odmiennych pojęć. Bliższa analiza wskazuje bowiem, że istnieje wiele wspólnych płaszczyzn, a różnice są łatwe do zrozumienia i wyjaśnienia. Szczególnie jest to istotne w kontekście potrzeb integracji z Sojuszem Północnoatlantyckim.

Rozwiązania funkcjonujące w armiach Sojuszu stanowią konsekwencję wieloletnich doświadczeń, uwzględniających uwarunkowania i specyfikę każdego z krajów członkowskiego. Należy sobie zdać również sprawę, że istnieje pewien marginalny obszar trudnych do realizacji w warunkach Polski zagadnień.

Istniejące na szczeblu NATO dokumenty normatywne określają ogólne założenia i ramy rozwiązań, które szczegółowo rozwijane są przez każde państwo członkowskie. Rozwinięcie dokonywane przez poszczególne kraje sojuszu nie oznacza jednakże zmiany pryncypiów ale stanowi li tylko swoistą wykładnię narodowego spojrzenia na kwestie sojusznicze.

Reasumując należy mieć na uwadze fakt, że zmiany w teorii pociągają za sobą stosowne przeobrażenia w praktyce. A zatem musza one uwzględniać specyfikę, wewnętrzne uwarunkowania oraz możliwości naszej armii lub wskazywać obszary, w których musza dokonać te zmiany aby teoria pozostawała spójna z praktyką i jednocześnie wyniesiona była na najwyższy dostępny poziom w swoich konstatacjach. Z punktu widzenia bowiem realizacji zadań to praktyka umożliwia osiąganie zakładanych celi, a teoria stanowi podłoże racjonalnego, efektywnego działania. A zatem przemianom podlega teoria, a konsekwencje wyrażają się w praktyce.

Wyniki badań wskazują, że zachodzące przeobrażenia wymagają dalszych analiz i dążeń poszukiwawczych, które pozwolą na pełne wygenerowanie teoretycznych podstaw natarcia w zmieniających się uwarunkowaniach.

Rozdział V

ZMIANY W LUZOWANIU I WYCOFANIU

Problematyka wycofania i luzowania nadal zachowuje swą aktualność, jednak teoretycy wojskowi poświęcają jej relatywnie mało uwagi. Potwierdzeniem tej tezy jest niewielka ilość publikacji i opracowań na ten temat. Jednocześnie wiele przesłanek przemawia za tym, iż na przyszłym polu walki będą one występować z różnym natężeniem. Istnieje zatem uzasadniona potrzeba zbadania istoty luzowania i wycofania z uwzględnieniem obecnych uwarunkowań i prognostycznych przewidywań.

5.1. Miejsce luzowania i wycofania w klasyfikacji działań taktycznych

Analizując aktualnie obowiązujące regulaminy działań taktycznych, wycofanie traktowane jest jako rodzaj walki, który może wystąpić tak w natarciu jak i w obronie. Jednak z definicji wycofania[1] wynika, że będzie ono bardziej stosowane w obronie niż podczas natarcia.

Walka obronna obfituje w wiele sytuacji taktycznych, gdzie przeciwnik dąży do rozcięcia ugrupowania, aby wyjść na nasze skrzydła i tyły. Taki scenariusz działania nacierającego wymusi wycofywanie wojsk i zajęcie innych rejonów przez broniące się pododdziały. Obrońca będzie dąży do tego, aby przez wycofanie sterować natarciem przeciwnika i wprowadzać go w rejon gdzie planuje się jego zatrzymanie. W tym przypadku wycofanie wojsk odbywa się będzie w sposób zamierzony i podporządkowany głównemu celowi obrony.

Na podstawie studiów literatury przedmiotu i doświadczeń z ćwiczeń istnieją podstawy do stwierdzenia, iż w natarciu wycofanie może mieć miejsce w boju spotkaniowym. Nacierający pod osłoną awangard lub pododdziałów, które

[1] Wycofanie jest rodzajem walki prowadzonej w celu zerwania konfliktu bojowego z przeciwnikiem lub uchylenia się od starcia w niekorzystnej sytuacji. *Regulamin działań taktycznych wojsk lądowych*, cz. I, Sztab Generalny WP, Warszawa 1994, s. 7.

rozpoczęły walkę z przeciwnikiem, swoimi odwodami zajmie dogodne rubieże do obrony. Na określony sygnał pododdziały będące w styczności rozpoczną wycofywanie się do momentu przejęcia walki przez siły główne. Wycofujące się pododdziały po przekroczeniu rubieży styczności formują kolumny, maszerują do rejonów, w których odtwarzają zdolność bojową lub są w gotowości do realizacji innych zadań.

Z powyższego wywodu wynika, że wycofanie jako rodzaj walki może być częścią obrony, natomiast w natarciu może występować sporadycznie.

W obronie luzowanie[2] postrzegane jest jako zamiana pododdziałów, które poniosły takie straty, że mogą nie wykonać otrzymanego zadania. Wykonanie wszystkich czynności zmierzających do sprawnego zluzowania broniących się pododdziałów w dobie nowoczesnych środków rozpoznania, może okazać się bardzo trudne. Ponadto przeciwnik w okresie rozpoczęcia luzowania może wykonać uderzenie, w wyniku którego możemy nie osiągnąć celu obrony. W związku z tym lepszym rozwiązaniem może być wzmocnienie obrony poprzez manewr pododdziałów z kierunków pasywnych.

Luzowanie przypisane jest do jednego ze sposobów przechodzenia wojsk do natarcia. Mianowicie jest to natarcie z bezpośredniej styczności z przeciwnikiem, po uprzednim luzowaniu. Takie podejście do luzowania nie oddaje istoty problemu. Brak jest przedsięwzięć, które powinien wykonać luzowany i luzujący, aby w określonym czasie być gotowym do natarcia. Należy też odpowiedzieć na pytanie: kiedy nacierający będzie zluzowywał wojska będące w obronie? Mając możliwość wyboru – miejsca i kierunku uderzenia, czy celowym jest wydzielać siły i czas na takie przedsięwzięcie? Przeważnie taki sposób przechodzenia do natarcia będzie brany pod uwagę w specyficznych warunkach pola walki, gdzie teren decyduje o sposobie przejścia do natarcia. Czynności związa-

[2] Luzowanie, zmiana wojsk, zastępowanie w walce jednych oddziałów (pododdziałów, żołnierzy) przez drugie, może odbywać się w natarciu i obronie zarówno w styczności, jak i bez styczności z nieprzyjacielem. Czas, sposób i kolejność luzowania ustala wyższy dowódca. Luzowanie odbywa się zazwyczaj w nocy o takiej porze, by zluzowane oddziały i pododdziały zdążyły przed świtem wejść do rejonów zbiórki lub rejonów ześrodkowania; w dzień przeprowadza się je tylko w warunkach ograniczonej widoczności (mała) lub pod osłoną dymów. *Leksykon wiedzy wojskowej*, MON, Warszawa 1979, s. 201.

ne z luzowaniem broniących się wojsk mogą być w takim wypadku wykonywane częściami, aby nie zdemaskować przygotowań do natarcia. W specyficznym terenie nawet nowoczesne środki rozpoznania mogą okazać się mało skuteczne. Dlatego też w takich właśnie warunkach luzowanie może okazać się skutecznym sposobem w osiągnięciu zaskoczenia przeciwnika co do miejsca i czasu natarcia oraz rejonu i kierunku podejścia. Można więc wyciągnąć wniosek, że luzowanie jest zamierzeniem wspomagającym sprawne przygotowanie i prowadzenie natarcia.

Pojawia się tu kolejne pytanie badawcze – mianowicie – czy luzowanie zaliczyć do działań dodatkowych – uzupełniających podstawowe rodzaje walki, czy do jednego z rodzajów manewru związku taktycznego. Pogląd, że luzowanie jest manewrem, prezentuje J. Pająk, który w rozprawie doktorskiej na temat „Luzowanie wojsk w warunkach współczesnego pola walki" zaproponował następującą definicję: luzowanie – to rodzaj manewru taktycznego mający na celu stworzenie ugrupowania bojowego zapewniający pomyślne prowadzenie dalszej walki – jest zmianą wojsk przeprowadzoną w styczności z przeciwnikiem, w czasie której wojska przekazują sobie rejon działań wraz z zadaniem co najmniej okresowego utrzymania go, po czym zluzowane wojska wychodzą z przekazanego rejonu.[3]

Z przytoczonych rozważań można wyciągnąć wniosek, że luzowanie w aktualnie obowiązujących dokumentach normatywnych nie zostało zakwalifikowane do rodzajów walki. Dlatego też luzowanie usytuowano w jednym z czynników walki – czyli ruchu. Jako, że formą ruchu na polu walki jest manewr, luzowanie zostało określone jako jego szczególny rodzaj. Na tej podstawie można przyjąć, że luzowanie jest szczególnym rodzajem manewru.

Dokonując analizy dostępnych dokumentów normatywnych wybranych państw paktu NATO należy stwierdzić, że np. w armii amerykańskiej nie porusza się problematyki luzowania. Wycofanie natomiast w klasyfikacji działań

[3] J. Pająk, *Luzowanie wojsk w warunkach współczesnego pola walki*, rozprawa doktorska, AON, Warszawa 1990, s. 20.

usytuowane jest jako jeden z rodzajów działań odwrotowych. Istotą wycofania jest oderwanie się od przeciwnika w celu zachowania sił do realizacji innego zadania. Tak rozumiany cel koresponduje z definicją zawartą w *Regulaminie działań wojsk lądowych* naszego kraju. Można więc założyć, że mimo innego podejścia do problemu wycofania uzyskany efekt będzie jednakowy. W naszym przypadku wycofanie można rozpocząć po uzyskaniu rozkazu od przełożonego. Natomiast Amerykanie przewidując wycofanie dają dużo swobody podwładnemu w osiągnięciu celu końcowego, czyli przekroczenia ugrupowania broniących się wojsk, które zapewniają wyjście z walki.

Nieco inny pogląd na rozpatrywaną problematykę mają teoretycy z Bundeswehry.[4] Luzowanie i wycofanie traktują jako działania szczególne, które mogą rozpoczynać jeden z rodzajów działań bojowych.

Luzowanie postrzegane jest podobnie jak zostało to określone w dysertacji J. Pająka, jako zastąpienie jednych wojsk przez drugie. Wynika z tego, że Niemcy, mimo poglądów o dynamicznym i powietrzno-lądowym charakterze współczesnej walki przewidują sytuacje, w których walczące wojska będą zamieniane innymi, aby realizować założony cel taktyczny lub operacyjny. Poglądy na wycofanie są również zbliżone do tych, które na ten rodzaj walki głoszą polscy teoretycy wojskowi. Niemcy w bardziej czytelnej formie przedstawiają warunki, kiedy może dojść do wycofania, o czym mniej wspominają Amerykanie. Teoretycy niemieccy rozważają również możliwość zaniechania wycofania jeśli jego efekt końcowy może przynieść więcej szkód niż korzyści. Wynika z tego, że przewidują walkę w okrążeniu, zamiast wątpliwego sukcesu osiągniętego przez wycofanie.

Analizowane dokumenty normatywne pozwalają na określenie końcowych wniosków dotyczących omawianych problemów:

– nie wszystkie armie dostrzegają celowość prowadzenia luzowania na przyszłym polu walki;

---

[4] *Regulamin walki wojsk lądowych Bundeswehry*, AON, Warszawa 1993, s. 53.

– mimo, że wspomina się o luzowaniu, to przeważnie nie jest ono zakwalifikowane do rodzaju walki, czy formy manewru;

– wycofanie wszędzie postrzegane jest jako rodzaj walki (działań) mającej na celu uchylenie się od starcia z przeciwnikiem w niekorzystnej dla siebie sytuacji operacyjnej czy taktycznej.

Porównanie terminów luzowania i wycofania stosowanych w dokumentach normatywnych wybranych państw paktu NATO przedstawia poniższa tabela.

Tabela 1

Analizowane pojęcie	Regulamin działań taktycznych wojsk lądowych cz. I	Regulamin walki wojsk lądowych Bundeswehry HDv 100/100	Podręcznik polowy 100-5 Działania wojsk lądowych armii Stanów Zjednoczonych
LUZOWANIE	Do natarcia z bezpośredniej styczności z przeciwnikiem wojska przechodzą z położenia obronnego lub po zluzowaniu wojsk będących w styczności z przeciwnikiem. s. 34	Luzowanie jest działaniem szczególnym. s. 53 Luzowanie prowadzone jest w celu zastąpienia jednych wojsk przez drugie. Luzujące dywizje (brygady) przejmują przy tym odpowiedzialność za kontynuację operacji i wykonują zadania luzowanych wojsk lub otrzymują nowe. s. 294	Nie stwierdzono pojęcia luzowanie.
WYCOFANIE	Jest rodzajem walki prowadzonej w celu zerwania kontaktu bojowego z przeciwnikiem lub uchylenia się od starcia w niekorzystnej sytuacji. s. 7	Wycofanie jest działaniem szczególnym. s. 53 Wycofanie ma na celu uzyskanie większej swobody działania. Może ono być celowe lub konieczne w każdym rodzaju działań bojowych. s. 289	Wycofanie jest rodzajem działań odwrotowych. s. 288 Wycofanie rozpoczyna się w warunkach zagrożenia interwencją ze strony nieprzyjaciela. s. 294

Analiza porównawcza terminów „luzowanie" i „wycofanie".

5.2. Przeobrażenia w luzowaniu

Chcąc dokonać analizy poglądów na luzowanie trudno nie zadać pytania o jej celowość skoro tylko niemiecki regulamin poruszył ten problem. W tym przypadku analizie poddane zostaną poglądy na luzowanie zawarte w innych materiałach.

Polscy teoretycy wojskowi mają wątpliwości, czy na współczesnym polu walki, gdzie brak ustabilizowanej linii styczności wojsk, jak i ogniskowość walk wymaga luzowania. Jeśli ono wystąpi to raczej na szczeblach pododdziałów. Jednak pomijanie tej problematyki będzie błędem z uwagi na złożoność problemu. Ponadto rozważany jest wariant czasowej utraty terenu, na którym pozostaną walczące pododdziały okrążone przez przeciwnika. Właśnie w takich sytuacjach taktycznych dochodzić może do luzowania pododdziałów będących w styczności przez odwody okrążonych oddziałów. Mogą one po odpowiednim przygotowaniu podjąć działania na połączenie z siłami okrążonymi lub podwyższyć trwałość obrony na kierunkach gdzie może być wykonane uderzenie rozcinające. Również walka w specyficznych warunkach środowiska potwierdza tezę o tym, iż luzowanie będzie miało tam miejsce. Stąd badana problematyka okazuje się nadal aktualną i wymagającą praktycznych sprawdzianów.

Pojawia się zatem kolejne pytanie: *jakimi sposobami w dobie wyspecjalizowanych środków rozpoznania można dokonać luzowania, w sposób skryty i zaskakujący dla przeciwnika?* W latach dziewięćdziesiątych w literaturze wojskowej określono pięć sposobów luzowania:[5]

- przez natarcie;
- pozycyjne (tradycyjne);
- przez zmianę struktury obrony;
- przez obronę w głębi luzowanych wojsk;
- załogowo.

---

[5] Z. Wontrucki, *Doświadczenia z luzowania wojsk uzyskane w działaniach bojowych 1 i 2 AWP w latach 1943-1945 i możliwości ich wykorzystania na współczesnym polu walki*, ASG WP, Warszawa 1982, s. 54.

Wymienione sposoby można także brać pod uwagę przy zastosowaniu luzowania na przyszłym polu walki. Analizując luzowanie przez zmianę struktury obrony można dostrzec, że część pododdziałów luzujących będzie zajmowała rejony obrony (punkty oporu) w innych miejscach, co przeciwnik może wykryć. Wymagać to będzie również manewru siłami przed frontem obrony, aby omawiany sposób znalazł zastosowanie. Wątpliwym również jest wynik zluzowania gdzie mogą powstać znaczne luki w ugrupowaniu, przez które przeciwnik może przeniknąć w nasze ugrupowanie obronne.

Luzowanie pozycyjne (sposobem tradycyjnym) może mieć zastosowanie w niewielu sytuacjach. Mianowicie wystąpić może wówczas, gdy pododdział jest w okrążeniu, poniósł duże straty i na kierunku jego obrony przewidywane jest uderzenie przeciwnika. Wtedy to może mieć zastosowanie pozycyjny sposób luzowania. Czynnik czasu odgrywa tu istotną rolę, gdyż istnieje potrzeba zapoznania luzującego ze strefami ognia, zadaniami wykonywanymi przez luzowanych i przejęciem zadań.

Największe zastosowanie mogą mieć dwa z wymienionych wcześniej sposobów luzowania. Będą to mianowicie: luzowanie poprzez natarcie i przez obronę w głębi luzowanych wojsk. Pierwszy z nich polega na tym, że luzujący przyjmuje rejon luzowania w wyniku natarcia „z ograniczonym celem". Celem tym mogą być obiekty położone przed frontem luzowanego pododdziału. Taki sposób oprócz zapewnienia prawie jednoczesnego wyjścia luzowanego pododdziału ogranicza przeciwnikowi możliwości oddziaływania ogniowego, jak też zdezorganizuje mu dotychczasową strukturę jego obrony. Odległość tego uderzenia od przedniej linii obrony luzowanych wojsk nie może być znaczna. Uzależniona jest ona od możliwości obrońcy w wydzieleniu sił do realizacji tego przedsięwzięcia. Ważnym jest również cel jaki chcemy osiągnąć w wyniku takiego działania. Wadą tego sposobu może być to, że obrońca na kierunku uderzenia musi mieć przewagę nad przeciwnikiem, co w obronie może być trudne do realizacji. Jednak wykonanie uderzenia na wybranym odcinku może zaże-

gnać kryzys obrońcy, umożliwiając dalsze utrzymanie nakazanego rejonu. Do wykonania uderzenia broniący się może wykorzystać oprócz swego odwodu część sił z pasywnych kierunków, aby stworzyć przewagę na kierunku gdzie zamierza dokonać luzowania. Osiągnie nie tylko to, że pododdział zostanie zluzowany, ale także to, co w literaturze określa się aktywnością obrońcy dezorganizując w ten sposób plan walki nacierającego. Dodatnimi cechami analizowanego sposobu luzowania jest:[6]

– możliwość szybkiego i bezpiecznego wyprowadzenia zluzowanych wojsk z rejonu luzowania;

– maskowanie (ukrycie) zamiaru dalszej walki (np. ukrycie przejścia z natarcia do obrony);

– możliwość przeprowadzenia luzowania czołgami i BWP (bez spieszania) w każdym miejscu i czasie;

– utrudnianie przeciwnikowi podjęcia przeciwdziałania (w natarciu) albo „wymuszenie" przeciwdziałania (w obronie);

– zaskoczenie przeciwnika i narzucenie mu swojej woli przez utrzymanie lub przejęcie inicjatywy;

– uproszczenie dowodzenia (nie ma potrzeby podporządkowywania wojsk nawet w wypadku przeciwdziałania przeciwnika).

Do słabszych stron luzowania poprzez natarcie należą:

– niekorzystne ugrupowanie luzujących wojsk do dalszej walki po uchwyceniu rejonu luzowania;

– posiadanie dużej liczby sił do uzyskania przewagi zapewniającej szybkie opanowanie rejonu luzowania atakiem w jednolitym ugrupowaniu pancernym;

– bezwzględna potrzeba posiadania co najmniej pełnych zapasów amunicji przez luzujące wojska;

---

[6] J. Pająk, *Luzowanie wojsk w warunkach współczesnego pola walki*, AON, Warszawa 1990, s. 106.

– trudność w luzowaniu po zapadnięciu zmroku, wynikająca z nieznajomości terenu oraz samodzielnego organizowania utrzymania rejonu;

– możliwość stosowania tego sposobu tylko wówczas, gdy warunki maskujące i drogowe zapewniają rozwijanie wojsk z marszu;

– organizowanie luzowania z mapy (często bez rekonesansu z koniecznością „spowolnienia" go dla sprecyzowania zadań) i wcześniejsze zatrzymanie natarcia luzowanego.

Z przytoczonych stron ujemnych i dodatnich analizowanego sposobu luzowania wynika, że obrońca poprzez takie działanie uzyska zmniejszenie strat w pododdziałach luzowanych, jak też zachowa strukturę i trwałość obrony. Ten sposób działania ma więc duże szanse powodzenia na przyszłym polu walki.

Postrzegany drugi sposób luzowania, który może mieć zastosowanie współcześnie, to luzowanie przez obronę w głębi luzowanych wojsk. Sposób ten polega na tym, że luzujące wojska zajmują rejony obrony (rejony luzowane) znajdujące się w głębi ugrupowania luzowanych wojsk. Jest to sposób luzowania zakładający świadomą utratę terenu. Utracony teren ma zawsze istotne znaczenie dla obrońcy, gdyż naraża elementy ugrupowania bojowego na oddziaływanie środków ogniowych przeciwnika. Oznacza to, że wynikiem tego sposobu luzowania będzie zamierzona, czasowa utrata terenu, który w określonej sytuacji taktycznej będzie miał relatywnie mniejsze znaczenie. Przy czym, że obiekty terenowe mające ważne znaczenie z punktu widzenia obrońcy muszą być bezwzględnie utrzymane nawet jeśli broniące je pododdziały zostaną okrążone. W takiej sytuacji nacierający będzie musiał zaangażować część sił do blokowania obiektów. Część pododdziałów przeciwnika może wówczas znaleźć się w niekorzystnym położeniu, co pozwoli obrońcy na skuteczniejsze ich rażenie.

W analizowanym sposobie luzowania ważnym jest określenie głębokości cofnięcia przedniego linii obrony. Powinna ona być wypadkową skuteczności obrony pododdziałów wyznaczonych do luzowania, tempa natarcia przeciwnika i jego możliwości w przeciwdziałaniu luzowaniu, czasu potrzebnego na organi-

zację obrony, możliwości wykorzystania struktury obrony luzowanego. Istotny wpływ ma również uzgodnienie z sąsiadami rubieży, na której organizowana jest obrona, aby to nie kolidowało z na wykonywanymi przez nich zadaniami. Badany sposób luzowania ma niewątpliwie jedną podstawową zaletę, mianowicie, rozbudowa inżynieryjna rubieży, na której ma być zatrzymane natarcie będzie łatwiejsza, gdyż istnieje możliwość gruntownego jej przygotowania. Zakres wykonanych prac inżynieryjnych zależy przede wszystkim od czasu, którym luzowany będzie dysponował. Sposób ten wymaga również szczegółowych uzgodnień luzującego z luzowanym. Dotyczy to kierunków wycofywania się, znaków rozpoznawczych, jak też podziału zadań w rażeniu przeciwnika. Z przeprowadzonej analizy wynika, że luzowany oddając teren powinien prowadzić działania opóźniające i po przekroczeniu przedniej linii obrony zorganizowanej przez luzującego przechodzić do odwodu. W wyniku dokonanego uogólnienia, do cech dodatnich analizowanego sposobu luzowania zaliczyć należy:[7]

- szybkość i bezpieczeństwo zajmowania rejonów luzowania przez luzujące wojska;
- znaczna samodzielność i swoboda w organizowaniu luzowania i systemu obrony;
- możliwość zaskoczenia przeciwnika;
- łatwość wyjścia wojsk spod uderzenia przy niewielkiej utracie terenu;
- uniknięcie związania „podwójnych" sił podczas luzowania.

Z kolei ujemne cechy takiego luzowania to:

- utrata części bronionego do tej pory terenu;
- konieczność organizowania luzowania wspólnie z luzowanym;
- trudności z wykorzystaniem systemu obrony luzowanych wojsk;
- trudności stosowania takiego luzowania w nocy, w terenie o słabym systemie dróg.

---

[7] Por. J. Pająk, *Luzowanie* ..., wyd.cyt., s. 130.

Z przedstawionej analizy sposobów luzowania wynika, że współcześnie zastosowanie mogą znaleźć dwa z nich, pozostałe jeśli wystąpią, to w sporadycznych przypadkach. Jeśli więc postrzegamy luzowanie jako rodzaj manewru, to jego definicja wraz ze sposobami realizacji powinna znaleźć się w dokumentach normatywnych. Brak teorii na ten temat spowodować może, że na taki sposób działania dowódcy nie będą przygotowani. Improwizacja w czasie prowadzenia walki spowodować może poniesienie dużych strat, jak też niewykonanie zadania. Dlatego też problematyka ta stała się przedmiotem badań w tej części pracy.

Taki właśnie sposób podejścia prezentują Niemcy, poświęcając w swoim regulaminie rozdział dotyczący zasad i sposobów luzowania. Analizując zawarte w nim sposoby i dokonując porównania z opisanymi przez J. Pająka w rozprawie doktorskiej, dostrzec można wiele podobieństw. Wymienić tu można preferowane przez Niemców trzy sposoby luzowania:[8]

- na pozycjach;
- przez natarcie;
- przez zabezpieczenie wyjścia z walki.

Sposób luzowania na pozycjach jest opisany szczegółowo, aby przyszły organizator luzowania miał możliwość czerpania wiedzy z zawartych tam wskazówek i ustaleń. Pozostałe czynności organizacyjne będą zależały od sytuacji taktyczno-operacyjnej, jak i celu, który ma być osiągnięty przez luzowanie. Znając dobrze sposób luzowania na pozycjach można stosować inne sposoby gdyż są łatwiejsze w realizacji.

Porównując sposoby luzowania przez natarcie można stwierdzić, że podejście niemieckie zakłada poprzez takie działanie opanowanie terenu, który pozwoli na rozwinięcie natarcia. Takie podejście jest porównywalne z działaniem odwodu wchodzącego do natarcia w głębi obrony przeciwnika. Otrzymuje on zadanie opanowania obiektu (rejonu), z którego przełożony zamierza kontynu-

[8] *Regulamin walki wojsk lądowych Bundeswehry HDv 100/100*, AON, Warszawa 1993, s. 294.

ować natarcie w kolejnym dniu. Należy przy tym uwzględniać, czy siły, które zabezpieczały wejście odwodu do walki są luzowane, czy też ich zadanie polegało na uchwyceniu obiektu i zabezpieczeniu wejścia kolejnych sił? Jeśli tak, to w naszym rozumieniu tego problemu jest to zabezpieczenie wejścia do walki kolejnych sił. Ponadto niemieckie podejście do tego sposobu luzowania nie uwzględnia stosowania go w obronie.

Kolejny sposób luzowania – przez zabezpieczenie wyjścia z walki jest bardzo podobny do rozpatrywanego w naszej literaturze. Dlatego też nie wymaga on analizy porównawczej, gdyż różnice mogą wystąpić w szczegółowości opisanych przedsięwzięć.

W analizowanych treściach na uwagę zasługują zasady, którymi należy posługiwać się podczas organizowania, jak i w trakcie luzowania. Są one następujące:[9]

- zachować w tajemnicy zamiar luzowania i prowadzić maskowanie operacyjne;
- odpowiednio wcześniej nawiązać kontakt z luzowanymi wojskami;
- zorganizować ubezpieczenie luzowania;
- ustalić przebieg luzowania i przemieszczanie wojsk;
- uregulować sposób przejęcia odpowiedzialności za kierowanie operacją.

Otóż wymienione zasady są porównywalne z naszymi zasadami sztuki wojennej. Np. celowość działania to nic innego, jak ustalenie przebiegu luzowania stosownie do celu końcowego, który chcemy uzyskać po zrealizowaniu tego przedsięwzięcia. Z celu rodzą się zadania, które w imię zachowania zdolności bojowej luzowanych wojsk są zamieniane przez inne w określonym terenie. Przeciwstawiając się zaskoczeniu przeciwnika wykonuje się czynności związane z ubezpieczeniem i sposobem przejęcia odpowiedzialności za przebieg luzowania.

---

[9] Tamże, s. 294.

Można zatem stwierdzić, że twórcze zastosowanie zasad sztuki wojennej pozwala na skuteczne wykonanie luzowania broniących się wojsk. Potwierdza to potrzebę dokonywania wykładni i interpretacji luzowania w dokumentach normatywnych. Pozwoli to wzbogacić wiedzę taktyczną, jak też inspirować praktyków do stosowania tego manewru mającego na celu skuteczne luzowanie wojsk.

5.3. Aspekty wycofania w obecnych uwarunkowaniach

Z analizy literatury przedmiotu wynika, że problematyce wycofania nie poświęca się wiele uwagi. Stwierdza się, że jest to rodzaj walki, polegający na wykonywaniu wycofania się na rozkaz (sygnał) lub za zgodą przełożonego.[10] Ten rodzaj walki został szeroko opisany w podręczniku – *Działania taktyczne wojsk lądowych*. Zawarty tam materiał stanowi szeroką wykładnię tej problematyki. Otóż wycofanie może być zamierzone lub wymuszone. Można więc stwierdzić, że mamy do czynienia z rodzajami wycofania, które mają następujące cele:[11]

- wyprowadzenie wojsk własnych spod uderzeń przeważających sił przeciwnika;
- niedopuszczenie do okrążenia lub obejścia;
- zamknięcia wyłomów w ugrupowaniu szczebla nadrzędnego;
- odtworzenia zdolności bojowej.

Jako, że już sam termin mówi nam, że jest odejście do tyłu, sukces może być osiągnięty jedynie w przypadku dobrze zaplanowanego i zorganizowanego działania. Tylko w ten sposób możemy być pewni, że uzyskamy jeden z przedstawionych celów. Aby zamierzenie to przebiegało sprawnie muszą być spełnione następujące warunki:

---

[10] *Regulamin działań taktycznych*, op.cit., s. 27.
[11] *Działania taktyczne wojsk lądowych*, AON, Warszawa 1995, s. 183.

– określenie początku wycofania i kierunku uderzenia przeważających sił przeciwnika;

– powiązanie ruchu wojsk z oddziaływaniem ogniowym na nacierającego przeciwnika;

– osłona skrzydeł i luk w celu uniemożliwienia zaskoczenia ze strony nacierającego.

Analizując rodzaje wycofania należy dążyć, aby ten rodzaj walki był przeważnie zamierzony, podporządkowany głównym celom obrony. Wycofując się w sposób wcześniej ustalony narzucamy przeciwnikowi swoją wolę, sterując jego powodzeniem na określonych kierunkach. Natomiast wycofanie wymuszone ma zasadniczą wadę – to przeciwnik narzucił obrońcy swój styl walki i aby uchronić własne siły od okrążenia lub rozbicia częściami musimy podjąć takie działanie.

Wycofanie może być prowadzone w formie marszu odwrotowego lub działań opóźniających.

Wycofanie w formie marszu odwrotowego zakłada organizację obrony przez pododdziały osłony i ariergardę, które zapewniają wyjście z walki sił głównych oddziału. Siły główne po zerwaniu kontaktu bojowego i oddaleniu na taką odległość, która uniemożliwia przeciwnikowi prowadzenie skutecznego ognia formują kolumny marszowe i maszerują do nakazanych rejonów.

Zerwanie kontaktu bojowego z przeciwnikiem zapewniają pododdziały osłony. W czasie marszu siły główne dzięki ariergardzie prowadzą niezakłócony marsz do nakazanego rejonu.

Poświęcając wiele uwagi sposobom zerwania kontaktu bojowego przez siły główne wprowadzono kolejny termin „wyjście z walki" termin ten wyjaśnia, w którym momencie rozpoczyna się wycofanie w formie marszu odwrotowego.

Wątpliwości budzi relacja między pododdziałami osłony i ariergardą prowadzącymi działania opóźniające, zapewniające siłom głównym wyjście z

walki. W związku z tym rodzi się pytanie, czy ariergarda jest elementem ubezpieczenia marszowego i zabezpiecza marsz odfrontowy kolumny sił głównych, czy też elementem zabezpieczającym wyjście z walki pododdziałów osłony? Taka ilość elementów zaangażowanych w walkę spowoduje, znaczne osłabienie sił głównych. Należałoby więc zweryfikować proponowany model tej formy wycofania i jasno wskazać granicę odpowiedzialności między pododdziałami osłony a ubezpieczeniami marszowymi. Koncepcja rozwiązania tego problemu przedstawiona zostanie w dalszej części tego rozdziału.

Wycofanie się ariergardy prowadzone jest w formie działań opóźniających. W związku z tym powstaje wątpliwość, czy marsz odwrotowy to forma wycofania, czy raczej część składowa działań opóźniających? Aby odpowiedzieć na to pytanie należy przeanalizować drugą formę wycofania, czyli działania opóźniające. Ich celem jest powstrzymywanie ruchu przeciwnika, aby zyskać czas na zorganizowanie obrony w głębi i tam zatrzymać jego natarcie.

Istotnym zamiarem jest także maksymalne obniżenie potencjału bojowego przeciwnika. Taki sposób prowadzenia walki zgodny jest z modelem obrony manewrowej prowadzonej na szczeblu operacyjnym. Dzieli się ona na trzy fazy (etapy): opóźnianie natarcia przeciwnika, zatrzymanie natarcia obroną pozycyjną oraz wykonanie zwrotu zaczepnego. Związek taktyczny (oddział) może brać udział w poszczególnych etapach obrony manewrowej.[12] W związku z tak przyjętym modelem, wycofanie będzie podstawowym rodzajem walki stosowanym głównie podczas opóźniania.

Analizując prowadzenie działań opóźniających można stwierdzić, że będzie to obrona na pozycjach opóźniania prowadzona zwłaszcza przez siły główne. Na zajętych pozycjach bronią się one do momentu zagrożenia okrążeniem lub rozbiciem. W tym czasie odwody organizują obronę kolejnej pozycji w głębi. Po jej zorganizowaniu odpowiedzialny za walkę rozkazuje rozpocząć wycofanie się sił głównych z bronionych pozycji. W momencie jak kolejna pozycja

[12] *Regulamin działań taktycznych wojsk lądowych*, cz. I, SG WP, Warszawa 1994, s. 19.

opóźniania przejmie ciężar walki z przeciwnikiem, siły główne wychodzą z walki, formują kolumny marszowe i udają się na kolejną pozycję opóźniania. W przypadku przekroczenia pozycji, na której obronę organizuje inny związek taktyczny, zajmują rejony ześrodkowania, w których odtwarzają zdolność bojową. W związku z tym oderwanie się od przeciwnika i wykonanie marszu będzie zgodne z przedsięwzięciami realizowanymi podczas wyjścia z walki.[13] Można więc uznać, że marsz odwrotowy jest częścią działań opóźniających. Będzie on organizowany przez dowódców oddziałów z odpowiednim rozmachem. Nie tylko ariergarda będzie więc zabezpieczać zerwanie kontaktu bojowego z przeciwnikiem. Należy więc określić, istotę wycofania i co go wyróżnia od działań opóźniających.

Można zatem przyjąć, że wycofanie mieści się w działaniach opóźniających przy czym, spełniony być musi warunek zakładający zerwanie kontaktu bojowego z przeciwnikiem. Jeśli opóźniać będziemy natarcie na kolejnych rubieżach to kontakt z przeciwnikiem wycofujący się będzie. Działania opóźniające zakładają zniwelowanie przewagi przeciwnika poprzez kanalizowanie jego ruchu, osłabianie tempa natarcia. Kosztem utraty terenu dąży się do zmniejszenia potencjału bojowego przeciwnika i stworzenia dogodnych warunków do podjęcia rozstrzygających działań. W związku z tym cel wycofania nie może być osiągnięty jedynie w ramach działań opóźniających po zerwaniu kontaktu z przeciwnikiem. Natomiast jednoznacznie interpretowaną formą jest wycofanie w postaci marszu odwrotowego. Musi być ona jednak zweryfikowana pod kątem użycia pododdziałów osłony i ariergardy.

Np. w niemieckich dokumentach normatywnych wycofanie traktowane jest jako działania szczególne i podobnie jak u nas może być przewidziane w planie operacji (planowe) lub wymuszone. Cele wycofania są również tożsame z tymi, które są określane w naszej literaturze. Jeden z nich zasługuje na uwagę,

[13] Wyjście z walki obejmuje: opuszczanie pozycji obronnych, formowanie kolumn oraz marsz do wyznaczonych rejonów lub na określone rubieże. *Działania taktyczne wojsk lądowych*, AON, Warszawa 1995, s. 186.

tzn. – „wyprowadzenia wojsk w celu zajęcia dogodniejszego położenia".[14] Takie działania w naszej nomenklaturze utożsamiane są z manewrem.

Analizując formy wycofania można dostrzec, że preferowana jest jedna z nich, mianowicie ta która odpowiada formie marszu odwrotowego. Jednak wiele uwagi poświęcają oni na zabezpieczenie wyjścia z walki, które jest jedną z faz wycofania porównywalnej z przedsięwzięciem wyjścia z walki opisywanych w polskich dokumentach.

Przedsięwzięcia związane z zabezpieczeniem wyjścia z walki zadania dla pododdziałów osłony, które powinny:[15]

– osłaniać odrywanie się wojsk od przeciwnika, wspierać je ogniem, a w razie potrzeby utrzymywać dla nich przeprawy, przejścia i ciaśniny;

– odpierać nacierającego przeciwnika;

– umożliwić wycofującym się wojskom zorganizowane odejście w głąb obrony lub przejście całością, albo częścią sił do obrony na rubieży zabezpieczenia wyjścia z walki;

– po zakończeniu zabezpieczenia wyjścia z walki prowadzić walkę przeciwko napierajacemu przeciwnikowi samodzielnie lub wspólnie z siłami, które wyszły z walki.

Istotne w przedsięwzięciach zabezpieczających wyjście z walki jest organizowanie obrony przez pododdziały przeznaczone do tego zadania w głębi ugrupowania pododdziałów, które będą się wycofywały. Jest to odpowiednikiem naszych działań opóźniających, gdzie ten sposób jest zasadniczym w zapewnieniu sukcesu wycofania.

Należy przyjąć, że pododdziały wycofujące się, po opuszczeniu pozycji obronnych i oddaleniu się od przeciwnika na odległość umożliwiającą zmianę ugrupowania formują kolumny marszowe i wykonują marsz. W czasie marszu są w gotowości do podjęcia walki z przeciwnikiem, który znalazł się na drogach

[14] *Regulamin walki wojsk lądowych Bundeswehry HDv 100/100*, s. 289.
[15] Tamże, s. 299.

wycofania. Taki sposób działania jest podobny do opisanych w polskich dokumentach normatywnych.

Działanie pododdziałów osłony jest podobne z tym, że u nas ich wyjście z walki zabezpiecza ariergarda. W dokumentach niemieckich brak takiej precyzji. Wynika to z większej samodzielności działań pododdziałów mniejszych niż oddział i używanie tylko jednego elementu ugrupowania (ariergardy), może nie rokować powodzenia w wycofaniu. Dlatego też celowe jest używanie terminu – pododdziały osłonowe, które wykonują część zadań spoczywających na ariergardzie.

Bardziej przejrzyście sformułowany jest podział zadań, gdzie pododdziały osłonowe przeznaczone są do prowadzenia działań opóźniających. Natomiast siły główne realizują zadanie zgodne z celem walki przełożonego. Dlatego też trudnym problemem będzie wydzielenie sił przeznaczonych do osłony tak, aby zapewnić sprawne wycofanie głównego zgrupowania. Należy założyć, że wycofanie według poglądów niemieckich, to prowadzenie walki (w różnej formie z działaniami opóźniającymi włącznie) przez pododdziały osłony i marsz sił głównych osłanianego zgrupowania do nowych rejonów (ześrodkowania, obrony).

Natomiast w dokumentach normatywnych armii amerykańskiej wycofanie postrzegane jest w sposób podobny jak w Bundeswehrze. Bardziej czytelny staje się podział na siły osłony i siły główne. Siły osłony mają dużą swobodę działania i mogą być wspierane przez przełożonego wysiłkiem lotnictwa. W siłach głównych natomiast wyróżnia się elementy ugrupowania marszowego. Duża odpowiedzialność spoczywa na ariergardzie, która w wypadku pościgu lub zakłócenia wycofania przejmuje część zadań sił osłony.

Wniosek z analizy wycofania, tak w armii amerykańskiej jak i niemieckiej, jest następujący: ***tylko siły osłony są w stanie zapewnić wykonanie zadania przez siły główne***. Ponadto dokumenty amerykańskie wspominają o czasowym oporze na poszczególnych pozycjach opóźniania. Również zakłada się, że wyco-

fanie powinno odbywać się jednocześnie wszystkimi siłami ubezpieczane przez siły osłony. Jeśli taki sposób jest niemożliwy, wówczas ustala się kolejność wycofania. Takie sposoby wycofania nie są do końca czytelne z uwagi na dylemat: wycofywać te, które są najbardziej zaangażowane w walkę, czy z kierunków, gdzie działalność przeciwnika jest mniejsza.

Dlatego też wycofanie zgodnie z ustaloną kolejnością jest dogodne dla wykonawcy dając mu możliwość synchronizacji działań z elementami, zabezpieczającymi jego ruch do tyłu. Wycofanie kolejne stwarza dowódcy ma więcej możliwości reagowania sytuację na pole walki.

Działanie przeciwnika może być sterowane z uwzględnieniem czasu oporu na poszczególnych pozycjach. Taki sposób wycofania pozwala narzucić przeciwnikowi swoją wolę i skierować jego działanie tam, gdzie dowódca zamierza go zatrzymać i pobić.

Analizując zapisy o wycofaniu w dokumentach normatywnych wybranych państw paktu NATO należy stwierdzić, że we wszystkich armiach postrzegane są one jako odrębny rodzaj walki (działań). W sposób bardzo jasny wyrażony jest sposób prowadzenia wycofania w Bundeswehrze, natomiast w WP wyróżnianie dwóch form wycofania wydaje się mało zasadne. Wycofanie w formie działań opóźniających jest mało czytelne, gdyż wycofujący się musi zaangażować wszystkie siły do tej formy wycofania. Rozgraniczenie elementów w wycofującym się oddziale na siły osłony i główne, pozwala jasno określić zadania dla nich. Wiadomym jest w takim wypadku, jaka ilość sił zaangażowana jest do osłony i jakim potencjałem w siłach głównych będzie dysponował dowódca do realizacji kolejnych zadań. W amerykańskich dokumentach dodatkowym sposobem wycofania jest wycofanie generalne, które nakłada na wycofujące się wojska organizację sił osłony i sił głównych. Jeśli wycofanie realizowane jest lokalnie, o sposobie oderwania się od przeciwnika samodzielnie decydują dowódcy, którzy otrzymali takie zadanie.

Sposób wycofania preferowany w Bundeswehrze pozwala określić jasno cel wycofującym się oddziałom i wymagać od nich innego działania, po osiągnięciu rejonu lub rubieży nakazanej w rozkazie. Ten model wycofania powinien być przyjęty jako najbardziej funkcjonalny. Stąd wynika preferencja dla marszu odwrotowego ze szczególnym zaakcentowaniem sił osłony, które muszą być wyznaczone do prowadzenia działań opóźniających. Umożliwi to osiągnięcie celu przez siły główne przy jednoczesnym spełnieniu podstawowego warunku dla wycofania, którym jest zerwanie styczności bojowej z przeciwnikiem.

5.4. Wpływ integracji z NATO na luzowanie i wycofanie

Przystąpienie naszego kraju do paktu NATO spowodowało konieczność zweryfikowania dotychczasowej teorii na prowadzenie walki. Celem tej weryfikacji jest stworzenie wymaganych warunków do jednolitej interpretacji zjawisk pola walki w ramach sojuszu z jednoczesnym zachowaniem narodowego charakteru działań taktycznych.

Zgodnie z tym zamysłem opracowany został *Regulamin działań wojsk lądowych*, który wnosi szereg istotnych zmian w porównaniu z dotychczas obowiązującymi dokumentami normatywnymi.

Tabela 2.

Analizowane pojęcie	Regulamin działań wojsk lądowych	Doktryna taktyczna sił lądowych ATP-35(B)
Miejsce w klasyfikacji działań taktycznych Luzowanie Wycofanie	Te dwa rodzaje walki zaliczane są do pozostałych rodzajów walki. s. 12	Są one zaliczane do etapów pośrednich w działaniach bojowych. s. 159
Luzowanie (definicja)	To działalność wojsk zmierzająca do przejęcia prowadzenia działań przez jedne wojska od innych. Może być prowadzone przez: – wymianę wojsk bezpośrednio na pozycjach obronnych; – natarcie wojsk luzujących, które przekraczają ugrupowanie wojsk będących dotychczas w styczności z przeciwnikiem; – zabezpieczenie wyjścia z walki wojsk będących dotychczas w styczności z przeciwnikiem. s. 169	To działalność zbrojna przejmowana przez jedne wojsk od innych wojsk. Rodzaje luzowania: – na miejscu; – przejście wysuniętych rubieży; – przejście tyłowych rubieży.
Wycofanie (definicja	To rodzaj walki prowadzonej w celu zerwania kontaktu bojowego z przeciwnikiem lub uchylenia się od starcia w niekorzystnej sytuacji. s. 174	To dążność do przerwania styczności z przeciwnikiem. Występuje wtedy, gdy wojska wychodzą z walki z siłami przeciwnika zgodnie z wolą dowódcy. s. 171

Narodowe i sojusznicze ujęcie luzowania i wycofania

Analiza treści prezentowanej tabeli z poprzednią zawartą w rozdziale, ukazuje, że problematyka luzowania została uporządkowana. Spójne są również rodzaje luzowania pomimo, że terminologia stosowana w obu dokumentach jest różna.

Analizując poszczególne rodzaje luzowania dokument polski rozgranicza w luzowaniu dwie formy. Obie dokonywane są przez wymianę wojsk bezpośrednio na pozycjach. Pierwsza z nich zakłada wykonanie tego zamierzenia ca-

łością sił w całym rejonie obrony. Natomiast druga dopuszcza luzowanie etapami.

Pomimo, że jego wadą jest wydłużenie czasu luzowania to zapewnić może większą skrytość działań. Można więc przyjąć, że ta forma luzowania powinna być zasadniczą, gdyż prognozować należy, że obrona jest zamierzeniem wydłużonym w czasie. Jednak z drugiej strony odtwarzanie zdolności bojowej przez luzowanego się wydłuży z uwagi na wychodzenie częściami. Nie będzie zatem można użyć tych sił do walki na innym kierunku. Dlatego też sposób ten należałoby traktować jako możliwy, ale nie zasadniczy.

Dwa pozostałe rodzaje luzowania to te, które preferują Niemcy w swoich dokumentach normatywnych. Ponadto wszystkie wymienione rodzaje luzowania w polskim dokumencie są zbieżne z prezentowanymi w regulaminie HDv 100/100. W doktrynie taktycznej ATP-35(B) analizowane rodzaje luzowania nie wnoszą wiele do analizowanych wcześniej treści. Jeśli podczas przejścia wysuniętych rubieży czytelny jest rozdział kompetencji luzowanego i luzującego, to podczas przejścia tyłowych rubieży trudnym staje się ustalenie, czy w strefie tyłów organizowana jest obrona przez pododdziały osłonowe, czy też w tym rejonie organizowana jest obrona, która zapewni zatrzymanie natarcia. Taka wątpliwość może powstać w wyniku zastosowania terminu „pododdziały osłonowe". Taki element ugrupowania występuje podczas wycofania, natomiast w luzowaniu zgodnie z definicją, luzujący powinien przejąć zadanie luzowanego. Dlatego też po zorganizowaniu obrony w strefie tyłowej, pododdziały będą się bronić, aby zatrzymać natarcie przeciwnika

Wiele uwagi przywiązuje się do wyboru rubieży na której ma być zatrzymane natarcie przeciwnika. Wymogi dotyczące jej wyboru wskazują, że powinna tak dominować nad pozostałym terenem, aby przeciwnik miał ograniczone możliwości prowadzenia ognia. Możliwości oddziaływania ogniowego powinny być mniejsze również na inne obiekty położone w głębi. Jest to pewien ideał rubieży wybranej do takiego działania. Należałoby więc w miarę możliwości

terenowych tak wybrać wspomnianą rubież, aby można było z niej prowadzić ogień z wszystkich rodzajów broni pozbawiając się jednocześnie pól zakrytych i martwych. Będzie można w ten sposób zniwelować przewagę przeciwnika, jak też uniemożliwić mu zaskoczenie obrońcy. Rubież ta oprócz wymogów co do prowadzenia ognia powinna zapewnić skryte przemieszczenie luzowanych wojsk do nakazanych rejonów.

Przeprowadzenie luzowania nakłada na dowódców, luzującego i luzowanego, określenie linii rubieży przejęcia odpowiedzialności, rubieży kontrolnych, jak i zorganizowania sprawnie działającej regulacji ruchu. Te przedsięwzięcia i precyzyjne określenie terminów ich realizacji pozwoli na sprawne przeprowadzenie luzowania niezależnie od sposobu jego realizacji.

Analizując wycofanie należy stwierdzić, że definicje tego rodzaju walki są zbieżne do celu jaki dowódca chce osiągnąć. W doktrynie taktycznej ATP-35(B) dodatkowo sformułowano definicję odejścia, która w przypadku polskiego dokumentu nie uwzględnia takiego pojęcia. Jeśli odejście traktowane jest jako przemieszczenie się wojsk bez styczności z przeciwnikiem, to w myśl naszych pojęć można to zakwalifikować jako marsz odfrontowy lub rokadowy.

Sytuacje (powody) kiedy może dojść do tego rodzaju walki są zbieżne. Na uwagę zasługuje jeden z nich z którego wynika, że wycofując się można spowodować niekorzystne położenie przeciwnika, wydłużyć w ten sposób jego ramię dowozu i ewakuacji, co w konsekwencji może spowodować powstrzymanie na pewien czas natarcia. Ten cel ma jeszcze jedną stronę dodatnią, gdyż przez wycofanie, możemy stworzyć przesłanki do wykonania uderzenia i zerwania natarcia. Sytuacje takie nie będą występowały często na polu walki, częściej poprzez wycofanie będziemy wzmacniali wojska walczące na innym kierunku lub groźba okrążenia spowoduje takie działanie.

W wyniku przeprowadzonej analizy porównawczej wyodrębnione zostały dwa rodzaje wycofania – zamierzone i wymuszone. W dokumentach polskich jest to wyraźnie zaakcentowane, natomiast z dokumentu paktu nie wynika to w

sposób czytelny. Preferowany jest natomiast zamierzony rodzaj wycofania. Na uwagę zasługuje jednoznaczny zapis o organizowaniu pododdziałów osłony i sił głównych. Siły główne po wyjściu z walki na „bezpieczną" odległość tworzą ugrupowanie marszowe na ogólnych zasadach, ze szczególnym uwzględnieniem ubezpieczeń marszowych. Wynika stąd czytelność zadań, kto osłania, a kto się wycofuje. Natomiast pododdziały osłony zapewniają wyjście z walki sił głównych i uniemożliwiają przeciwnikowi przejście do pościgu poprzez prowadzenie działań opóźniających. Znamiennym jest zapis, że jeśli dowódca wycofującego się oddziału musi zaangażować większość sił do osłony, to wycofanie zostaje przerwane. Jest to zasadne, gdyż wycofane pododdziały nie będą stanowiły wielkiej wartości bojowej i w ten sposób cel wycofania nie będzie osiągnięty. Określony jest również koniec wycofania, to znaczy nastąpi on wtedy, gdy wojska są gotowe do kolejnego zadania. Z tego działania wynika wniosek, że arier-garda będzie zabezpieczała marsz kolumny sił głównych, a nie angażowała się w zabezpieczenie wyjścia z walki pododdziałów osłony. Duży nacisk położony jest na samodzielność zorganizowanych elementów jak i kolejność wycofania. Podczas wycofania ważną staje się problematyka zabezpieczenia inżynieryjnego. Sprawne działanie tych elementów zapewni utrzymanie założonego tempa marszu i umożliwi oderwanie się sił osłonowych od przeciwnika.

Reasumując należy stwierdzić, że integracja z paktem NATO spowodowała, że luzowanie i wycofanie znalazło miejsce w klasyfikacji działań taktycznych. Zostały ujednolicone formy i sposoby ich prowadzenia. Bardziej czytelna stała się problematyka wycofania, a w luzowaniu wyróżniamy tylko trzy jego rodzaje. Jednak mimo tych uproszczeń pozostało wiele problemów nurtujących nasze siły zbrojne. Otóż samodzielność pododdziałów w tego rodzaju działaniach może okazać się problematyczna, jak też wsparcie ogniowe pododdziałów osłony. Ponadto brak czytelności w stosowaniu linii koordynacyjnych, punktów kontrolnych i innych elementów synchronizujących i koordynujących walkę przez długi jeszcze czas będzie sprawiał nam trudności w rozumieniu sposobu

luzowania czy wycofania. Należałoby więc z większą niż dotychczas uwagą śledzić literaturę sojuszniczą, uczestniczyć w ćwiczeniach i innych zamierzeniach szkoleniowych, aby jak najszybciej poznać dzielące nas różnice i uwzględnić je podczas wypracowywania koncepcji luzowania i wycofania w różnych uwarunkowaniach.

Rozdział VI

SYNCHRONIZACJA DZIAŁAŃ NA POLU WALKI

Dotychczasowe podejście do problematyki synchronizacji działań na polu walki mieściło się w terminie współdziałania.

Współdziałać na polu walki, to inaczej działać, funkcjonować wspólnie z kim albo z czym, pomagać w działalności[1]. Współdziałanie, z punktu widzenia prakseologicznego, rozumiane jest jako kooperacja pozytywna, działanie wieloprzedmiotowe, którego uczestnicy wzajemnie sobie pomagają[2]. Pomagają w realizacji zadań na polu walki poprzez wzajemne świadczenie określonych „usług" o charakterze wsparcia (ogniowego), zabezpieczenia (logistycznego) i wzmocnienia wybranych elementów ugrupowania bojowego. Przeprowadzona analiza treści dotychczasowych dokumentów normatywnych wskazuje, że w**spółdziałanie** organizował dowódca z udziałem zastępców, oficerów sztabu, szefów rodzajów wojsk oraz dowódców podległych oddziałów /pododdziałów/. Było ono organizowane w terenie lub na stanowisku dowodzenia. W czasie organizacji współdziałania dowódca **koordynował** działanie wojsk na rzecz tych sił, które przewidziane były do walki w rejonie głównego wysiłku obrony lub na kierunku głównego uderzenia. Dowódca **synchronizował** również działania w czasie wykonywania kolejnych zadań bojowych; precyzował warianty prowadzenia walki w zależności od charakteru możliwego działania przeciwnika; sprawdzał, czy wszyscy dowódcy jednoznacznie zrozumieli cel walki, zadania bojowe i sposoby ich wykonania oraz czy znają ustalone sygnały. Organizacja współdziałania była postrzegana jako proces ciągły i powinna zapewnić stałe utrzymanie dowodzenia w walce. Współdziałanie, jego organizacja, odbywała się metodą udzielania wytycznych przez dowódcę lub wysłuchania meldunków

---

[1] Por. *Mały słownik języka polskiego*, wyd. PWN, Warszawa1993, s.1041.

[2] T. Pszczołowski, *Mała encyklopedia prakseologii i teorii organizacji*, wyd. Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1978, s. 273.

podwładnych, w warunkach skrajnie ograniczonego czasu jedynie metodą wytycznych. Wytyczne i meldunki przedstawiano w określonej kolejności oraz sposobów użycia sił i środków (według scenariusza walki). Współdziałanie organizowano na korzyść tych jednostek bojowych, które wykonywały główne zadania[3]. Uzgodnione sposoby współdziałania wojsk i sygnały ujmowano w dokumentach planu walki, w związku taktycznym w oddzielnie sporządzanym planie współdziałania. Dane dotyczące współdziałania wraz z sygnałami przekazywano do oddziałów /pododdziałów/ w formie wytycznych ustnych lub pisemnych. Współdziałanie z organami i siłami układu pozamilitarnego organizowano poprzez terytorialne organa dowodzenia[4].

Terminem pośrednim zastępującym współdziałanie było nowe określenie wprowadzone do teorii walki zbrojnej – **synergiczność**. Pod pojęciem efektu synergicznego rozumiano skutki wspólnego działania, które są większe niż działania każdego uczestnika walki z osobna. Synergiczność działania wyrażana była w dokładnym uzgodnieniu i ustaleniu czasu, miejsca i sposobu działania sił uczestniczących w realizacji danego zadania. Ponieważ każdy z uczestników walki nie jest samowystarczalny, stąd korzysta z pomocy (wsparcia, wzmocnienia ogniem, zabezpieczenia) innych jednostek specjalistycznych. Uczestnicy walki w działaniu synergicznym wzajemnie uzupełniają swoje braki i słabości i dzięki temu osiągają przewagę nad przeciwnikiem[5]. Współdziałanie było również postrzegane jako zasada sztuki wojennej, polegająca na ześrodkowaniu wysiłków i działań różnych rodzajów wojsk i sił zbrojnych co do zadań, czasu i miejsca w myśl ogólnego zamiaru osiągnięcia celu operacji[6].

Reasumując powyższe wnioski można skonstatować, że termin synchronizacja nie jest nowy, jednak jego zastosowanie w terminologii wojskowej prze-

---

[3] Por. *Organizacja współdziałania na szczeblu dywizji (pułku)* poradnik metodyczny, wyd. MON, Szkol.687/89. Warszawa 1989.

[4] *Regulamin działań taktycznych wojsk lądowych*, część I (związek taktyczny, oddział), wyd. Szt. Gen. 1422/94, Warszawa 1994, s.108, pkt. 346.

[5] Por. s. Koziej, *Teoria sztuki wojennej*, wyd. Bellona, Warszawa 1993, s.87.

[6] *Leksykon Wiedzy Wojskowej*, wyd. MON, Warszawa 1979, s. 476.

żywa swoisty renesans. Z powodu wstąpienia sił zbrojnych naszego kraju do NATO, pojawiła się konieczność dostosowania narodowej terminologii do potrzeb partnerów koalicyjnych. Stąd oprócz terminów – koordynacja, współdziałanie (synergiczność) używamy także pojęcia – synchronizacji. Przeprowadzona analiza porównawcza merytorycznego znaczenia terminu „współdziałanie" wskazuje, że w aspekcie sojuszu dotyczy ono przede wszystkim działania elementów ugrupowania bojowego na polu walki i ma charakter ogólny, natomiast wszystkie zagadnienia związane z uzgodnieniem poszczególnych etapów walki i zakresu realizowanych zadań dokonywane w ramach pracy w sztabie noszą nazwę, według ATP-35(B), koordynacji działań broni połączonych.

Dlatego też – koordynacja i synchronizacja działań są terminami wymagającymi w obecnych uwarunkowaniach określonej interpretacji. Możemy w tym zakresie wykorzystywać sprawdzone wzorce efektywności stosowane w armiach krajów NATO. Funkcjonują tam zasady koordynacji wsparcia ogniowego na szczeblach taktycznych i operacyjnych. Termin „koordynacja" w kontekście wsparcia ogniowego zaczyna funkcjonować również w naszych koncepcjach decyzyjnych. Oprócz rozwiązań szczegółowych, techniczno-ogniowych, chodzi tu głównie o podział kompetencyjny działalności ogniowej na poszczególnych szczeblach dowodzenia[7]. Dowodzenie taktyczne ukierunkowane jest więc na skoordynowane działanie różnych rodzajów broni – w wojskach lądowych różnych rodzajów wojsk – w walce dla skutecznego wykorzystania ich możliwości. W języku angielskim działalność ta określana jest bardzo trafnie „orchestring". Działanie dowódcy taktycznego jest więc ukierunkowane przede wszystkim na potrzebę koordynacji w ramach własnej jednostki. Celem dowodzenia operacyjnego jest czasowa i przestrzenna koordynacja działań związków taktycznych prowadzących samodzielnie walkę broni połączonych (ogólnowojskową) z działaniami innych rodzajów sił zbrojnych[8]. Wobec powyższego skonstatować można, że rozdzielona została funkcja planistyczna (koordynacja)

[7] M. Huzarski, *Zagadnienia taktyki wojsk lądowych*, wyd. Adam Marszałek, Toruń 1999, s.42.
[8] M. Wiatr, *Między strategią a taktyką*, wyd. Adam Marszałek, Toruń 1999, s.80.

sztabu od funkcji wykonawczej (synchronizacja) wojsk realizujących działania taktyczne[9].

Podjęta próba analizy terminu „synchronizacja" wymusiła konieczność odpowiedzi na pytanie badawcze – co w swej istocie oznacza synchronizacja? Synchronizacja to doprowadzenie dwóch lub więcej zjawisk, procesów, czynności do zgodności ich przebiegu w czasie[10]. Proces synchroniczny to inaczej - zachodzący w tym samym czasie.

Analiza treści regulaminów sił zbrojnych państw NATO pozwoliła na wyodrębnienie faktów wskazujących, że termin – synchronizacja stanowi synonim funkcjonującego dotychczas w SZ RP terminu – współdziałanie.

W regulaminie armii amerykańskiej FM 100-5[11] synchronizacja zaliczona została do swoistych zasad walki wojsk lądowych. Postrzegana jest jako:

1. określony proces na polu walki;
2. rezultat – efekt wspólnego działania.

Istotą synchronizacji, według FM 101-5, jest użycie w czasie i przestrzeni, posiadanych przez dowódcę sił i środków dla uzyskania maksymalnego potencjału bojowego w przewidywanym punkcie ciężkości działań. Analizowany regulamin określa również, że zsynchronizowane rodzaje działań – takie jak informacyjne przygotowanie pola walki, zabezpieczenie logistyczne oraz system rażenia skoordynowany z manewrem – prowadzą do efektu synergicznego[12]. Szczegółowa analiza treści publikacji FM 100 -5 wskazuje również, że drogą do osiągnięcia synchronizacji w działaniach praktycznych są treningi[13] (rehearsals – próby) przegrania scenariusza walki. Temu zagadnieniu poświęcono cały rozdział, którego treścią jest istota „próby" i sposoby jej przeprowadzenia. W tym zakresie przegranie scenariusza walki może nastąpić na mapie, w terenie, przez

---

[9] Por. S. Sadowski, *Organizacja współdziałania w okresie przygotowania operacji obronnej korpus*u, studium, wyd. AON, Warszawa1998.
[10] *Słownik wyrazów obcych*, wyd. PWN, Warszawa 1995, s.1063.
[11] Por. FM 101-5, Stff organization and operations, Waszyngton 1997.
[12] Por. S. Koziej, *Teoria sztuki wojennej*, wyd. Bellona, Warszawa 1997
[13] Treningi sztabowe, przegranie scenariusza walki.

techniczne środki łączności lub na stole plastycznym, wszystko zależne jest od posiadanego czasu na przygotowanie walki[14].

Analiza porównawcza, wskazuje również, że synchronizacji poświecono wiele miejsce w publikacjach sojuszniczych, np. ATP-35(B) i AJP-1(A). Jednakże brak jest definicji (wartości merytorycznej) obiektu badań w słowniku terminów i definicji NATO – AAP-6(U), co powoduje, że opinie na temat synchronizacji i koordynacji działań są rozbieżne.

W najszerszym zakresie zagadnienie synchronizacji znajduje swoje odbicie w „Doktrynie działań sił lądowych" - ATP-35(B)[15]. W rozdziale pierwszym (The Fundamentals), obejmującym postanowienia ogólne, znajduje się podrozdział trzeci (Synchronization on the battlefield), w którym zawarte zostały zasadnicze problemy synchronizacji działań wojsk lądowych na polu walki. Jednakże sama koordynacja (działanie sztabu) nie gwarantuje synchronizacji, jeśli dowódcy nie zdefiniują sobie końcowych celów, jakie należy osiągnąć oraz w jaki sposób podzielić zadania dla realizacji osiągnięcia założonych celów. Synchronizacja, według ATP-35 (B), zachodzi w umyśle dowódcy, który musi zrozumiale wyjaśnić podległym sobie dowódcom i sztabom swoją wizję przebiegu działań.

Synchronizacja nie może być ograniczona przez strefę odpowiedzialności poszczególnych dowódców taktycznych, musi łączyć przestrzeń lądową, powietrzną i morską w jeden system działań bojowych. Skuteczna synchronizacja umożliwia urzeczywistnienie zasady ekonomii sił, gdzie każdy z elementów ugrupowania bojowego wykorzystany jest we właściwym czasie i miejscu w chwili, w której przyczyni się w największym stopniu do zwycięstwa nad przeciwnikiem. Dla realizacji powyższego celu niezbędne jest precyzyjne planowanie walki (planing), umiejętne połączenie czasu, przestrzeni i posiadanych sił i środków walki a także pełne wykorzystanie innych elementów ugrupowania bojowego w aspekcie ich oddziaływania na funkcjonalne systemy działania

[14] FM 101-5, Stff organization and operations, s. G-1 – G-11.
[15] Land Force Tactical Doctrine

przeciwnika (rażenie artylerii na stanowiskach ogniowych, obezwładnienie logistyki, osłony przeciwlotniczej.

Poszukiwanie teoretycznych podstaw synchronizacji było również celem wnikliwej analizy sojuszniczej publikacji traktującej o doktrynie operacji połączonych AJP-1(A). W części, poświęconej synchronizacji operacji lądowych, eksponowany jest efekt synergii, który uzyskuje się w rezultacie zintegrowanego i zsynchronizowanego manewru z uderzeniami lotnictwa. Potęgowanie efektów działania różnych czynników jest zatem zjawiskiem charakterystycznym nie tylko dla działań taktycznych, ale również operacyjnych i realizowane jest poprzez jednoczesne (zsynchronizowane) oddziaływanie różnymi środkami rażenia na przeciwnika. Synergiczność stanowi zatem źródło istotnej przewagi, zarówno na szczeblu operacyjnym jak i taktycznym. Analiza treści AJP-1(A) pozwala na ustalenie szeregu istotnych informacji dotyczących koordynacji w obszarze operacji lądowych. Na szczeblu operacyjnym, działania lądowe obejmują harmonizację możliwości wsparcia ze strony całości sił. Dowódca lądowy jest jednocześnie wyznaczany jako dowódca wsparcia i jest odpowiedzialny za synchronizację manewrów i wsparcia ogniowego. W celu usprawnienia tej synchronizacji, dowódca określa priorytety odnośnie niszczenia celów w obszarze operacji. Wskazane zostały przedsięwzięcia kontrolne, które służą powyższemu celowi np. linie koordynacyjne FLOT i FEBA.

W zasadach ogólnych AJP-1 (A), podkreśla się, że wspólne działania wymagają pieczołowitej synchronizacji w celu osiągnięcia skutecznej płynności zabezpieczenia logistycznego między teatrami działań i wewnątrz teatru działań, wzajemnego wsparcia, wydajnego użycia wszelkich dostępnych sił i środków, a ostatecznie zastosowania rodzajów wojsk i sił zbrojnych do osiągnięcia celów strategicznych.[16]

Działania wspólne (join), połączone (combine) i wielonarodowe (multinational) wymagają wszechstronnej synchronizacji w celu osiągnięcia skutecz-

[16] *Doktryna taktyczna sił lądowych ATP-35(B).*

nej płynności ekonomicznego wykorzystania potencjału bojowego jednostek wojsk operacyjnych, wzajemnego wsparcia zabezpieczenia logistycznego między teatrami działań i wewnątrz teatru działań, wydajnego zastosowania wszelkich dostępnych sił i środków dla realizacji celów strategicznych[17].

Synchronizacja[18] jest to zdolność do skupienia „zasobów" (sił i środków) oraz działań w czasie i w przestrzeni w celu stworzenia maksymalnego stosunku siły bojowej w decydującym miejscu. Synchronizacja obejmuje zmasowane efekty użycia siły bojowej, a więc manewru i ognia w decydującym punkcie - miejscu, lecz nie ogranicza się wyłącznie do tego. Synchronizacja dąży do uzyskania zdecydowanej przewagi dzięki synchronicznemu użyciu wszystkich dostępnych sił i środków bojowych. Obejmuje ona w swym obszarze tematycznym, skoordynowane efekty użycia wojsk i systemów rażenia w rozstrzygającym punkcie (miejscu) działań taktycznych. W scenariuszu walki zakłada się, że wiele z jej elementów składowych synchronizowane jest przez dowódców podczas działania tylko w aspekcie czasu, jako osobne etapy walki. Mogą to być:

1. osłona elektroniczna przy jednoczesnym uderzeniu lotnictwa;

2. obezwładnienie obrony powietrznej w czasie przelotu śmigłowców z desantem;

3. przemieszczenie odwodów oraz wprowadzenie oddziałów wydzielonych.

Wszystkie działania określonego szczebla dowódca może realizować przed punktem rozstrzygającym walkę jak również w rejonach odległych od zasadniczego kierunku działania. Jednak aktywność bojowa wszystkich elementów musi być tak zsynchronizowana, aby końcowy efekt był odczuwalny w najważniejszym dla dowódcy, miejscu i czasie prowadzonej walki. Synchronizacja sprowadza się zatem do zasady „maszeruj oddzielnie – bij razem".

Synchronizacja zazwyczaj wymaga wyraźnej koordynacji (wcześniejszego planowania) pomiędzy różnymi jednostkami i działaniami zachodzącymi w

---

[17] Na podstawie AJP – 1 (A).
[18] ATP-35 (B), ratification draft, s. 1-7, pkt. 0109.

toku określonych działań taktycznych (np.: natarcie, obrona) [19]. Przykładem synchronizacji na szczeblu taktycznym jest zgranie wsparcia ogniowego nacierających wojsk w określonym czasie i miejscu. Synchronizacja zachodzi również, gdy prowadzone są działania demonstracyjne mające na celu wprowadzenie w błąd przeciwnika co do kierunku głównego uderzenia. W tym przypadku synchronizacji podlega zarówno manewr jednostki pozorującej działania zaczepne (zgrupowanie taktyczne nr 1 – Task Force-1) jak i manewr zgrupowania uderzeniowego (Task Force-2).

Przeprowadzona analiza terminów „współdziałanie", „koordynacja" i „synchronizacja" wskazuje, że terminy te dotyczą jednej kwestii, mianowicie – usprawnienia wszelkich działań bojowych. W różnych interpretacjach tych terminów pojawiają się różne ich ujęcia.

Dotychczasowe definiowanie terminu „współdziałanie" zachowuje swą aktualność, zwłaszcza w rozumieniu narodowym. Natomiast w znaczeniu sojuszniczym ma ono charakter ogólny i jest mniej używane. Dlatego też proponuje się, aby pozostać przy takim podejściu, przy czym w interpretacji narodowej wskazane jest używanie tego terminu w odniesieniu do uzgodnienia działań między jednostką wykonującą zadanie, a jej sąsiadami.

W odniesieniu do relacji między koordynacją a synchronizacją, wskazane jest przyjąć za S. Sadowskim rozdział na funkcję planistyczną – koordynację oraz funkcję wykonawczą – synchronizację.

Z dotychczasowych ocen wnioskować można, że koordynacja dotyczy uzgodnień w ramach własnej jednostki, tj. między organicznymi jej elementami ugrupowania bojowego.

Stąd wnioskować można, iż te dwa terminy (koordynacja i synchronizacja) są ściśle ze sobą związane, gdyż elementy planistyczne i wykonawcze często się przeplatają, zwłaszcza w dynamice walki. Ze względu jednak na jednolitą

[19] ATP – 35 (B), ratification draft, s. 1-7, pkt. 0101 a.

interpretację terminu „synchronizacja" w armiach sojuszu należy się nim posługiwać, zwłaszcza we wspólnych, sojuszniczych operacjach połączonych.

Działania prowadzanie w ramach strefy odpowiedzialności charakteryzowane są trzema ściśle ze sobą powiązanymi sposobami realizacji zadań - działaniami w głębi, w styczności i tyłowymi. Z powyższego wynika, że dowódcy muszą synchronizować walkę (działanie elementów ugrupowania bojowego) w głębi, w styczności oraz w obszarze tyłowym, wykorzystując manewr i systemy rażenia. Synchronizacja działań we wszystkich strefach walki jest złożonym przedsięwzięciem i wymaga jasnego, pełnego zrozumienia zamiaru działania dowódcy. Wojska prowadzące walkę dążą więc do uderzenia przeciwnika jednocześnie w całej głębokości pola walki i wykorzystują zarówno rezultaty rażenia ogniowego jak i manewru w czasie i w miejscu niezbędnym do wykonania zadania.

Nadzwyczaj ważnym jest, w trakcie przygotowania etapów synchronizacji działań, zrozumienie zamiaru dowódcy. Do działań, które powinny być rozważane przez dowódców i ich sztaby, następnie przekazane podwładnym i stosowane w procesie planowania walki i operacji, to:

1. określenie mechanizmu - scenariusza walki mającego służyć pokonaniu przeciwnika; wskazanie co jest zamiarem przeciwnika;

2. określenie punktów decydujących – zidentyfikowanie punktów, zwykle geograficznych, w swym charakterze takich, które zapewniają dowódcy określoną przewagę nad przeciwnikiem. Punkty decydujące obejmują, obok manewru, także inne fizyczne elementy, takie jak: ugrupowanie przeciwnika, stanowiska dowodzenia i węzły łączności;

3. przekazanie zamiaru dowódcy do sztabu i podległych jednostek;

4. ustalenie i przekazanie celów pośrednich realizowanych przez wojska;

5. opracowanie procedur kierowania tempem działań, jako sposobu utrzymania inicjatywy w toku walki;

6. postrzeganie rezultatów końcowych, a nie częściowych - w kategoriach jednostek wykonujących określone zadania pośrednie;

7. poznanie i zrozumienie możliwości jakimi dysponują jednostki bojowe, których działanie podlega synchronizacji.

Powyższe uwarunkowania pozwalają na postawienie tezy, że synchronizacja polega na[20]:

1. planowaniu walki i operacji przed i czasie działania;

2. skutecznych procedurach walki, szczególnie na wydawaniu w terminowy sposób rozkazów;

3. ścisłym dotrzymywaniu i wprowadzaniu w życie przedsięwzięć kontrolnych i planów walki (alternatywnych);

4. dowodzeniu i kierowaniu działaniami.

Przeprowadzona analiza treści merytorycznych ATP-35 (B), pozwala na stwierdzenie, że w ramach planu walki synchronizacja musi być przemyślana pod względem zadań ogólnych lub realizowanych funkcji przez poszczególne elementy ugrupowania bojowego (np.: wysadzenie desantu śmigłowcowego, wprowadzenie do walki odwodu). Dowódcy łączą i koordynują wszystkie funkcje poszczególnych elementów ugrupowania w jedną całość aby synchronizować wyniki walki co do celu w czasie i w przestrzeni. Funkcjami walki, w aspekcie synchronizacji działań taktycznych są:

1. manewr,
2. wsparcie ogniowe,
3. rozpoznanie,
4. ubezpieczenie,
5. obrona powietrzna,
6. zabezpieczenie logistyczne,
7. dowodzenie.

---

[20] ATP – 35 (B), ratification draft, s. 1-8,.

Manewr jako element synchronizujący użycie wojsk na polu walki w formie przemieszczenia lub przeniesienia ognia, w tym także systemów uzbrojenia prowadzących ogień na wprost (broń strzelecka, armaty czołgów oraz śmigłowce szturmowe i artyleria). Synchronizacja manewru obejmuje zarówno wojska będące w styczności z przeciwnikiem oraz bez styczności (wskazanie rejonów ześrodkowania lub rejonów obrony, pasów natarcia). Określenie stosownych miejsc do zaangażowania jednostek pierwszorzutowych lub odwodowych (drogi marszu, rubieże – linie rozwinięcia do walki). Uchwycenie i utrzymanie inicjatywy poprzez kierowanie izolacją oddziałów przeciwnika na przedniej linii własnych wojsk (linie bezpieczeństwa i wsparcia ogniowego). Synchronizacja manewru obejmuje także planowanie działania (w czasie i przestrzeni) wojsk sił osłony lub awangardy oraz pododdziałów rozpoznawczych.

Wsparcie ogniowe to skoordynowane wykorzystanie danych wskazywania celów, broni do ognia pośredniego, samolotów szturmowych, śmigłowców rozpoznawczych i innych środków rażenia oraz środków nieagresywnych[21] przeciwko wojskom lądowym przeciwnika w celu wsparcia działań własnych wojsk zmechanizowanych i pancernych. Tworzenie kryteriów zaangażowania poszczególnych systemów rażenia (podział na cele wysokiej wartości lub cele wysokiej opłacalności) do wsparcia zamiaru walki dowódcy i scenariusza pokonania przeciwnika. Problem koordynacji wsparcia ogniowego był przedmiotem dyskusji podczas konferencji naukowej organizowanej przez KWRiA. Wypracowana została wówczas definicja, która ma następujące brzmienie: „*Koordynacja wsparcia ogniowego jest to całokształt przedsięwzięć planistyczno-organizacyjnych, realizowanych w całym procesie przygotowania i prowadzenia operacji (walki), zmierzających do stworzenia warunków zsynchronizowanego w czasie i przestrzeni wykonania zadań porażenia przeciwnika w wymaganym stopniu i wykorzystania skutków ognia przez wspierające wojska*”[22].

---

[21] Bronie niezabijające i walka elektroniczna oraz działania psychologiczne.

[22] M. Huzarski, *Zagadnienia taktyki wojsk lądowych*, wyd. Adam Marszałek, Toruń 1999, s. 43, szerzej: K. Czajka, *Koordynacja wsparcia ogniowego w działaniach operacyjnych i taktycznych wojsk lądowych*, AON, Warszawa 1997.

Rozpoznanie generuje wymaganą przez dowódcę wiedzę o przeciwniku i środowisku walki. Skupia w sobie łączne użycie dostępnych dowódcy środków pozyskiwania informacji, obrony informacyjnej i zakłócania informacyjnego, wykorzystując w tym celu elementy rozpoznania patrolowego i elektronicznego, działania psychologiczne i specjalne. Zasadniczą funkcją rozpoznania podlegającą synchronizacji jest terminowe dostarczania informacji o przeciwniku co do jego zamiarów, możliwości, struktur organizacyjnych, morale, systemów uzbrojenia oraz punktów wrażliwych na uderzenia i innych aspektów jego działalności[23]. Planowanie wsparcia informacyjnego działań taktycznych, w dużym stopniu zależy od posiadanego potencjału rozpoznania i możliwości oddziaływania własnymi systemami rażenia.

Ubezpieczenie to działania wojsk, które pozwalają na swobodę manewru (zwiększenia mobilności własnych wojsk i efektywności własnych systemów uzbrojenia) w stosunku do przeciwnika przy jednoczesnym utrzymywaniu możliwości do wykonania innych zadań. Zakres terminu ubezpieczenie obejmuje przedsięwzięcia, które zabezpieczają wojska własne przed skutkami oddziaływania systemów uzbrojenia przeciwnika i naturalnymi wypadkami (zmiany w terenie na skutek prowadzenia walki: zatopienia, zniszczenia, skażenia przemysłowe). Na synchronizację działań elementów ubezpieczenia składają się aktywne i pasywne przedsięwzięcia ochrony, takie jak: rozbudowa i umacnianie stanowisk bojowych (w stosunku do czasu walki i kierunku uderzenia przeciwnika) oraz infrastruktury pomocniczej (logistyka, zapasowy system dowodzenia). Ubezpieczenie to również przedsięwzięcia z zakresu bezpieczeństwa wojsk (punkty kontaktowe, rejony zastrzeżone), rozśrodkowanie sił i środków (rejony ześrodkowania, obrony, odpowiedzialności), wprowadzanie przeciwnika w błąd (działania osłonowe i demonstracyjne).

Obrona przeciwlotnicza jest niezbędnym elementem w realizacji manewru i ograniczenia strat wojsk własnych są to wszelkie przedsięwzięcia prze-

[23] Np.: sposoby szkolenia, nabór do armii, administracja wojskowa, charakterystyka dowódców.

znaczone do wyeliminowania lub obniżania skuteczności uderzeń samolotów przeciwnika z powietrza. Do elementów synchronizacji działań przeciwlotniczych zaliczyć należy: prognozę zagrożenia (wykorzystanie przestrzeni powietrznej przez przeciwnika), określenie stopnia zaangażowania poszczególnych jednostek (synchronizacja czasu i miejsca otwarcia ognia przeciwlotniczego) wskazanie korytarzy manewru lotnictwa taktycznego oraz śmigłowców wojsk lądowych, określenie środków i sposobów walki ze środkami napadu powietrznego.

Zabezpieczenie logistyczne zapewnia ciągłość utrzymywania zdolności bojowej wojsk w zsynchronizowanych działaniach wojsk połączonych (rodzajów wojsk) poprzez realizację zaopatrzenia, uzupełnienia stanów osobowych oraz ewakuacji rannych i chorych. Właściwe (w czasie i miejscu) zabezpieczenie logistyczne wpływa więc na terminową realizację zadań taktycznych. Synchronizacja działań wojsk zmechanizowanych i pancernych realizowana jest nie tylko w aspekcie terminowego uzupełniania stanu osobowego, uzbrojenia, paliwa w określonym przez dowódcę czasie i rejonie ale także odnośnie sposobu przemieszczenia wojsk w działaniach bojowych[24]. Urzutowanie zapasów i zasadniczego zaopatrzenia w stosunku do ruchu i tempa działania wojsk jest warunkiem kontynuacji prowadzonych działań i zapewnienia nieprzerwanych dostaw. Synchronizacja zabezpieczenia logistycznego (Combat Service Support) musi być zaplanowana także dla „działań na rzecz wsparcia pokoju" i powinna uwzględniać zadania realizowane w ramach wsparcia przez Państwo Gospodarza[25].

Dowodzenie to planowanie wszystkich funkcji dowodzenia (C2) niezbędnych do wykonania zadania, koordynowanie pracy sztabów jednostek podległych (strefy działania, odpowiedzialności i zainteresowania), kierowanie ruchem wojsk (drogi marszu, sektory marszu), nadzorowanie realizacji zadań (linie synchronizacji działań bojowych).

---

[24] Ta funkcja w państwach NATO jest realizowana w komórce G-4.

[25] Ćwiczenie CZERWIEC –99, prowadzone w DWLąd poświęcone zostało w całości tej właśnie problematyce.

Synteza powyższych faktów wynikających z analizy postanowień dokumentów normatywnych Sojuszu Północnoatlantyckiego prowadzi do następujących wniosków:

1. Synchronizacja zazwyczaj wymaga wyraźnej koordynacji pomiędzy różnymi jednostkami i działaniami zachodzącymi w toku walki. Koordynacja nie gwarantuje synchronizacji, jeśli dowódcy nie przeniosą rezultatów, jakie należy osiągnąć w wyniku działania poszczególnych elementów ugrupowania bojowego. Synchronizacja w pierwszej kolejności zachodzi w umyśle dowódcy, który udzielając wytycznych do pracy sztabu, przedstawia swoją wizję przebiegu działań.

2. Synchronizacja szereguje działania prowadzone w strefie odpowiedzialności w walce w głębi, w styczności oraz w działaniach tyłowych. W aspekcie taktycznym polega na łączeniu manewru i rażenia.

3. Nadzwyczaj ważnym elementem jest zrozumienie zamiaru dowódcy. Sztab ukierunkowany przez dowódcę, wykorzystuje proces wypracowania decyzji w tym rozpoznawcze przygotowanie pola walki, do wypracowania sposobu efektywnego wykorzystania posiadanych sił i środków walki.

Przedstawione wyżej wnioski dotyczące synchronizacji zawarte w ATP-35(B) mają bardzo istotne znaczenie dla zrozumienia miejsca i roli synchronizacji w całym procesie prowadzenia walki.

W podsumowaniu problemu dotyczącego synchronizacji warto podkreślić, że w świetle przedstawionych uzyskuje się ją w praktycznym działaniu, w walce i operacji, w każdym przypadku musi ona cechować dobrze opracowany plan walki. Z powyższego wynika wniosek, że aby uzyskać synchronizację w działaniach taktycznych trzeba je wcześniej odpowiednio skoordynować w sztabie.[26]

---

[26] por. S. Sadowski, *Węzłowe problemy organizacji współdziałania w obronie*, wyd. AON, Warszawa 1996.

6.1. Elementy synchronizacji działań taktycznych

Synchronizacja działań może przebiegać prawidłowo jeśli w czasie pracy sztabu zapadły wszelkie ustalenia związane z koordynacją walki na szczeblach taktycznych, stąd też koniecznym jest poznanie i zrozumienie zasadniczych elementów synchronizujących działania wojsk. Analiza dokumentów normatywnych wskazuje, że działania taktyczne mogą być synchronizowane według:

1. linii.
2. obiektów.
3. punktów.
4. rejonów.

1. Linie koordynacyjne - synchronizujące działanie wojsk

a. Linia przejęcia odpowiedzialności za prowadzenie działań (hand – over line) – linia kontrolna (rubież) najlepiej zgodna z łatwymi do określenia cechami terenu, na której odpowiedzialność za prowadzenie działań bojowych zostaje przekazana od jednej jednostki do drugiej.

b. Przedni skraj obrony (Forward edge of the battle area – FEBA) przednia linia rozmieszczenia jednostek bojowych sił lądowych z wyjątkiem rejonów, w których działają siły osłonowe lub blokujące, utworzona w celu koordynacji wsparcia ogniowego, obsadzenia pozycji lub kierowania manewrami. (Obecnie „przednia linia obrony").

c. Wysunięta linia wojsk własnych (Forward line of own troops – FLOT) rubież wskazująca najbardziej wysunięte pozycje wojsk własnych w operacji wojskowej, w określonym czasie.

d. Linia kontaktu bojowego (Line of contact – LC) rubież określająca ogólne położenie jednostek bojowych przeciwstawnych stron walczących.

e. Granica działania (Limit of advance – LD) - łatwo rozpoznawalna rubież w terenie, której atakujące wojska nie mogą przekroczyć bez zgody przełożonego.

f. Linia (rubież) rozwinięcia (Line of departure – LD)

g. w działaniach lądowych, linia koordynacji wyjścia poszczególnych elementów nacierających sił.

h. w działaniach desantowo-morskich, odpowiednio zaznaczona w morzu linia koordynacyjna ułatwiająca pojazdom lądowanie na wyznaczonych plażach o wyznaczonym czasie.

i. Linia synchronizacji działań (Phase line – PL) linia faz operacji/walki do kontroli i koordynacji działań wojskowych, zwykle cechy terenu rozciągające się w poprzek strefy działania.

j. Linia koordynacji wsparcia ogniowego (Fire support coordination line – FSCL) jest to linia przebiegająca od 15 km do 30 km przed FLOT, określająca granice obszaru, w którym wsparcie lotnicze musi być dokładnie uzgodnione z działaniami własnych sił lądowych (zwłaszcza w zakresie rażenia ogniowego) dla uzyskania możliwie najlepszej efektywności i uniknięcia wzajemnego rażenia własnymi środkami ogniowymi. Rubież FSCL ustala właściwy LANDCENT (Dowództwo Sił Lądowych Europy) w uzgodnieniu z AIRCENT (Dowództwo Sił Powietrznych Europy Centralnej).

k. Linia koordynacji rozpoznania i izolowania (Reconaissance and interdiction planning line – RIPL) jest to linia rozgraniczająca, przebiegająca w odległości do 80 km do 100 km przed FLOT i ograniczająca obszar odpowiedzialności dowódcy korpusu w działaniach bojowych i jego kompetencji do ustalania obiektów i celów działania sił powietrznych, bezpośrednio wpływających na prowadzenie działań bojowych przez siły lądowe. RIPL podobnie jak FSCL ustalana jest na szczeblu dowodzenia LANDCENT i AIRCENT. Linia ta rozdziela wojska pierwszego rzutu operacyjnego przeciwnika od podchodzących z głębi jego sił wzmocnienia.

l. Linie rozgraniczenia (Boundary) linia rozgraniczająca obszary działania, rozmieszczenia, odpowiedzialności sąsiednich jednostek.

2. **Punkty koordynujące**

a. Punkt koordynacji działań (Coordinating point – CP) wyznaczony punkt, w którym w przypadku podjęcia różnego typu działań bojowych sąsiadujące jednostki, formacje muszą się skontaktować w celu koordynacji działań.

b. Punkt połączenia (Linkup point – LP) łatwy do zidentyfikowania punkt terenowy, gdzie wojska wycofujące się spotykają się z jednostkami wojsk własnych. W przypadku gdy jedna z jednostek zajmuje stałe pozycje bojowe punkty połączenia wyznacza się na drogach podejścia do rejonu/rubieży obrony bądź linii działania elementów ubezpieczenia. Punkt połączenia dla jednostek w ruchu (przemieszczanie, natarcie, działania opóźniające) wyznacza się na granicy przejęcia odpowiedzialności za prowadzenie działań.

c. Punkt zwolnienia (Release point – RP) punkt zwolnienia/wypuszczenia – w ruchu wojsk lądowych określony punkt na drodze, w którym elementy składowe kolumny przechodzą z powrotem pod dowództwo swoich przełożonych, kontynuują marsz do swego właściwego miejsca przeznaczenia. W transporcie powietrznym, punkt na ziemi nad , którym dokonywany jest zrzut pierwszego spadochroniarza lub elementu ładunku.

d. Punkt kontaktowy (Contact point – CP)

(1) W działaniach lądowych łatwy do zidentyfikowania punkt w terenie, w którym dwie lub więcej jednostek powinno nawiązać kontakt.

(2) W operacji powietrznej pozycja w której dowódca zadania nawiązuje łączność radiową z agencją kontroli ruchu powietrznego.

e. Punkt kontrolny (Checkpoint – CP)

(1) Punkt określony przy pomocy geodezyjnych pomiarów terenowych, do którego dowiązany jest odpowiedni punkt jako znacznik na mozaice znaków.

(2) Pozycja oznaczona bojom lub łodziom, samolotem, charakterystycznym obiektem terenowym lub innym, której nadana jest

nazwa lub numer i która wykorzystywana jest w nawigacji lub kontroli pozycji sztabów powietrznych i morskich.

(3) Pozycja wzdłuż trasy marszu obsadzana przez żołnierzy w celu przekazywania informacji, instrukcji związanych z regulacją ruchu lub zaopatrzeniem.

f. Punkt zainteresowania (Point NAI) punkt obszaru zainteresowania, specyficzny punkt terenowy wybierany do potwierdzenia założonego wariantu działania przeciwnika. Zgodnie z przyjętą oceną przeciwnika dozorowanie punktu NAI powinno potwierdzić zakładany rozwój sytuacji tj. niecelowym jest patrolowanie całego obszaru NAI, ponieważ przeciwnik dążąc do realizacji swoich planów / w ramach przyjętej oceny jego działania/ musi przechodzić przez wybrany punkt w terenie. Punkty TAI z zasady stanowią: mosty, przepusty, skrzyżowania dróg. *Załącznik 6.3. Punkty koordynacji działań taktycznych*

3. **Obiekty** jako elementy synchronizujące działanie jednostek bojowych występują zwłaszcza w natarciu. Specyfikę obiektów uwzględnia także procedura rozpoznania, w której każdy obiekt przeciwnika (element ugrupowania bojowego) podlega nadzorowaniu i lokalizacji. W stosunku do położenia obiektów na polu walki synchronizowane są działania komponentów powietrznych i lądowych.

5. Rejony to wydzielone ze względu na specyfikę fragmenty terenu działania lub oddziaływania, spełniające funkcję usługową dla elementów ugrupowania bojowego w aspekcie ruchu i ognia. Właściwością rejonów według, których synchronizowane są manewry ogniem i pododdziałami jest ich rozległość w pasie działania. Z zasady każdy rodzaj wojsk jako odrębna formacja bojowa posiada charakterystyczne parametry położenia i przeznaczenia. Por. załącznik 6.3.

6.2. Synchronizacja działań w obronie

Na walkę obronną związku taktycznego składają się zwykle działania w pasie sił przesłaniania (przy braku bezpośredniej styczności z przeciwnikiem) oraz walka w pasie obrony i działania w pasie tyłowym[27].

Rozpoczęcie walki z nacierającym zgrupowaniem przeciwnika rozpoczyna się z chwilą wejścia jego wojsk w granice strefy zasięgu środków rażenia. Uderzenia wówczas wykonuje przede wszystkim lotnictwo taktyczne i artyleria rakietowa. Dla rozgraniczenia kompetencji rażenia poszczególnych elementów ugrupowania bojowego przeciwnika wyznacza się LINIĘ KOORDYNACJI WSPARCIA OGNIOWEGO. Jest to określona rubież w ugrupowaniu przeciwnika, łatwa do rozpoznania z powietrza, rozgraniczająca użycie naziemnych i powietrznych środków wsparcia ogniowego. Wyznacza ją dowódca korpusu, stosownie do zasięgu środków naziemnych i strefy oddziaływania lotnictwa. Użycie sił powietrznych przed tą linią wymaga ścisłego uzgodnienia z ośrodkiem wsparcia ogniowego szczebla taktycznego. Dokument normatywny Sojuszu AAP-6 (U) definiuje linię koordynacji wsparcia ogniowego (Fire support coordination line) jako linię przebiegającą od 15 km do 30 km przed przednią linią wojsk własnych (FLOT - forward line of own troops), określającą granice obszaru, w którym wsparcie lotnicze musi być dokładnie uzgodnione z działaniami własnych sił lądowych (zwłaszcza w zakresie rażenia ogniowego) dla uzyskania możliwie najlepszej efektywności i uniknięcia wzajemnego rażenia własnymi środkami ogniowymi. Rubież FSCL ustala właściwy LANDCENT (Dowództwo Sił Lądowych Europy) w uzgodnieniu z AIRCENT (Dowództwo Sił Powietrznych Europy Centralnej)[28].

Granicę strefy oddziaływania ogniowego dla dywizji wyznacza dowódca korpusu w zależności od rodzaju środków rażenia występujących w związku taktycznym. Linia według, której koordynowane są działania ogniowe nosi nazwę

---

[27] *Regulamin działań wojsk lądowych* (tymczasowy), wyd. AON, Warszawa 1998, s. 71, por. ATP-35 (B) – ratification draft, s. 4-13.

[28] AAP-6(U), *Słownik terminów i definicji NATO*, Warszawa 1998.

LINII SKOORDYNOWANEGO OGNIA. Jest to wyznaczona w ugrupowaniu przeciwnika rubież przed, którą naziemne środki rażenia mogą wykonywać ogień zgodnie z zamiarem dowódcy bez dodatkowych koordynacji. Użycie środków rażenia przełożonego przed tą linią wymaga uzgodnienia z odpowiednim szczeblem dowodzenia. Linie ustala się dla związku taktycznego i oddziału, a w razie potrzeby również dla pododdziału[29]. Linia ta otrzymuje nazwę własną (Teresa, Klon, Zawisza), jest nanoszona na plan walki i przekazywana do podległych jednostek. Położenie linii umożliwia dysponentom środków ogniowych samodzielną walkę w pasie odpowiedzialności ogniowej artylerii określonego szczebla.

Z chwilą podchodzenia przeciwnika do pasa ubezpieczeń, dowódca dywizji precyzuje zadania dla odwodu, przy czym szczególną uwagę zwraca na wykonanie we właściwym czasie obezwładniających uderzeń ogniowych. Są one skierowane na główne ugrupowanie przeciwnika w celu obniżenia jego potencjału uderzeniowego i ograniczenia swobody manewru, a tym samym przejęcia inicjatywy w walce przez wojska własne. Linia gdzie rozmieszczone zostały wysunięte wojska osłonowe (pozycja przednia, pierwsza linia opóźniania) nosi nazwę w terminologii NATO – wysunięta linia wojsk własnych (FLOT - forward line of own troops), położenie tej linii - rubieży w terenie oznacza rozmieszczenie własnych elementów ugrupowania bojowego. Wszelka działalność ogniowa lotnictwa, artylerii i innych środków rażenia musi być koordynowana w sztabie jednostki kierującej walką w pasie sił osłony.

Jako pierwsze walkę w pasie osłony podejmują oddziały wydzielone i ubezpieczenia bojowe, które wykorzystując przygotowane rubieże i zapory inżynieryjne prowadzą działania opóźniające, zadają przeciwnikowi możliwie duże straty i dążą do powstrzymania jego ruchu, zmuszając go do wcześniejszego, niż planował, rozwinięcia w ugrupowanie bojowe. W toku działań wojska osłonowe prowadzą wszechstronne rozpoznanie sił przeciwnika w celu ustalenia

[29] Por. *Regulamin działań wojsk lądowych (tymczasowy)*, wyd. AON, Warszawa 1998, s. 214.

kierunku głównego uderzenia. Czas trwania i przebieg działań wojsk osłonowych zależą od postawionych im zadań, składu bojowego, warunków terenowych i zapór oraz siły nacierającego zgrupowania. W każdym przypadku głównym celem działań wojsk osłonowych jest takie opóźnianie natarcia przeciwnika, aby możliwie najskuteczniej i najdłużej powstrzymywać jego podejście sił głównych do zasadniczej linii obrony związku taktycznego. Praktyka ćwiczeń dowodzi, że oddziałom i pododdziałom działającym w pasie przesłaniania udawało się powstrzymywać ruch przeciwnika przez okres 20-24 godzin[30].

Wojska osłonowe prowadzą działania powstrzymujące, przechodzą na kolejne, uprzednio przygotowane rubieże obronne. Takie działanie ma na celu wprowadzenie przeciwnika w błąd co do rzeczywistego położenia przedniej (zasadniczej) linii obrony. Ostatnią rubieżą opóźniania i powstrzymywania w pasie przesłaniania jest rubież ubezpieczeń bojowych – linia synchronizująca działania. Walką wojsk w pasie osłony dywizji kieruje dowódca związku taktycznego i tylko on decyduje, w którym momencie pododdziały z poszczególnych rubieży powinny się wycofać w głąb pasa (rejonu) obrony w wyznaczane rejony ześrodkowania.

W miarę zbliżania się przeciwnika do przedniej linii obrony głównego pasa obrony zaleca się potęgowanie siły ognia poprzez stopniowe angażowanie w walce kolejnych organicznych i przydzielonych środków ogniowych. Otrzymują one sektory ognia (główne i zapasowe) oraz linie koordynacji ogniowej (rubieże) od, których rozpoczynają prowadzenie walki.

Z chwilą pojawienia się pododdziałów przeciwnika przed przednią linią obrony (na przedpolu), walkę podejmują oddziały pierwszego rzutu związku taktycznego. Brygady otrzymują w rozkazie dowódcy dywizji położenie linii przejęcia odpowiedzialności za prowadzenie walki obronnej (Hand over linie), pozwala to na samodzielne wykonywanie zadań przez poszczególne zgrupowania taktyczne brygady. Bataliony pierwszego rzutu, podobnie jak brygady,

[30] Na podstawie wniosków z ćwiczeń.

przejmują prowadzenie walki od wyznaczonej im rubieży – linii synchronizującej walkę (Battle hand over line).W tym etapie walki obronnej wykorzystuje się cały zasób środków rażenia będący w dyspozycji dowódcy. Przydzielony wysiłek lotnictwa taktycznego i lotnictwa sił lądowych, które wykonują uderzenia z powietrza, synchronizowany jest według ruchu przeciwnika. Działalność ogniowa ma na celu uniemożliwienie przeciwnikowi przeprowadzenie zorganizowanego ataku.

Jeżeli dywizja prowadzi obronę pozycyjną, to z chwilą rozpoczęcia ataku przez przeciwnika, jej oddziały i pododdziały wszystkimi środkami ogniowymi dążą da zadania mu możliwie największych strat bojowych, nasilając walkę w miarę podchodzenia sił przeciwnika do pasa obrony. Walczące jednostki dążą do załamania jego natarcia przed przednią linią obrony i zmuszenia atakujących wojsk do zrezygnowania z dalszego ruchu do przodu.

Zdaniem specjalistów NATO, odparcie ataku i walka o utrzymanie rejonów obrony batalionów pierwszego rzutu brygad, to najbardziej dynamiczny i odpowiedzialny okres walki obronnej. Nacierające czołgi, bojowe wozy piechoty i transportery opancerzone niszczy się ogniem środków przeciwpancernych wydzielając odpowiednie strefy rażenia. Pododdziały zmechanizowane i pancerne powinny zmasowanym ogniem izolować nacierającą piechotę od czołgów, wzbraniać przeciwnikowi dokonania włamania i umocnienia się na opanowanych rubieżach. W celu rozdziału kompetencji ogniowych określane są obszary zainteresowania celami. OBSZAR ZAINTERESOWANIA CELAMI nazywany również „obszarem oddziaływania ogniowego" (TAI - Target Areas of Interest) jest rejonem, w ramach którego dowódca może posiadanymi środkami niszczyć wybrane elementy ugrupowania bojowego przeciwnika, ograniczając jego manewr i inicjatywę, wpływając w ten sposób na przebieg walki. W ramach obszaru TAI, mogą występować - PUNKTY ZAINTERESOWANIA CELAMI (punkty TAI) są to wybrane charakterystyczne elementy obszaru (wejścia do doliny, wyjścia z doliny, skrzyżowania dróg, cieśniny terenowe) lub

obiekty infrastruktury (mosty, wiadukty, zapory, groble, śluzy). Punkt zainteresowania celami określa dowódcy możliwość oddziaływania ogniowego na przeciwnika i wpływania w ten sposób na przebieg walki. W działaniach taktycznych przykładem takiej sytuacji jest zniszczenie określonego odcinka drogi, zmusi to przeciwnika do szukania obejścia, lub też zaminowanie środkami minowania narzutowego określonego rejonu uniemożliwiające przeciwnikowi manewr i przemieszczenie sił na inny kierunek. Punkty zainteresowania celami występują także w obszarze oddziaływania ogniowego - w ramach prowadzonych głębokich operacji, bezpośrednich i tyłowych służą obniżeniu potencjału bojowego przeciwnika. Dla realizacji zadań taktycznych w tym zakresie, przewiduje się wykorzystanie lotnictwa, działań specjalnych i wszystkich elementów będących w ugrupowaniu przeciwnika.

W przypadku włamania się przeciwnika w głąb obrony, dowódca dywizji decyduje się na wszelkie przedsięwzięcia, które w połączeniu z wykorzystaniem zapór inżynieryjnych, przeszkód naturalnych, środków zdalnego minowania i ognia przeciwpancernego, umożliwią zatrzymanie nacierających wojsk przeciwnika i nie dopuszczą do wyjścia zgrupowań uderzeniowych na skrzydła i w głąb ugrupowania obronnego w celu rozwinięcia natarcia i oskrzydlenia broniących się wojsk. W obronie pozycyjnej szczególną rolę odgrywa dobrze zorganizowane i wykonywanie we właściwym czasie zwrotów zaczepnych, które mogą decydować o sukcesie lub porażce broniących się wojsk. Jednakże decyzję o wyprowadzeniu kontrataku powinno się podejmować wówczas, gdy rozpozna się zamiar przeciwnika, kierunek jego głównego uderzenia oraz ugrupowanie bojowe. Dla sprawnej realizacji zadań przez poszczególne elementy ugrupowania bojowego określa się punkty decyzyjne wspierające dowódcę w toku prowadzonej walki. PUNKT DECYZYJNY (Decision poit -DP)) jest powiązany z czasem i miejscem w terenie, gdzie dowódca może i powinien podjąć określoną decyzję do realizacji zadań uniemożliwiających dalsze działanie przeciwnika. Jest on tak wybrany i skalkulowany, aby dowódca wydał określoną komendę -

rozkaz do działania dla wojsk własnych uprzedzając zamiary przeciwnika. W kategoriach taktyki może to być sytuacja, w której wojska przeciwnika przekroczyły rubież drogi i w ocenie sztabu jest to najbardziej odpowiednia chwila do wyprowadzenia na rubież ogniową dappanc, dalsze zwlekanie z podjęciem decyzji spowoduje rozprzestrzenianie się sił przeciwnika w rejonie obrony i niecelowość wykorzystania jednostki przeciwpancernej. Punkty decyzyjne powiązane są z zasady z liniami czasowymi opisującymi możliwości manewrowe sił przeciwnika (określają one prawdopodobny czas osiągnięcia kolejnej rubieży terenowej przez wojska przeciwnika). Bardzo często punkt decyzyjne powiązany jest z punktem kontrolnym (point NAI) określanym przez oficera rozpoznania. Punkty decyzyjne wypracowywane są w oparciu o linie fazowe działania przeciwnika, odzwierciedlając w ten sposób czas jaki posiada dowódca na podjęcie działań własnymi środkami aby zakłócić realizację planu przez przeciwnika. Punkty decyzyjne i określa oficer G 3 w trakcie opracowywania wariantu działania wojsk własnych.

Jeżeli przeciwnikowi uda się włamać w pas obrony, a dotychczas podejmowane przedsięwzięcia spowodowały zatrzymanie jego natarcia, związek taktyczny może wykonać kontratak odwodem (brygadą). Celem kontrataku będzie zatrzymanie i zniszczenie przeciwnika, a przynajmniej wyparcie jego pododdziałów z pasa obrony. Kontrataki powinny być wykonywane przez uderzenie w skrzydło nacierającego zgrupowania przeciwnika, na zawczasu przygotowanych kierunkach. Jeżeli przeciwnikowi uda się włamać w obronę na kilku kierunkach, to kontrataki mają być przeprowadzane kolejno, niszcząc jedno zgrupowanie uderzeniowe po drugim. W tej walce, obok kontratakujących odwodów, mogą brać udział także pododdziały broniące się na kierunkach wykonywanych kontrataków. W tej sytuacji celowym jest określenie linii kontaktu bojowego z przeciwnikiem i przekazanie jej położenia do jednostki wykonującej kontratak. LINIA KONTAKTU BOJOWEGO (Line of contact - LC) określa położenie dwóch lub więcej walczących jednostek przeciwstawnych stron w określonym

czasie i miejscu (przestrzeni pola walki). Linia ta służy synchronizacji działań zgrupowania uderzeniowego wykonującego zwrot zaczepny. Jest ona jednocześnie LINIĄ PRZEJĘCIA ODPOWIEDZIALNOŚCI za prowadzenie walki (Hand over line - HL) od jednostki prowadzącej obronę. W kontekście działań taktycznych w tej sytuacji mamy do czynienia z luzowaniem wojsk poprzez natarcie sił luzujących, które przekraczają ugrupowanie jednostek bojowych będących dotychczas w styczności z przeciwnikiem. Por. załącznik 6.2.

Kontratakujące wojska wspiera się ogniem artylerii, uderzeniami lotnictwa taktycznego i lotnictwa sił lądowych. Na ich potrzeby określa się nowe linie koordynacyjne umożliwiające realizację zadań przez zgrupowanie uderzeniowe. W przypadku, gdy kontratak nie przyniesie pożądanego skutku, dowódca dywizji podejmuje wszelkie kroki i wykorzystuje wszystkie posiadane siły i środki, by zatrzymać ruch przeciwnika, aby tym samym stworzyć dogodne warunki do wykonania zwrotu zaczepnego siłami odwodu korpuśnego.

W przypadku przerwania przez przeciwnika batalionowych rejonów obrony i powstania zagrożenia przełamania głównej (zasadniczej) linii obrony, dowódca związku taktycznego może podjąć decyzję o zajęciu całością sił ustalonej linii ostatecznej obrony. Linia ta (PL - Phase line – fazowa linia koordynacyjna) posiada nazwę własną (Piorun, Grzmot, Burza) i określa kolejną rubież synchronizującą działanie elementów ugrupowania związku taktycznego.

W obronie manewrowej związek taktyczny, wykorzystując do maksimum własny potencjał bojowy i stosując wszelkie możliwe manewry zwalcza przeciwnika głównie w pasie obrony. Przy czym broniące się oddziały i pododdziały nie utrzymują zajmowanych pozycji obronnych w sposób szczególnie uporczywy, a główną uwagę skupiają na wykonywaniu efektywnych uderzeń (ogniowych i elektronicznych) na wojska zgrupowania uderzeniowego przeciwnika i wykonywanie dynamicznych i silnych kontrataków dezorganizujących jego natarcie. W obronie manewrowej bataliony pierwszego rzutu broniące się w kluczowym rejonie obrony, swoje działania obronne i powstrzymujące na kolej-

nych rubieżach prowadzą w taki sposób, aby zmusić nacierających do przemieszczania się w kierunkach, prowadzących do zawczasu wybranego rejonu, w którym mają one być zniszczone. W tym celu organizowane są rejony porażenia ogniowego (określane jako strefy śmierci). Rejony te umieszczone na planie walki, stanowią kolejny element synchronizacji działań wojsk w obronie. Analizowane rejony mogą dotyczyć zarówno lotnictwa taktycznego jak i artylerii polowej, oraz środków inżynieryjnych. Mogą także być to rejony zadymiania lub zatopienia.

Po zatrzymaniu natarcia przeciwnika przez wojska broniącego się związku taktycznego, zwalczanie jego zgrupowania polega na wykonywaniu uderzeń lotniczych, silnych ogni artyleryjskich (w tym artylerii przeciwpancernej), dynamicznym użyciu wojsk zmechanizowanych i pancernych, wyprowadzeniu kontrataku odwodu dywizji, wspólnie z jednostkami znajdującymi się na kierunku wykonywania kontrataku.

Istotną rolę w walce obronnej spełnia także inżynieryjna rozbudowa rejonu obrony związku taktycznego. Do wykonania, podstawowych, a jednocześnie zasadniczych prac w tym zakresie, wykorzystuje się stan osobowy pododdziałów bojowych, podczas gdy pododdziały inżynieryjne wykonują zadania specjalistyczne związane z rozbudową zapór fortyfikacyjnych oraz z budową stanowisk dowodzenia dywizji i brygad. Zakres rozbudowy inżynieryjnej rejonu obrany określa dowódca dywizji, a zależy on od posiadanego czasu, wielkości sił i liczby niezbędnych środków, właściwości terenu, istniejącej, sytuacji operacyjno-taktycznej itp. Gdy czas pozwala, w głównym rejonie obrony prowadzi się wszystkie rodzaje prac inżynieryjnych, w tym także rozbudowuje się batalionowe rejony obrony i kompanijne punkty oporu, przygotowując je do obrony okrężnej. Dla czołgów i artylerii wykonuje się główne i zapasowe stanowiska ogniowe. Na stanowiskach dowodzenia buduje się schrony typu ciężkiego i lekkiego, a dla sprzętu ukrycia. Dla piechoty wykonuje się okopy, szczeliny, przykryte odcinki rowów łączących i schrony. W całym pasie obrony w trakcie roz-

budowy inżynieryjnej zaleca się w maksymalnym stopniu wykorzystywać ukształtowanie i pokrycie terenu. Normy NATO przewidują, że pośpieszne zorganizowanie obrony przez dywizję powinno obyć zakończone w czasie ok. 6-8 godzin; z rozbudową systemu zapór inżynieryjnych, ukryć dla siły żywej, wykonaniem prac maskujących i przygotowaniem dróg manewru (synchronizacja wykorzystania dróg według procedur NATO spoczywa w kompetencjach komórki G-4) - w czasie nie przekraczającym dwóch dób, a na pełną rozbudowę rejonu obrony potrzeba dywizji ok. czterech do pięciu dób. Wszystkie rejony, w których prowadzone są prace inżynieryjne bez względu na ich charakter powinny być zsynchronizowane z działalnością wojsk operacyjnych, administracji terenowej a także o ile to możliwe z przedstawicielami Państwa Gospodarza w przypadku realizacji zadań na obszarze sojuszniczym.

Reasumując powyższe fakty, w działaniach obronnych istotne są następujące przedsięwzięcia kontrolne, służące synchronizacji działań taktycznych:

- linie rozgraniczenia;
- rubież przechwytywania;
- przednia linia obrony (FEBA);
- punkty koordynacyjne;
- punkty kontrolne;
- rubieże koordynacji wsparcia ogniowego (FSCL);
- przedni skraj własnych wojsk (FLOT);
- rubieże (bezpieczeństwa) zakazu prowadzenia ognia;
- minimalne odległości bezpieczeństwa;
- zarządzanie przestrzenią powietrzną;
- rubieże pośrednie;
- sektory ognia i ostrzału;
- rubieże oświetlenia;
- rejony ześrodkowania odwodów;
- strefy zapór;

- strefy niszczeń;
- drogi manewru.

6.2.1. Granice jako element synchronizujący działanie wojsk

Dowódca taktyczny prowadzi działania bojowe w granicach określonych przez dowódcę operacyjnego. Stosownie do potrzeb każda jednostka otrzymuje pas (rejon) odpowiedzialności, w którym prowadzi walkę z przeciwnikiem i pozyskuje informacje rozpoznawcze. Wyznaczenie linii rozgraniczenia obejmuje zawsze przednią, tylną oraz boczne granice. Obszary określone granicami umożliwiają dowódcom taktycznym samodzielną realizację zadań.

Na schemacie (patrz załącznik 6.1) przedstawiono rozmieszczenie niemieckiej 16 dywizji składającej się z 6 i 52 brygady[31]. Dywizja wchodzi w skład niemieckiego 4 Korpusu. Kolejna dywizja niemieckiego 4 Korpusu – 14 rozmieszczona na prawo od 16 Dywizji. Na lewo od korpusu niemieckiego znajduje się amerykański 12 Korpus. Oto objaśnienia nazw linii koordynacyjnych występujących na schemacie:

- NAREW – linia styczności z przeciwnikiem (przebiegu działań bojowych), przednia linia walki. Jest oznaczona w dokumentach dowodzenia za pomocą serii łuków, których wypukła strona zawsze jest skierowana w stronę przeciwnika.
- BUG – jest to linia rozgraniczenia między 52 brygadą ze składu niemieckiej 16 Dywizji oraz 6 Dywizją amerykańskiego 12 Korpusu. Zgodnie z zasadą na linii rozgraniczenia między jednostkami różnej wielkości jest podawany symbol taktyczny większej jednostki (tak więc w tym przypadku znak „XX" jest użyty dla oznaczenia amerykańskiej 6 Dywizji. Również dlatego nie pojawia się obok cyfry „6" skrót „Div'", lecz pełna nazwa niemieckiej 52 brygady. Należy za-

[31] Na podstawie: *International Defence Review Quarterly Report* 1/96.

uważyć, że obie jednostki są różnej narodowości, dlatego też użyto oznaczeń narodowości.

- WISŁA – prawą linią rozgraniczenia jest linia między 14 Dywizją a 6 brygadą, wchodzącymi w skład niemieckiego 4 Korpusu. Jest tu stosowana podobna zasada i nie ma potrzeby podawania narodowości, gdyż w tym przypadku obie jednostki są niemieckie.
- ODRA - linia rozgraniczania między dwiema brygadami niemieckiej 16 Dywizji. Dlatego też nie ma potrzeby podawania skrótu brygady (Bde) lub oznaczania narodowości.
- WARTA – są to tylne linie rozgraniczenia między dwiema brygadami. Obowiązuje zasada, że tylne linie rozgraniczenia zawierają oznaczenia tych jednostek, których ta linia dotyczy. Dlatego też podano symbole brygad a nie dywizji. Skrót „Div" musi być podany przy „16". Przy czym obie jednostki są niemieckie i nie ma potrzeby podawania oznaczenia „GE"- Niemcy.
- UTRATA – to dalsza część linii rozgraniczenia tyłowych ugrupowań między amerykańskim 12 Korpusem niemieckim 4 Korpusem. Jest realizowana ta sama zasada jak w przy linii BUG, z wykorzystaniem symbolu większej jednostki (w tym przypadku jest to amerykański 12 Korpus oraz jest podawane oznaczenie mniejszej jednostki (niemiecka 16 Dywizja), z oznaczeniem obu narodowości. Można zauważyć, że schemat dotyczy rozmieszczenia niemieckiej 6 Dywizji i dlatego tylna linia rozgraniczenia amerykańskiej 6 Dywizji, która nie jest istotna dla działań nie została przedstawiona.
- WKRA – linia rozgraniczenia między 16 i 14 Dywizją, które wchodzą w skład niemieckiego 4 Korpusu. Użyto znaku dywizji „XX" i nie ma potrzeby podawania skrótów „Div" oraz oznaczania narodowości niemieckiej (GE).

- LIWIEC – dalsza część linii rozgraniczenia między korpusami. Tym razem użyto znaku korpusu „XXX", przy czym słowo „Corps" (korpus) nic musi być podane, ale oznaczenie narodowości jest konieczne.
- PILICA – linia rozgraniczenia tyłowych ugrupowań niemieckiej 16 Dywizji i dlatego został użyty znak dywizji .„XX". Cyfra „4" musi być podana przy słowie korpus, przy czym oznaczenie narodowości nie jest konieczne.

Lewą i prawą stronę określa się, gdy jednostki są rozmieszczone frontem do przeciwnika. Linie rozgraniczenia odnoszą się do strukturalnie większych jednostek. Dlatego też linia rozgraniczenia BUG rozgranicza niemiecką 52 brygadę oraz brygadę amerykańskiej 6 Dywizji. Jej przedłużenie UTRATA jest linią rozgraniczenia między niemiecka 16 dywizją oraz amerykańską 6 Dywizją. Jest to również granica między jednostkami obu korpusów. Ponadto, w przypadku niemieckiej 6 brygady, lewa linia rozgraniczenia ODRA jest traktowana jako linia rozgraniczenia między brygadami niemieckimi (52 i 6), podczas gdy ich prawa granica WISŁA jest traktowana jako linia rozgraniczenia między dywizjami (14 i 16).

Należy zauważyć, że schemat dotyczy niemieckiej 16 Dywizji, dlatego też szczegóły nie odnoszące się do tej dywizji są pomijane. Z tego powodu granice między amerykańskim 12 Korpusem oraz niemiecką 14 Dywizją nie są pokazane.

6.3. Synchronizacja działań w natarciu

Synchronizacja działań w natarciu musi umożliwiać swobodę realizacji zadań taktycznych i niezależność samodzielnych kierunków w pasie natarcia. Dowódca synchronizując działanie może przenieść w dół część odpowiedzialności za przygotowanie i prowadzenie walki (operational control) oraz za rozpoznanie i ubezpieczenie, manewr i ogień. Synchronizacja działań zaczepnych odbywa się poprzez rozdzielenie stref odpowiedzialności i działania dla każdej

jednostki wojsk operacyjnych oraz ustalenie przedsięwzięć kontrolnych niezbędnych do kierowania wojskami w czasie natarcia. Synchronizacja nie odnosi się tylko do walczących wojsk lecz także do elementów wsparcia bojowego i zabezpieczenia logistycznego, jakie zostało przewidziane dla nacierających wojsk.

W zależności od rodzaju natarcia do zasadniczych przedsięwzięć koordynujących działanie wojsk w natarciu, a więc umożliwiających synchronizację manewru poszczególnych elementów ugrupowania bojowego należą:

1. rozmieszczenie rejonów ześrodkowania;
2. ilość i jakość dróg rozwijania wojsk do natarcia;
3. położenia wyjściowego do natarcia (FUP - *Forming Up Place*) (rejony organizowania taktycznych grup bojowych);
4. rubież wyjściowa do natarcia;
5. linie rozgraniczenia;
6. linie ognia;
7. kierunki uderzeń (osie[32] przesunięć i marszu odwodów);
8. obiekty natarcia (główne i pośrednie);
9. przedsięwzięcia kontroli przestrzeni powietrznej.

REJONY ZEŚRODKOWANIA.

Wojska, które mają być wprowadzone działań zaczepnych, ześrodkowują się w rejonach wyjściowych, w których powinny one odtworzyć zdolność bojową i pozostawać jedynie na tak długo na ile to potrzebne do ich przygotowania. Rejony te powinny znajdować się poza zasięgiem większości artylerii przeciwnika i być zlokalizowane tak, aby marsz z tych rejonów do rubieży wyjściowej do natarcia mógł być przeprowadzony płynnie, szybko i z wykorzystaniem skrytych dróg podejścia.

[32] Oś rozumiana jako kierunek działania.

DROGI ROZWIJANIA WOJSK DO NATARCIA

Liczba dróg podejścia do rubieży wejścia do walki zależeć będzie w dużym stopniu od wielu odmiennych czynników. Do zasadniczych zaliczyć należy:

a. Czynniki terenowe:
   (1) ukształtowanie terenu,
   (2) charakter systemu komunikacyjnego,
   (3) warunki pogodowe.
b. Czynniki sytuacyjne;
   (1) sytuacja wojsk własnych,
   (2) sytuacja wojsk przeciwnika,
   (3) sytuacja polityczna w rejonie działań[33].

W zależności od rozwiązania problemów podziału istniejącego systemu dróg możliwy będzie przydział określonych kierunków działania.

POŁOŻENIE WYJŚCIOWE DO NATARCIA (rejony organizowania taktycznych grup bojowych).

Rejony organizowania taktycznych grup bojowych są ostatnim położeniem wojsk własnych, gdzie przyjmują one właściwe wykonaniu zadania struktury organizacyjne (przejęcie w podporządkowanie lub wydzielenie ze składu). Rejony te wyznaczane są dla wybranych oddziałów lub pododdziałów przed przekroczeniem rubieży wyjściowej do natarcia (LD). Jest to rejon, z którego pododdziały rozwijają się bezpośrednio przed atakiem i w którym mają one przyjąć ugrupowanie bojowe zgodnie z planem dowódcy. Zajmowany jest on na możliwie krótki czas, tak aby mogły być wydane sprecyzowane zadania lub udzielone wytyczne oraz by przeprowadzić rekonesans. Wybrany rejon powinien być łatwo rozpoznawalny, nie znajdować się pod ogniem bezpośrednim i obserwacją przeciwnika i powinien podlegać ochronie przez wojska będące w styczności.

---

[33] Obecność przedstawicieli stron konfliktu, migracje, przemieszczanie ludności, powrót uchodźców, działalność administracji lokalnej.

RUBIEŻ WYJŚCIOWA DO NATARCIA (LD - *Line of departure*).

Służy ona do synchronizacji przemieszczenia wojsk rozpoczynających natarcie w początkowym okresie ataku.

LINIE ROZGRANICZENIA

Granica pomiędzy sąsiednimi oddziałami powinna być zawsze ustalona w rozkazie przełożonego w celu ułatwienia synchronizacji działań pomiędzy oddziałami oraz dla ustalenia odpowiedzialności za manewr, ogień, rozpoznanie i ubezpieczenie.

KIERUNKI UDERZEŃ (osie działania)

Stosowane są przez dowódców w celu wyznaczenia kierunku działania zgrupowania uderzeniowego, aby następowało ono synchronicznie i zapewniało duży stopień swobody manewru na drogach do wyznaczonych obiektów (celów). Osie działania wskazują jedynie ogólny kierunek przemieszczania sił uderzeniowych, natomiast podległemu dowódcy zezwala się realizować manewr pomiędzy wyznaczonymi liniami rozgraniczenia oddziałów.

OBIEKTY POŚREDNIE

W toku natarcia, obiekty pośrednie są ściśle związane ze znaczeniem terenu i rozmieszczeniem sił przeciwnika. Wykorzystywane są także do synchronizacji ruchu nacierających wojsk w odniesieniu do czasu i przestrzeni. Opanowywanie poszczególnych obiektów stanowi o tempie natarcia i jest elementem synchronizacji zadań dla pierwszego rzutu i odwodu. Obiekty pośrednie związku taktycznego są często obiektami głównymi oddziałów.

OBIEKTY

Są to taktyczne punkty terenowe, których opanowanie i utrzymanie pozwala na realizację postawionych przez dowódcę zadań.

PRZEDSIĘWZIĘCIA KONTROLI PRZESTRZENI POWIETRZNEJ

Przy powietrzno-lądowym natarciu konieczna jest synchronizacja wielu komponentów zgrupowania uderzeniowego. Dla realizacji zadań wynikających z sytuacji na polu walki oraz w celu zapewnienia bezpieczeństwa wojsk wła-

snych w toku planowania i prowadzenia działań realizowane jest zarządzanie przestrzenią powietrzną. Synchronizacja działań w dużym stopniu zależy od położenia linii styczności wojsk[34] oraz stopnia realizacji zadań bojowych[35].

Przeprowadzona analiza literatury przedmiotu i synteza wniosków z ćwiczeń w wojskach operacyjnych wykazała, że niezależnie od sposobów przejścia do natarcia, jego realizację można podzielić na swoiste okresy, z których każdy posiada określone znaczenie dla wykonania otrzymanego zadania. Abstrahując od zmian zachodzących na współczesnym polu walki, okresy te można zdefiniować następująco[36]:

1. podejście i rozwinięcie;
2. atak i przełamanie (pokonanie) obrony;
3. walka w głębi obrony przeciwnika.

Szczegółowe rozpatrzenie powyższego podziału jest celowe gdyż założyć należy, że związek taktyczny prowadzący działania zaczepne narażony będzie na wiele form oddziaływania ze strony przeciwnika. Dążył on będzie wszelkimi dostępnymi sposobami do zatrzymania (załamania) natarcia w każdej z wymienionych faz[37]. Przeprowadzona analiza działań zaczepnych w czasie wojny w Zatoce Perskiej wskazuje, że dla zerwania operacji zaczepnej sprzymierzonych przeciwnik gotów był nawet do podpalenia zdobytych pól naftowych.

6.3.1. Podejście i rozwinięcie

Przeprowadzone badania wskazują, że jest to szczególnie trudny etap podczas przechodzenia do natarcia z rejonu wyjściowego położonego w głębi. Podchodzące zgrupowane uderzeniowe narażone będzie na oddziaływania przeciwnika. Obok uderzeń artyleryjsko-rakietowych, lotnictwa i śmigłowców, na podchodzących wojskach skupią swoje działania grupy dywersyjno-

---

[34] W zależności od rozmieszczenia wojsk pierwszego rzutu synchronizowane są uderzenia śmigłowców bojowych i lotnictwa taktycznego.

[35] Np.: czas wysadzenia taktycznego desantu śmigłowcowego powinien być tak zsynchronizowany z działaniem wojsk pierwszego rzutu, aby zapewnić ciągłość walki i wsparcia siłom desantu.

[36] *Regulamin działań wojsk lądowych (tymczasowy)*, Warszawa, s.94-95.

[37] Działania zmierzające do zerwania planowanego natarcia przeciwnika

rozpoznawcze, wojska powietrznomanewrowe (desantowoszturmowe i powietrznodesantowe) oraz inne elementy ugrupowania przeciwnika, niekiedy również celowo pozostawiane w ugrupowaniu.

Dla zapobiegania sytuacjom, w których możliwe będzie zerwanie natarcia lub jego dezorganizacja, wyznacza się szereg linii synchronizujących działanie wychodzących z dotychczasowych rejonów ześrodkowania, wojsk zgrupowania uderzeniowego. Pierwsza z nich z reguły jest linia koordynacyjna umożliwiająca sprawne opuszczenie zajmowanego rejonu przez batalionowe zgrupowanie uderzeniowe, stąd jej odległość od rejonu powinna wynosić od 5 do 7 km, w zależności od struktury organizacyjnej analizowanego zgrupowania. Następne linie synchronizujące działanie poszczególnych elementów ugrupowania bojowego wyznaczane są w zależności od potrzeb. Badanie opinii ekspertów wskazuje, że zarówno ilość jak i charakter poszczególnych komponentów synchronizujących ruch wojsk jest sprawą narodową a jedynie w stosunku do działań sojuszniczych mają zastosowanie ustalenia regulaminu ATP-35 (B).

Przeprowadzona analiza potencjalnego scenariusza natarcia przeciwnika wskazuje, że możliwym jest uderzenie przed przedni skraj w celu zerwania działań zaczepnych i dezorganizacji systemu natarcia. Dla rozwiązania powyższego problemu przyjąć należy następujące założenie: na część sił związku taktycznego, które podeszły do linii styczności wojsk (pododdziały rozpoznawcze i inżynieryjne, artyleria wsparcia ogólnego, środki OPL) uderza, z położenia obronnego, wydzielone zgrupowanie przeciwnika. Należy zakładać, że rezultatem takiego działania przeciwnika będzie zmiana planów natarcia. Wobec powyższego generalny wniosek może być następujący: celowym jest wysłanie części sił (oddziału wydzielonego) z zadaniem uchwycenia rubieży ataku i utrzymania jej do czasu podejścia sił głównych. Dla realizacji powyższego zamierzenia wyznacza się kolejną linię synchronizującą działanie wojsk – linię przejęcia odpowiedzialności za działania bojowe.

Powracając do szczegółowej analizy problematyki podejścia i rozwinięcia wojsk do natarcia dostrzeżono w toku badań, że w pierwszej kolejności do działania przechodzą jednostki rozpoznawcze związku taktycznego. Elementy rozpoznania elektronicznego rozwijają w ugrupowaniu wojsk będących w styczności. Natomiast elementy rozpoznania osobowego przeznaczone do prowadzenia rozpoznania w ugrupowaniu przeciwnika przenikają przez luki i otwarte skrzydła, wchodząc w głąb zajętego terenu i przystępują do realizacji stosownych zadań. Główny wysiłek, w tym etapie walki, powinny skupić na ustaleniu rozmieszczenia odwodów, systemu dowodzenia i kluczowych obiektów ugrupowania bojowego przeciwnika. Powyższa analiza skłania do wniosku, że obok synchronizacji manewru i ognia sił zgrupowania uderzeniowego, należy przewidywać spójne wykorzystanie potencjału rozpoznawczego. W tym celu wyznaczone muszą być rubieże synchronizujące działalność poszczególnych systemów rozpoznania w czasie i przestrzeni pasa natarcia związku taktycznego. Realizacja zadań rozpoznawczych powinna wyprzedzać działalność wojsk pierwszego rzutu i zapewniać stały napływ informacji na potrzeby wprowadzenia do walki odwodu.

W następnej kolejności z rejonu wyjściowego wychodzą pododdziały i oddziały artylerii, przeznaczone do strzelania z zakrytych stanowisk ogniowych w ramach ogniowego przygotowania ataku oraz w kolejnych okresach wsparcia nacierających wojsk. Powinny one zająć wyznaczone stanowiska ogniowe tak, aby w stosownym czasie osiągnąć gotowość do otwarcia ognia. Wraz z artylerią przemieszczana jest część środków przeciwlotniczych. Priorytetem działań jest w tym etapie osłona artylerii a następnie podejścia sił głównych. Wobec powyższego wskazane jest aby dokonać analizy problemu w aspekcie synchronizacji działań, w odniesieniu do zagadnienia rozmieszczenia wojsk. Nasycenie elementami ugrupowania bojowego na rubieży wejścia do walki będzie tak duże, że każde odstępstwo od scenariusza rozmieszczenia pododdziałów, może spowodować zachwianie planu synchronizacji. Każdy element ugrupowania bojo-

wego powinien otrzymać rejon, gdzie rozmieści swoje siły i środki do walki. Odpowiedzialność za rozpoznanie i ubezpieczenie w rejonach działania spoczywa na dowódcach. Ponieważ rozmieszczenie elementów wsparcia i zabezpieczenia sił zgrupowania uderzeniowego może odbywać się w pasie działania związku taktycznego będącego w styczności z przeciwnikiem, koniecznych jest wyznaczenie punktów spotkania z oficerami łącznikowymi oraz punktów kontaktowych umożliwiających dowódcom nawiązanie kontaktu osobistego bądź poprzez wyznaczonych oficerów.

Według planu synchronizacji, z rejonu wyjściowego wychodzą pododdziały wojsk inżynieryjnych wydzielone do wykonania przejść w zaporach przeciwnika. Ześrodkowują się one w niewielkiej odległości od linii styczności wojsk i w czasie ogniowego przygotowania ataku wykonują niezbędną ilość przejść. Doświadczenia z wojny w Zatoce Perskiej świadczą o tym, że możliwe jest również wykonanie uderzeń ogniowych na zapory inżynieryjne, oczywiście pod warunkiem posiadania ładunków paliwowo-powietrznych. Przyjmuje się zasadę, że przejścia we własnych zaporach powinny być wykonane wcześniej, przez wojska będące w styczności z przeciwnikiem. Z powyższych faktów, wynika wniosek, że działalność wojsk inżynieryjnych musi być synchronizowana z artylerią i jednostkami rozpoznawczymi oraz wojskami będącymi w styczności. W tym celu ustala się linię kontaktu bojowego (styczności), linię ognia skoordynowanego, rejony oraz punkty zainteresowania celami.

Zgrupowania uderzeniowe pierwszego rzutu opuszczają rejon ześrodkowania, w czasie gwarantującym jednoczesne wyjście na rubież ataku. Przesunięcie pierwszego rzutu musi być dokładnie zsynchronizowane z działalnością ogniową artylerii wsparcia, wykonującą zadania w ramach ogniowego przygotowania ataku. W celu zapewnienia sprawnego przesunięcia pierwszego rzutu wyznacza się w terenie odpowiednie rubieże łatwe do rozpoznania, będące liniami synchronizującymi, według których kierowany jest ruch wojsk w okresie podejścia i rozwinięcia. Poczynając od linii wyjściowej, będącej specyficzną

linią synchronizującą, poprzez linie synchronizujące rozwinięcia w kolumny batalionowe, linie rozwinięcia w kolumny kompanijne, a na linii rozwinięcia w kolumny plutonowe kończąc. Zgrupowanie uderzeniowe w kolumnach plutonowych wychodzi na linię ataku – jest to linia synchronizująca działalność wszelkiego manewru w całym ugrupowaniu zaczepnym wojsk, następnie pokonuje przejścia w zaporach inżynieryjnych (własnych i przeciwnika) a potem rozwija się w linię bojową i uderza na przedni skraj obrony przeciwnika. Przeprowadzona analiza sposobów natarcia wskazuje, że wariantów rozwijania pierwszego rzutu może być wiele. Będą one zawsze uzależnione od warunków terenowych (również atmosferycznych), składu bojowe i rodzaju obrony przeciwnika, ilości przejść w zaporach oraz szeregu innych czynników. Prowadząc intensywny ogień w ruchu do wykrytych środków przeciwpancernych przeciwnika zgrupowanie uderzeniowe podchodzi do jego zapór inżynieryjnych, zwija się w kolumny plutonowe, pokonuje przejścia a następnie ponownie się rozwija. Możliwy jest również wariant pokonania zapór inżynieryjnych przeciwnika w ugrupowaniu bojowym ale pod warunkiem, że atakujące czołgi i bojowe wozy piechoty, przewidziane do działania, wyposażone będą w trały przeciwminowe.

W czasie gdy pierwszy rzut podchodzi do linii ataku, odwód przemieszcza się w kolumnach, w odległości umożliwiającej terminowe wprowadzenie do walki. Pozostaje on w gotowości do wykonania zadań wynikłych doraźnie w tym etapie natarcia. Zebrane fakty empiryczne z ćwiczeń z wojskami wskazują, że między innymi, może zaistnieć potrzeba zastąpienia jednego z elementów zgrupowania uderzeniowego pierwszego rzutu, w sytuacji gdy ten na skutek poniesionych strat utraci zdolność do wykonania zadania. Synchronizacja działań odwodu realizowana jest zarówno w stosunku do czasu jak i przestrzeni. Determinantami czasu jest tempo natarcia i szybkość marszu odwodu, natomiast w aspekcie przestrzeni są to: odległość i rozmieszczenie elementów ugrupowania bojowego sił pierwszego rzutu. Powyższe uwarunkowania wskazują, że dla po-

trzeb synchronizacji działań odwodu koniecznym jest opracowanie odrębnego planu synchronizacji.

Wnioski z konfliktów i wojen wskazują jednoznacznie, że wymiar powietrzno-lądowy będzie odgrywał decydującą rolę w działaniach zaczepnych. Stąd też analizując scenariusz przyszłego natarcia celowym jest rozwiązanie problemu użycia grupy desantowo-szturmowej. Jej zadania powinny koncentrować się na niszczeniu wykrytych i rozpoznanych, szczególnie ważnych, elementów ugrupowania bojowego przeciwnika (system dowodzenia, obiekty logistyczne, artyleria w kolumnach marszowych). Wykrycie i zniszczenie określonych obiektów może w poważnym stopniu przyczynić się do osiągnięcia zakładanego celu natarcia. Dla realizacji zadań w tym zakresie koniecznym jest wskazanie celi o wysokiej wartości oraz o wysokiej opłacalności. Synchronizacja natarcia powietrzno-lądowego wymaga, jak wynika z nazwy, synchronizacji wewnętrznej elementów składowych komponentu lądowego oraz powietrznego. W aspekcie ruchu powietrznego konieczna jest synchronizacja przelotu grupy przez korytarz powietrzny i punktu kontrolne, w których dowódca komponentu powietrzno-lądowego wykonujący zadanie nawiązuje łączność radiową z wojskami lądowymi prowadzącymi natarcie, z działaniami wojsk obrony przeciwlotniczej. Synchronizacja działań musi być realizowana w stosunku do sił będących aktualnie w styczności z przeciwnikiem, bowiem umożliwi to skoordynowane wykorzystanie wszystkich zgrupowań taktycznych (powietrznych i lądowych) oraz ułatwi realizację zadań wojskom nacierającym od czoła.

Przemieszczanie pododdziałów logistycznych realizowane jest w aspekcie synchronizacji potrzeb jednostek prowadzących natarcie. Zmiana rejonu rozmieszczenia logistyki powinna odbywać się w sposób zdecentralizowany, tak aby elementy ugrupowania nie stanowiły opłacalnego celu uderzeń lotniczych i rakietowych przeciwnika. Użycie terminu „sposób zdecentralizowany" oznacza, że praktyczna realizacja zmiany rejonu rozmieszczenia systemu logistycznego

wymaga równie precyzyjnego planowania jak przemieszczenie sił zgrupowania uderzeniowego pierwszego rzutu.

Zupełnie innego wymiaru synchronizacja działań nabiera w zakresie rozmieszczenie i przemieszczenia systemu dowodzenia Przeprowadzona analiza ćwiczeń taktycznych wskazuje, że z zasady stanowisko dowodzenia, w tym etapie walki, przemieszcza się wraz z odwodem, w gotowości do rozwinięcia się w nakazanym rejonie. Przesunięciem SD kieruje szef sztabu określonego szczebla dowodzenia. Natomiast dowódca, wraz z grupą operacyjną (niezbędnymi oficerami dowództwa), kieruje wejściem do walki pierwszego rzutu głównego zgrupowania uderzeniowego z WSD (na szczeblu batalionu PDO). Rozmieszcza się je w rejonie batalionu będącego w styczności z przeciwnikiem, tak aby dowódca miał możliwość bezpośredniej obserwacji nacierających jednostek pierwszego rzutu. Zaprezentowany powyżej wariant wskazuje, że synchronizacja przemieszczania stanowiska dowodzenia realizowana jest zarówno w aspekcie czasu i przestrzeni w odniesieniu do położenia linii styczności wojsk.

Pozostałe zasadnicze elementy ugrupowania bojowego (oddział zabezpieczenia ruchu, oddział zaporowy) oraz elementy dodatkowe, przygotowują się do realizacji planowanych zadań i wchodzą do działania w uzasadnionych sytuacjach.

6.3.2. Atak i przełamanie (pokonanie) obrony

W zależności od sytuacji taktycznej, typu obrony przeciwnika i warunków terenowych atak zgrupowania uderzeniowego może odbywać się bez spieszania z bojowych wozów piechoty lub ze spieszaniem. Przeprowadzona analiza działań zaczepnych wskazuje, że pierwszy sposób będzie realizowany w wypadku obrony doraźnie organizowanej, w terenie otwartym, zapewniającym dogodne warunki do manewru, prowadzenia obserwacji i ognia. Natomiast drugi sposób realizowany będzie w wypadku silnej, zawczasu przygotowanej obrony przeciwnika oraz w terenie trudnym - pociętym, zakrzaczonym, ograniczającym

prowadzenie manewru obserwacji i ognia. Reasumując można postawić tezę, że atak bez spieszania będzie typowy w czasie pokonywania obrony, natomiast atak ze spieszaniem pododdziałów realizowany będzie w czasie przełamywania obrony. Dla celów synchronizacji działań w zakresie spieszenia pododdziałów konieczna jest więc dodatkowa linia koordynacyjna oraz linia (koordynacyjna) stanowiąca rubież bezpieczeństwa w stosunku do ognia artylerii wspierającej natarcie.

Nacierające zgrupowanie uderzeniowe niszczy cele wykryte w ugrupowaniu przeciwnika i dąży do jak najszybszego przekroczenia linii styczności wojsk (kontaktu bojowego). Po opanowaniu czołowych rejonów oporu, nacierające wojska włamują się w szybkim tempie w kolejne rejony oporu tak, aby w maksymalnie krótkim czasie rozbić pierwszą linię obrony. W tym etapie walki bardzo istotną rolę odgrywa czas synchronizacji elementów ugrupowania bojowego prowadzącego natarcie. Po pierwsze, przełamanie (pokonanie) pierwszej linii daje możliwość wyjścia na skrzydła i tyły pozostałych (dotychczas nie atakowanych lub atakowanych bez powodzenia) rejonów oporu. Po drugie, włamanie w pierwszą linię to również możliwość wykonania pierwszych zwrotów zaczepnych przez przeciwnika. Im szybciej zgrupowanie uderzeniowe pokona pierwszą linię tym większe prawdopodobieństwo, że przeciwnik nie będzie w stanie wyprowadzić kontrataku.

Na podstawie wniosków z ćwiczeń i działań zbrojnych można postawić tezę, że najczęściej kontratak organizowany jest siłami nie mniejszymi niż wzmocniony batalion. W takim wypadku jednym ze sposobów podjęcia skutecznej walki z kontratakującym przeciwnikiem jest odparcie uderzenia z miejsca. W tym celu jeden z oddziałów pierwszego rzutu (działający na prawdopodobnym kierunku kontrataku przeciwnika) na sygnał dowódcy przerywa natarcie, zajmuje dogodną rubież terenową i podejmuje walkę. Wiąże się to z koniecznością określenia linii styczności wojsk i ustalenia linii FLOT na potrzeby wsparcia działań przez śmigłowce bojowe i lotnictwo taktyczne. Dowódca

związku taktycznego może na zagrożony odcinek skierować odwód przeciwpancerny i oddział zaporowy. Dodatkowo, w celu wsparcia walki z kontratakiem, na korzyść odpierającego zwrot zaczepny może wykonać określone zadania ogniowe artyleria. W wielu wypadkach kontratak przeciwnika będzie wspierany uderzeniami śmigłowców bojowych. Przewidując taki rozwój sytuacji należy na ten odcinek skierować dodatkowe siły osłony przeciwlotniczej. Zsynchronizowanie wszystkich elementów ugrupowania bojowego w jeden spójny system wymaga określenia dodatkowych wytycznych koordynujących. Koniecznym bowiem jest określenie nowych rejonów odpowiedzialności za prowadzenie walki, nowych linii koordynujących ogień i manewr, wskazanie punktów terenowych dla orientacji położenia wojsk własnych przez lotnictwo.

W określonej sytuacji taktycznej kontratak przeciwnika można rozbić w boju spotkaniowym. Będzie to przedsięwzięcie bardzo trudne, nie mniej jednak możliwe. Uzasadniając powyższą tezę, należy przyjąć, że siły użyte do zwrotu zaczepnego przez przeciwnika umożliwiają nacierającemu uzyskanie na tym kierunku stosunku sił nie mniej niż 1:1. Wykorzystując działanie odwodu przeciwpancernego, oddziału zaporowego i części sił przewidywanych do odparcia kontrataku należy powstrzymać działanie przeciwnika od czoła. Natomiast zasadniczymi siłami zgrupowania uderzeniowego (odwodem) wykonać niespodziewane, zaskakujące uderzenie w skrzydło przeciwnika. W efekcie uzyska się nie tylko możliwość odparcia kontrataku lecz także prawdopodobieństwo całkowitego rozbicia odwodu. W tym wypadku synchronizacja działań nie sprowadza się tylko do elementów wskazanych powyżej ale znacznie poszerza się jej zakres. Dla realizacji zadań wynikających z podjęcia walki w boju spotkaniowym koniecznym jest przeprowadzenie szczegółowej synchronizacji wszystkich elementów ugrupowania bojowego przewidzianych do realizacji zadań. Określenie nowych linii rozgraniczenia jednostek, linii (rubieży) rozwinięcia do walki, linii koordynacji ognia, punktów spotkania, koordynacji i zwolnienia.

Rozbicie pierwszej linii obrony, odparcie zwrotu zaczepnego i pokonanie przeciwnika wiązało się będzie z opanowaniem obiektu pośredniego (wykonaniem zadania bliższego). Obiekty uderzeń stanowią element synchronizujący działania nacierających wojsk. Trudno bowiem wyobrazić sobie, że użycie kolejnego elementu układu natarcia nie będzie powiązane z działaniem innego. Konieczność zmiany rejonu rozmieszczenia stanowiska dowodzenia po opanowaniu obiektu pośredniego, jest w tym przypadku najlepszym argumentem potwierdzającym wskazaną tezę. Z punktu widzenia scenariusza natarcia, opanowanie obiektu pośredniego, oraz zakończenie walki o przełamanie (pokonanie) przedniej linii obrony przeciwnika kończy, w aspekcie organizacyjnym, analizowany etap natarcia. Związek taktyczny posiada w tym etapie działań możliwości rozwinięcia powodzenia, wprowadzania do walki odwodu oraz oddziałów wydzielonych i rajdowych. Przejście do działań manewrowych nie może się odbyć bez elementów synchronizacji do których należą:

1. wskazanie linii kontaktu bojowego;
2. określenie linii synchronizujących rozwinięcie sił odwodu;
3. wyznaczenie nowych linii rozgraniczenia;
4. wskazanie punktów koordynacyjnych;
5. wyznaczenie linii ognia skoordynowanego.

Analizę tego etapu walki, można podsumować stawiając tezę, że w określonych sytuacjach, walka może kończyć się przejściem do pościgu za wycofującym się przeciwnikiem. W tym etapie natarcia należy dostrzegać potrzebę tworzenia ognisk walki wewnątrz ugrupowania przeciwnika. Na podstawie wniosków z konfliktów zbrojnych oraz ćwiczeń z wojskami można stwierdzić, że o realizacji zadań z tego zakresu mogą być wyznaczone:

1. taktyczny desant powietrzny, który może związać w walce manewrujące odwody przeciwnika lub zdezorganizować dowodzenie, a tym samym ułatwić wykonanie zadania przez siły główne;

2. Oddział Rajdowy niszczy elementy ugrupowania przeciwnika (metodą selektywną lub strefową);

3. Oddział Wydzielony poprzez uchwycenie dogodnych rubieży i obiektów terenowych umożliwia sprawne wprowadzenie do walki kolejnych sił nacierającego zgrupowania.

6.3.3. Walka w głębi obrony przeciwnika

Wykonując kolejne uderzenia związek taktyczny dąży do opanowania obiektu zasadniczego, który najczęściej znajduje się po za kolejną, zawczasu przygotowaną linią obrony, na wysokości tyłów dywizji przeciwnika. W wielu wypadkach natarcie pierwszorzutowych oddziałów w tym okresie słabnie. Reagując na powstałą sytuację, dowódca nacierającej dywizji powinien wprowadzić do walki odwód. Wprowadzenie do walki odwodu będzie przedsięwzięciem bardzo złożonym. Trudno bowiem, na etapie planowania walki, do końca przewidzieć jak rozwinie się sytuacja. Dlatego podjęcie decyzji o wprowadzeniu kolejnych sił wiązało się będzie zawsze z szeregiem dodatkowych przedsięwzięć koordynujących. Do najważniejszych można zaliczyć:

- synchronizację sprawnego podejścia i rozwinięcia odwodu na linii ataku,
- koordynację wsparcia ogniowego,
- manewr sił osłony przeciwlotniczej i zabezpieczenia inżynieryjnego.

W wielu wypadkach odwód wchodził będzie do walki poprzez ugrupowanie pierwszego rzutu, powoduje to konieczność wyznaczenia linii kontaktu bojowego. Jak wskazują wnioski z praktycznej działalności wojsk, wprowadzenie odwodu będzie to jedyną możliwością wyzwolenia ruchu do przodu.

Zasady walki wskazują, że po wprowadzeniu odwodu należy natychmiast odtworzyć siły zdolne podjąć nowe zadania. Na szczeblu związku taktycznego powinno to być zgrupowanie minimum dwóch ekwiwalentnych batalionów[38].

---

[38] Na podstawie wniosków z ćwiczeń dowódczo-sztabowych.

W przeciwnym wypadku dowódca dywizji utraci możliwość reagowania na kolejne sytuacje pola walki.

Najpóźniej w tym czasie, poprzez luki w ugrupowaniu przeciwnika wejdzie do działania oddział wydzielony. Na jego potrzeby celowym jest ustalenie elementów synchronizujących przejście tej dynamicznej formacji przez własne ugrupowanie bojowe. Z maksymalną prędkością OW dążył będzie do uchwycenia dogodnych rubieży terenowych lub do połączenia się z taktycznym desantem powietrznym. W tym samym czasie, część sił pierwszego rzutu może być jeszcze zaangażowana w likwidację pozostałych na tyłach, okrążonych rejonów oporu przeciwnika. Natomiast siły główne dążyć będą do przejścia do pościgu i uprzedzenia wycofującego się przeciwnika w obsadzeniu kolejnych, położonych w głębi rubieży obronnych. Ten etap walki wymaga szczegółowej synchronizacji działań w aspekcie zabezpieczenia logistycznego bowiem jak wskazuje praktyka ćwiczeń mogą zacząć występować braki w podstawowych środkach walki. Aby szybko i sprawnie rozwiązywać powstałe problemy sztab związku taktycznego powinien opracować szczegółowy, zsynchronizowany z działaniem wojsk plan odtwarzania zdolności bojowej, wyprowadzanych z walki jednostek, przede wszystkim w środki bojowe i paliwo.

W tym etapie walki należy liczyć się także z możliwością wykonania przez przeciwnika kolejnych, tym razem silniejszych zwrotów zaczepnych. Do ich wykonania przeciwnik może przeznaczyć siły potencjałem bojowym przewyższające nacierające zgrupowanie. Od sprawnego odparcia przeciwuderzenia będzie, być może, zależała cała operacja zaczepna korpusu. Rodzi się tu określony wniosek, zgrupowanie uderzeniowe, jego wojska muszą nabyć umiejętności szybkiego przechodzenia od natarcia do obrony, w tym przypadku, szczególnie w warunkach styczności z przeciwnikiem.

6.4. Synchronizacja w działaniach opóźniających

Działania opóźniające mają na celu stopniowe oddawanie terenu bez wdawania się w przewlekłe walki. Trzeba więc w trakcie walki umiejętnie wykorzystać naturalne zasłony i ukrycia terenowe oraz poprawnie, a zarazem wszechstronnie maskować przewidywany manewr. Synchronizacja manewru w działaniach opóźniających realizowana jest zasadniczo dwoma sposobami:

1. manewr samodzielny po wyznaczonych drogach (dla każdego pododdziału jedna droga);
2. manewr kierowany (dla każdego pododdziału wyznacza się grupę łącznikową).

W toku walki należy szeroko stosować zasadzki i działania mylące, aby wprowadzić przeciwnika w błąd co do zamiaru dalszego powstrzymywania jego natarcia. Czołowe oddziały przeciwnika należy zwalczać w miarę ich podchodzenia do przedniej linii opóźniania. W tym oddziaływaniu istotną rolę odgrywa zsynchronizowane z ruchem przeciwnika rażenie ogniowo-elektroniczne.

Nacierające wojska przeciwnika zwalczają różni wykonawcy zadań cząstkowych dla których powinny być określone cele o wysokiej wartości i wysokiej opłacalności uderzeń, w związku z powyższym działalność ogniowa powinna być realizowana według planu na zasadach podobnych jak w obronie. W miarę przybliżania się przeciwnika do pierwszej linii opóźniania walkę podejmują również siły oraz środki przełożonego, przewidziane do działania na danym kierunku. Na potrzeby zsynchronizowanego działania wojsk wyznacza się linie ognia skoordynowanego dla wszystkich uczestników walki umożliwiając w ten sposób samodzielność ogniową poszczególnym dowódcom. Wspólnym wysiłkiem dążą oni do powstrzymania natarcia przeciwnika i uniemożliwienia mu pokonania z marszu pierwszej linii opóźniania. Aktywna działalność broniących się pododdziałów ma utwierdzić nacierającego w przekonaniu, iż napotkał dobrze rozbudowaną linię obronną, której pokonanie wymagać będzie zaanga-

żowania sił głównych oraz odpowiedniego przygotowania i zabezpieczenia mającego nastąpić ataku. Narastająca siła ognia wraz z zaporami inżynieryjnymi powinna potwierdzać napotkanie silnej linii obronnej i czasowo zatrzymać przeciwnika. W zakresie synchronizacji ognia i manewru dla każdej jednostki prowadzącej samodzielne działania opóźniające celowym jest określić czas i miejsce zatrzymania ruchu przeciwnika – wskazać linię synchronizującą walkę, umożliwiając w ten sposób obsadzenie kolejnej rubieży opóźniania przez inne elementy ugrupowania bojowego.

Dążąc do zyskania dodatkowego czasu, można oprócz działalności ogniowej, elektronicznej i inżynieryjnej, stosować inne formy oddziaływania na przegrupowujące się wojska przeciwnika. Skutecznym środkiem hamującym ruch mogą się okazać zasadzki. W aspekcie synchronizacji działań oznacza to konieczność wskazania rejonów zbiórki po wykonaniu zasadzki i punktów kontaktowych w przypadku rozbicia pododdziałów wykonujących zasadzkę. Innym sposobem powstrzymywania ruchu przeciwnika mogą być uderzenia śmigłowców bojowych, działalność grup specjalnych, pododdziałów powietrznoszturmowych i desantowoszturmowych. Analiza materiałów wskazuje, że najwięcej trudności w obszarze synchronizacji działań sił powietrznomanewrowych jest posiadanie właściwych korytarzy przelotu[39]. Czas i miejsce, trasa przelotu zgrupowania powietrznego musi być zsynchronizowana z okresem wstrzymania ognia przeciwlotniczego a niekiedy nawet artyleryjskiego. Na potrzeby trzeciego wymiaru ustala się punkty koordynujące według, których synchronizowany jest lot śmigłowców i samolotów osłony. Wskazuje się jednocześnie rejony zastrzeżone (do prowadzenia ognia) gdzie aktualnie przebywają elementy wojsk własnych realizując zadania z zakresu pozyskiwania informacji lub opóźniania ruchu przeciwnika. Powyższemu celowi można podporządkować działania pododdziałów, które na skutek dotychczasowej walki znalazły się przed przednią pozycją opóźniania.

---

[39] Duże trudności w zsynchronizowaniu działania poszczególnych użytkowników przestrzeni powietrznej spowodowały powstanie komórki funkcjonalnej w sztabie – zespół zarządzania przestrzenią powietrzną.

Ważnym problemem w działaniach opóźniających jest przekroczenie linii styczności wojsk. Analiza doświadczeń Bundeswehry wskazuje, że w tym celu często wykorzystuje się śmigłowce przeciwpancerne synchronizując ogień i ruch w wymiarze powietrznym i lądowym. Synteza wniosków pozwala na przyjęcie następującej teorii działania w tym zakresie:

- przełożony – organizator działań opóźniających, wydziela jedną eskadry (klucz) śmigłowców przeciwpancernych do realizacji zadań na korzyść pododdziału wycofującego się z walki;
- dokładnie została określona rubież - linia ognia skoordynowanego przez pododdziały, na kierunku których oddział opóźniający przekracza linię opóźniania. Załogi śmigłowców przeciwpancernych muszą je bezbłędnie rozpoznać w czasie dolotu, aby móc bezzwłocznie włączyć się do walki ogniowej , w tym wypadku konieczne jest określenie punktów kontrolnych i koordynacyjnych dla śmigłowców oraz położenia FLOT;
- ogień sił zabezpieczających (szczególnie śmigłowców przeciwpancernych i artylerii) nie może zostać zakłócony przez własne wycofujące się jednostki.

Oznacza to, że pododdziały opóźniające po przekroczeniu ustalonej linii synchronizującej walkę ogniową muszą w miarę możliwości w jednym rzucie wycofać się po wskazanych drogach do wyznaczonych dla nich rejonów w głębi obrony. Sumując wnioski można zatem stwierdzić, że w tym etapie działań opóźniających konieczne jest przygotowanie następujących elementów synchronizujących ruch wojsk:

- drogi manewru,
- punkty podjęcia (przewodników, oficerów łącznikowych),
- punkty zwolnienia,
- rejony ześrodkowania (odpowiedzialności).

Dla śmigłowców przeciwpancernych szczególnie ważna jest znajomość tego, gdzie znajdują się własne pododdziały, stąd dla bezpieczeństwa wycofujących się jednostek koniecznym jest oznaczenie wysuniętej linii wojsk własnych

(FLOT) . Tylko wówczas, bez obawy rażenia własnych wozów bojowych, śmigłowce będą -w stanie w pełni wykorzystać swą szybkość, niezależność od terenu i duże możliwości ognie. Pododdziały walczące na kolejnej linii opóźniania wycofują się w sposób skryty, po wcześniej rozpoznanych, a w warunkach ograniczonej widoczności oznakowanych drogach. Czynią to, tak aby przeciwnik nie zorientował się w wykonywanym manewrze i nie poznał charakteru prowadzonych działań. W dotychczas bronionych rejonach pozostają wydzielone pododdziały z ograniczoną liczbą środków ogniowych, które wzmożoną aktywnością zabezpieczają wyjście z walki sił głównych.

Z chwilą rozpoczęcia przez przeciwnika natarcia wojska walczące na kolejnej linii opóźniania odpierają atak zgrupowania uderzeniowego. Przez skupienie ognia artylerii polowej i środków przeciwpancernych (artyleryjskich i inżynieryjnych) na wybranych kierunkach zatrzymują pancerno-zmechanizowane jednostki przeciwnika. Skuteczność rażenia będzie tym większa im bardziej dokładna będzie synchronizacja podziału na rejony oddziaływania ogniowego i obszary zainteresowania celami. Powinny one zostać wybrane w czasie przygotowania działań opóźniających podczas rekonesansu w terenie.

W okresie powstrzymania natarcia wojsk przeciwnika w określonym rejonie, należy liczyć się z przeniesieniem głównego wysiłku działania na inny kierunek. W działaniach taktycznych oznacza to, że kolejne uderzenie nacierających wojsk zostanie wykonane w innym miejscu. Dlatego trzeba być przygotowanym na taką ewentualność i posiadać możliwości reagowania na szybką zmianę sytuacji. Rozwiązaniem tego problemu jest mobilny odwód, dla którego przygotowano: wsparcie ogniowe, drogi manewru i usunięto pola minowe na kierunku uderzenia. Synchronizacja tak wielu elementów (pododdziały zmechanizowane i pancerne, artylerii, saperów, rozpoznania, OPL) ugrupowania bojowego wymaga oddzielnego planu działania. Na potrzeby zorganizowanego działania w tej złożonej sytuacji sztab opracowuje plan alternatywny umożliwiający dowódcy podjęcie skutecznego przeciwdziałania. Jednak realizacja pla-

nu związana jest z określeniem punktu decyzyjnego, powiązaniem go w terenie z oceną zagrożenia i rozmieszczeniem własnych pododdziałów.

Pododdziały, które wyjdą z walki będą kontynuować działania w ramach opóźniania natarcia przeciwnika na kolejnych liniach. Po wyjściu z pasa sił osłony przechodzą do odwodu gdzie odtwarzają zdolność bojową i są w gotowości do realizacji zadań wynikłych w toku działań bojowych lub organizują kolejną linię obrony w głębi pasa.

Z chwilą, gdy czołowe oddziały przeciwnika znajdą się w zasięgu ognia przedniej linii obrony, przejmuje ona główny ciężar walki, nie dopuszczając do pokonania z marszu bronionych przez siebie rejonów. W tym przypadku koniecznym jest wyznaczenie linii przejęcia odpowiedzialności za prowadzenie walki oraz linii ognia skoordynowanego, aby uniknąć strat w wojskach własnych. Konieczny jest również ustalenie znaków i sygnałów rozpoznawczych dla wycofujących się jednostek bojowych. Sposób (mechanizm) opóźniania oraz możliwości bojowe wojsk ściśle zależą od umiejętnego wykorzystania terenu, w tym wyboru rejonów zastrzeżonych umożliwiających koncentrację rozproszonych pododdziałów w jednolite ugrupowania dla sprawnego przejścia w nakazane rejony. Synchronizacja działań powinna obejmować również oddziaływanie ogniowo-elektronicznego i rozmieszczenie systemu zapór inżynieryjnych. Czynniki te w decydujący sposób wpływają także na możliwości powstrzymania przeciwnika i utrzymania głównego pasa obrony.

W pasie działań opóźniających będą znajdować się różnego rodzaju obiekty terenowe, które posiadają określone znaczenie dla walczących stron. Dlatego, aby uniemożliwić przeciwnikowi wykorzystanie, np. przepraw przez przeszkody wodne lub doliny i wąwozy, a jednocześnie samemu zapewnić sobie swobodę ruchu, należy dążyć do utrzymania tego typu kluczowych obiektów terenowych. W związku z powyższym synchronizacja działań opóźniających powinna uwzględniać sytuację, w której określony kierunek działania będzie realizował zadania polegające na obronie rejonów kluczowych. Obszar, w

którym prowadzone będą działania typu obronnego w okrążeniu musi być ujęty w planie synchronizacji aby umożliwić walczącym wojskom zarówno wsparcie ogniowe jak i zabezpieczenie logistyczne natomiast po wykonaniu zadania zapewnić szybkie i efektywne połączenie z wojskami własnymi.

W dynamicznie prowadzonych działaniach powstrzymywanie natarcia przeciwnika opierać się będzie na uporczywej obronie określonych punktów i rejonów w pasie odpowiedzialności związku taktycznego. Jedynie płynna synchronizacja manewru i ognia oraz sił i środków zapewni przemieszczanie poszczególnych oddziałów, w celu utworzenia w wybranych miejscach przewagi ilościowej i jakościowej niezbędnej do skutecznego powstrzymania natarcia przeciwnika i dezorganizowania jego poczynań. Ciągłym i różnorodnym sposobem synchronizacji walki należy dążyć do stopniowego obniżania potencjału zgrupowania uderzeniowego i hamowania tempa jego natarcia.

Powietrzno-lądowy charakter natarcia przeciwnika nakazuje, aby od samego początku działań być przygotowanym na ewentualność podjęcia walki z desantem powietrznym przeciwnika. W niektórych sytuacjach realne może być jedynie blokowanie wysadzonych pododdziałów. Nie należy wykluczać i takiej sytuacji, kiedy do likwidacji desantu zostaną skierowane dodatkowe siły i środki z pierwszorzutowego oddziału związku taktycznego znajdującego się w obronie. W tym przypadku synchronizacja działania elementów ugrupowania bojowego z różnych jednostek (oddziałów i pododdziałów) wymaga wielu punktów i linii koordynacyjnych:

- linia kontaktu bojowego dla pododdziałów własnych,
- linia rozwinięcia,
- granica działania,
- linie koordynacji działań,
- linia ognia skoordynowanego,
- punkty koordynacji działań,
- punkty połączenia,

- punkty kontrolne,
- punkty kontaktowe.

Trzeba też dostrzegać możliwość walki z wojskami przeciwnika, które przeniknęły w głąb pasa opóźniania. W tym przypadku partnerem wojsk operacyjnych mogą być siły obrony terytorialnej. One najlepiej znają teren prowadzonych działań i z racji swego uzbrojenia są predysponowane do walki z siłami przeciwnika. W aspekcie synchronizacji działań dotyczących przestrzeni rozwiązanie problemu taktycznego w rozważanym zakresie leży w kompetencjach dowódcy określonego szczebla dowodzenia, bowiem to on posiada w swojej strefie odpowiedzialności swobodę dysponowania powierzonym mu potencjałem bojowym. Innym elementem synchronizującym jest czas, szybka reakcja pozwala na związanie walką i likwidację przeciwnika, stąd wynika wniosek, że celowym jest kierowanie do działania w pierwszej kolejności tych sił , które znajdują się najbliżej rejonu działania przeciwnika.

6.5. Analiza historycznego aspektu problematyki synchronizacji działań taktycznych

Pierwsze wzmianki o współdziałaniu znaleźć można już w starożytności gdzie chiński wódz Sun Tzu (I w.) w dziele pt. „Sztuka wojny" uwzględniał synchronizację działań poszczególnych elementów ugrupowania, pisząc: *pora roku nie jest tak ważna jak ukształtowanie terenu, a i te dwie okoliczności nie są tak ważne jak więź i harmonia miedzy ludźmi*[40].

Synchronizację w praktyce stosował najwybitniejszy wódz czasów starożytnych – Aleksander Macedoński prowadząc wiosną 334 r. p.n.e. kampanię przeciwko wojskom perskim dowodzonych przez króla Dariusza III.[41] W czasie zwycięskiej kampanii sprawował osobisty nadzór nad realizacją powziętej decyzji konsekwentnie wprowadzając ją w życie, jak też rozwiązywał problemy

[40] Sun Tzu, *Sztuka wojny*, wyd. Przedświt, Lublin 1994, s. 94.Podreślenie autora opracowania.
[41] D. Strasburger, *Zasady sztuki wojennej w kampaniach i bitwach od czasów najdawniejszych do wojny francusko-pruskiej lat 1870-1871*, AON 1991, s. 23.

współdziałania. Wynikiem właściwej synchronizacji działań pomiędzy kawalerią i piechotą było zwycięstwo nad Persami w bitwie nad rzeką GRANIK.

W bitwie pod Kannami 1216 r. p.n.e. Hannibal zsynchronizował działanie lewego i prawego skrzydła swoich wojsk. Bitwa przyniosła mu wielką sławę, a do historii wojskowości weszła jako przykład dwustronnego oskrzydlenia i okrążenia armii przeciwnika w celu jej zniszczenia. Synchronizacja działań polegała na uderzeniu jazdą na skrzydła przeciwnika w czasie gdy piechota zatrzymała natarcie rzymskich falang i stworzyła warunki do wykonania wcześniej manewru. Takie działanie świadczy, że bez synchronizacji między jazdą kartagińską, numidyjską a piechotą Hannibal nie osiągnąłby zakładanego celu walki. Z powyższej treści wynika, że cel walki nie był znany tylko wąskiemu kręgowi dowódców. Prawdopodobnie wszyscy dowódcy zapoznani zostali z celem bitwy i scenariuszem jej rozegrania i tak synchronizowali manewr w swoich pododdziałach, że bitwa była zwycięska.

Stąd wniosek, że synchronizacji nie można rozpatrywać jako czynność samą w sobie, była ona (i prawdopodobnie będzie) podporządkowana celowi walki oraz manewrowi, który w przypadku bitwy pod Kannami doprowadził do zwycięstwa. Należy w związku z tym uważać za pewnik, że powodzenie w bitwie lub nawet kampanii mogło być osiągnięte tylko w wyniku wspólnego, celowego wysiłku wszystkich uczestników walki.[42]

Interesującym przykładem synchronizacji działań była bitwa pod GRUNWALDEM. Została ona uznana za największą w dziejach Polski, Litwy i Zakonu Krzyżackiego. Podczas walki Król Polski – Władysław Jagiełło dokonując manewru lekkimi chorągwiami litewskimi i tatarskimi na prawym skrzydle swego ugrupowania spowodował, że część jazdy krzyżackiej została okrążona i zniszczona. Następnie w czasie odparcia uderzenia odwodu wielkiego mistrza zakonu, Król dokonał oskrzydlenia dwustronnego rozcinając zgrupowanie przeciwnika na dwie części. Powodzenie na polu walki pozwoliło zmienić punkt

[42] Tamże, s. 48.

ciężkości działań i poprzez manewr okrążający, zniszczyć obóz krzyżacki a następnie przejść do pościgu za wycofującymi się wojskami zakonu.

Do zwycięstwa w bitwie w znacznej mierze przyczyniło się jednoosobowe dowodzenie realizowane przez Jagiełłę, jak też synchronizacja wojsk uaktualniana w poszczególnych fazach bitwy.[43]

Sławnym zwycięstwem oręża polskiego była bitwa pod ORSZĄ (8 wrzesień 1514 r.). W bitwie tej wojsko polskie (14.000 jazdy, 3.000 piechoty, artyleria) oraz wojsko litewskie (12.000 jazdy) pobiło 60.000 armię wielkiego księcia moskiewskiego Wasyla III.[44] Synchronizując działanie trzech rodzajów wojsk – piechoty, artylerii i jazdy hetman Ostrogski zapewnił korzystne warunki manewru w otwartym terenie. Polskie chorągwie posiłkowe realizując scenariusz walki wykonały pozorowaną ucieczkę w stronę hufca walnego. Przeciwnik przechodząc do pościgu przekroczył linię skoordynowanego ognia dział i rusznic wojsk polskich ponosząc duże straty. Wykorzystując zaskoczenie w oddziałach przeciwnika hufce posiłkowe dokonały manewru na skrzydła wojsk moskiewskich. Chorągwie litewskiego hufca walnego, które dotąd nie brały udziału w walce i stanowiły odwód, przeszły do pościgu za wycofującym się przeciwnikiem przechylając szalę zwycięstwa na stronę polską.

Bitwa, która rozsławiła chwałę oręża polskiego i w której również realizowano synchronizację działań (między armiami sojuszniczymi) była bitwa pod Wiedniem stoczona 12 września 1683 r. Jan III Sobieski konsekwentnie realizując zasadę jedności dowodzenia (jednoosobowego dowodzenia) synchronizował działanie między rodzajami wojsk, jak też między poszczególnymi elementami (członami) ugrupowania. Zaczepny charakter walki wymagał, aby zadania realizowane były przez wskazanie kolejnych obiektów do zdobycia i po osiągnięciu każdego z nich, król synchronizował następny manewr – etap bitwy.[45] Wniosek z powyższej analizy zdarzeń, że Jan III Sobieski osiągnął cel walki po-

[43] Tamże, s. 82.
[44] Tamże, s. 95.
[45] Por. tamże, s. 100.

przez realizację celów cząstkowych. Do tego między innymi posłużyło skoordynowanie wysiłku rodzajów wojsk i armii, które zostały mu podporządkowane.

Z przebiegu przytoczonych bitew wynika, że celem synchronizacji realizowanej przez poszczególnych dowódców było wykonanie uderzeń jedno- lub dwustronnych na skrzydło wojsk przeciwnika. Realizację tych uderzeń powierzono jeździe, która poprzez manewr wykonywała zadanie główne. Jednak warunki do realizacji manewru i wykonania uderzenia tworzył podstawowy rodzaj wojsk jakim była piechota.

W związku z tym postawić można tezę, że synchronizacja działań była przygotowywana pod kątem tego rodzaju wojsk lub tego elementu ugrupowania bojowego, które realizowało najważniejsze zadanie w czasie bitwy. Dążenie do rozegrania bitwy decydującej o wyniku wojny oraz ograniczony obszar zmagań i mała ilość rodzajów wojsk sprzyjało precyzyjnej synchronizacji.

Rozwój myśli technicznej jak też wyposażenie wojsk w coraz to nowocześniejsze środki walki, powodowało powstanie nowych rodzajów wojsk (łączność, inżynieryjne). Synchronizowanie walki zostało poszerzone o większe możliwości, które mogły świadczyć powstające rodzaje wojsk (artyleria, saperzy) na korzyść jazdy i piechoty realizujących jednak dalej główne zadanie.

Powstanie armii masowych spowodowało wzrost rozmachu przestrzennego co nie pozostało bez wpływu na problematykę synchronizacji. Dowódcy celem połączenia wysiłków rodzajów wojsk na coraz większych przestrzeniach wprowadzili wymóg wzajemnego informowania się o sytuacji na polu walki aby można było w sposób natychmiastowy reagować na zaistniałą sytuację. Synchronizacja zaczęła się przeradzać w mechanizm, w system pola walki, w którym rola każdego elementu jest różna, jednak funkcjonowanie całości zależy od sprawności działania innych. „Specjalizacja poszczególnych części oddziału czy jakiegokolwiek innego zespołu podnosi wydajność jego działania i zespala go w

organiczną całość składającą się z wzajemnie zależnych i wspomagających się części".[46]

Pierwsza wojna światowa wprowadziła wiele nowych poglądów dotyczących synchronizacji. Na wysokim poziomie było synchronizowane działanie pomiędzy oddziałami piechoty i artylerii. Problemy natomiast pojawiły się w czasie wspólnej walki czołgów i piechoty oraz lotnictwa. Dowódcy frontowi zaczęli dostrzegać zależność działania sąsiadów w realizacji ich celu walki. W związku z tym coraz więcej uwagi zwracano uwagi na problem synchronizacji, który w znacznej mierze determinowany był rozwojem technicznych środków łączności. Po pierwszej wojnie światowej problem synchronizacji nie został opracowany w formie regulaminu lub instrukcji, sprawę harmonijnego działania wojsk pozostawiano dowódcom taktycznym. „Sprawność współdziałania miało zapewniać specjalistyczne wyszkolenie dowódców-przedstawicieli współdziałających wojsk, ich intuicja, a także uzgodnienie wszystkich potrzebnych elementów przez podwładnych".[47] Powstał więc swoisty model synchronizacji walki „od dołu", w którym dowódca dbał raczej o synchronizację działań z sąsiadem, unikając ingerencji we współpracę elementów organizacyjnych podległej jednostki.[48]

Druga wojna światowa spowodowała, że na synchronizację zaczęto spoglądać inaczej niż było to dotychczas. Zaczęto coraz więcej uwagi poświęcać organizowaniu działań w terenie osiągając efekt synchronizacji poprzez dokładność planowania i zrozumienie sposobu działania przez podwładnych. Współdziałanie dowódcy organizowali w terenie w zasadzie na całą głębokość zadania. Jednak z chwilą zwiększenia głębokości zadań synchronizację walki kończono na stanowisku dowodzenia. Czasami w tym celu wykorzystywano również „stoły plastyczne".

---

[46] A. Aponowicz, *Dowodzenie*, MON, Warszawa 1961, s. 107.
[47] Z. Galewski, *Współdziałanie na polu walki*, MON, Warszawa 1983, s. 8.
[48] Por. tamże, s. 8.

Wynik przeprowadzonej analizy sprowadza się do wniosku, że oprócz stawiania zadań, synchronizacja była podstawową cechą charakteryzującą proces dowodzenia. Elementarnymi warunkami współdziałania (synchronizacji) były:

- dokładna informacja od przełożonego i sąsiadów;
- ustalenie charakteru, czasu i miejsca wspólnych zadań;
- przestrzeganie ustaleń czasu, terminów, miejsca, jakości i ilości wzajemnych świadczeń[49].

Cel walki stanowi podstawę do synchronizacji działań. Stąd wniosek, że synchronizowanie działań może być organizowane dopiero wówczas, kiedy zostanie określony cel działania i opracowany wariant działania. Cel walki bowiem niemożliwy będzie do osiągnięcia gdy działania taktyczne nie będą uzgodnione, wspólne dla sił mających osiągnąć ostateczny rezultat. Wynika stąd, że istnieje między synchronizacją a celem określone powiązanie funkcjonalne. Wojska lądowe w walce łączy wspólny cel wykonywanych zadań taktycznych w ramach operacji. Szczebel nadrzędny ustala zadania podwładnym tak, aby ich wysiłki cząstkowe doprowadziły w sumie do osiągnięcia jednego, wspólnego celu operacyjnego. Harmonia działania jednostek taktycznych jest nierozerwalnie związana również z rozmieszczeniem sił i środków. Istota tego zjawiska wyraża się w lapidarnym stwierdzeniu S. Mossora „... być ogólnie słabszym a mimo to stale operować przewagą ...”.[50] Ześrodkowanie wysiłków w realizacji zadania w celu uzyskania lokalnej przewagi niemożliwe jest bez synchronizacji działań poszczególnych taktycznych elementów ugrupowania.

W przeszłości, zwłaszcza podczas długotrwałych wojen, gdy zginęła dobrze przygotowana kadra oficerska czasu pokoju nieodzowne było upewnienie się czy podwładny właściwie zrozumiał otrzymane zadanie bojowe. Dlatego tak precyzyjnie organizowano współdziałanie, co nie tylko rozwiewało wątpliwości przełożonego. Gwarantowało także, że każdy z uczestników walki (bitwy) bę-

[49] Por. A. Aponowicz, *Dowodzenie*, s. 111.
[50] S. Mossor, *Sztuka wojenna w warunkach nowoczesnej wojny*, Warszawa 1986, s. 234.

dzie wiedział co ma czynić na wypadek zaistnienia określonego, zazwyczaj niezbyt korzystnego, wydarzenia[51].

Wzrastające możliwości manewrowe, prowadzenie działań na oddzielnych kierunkach oraz wzrost znaczenia powietrznego wymiaru walki postawiły przed synchronizacją większe wymagania. Dowódca organizujący walkę broni połączonych musiał znać możliwości poszczególnych rodzajów wojsk i tak je zsynchronizować, aby narzucić przeciwnikowi swoją wolę uzyskując w ten sposób sukces w walce, przy jak najmniejszych stratach własnych. Przewagę nad przeciwnikiem można było osiągnąć tylko odpowiednio uporządkowanym wysiłkiem wszystkich sił i środków uczestniczących w danym działaniu. Spektakularnym przykładem działań powietrzno-lądowych jest operacja wojsk koalicyjnych „Market-Garden".

Manewr, na przestrzeni dziejów, stanowił decydujący czynnik uzyskania przewagi nad przeciwnikiem. Istotą manewru był i pozostał ruch umożliwiający stworzenie dogodnych warunków dla skuteczniejszego użycia na polu walki posiadanych sił. Manewr – aby miał powodzenie musi być wkomponowany w plan działań taktycznych, musi być częścią składową tego planu – wariantu działania wojsk. Wynika stąd, że w realizacji manewru biorą udział siły nie tylko bezpośrednio go wykonujące ale również siły zabezpieczające go (siły wsparcia, osłony i maskowania). Bez współudziału sąsiadów manewr może okazać się nieskutecznym. Właściwa synchronizacja wpływa również na osiąganie zaskoczenia w wymiarze taktycznym. Aby zaskoczyć przeciwnika działanie musi być nieoczekiwane, a więc być skryte. Pododdziały uczestniczące w zaskoczeniu muszą realizować jeden plan, muszą więc współdziałać w osiąganiu celu głównego. W działaniach taktycznych mamy do czynienie z jednością celu, czasu i miejsca działania, w sztuce operacyjnej natomiast występuje jedność celu, ale może dojść do rozdzielności czasu i miejsca[52].

---

[51] W. Kaczmarek, Z. Ścibiorek, *Przyszła wojna jaka*? Wyd. BUWIK, Warszawa 1995, s.99.
[52] S. Mossor, *Sztuka wojenna w warunkach nowoczesnej wojny*, Warszawa 1986, s. 196-199.

Ciągle zmieniające się warunki prowadzenia działań zwiększają rolę synchronizacji w walce, wzrastają jednocześnie trudności związane z jej realizacją. Źródłem tego procesu są trwające nieprzerwanie prace badawczo-rozwojowe zmierzające do doskonalenia technicznego wyposażenia wojsk. Wprowadzenie jakościowo nowych środków walki powoduje konieczność określenia sposobów ich wykorzystania. Powstanie jakościowo nowych pododdziałów i przekształcanie już istniejących jest czynnikiem determinującym wzrost ilość uczestników walki o zróżnicowanych możliwościach bojowych. Ich udział w realizacji wspólnego zadania wymusza konieczność powiązania wysiłków w jeden system.

Dowodem na słuszność powyższej tezy jest historia konfliktu w Zatoce Perskiej. Podstawą synchronizacji działań w czasie natarcia amerykańskiego 3 Pułku Kawalerii Pancernej był plan walki. Ścisła realizacja tego planu wymagała precyzyjnych uzgodnień między wszystkimi uczestnikami walki, bowiem obok komponentu lądowego jakim był szwadron kawalerii pancernej zadania realizował komponent powietrzny tworzony przez szwadron kawalerii powietrznej. O wysokiej precyzyjności harmonijnego działania świadczą efekty w postaci dużego tempa natarcia i realizacji zadań przy minimalnych stratach własnych zadania[53].

Jak szczelny był system synchronizacji działań sojuszników, świadczy nieudany zamiar Izraela włączenia do walki własnego lotnictwa. Z punktu widzenia politycznego, nie było to w interesie sprzymierzonych wobec powyższego nie udostępniono kodów rozpoznawczych – identyfikujących samoloty (swój – obcy) stronie izraelskiej. Wtargnięcie więc lotnictwa izraelskiego w przestrzeń powietrzną kontrolowaną przez sprzymierzonych, skończyłby się dla nich tragicznie.

Kompleksowość synchronizacji oznacza konieczność jej przygotowania i realizacji w kilku płaszczyznach. Jest to więc realizowane w pionie między róż-

[53] Por. T. Clancy, *Kawaleria pancerna*, Gdańsk 1998, s. 252 – 254.

nymi szczeblami dowodzenia (dywizja – brygada – batalion) oraz w poziomie a więc współpraca między sąsiadami (kompania - kompania). Tak pojmowany system synchronizacji staje się bardzo skomplikowany i wrażliwy na wszelkie zakłócenia. Poziom złożoności wzrasta jeszcze bardziej poprzez udział nowych środków w walce i ciągłe zwiększanie liczby jej uczestników o specjalistycznym przygotowaniu i przeznaczeniu. Kompleksowość synchronizacji w pełni uwidoczniła się w trakcie konfliktu w Zatoce Perskiej.[54] Nasycone nowoczesną techniką siły zbrojne sprzymierzonych musiały rozwiązywać problemy synchronizacji nie tylko między szczeblami dowodzenia czy rodzajami wojsk, ale również między siłami zbrojnymi poszczególnych uczestników koalicji. Było to zadanie niezwykle złożone z uwagi na różnice w poziomie techniki bojowej koalicjantów.

6.6. Wnioski uogólniające

Wzrastające tempo i rozmach działań taktycznych stanowią istotne utrudnienie w synchronizacji walki, stawiają przed nią nowe wymagania. Pojawienie się śmigłowców i przeniesienie działań w wymiar powietrzny jest dodatkowym zadaniem sztabu organizującego wspólną walkę. Głównym problemem w tym wypadku będzie synchronizacja działań rzutu powietrznego i lądowego dla realizacji otrzymanego zadania.

Podczas przyszłych powietrzno-lądowych działań bojowych, prowadzonych przy silnym wsparciu, istotne będzie uzgodnienie wspólnych działań. Bez spełnienia tego warunku trudno będzie bowiem osiągać efekty w oddziaływaniu ogniowo-elektronicznym i spożytkowaniu jego wyników przez walczące zgrupowania taktyczne. Wątpliwym jest też zachowanie ich bezpieczeństwa podczas dynamicznie prowadzonych zmagań zbrojnych i w warunkach szybko zmieniającej się sytuacji[55].

---

[54], Przebieg oraz doświadczenia i wnioski z wojny w rejonie Zatoki Perskiej (opracowanie zbiorowe), wyd. AON, Warszawa, s. 189, 301, 317.

[55] W. Kaczmarek, Z. Ścibiorek, Przyszła wojna jaka? Wyd. BUWIK, Warszawa 1995, s.99

Jakie więc należało by określić wymagania aby synchronizacja mogła przyczynić się do osiągnięcia celu walki – zwycięstwa?[56] Sądzić należy, że zsynchronizowane wykorzystanie elementów ugrupowania bojowego w myśl zamiaru dowódcy dla realizacji zadań taktycznych, powinno być:

- dokładne,
- kompleksowe,
- ciągłe,
- elastyczne,
- konsekwentne.

Wymagania te określono na podstawie wniosków z prowadzonych ćwiczeń jak i doświadczeń z konfliktów zbrojnych. Przeprowadzona obserwacja pracy sztabu po otrzymaniu zadania, wskazuje, że oficerowie wiedząc co mają wykonać, nie wiedzą jak to zrobić wspólnie. Współuczestnictwo kilku elementów sprawia, że synchronizacja to warunek powodzenia walki, zwłaszcza synchronizacja działań wykonawców różniących się organizacją, wyposażeniem i przeznaczeniem, wymaga szczególnej precyzji. Jest to więc budowa pewnego systemu, w którym każdy z elementów ma do spełnienia własne ale ściśle związane z innymi, zadania. Musi więc powstać scenariusz, w którym role zostaną precyzyjne określone ze wskazaniem czasu i miejsca działania.

Nowych treści nabiera wymiar synchronizacji działań taktycznych w trakcie planowania obrony na obszarze własnego kraju. Do omawianych wcześniej płaszczyzn organizowania współdziałania włączyć należy jeszcze jedną, a mianowicie współdziałania z siłami niemilitarnymi. Wiele faktów świadczy o tym, że przyszła wojna może mieć odmienny od dotychczasowych charakter. Dostrzegać należy obecność w działaniach zbrojnych jednostek OT, obrony cywilnej, przedstawicieli Czerwonego Krzyża, organizacji humanitarnych, pozarządowych i dziennikarzy[57]. Nawiązanie kooperacji z takimi elementami przyszłe-

[56] Z. Galewski, Współdziałanie na polu walki, Warszawa 1985,s. 92.
[57] Przykład byłej Jugosławii, Czeczenii, Mołdawii, Iraku.

go pola walki jest jednym z celów prowadzonych obecnie ćwiczeń dowódczo-sztabowych. Węzłowymi problemami kooperacji i synchronizacji są:

1. wykorzystanie systemu telekomunikacyjnego kraju dla potrzeb wojsk operacyjnych i innych jego użytkowników;
2. komunikacyjne zabezpieczenie działań obronnych na terenie okręgu;
3. utrzymanie porządku i bezpieczeństwa publicznego;
4. planowanie i prowadzenie akcji ratowniczych.

Ciągłość jest podstawowym wymogiem stawianym synchronizacji. Wyraża się ona w nieprzerwanym uzgadnianiu wysiłków wojsk i realizacji tych uzgodnień przez cały czas trwania walki. Stała gotowość systemów dowodzenia do natychmiastowej ingerencji w celu podtrzymania zagrożonego planu walki jest najważniejszym warunkiem zachowania ciągłości działań taktycznych. Elastyczność i konsekwencje w przygotowaniu i realizowaniu elementów systemu synchronizacji należy rozumieć jako gotowość do zmiany otoczenia systemu w zależności od sytuacji na polu walki. Konsekwencja jako działanie zmierza do wcielenia w życie zorganizowanego systemu przy jak najpełniejszym zachowaniu żywotności jego wszystkich elementów. Sprzeczność między tymi wymaganiami jest pozorna, bowiem zmiany w planie synchronizacji działań wprowadza się tylko wtedy gdy system przestaje gwarantować skuteczność wspólnego działania.

Łączenie wysiłków aby stworzyć przewagę nad przeciwnikiem w natarciu albo chcąc zrównoważyć jego przewagę w obronie, prowadzi do konieczności rozdziału zadania głównego na zadania cząstkowe. Dla realizacji tych zadań wydziela się elementy ugrupowania bojowego zdolne je wykonać, następnie ustala się sposób działania każdego z nich i synchronizuje relacje czasowe i przestrzenne między nimi. Nawet najlepiej zorganizowana synchronizacja działań nie przyniesie sukcesu jeśli do zadań nie będą dobrane siły i nie wytworzona przewaga w określonym miejscu i czasie. Stąd też wynika konieczność tworze-

nia samodzielnych zgrupowań taktycznych do realizacji określonych zadań - oddziały wydzielone, rajdowe, obejścia, grupy szturmowe i inne.

Uznając za słuszny pogląd, że rola synchronizacji działań elementów ugrupowania bojowego wzrasta wraz z rozwojem technicznym środków walki, który prowadzi do zwiększenia możliwości bojowych wojsk, można stwierdzić, że dalszy rozwój tego procesu jest niewątpliwy. Przyszłość synchronizacji to poszukiwanie i zastosowanie takich rozwiązań, które pozwolą na przyspieszenie procesu nie odbijając się negatywnie na dokładności. Potrzeba ciągłego doskonalenia metod i form synchronizacji determinować będą następujące czynniki:

- doskonalenie techniki wojskowej;
- stały wzrost liczby uczestników walki;
- wzrost ilości elementów ugrupowania bojowego (powstanie zgrupowań powietrzno-zmechanizowanych).

Niezmiennym pozostanie jedynie istota synchronizacji - osiągnięcie celu walki połączonym wysiłkiem wszystkich jej uczestników.

Rozdział VII

TAKTYCZNE ASPEKTY DZIAŁAŃ NA RZECZ WSPARCIA POKOJU

Dążenie do pokojowego rozstrzygania sporów zawsze było cechą ludzi dobrej woli i racjonalnie myślących. W momencie kiedy otrzymywali legitymację do sprawowania rządów (wybory) byli oni inicjatorami powstawania działań politycznych, których celem stawało się zapobieganie konfliktom (wojnom), minimalizowanie ich negatywnych skutków, pośredniczenie w ich zakończeniu a następnie stwarzanie warunków (rozdzielenie stron) do przywrócenia pokoju. Działania takie obejmują różnorodny zakres przedsięwzięć - poczynając od misji pojednawczych dobrej woli pojedynczych wybitnych przedstawicieli polityki, poprzez działania obserwatorów aż po użycie wydzielonych jednostek sił zbrojnych.[1]

Głównym celem badawczym tej części pracy naukowej jest zbadanie taktycznych aspektów działań na rzecz wsparcia pokoju. Tak sformułowany cel badań wymaga stosownych rozstrzygnięć szczegółowych. Przedstawione są one w postaci następujących pytań:

1. Jaka jest geneza działań na rzecz wsparcia pokoju i aktualne zaangażowanie w nich sił międzynarodowych ?
2. Jakie funkcjonują poglądy na działania na rzecz wsparcia pokoju ?
3. Jakie jest umiejscowienie działań pokojowych i jak należy je rozumieć ?
4. Jakie są zadania ogólne działań pokojowych i jakie obejmują fazy ?

---

[1] *Encyklopedia Powszechna PWN*, Warszawa 1976, s. 186 – *Siły Zbrojne ONZ, w dotychczasowej praktyce – s.z. powoływane ad hoc przez ONZ, składające się z kontyngentów wojsk oddanych dobrowolnie (na podstawie odpowiednich układów) pod dowództwo wojsk. i nadzór polit. ONZ przez państwa członkowskie; działają w imieniu ONZ na terytoriach, których władze wyraziły na to zgodę. Zakres działalności s. z. ONZ jest różny – określany oddzielnie w poszczególnych przypadkach; celem jej jest najczęściej zmniejszenie niebezpieczeństwa bezpośrednich starć zbrojnych między stronami konfliktu oraz przyczynianie się do utrzymania porządku publicznego. na określonym terytorium....* (przyp. źródł.)

5. Jakie są doświadczenia z prowadzonych operacji pokojowych w zakresie podziału stref odpowiedzialności, szczegółowych zadań mandatowych oraz taktyki (techniki) działania ?
6. Jakie działania natury szkoleniowej pomagają w przygotowaniach do prowadzenia działań na rzecz wsparcia pokoju ?

W celu ukierunkowania badań przyjęto hipotezę roboczą (odnoszącą się do rozdziału 7 pracy naukowej), której złożeniem było przypuszczenie, że istota taktycznych aspektów działań na rzecz wsparcia pokoju polega na sposobie użycia związków taktycznych (oddziałów i pododdziałów) wojsk operacyjnych w regionach gdzie istnieje zagrożenie powstania konfliktu (wojny), bądź doszło do starcia zbrojnego pomiędzy skonfliktowanymi stronami (akt agresji).

W świetle współczesnych wyzwań dążności ludzkości do życia w pokoju, coraz skuteczniejszą rolę odgrywają i będą odgrywać w urzeczywistnianiu tego dążenia jednolite struktury wojsk operacyjnych (NATO i innych międzynarodowych sił zbrojnych). One to z mandatu organizacji i instytucji międzynarodowych o charakterze światowym lub regionalnym (ONZ, KBWE i inne) realizując polityczno-militarne dyrektywy i doktryny dotyczące warunków i zasad działania operacji pokojowych, będą ostateczną formą (po rozmowach i układach pokojowych) w zażegnywaniu konfliktom (wojnom) i ustanawianiu i utrzymywaniu pokoju. Może to się odbywać w różny sposób. Pierwszy sposób (pasywny) to działania typowo pokojowe polegające na funkcjach rozjemczo-kontrolnych. Realizacja tego sposobu polegać będzie na rozgrodzeniu zwaśnionych stron (stworzenie strefy buforowej; wyznaczenie stref odpowiedzialności dla poszczególnych pododdziałów, oddziałów i związków taktycznych; organizacja posterunków kontrolnych i obserwacyjnych itp.). Drugi sposób (aktywny) dopuszczający zaangażowanie sił zbrojnych do wymuszenia respektowania układów pokojowych (rozbrojenie i nadzorowanie limitów uzbrojenia, szczególnie ciężkiego, kontrola ruchów wojsk, nadzór nad przeprowadzeniem wolnych i demokratycznych wyborów, konwojowanie i zapewnienie

migracji ludności, demonstracja siły i jej użycie itp.). Trzeci sposób to interwencja zbrojna mająca wymusić przyjęcie rozwiązań pokojowych przez agresora lub stronę łamiącą zasady humanitaryzmu. Przebiegałaby ona na ogólnych zasadach przygotowania i prowadzenia działań taktycznych (np.: Wojna w Zatoce Perskiej – cel akcja sił międzynarodowych przeciwko agresji Iraku na Kuwejt czy też operacja lotnicza NATO przeciwko Nowej Jugosławii z możliwością przejścia do operacji lądowej w celu wymuszenia rozwiązań pokojowych.[2]

Weryfikacja przyjętej hipotezy roboczej polegała na poszukiwaniu odpowiedzi na powyżej postawione problemy i wymagała przyjęcia procedury badawczej uwzględniającej etap badań teoretycznych i empirycznych. W trakcie badań teoretycznych stosowano analizę literatury przedmiotu i dokumentów dyrektywnych.[3] Posługiwano się analogią, abstrahowaniem i uogólnianiem. Szczególnie przydatne okazały się opracowania teoretyczne, których autorzy uczestniczyli w misjach pokojowych. Ich doświadczenia znalazły odzwierciedlenie w przedstawionych w niniejszej pracy szczegółowych rozwiązaniach. Za podstawową pozycję należy uznać *Międzynarodowe operacje pokojowe w doktrynie obronnej RP* [1998], której autorami są F. Gągor[4] i K. Paszkowski. Kolejnym cennym opracowaniem okazał się tytuł *SFOR pewność pokoju i stabilizacji w Bośni* [1998], autorstwa M. Bieńka[5] i S. Wójtowicza. Podkreślić należy znaczenie poznawcze refleksji S. F. Woźniaka[6] opublikowanych w artykule *Udział*

---

[2] Trzeci sposób – interwencja zbrojna nie będzie przedmiotem rozważań tej części pracy naukowej, gdyż rozważania na temat działań taktycznych zawarte są we wcześniejszych rozdziałach. Najistotniejszą różnicą, którą należy podkreślić w kontekście operacji wsparcia pokoju jest: umiejscowienie tych działań w regionie objętym konfliktem; zaangażowane siły międzynarodowe (wielnarodowe) i cel - związany z operacją pokojową prowadzoną pod auspicjami ONZ, NATO i inn. (przyp. autor.)

[3] Pełny wykaz publikacji umieszczono w części końcowej pracy (przyp. autor.).

[4] Gen. bryg. dr Franciszek Gągor – m.in. były długoletni uczestnik misji pokojowych na Bliskim Wschodzie (UNEF II, UNDOF, UNIKOM) oraz operacji *Pustynna Burza*. Z ramienia DWSZ MON kierował przygotowaniami wielu zmian polskich kontyngentów wojskowych w operacjach pokojowych ONZ. (przyp. autor.).

[5] Gen. bryg. Mieczysław Bieniek – m. in. były dowódca Brygady Nordycko-Polskiej – SFOR w Bośni i Hercegowinie (przyp. autor.).

[6] Gen bryg. dr Stanisław E. Woźniak – m. in. w randze zastępcy Sekretarza Generalnego ONZ kierował największą misją pokojową na Bliskim Wschodzie – UNIFIL, współautor dokumentu prezentacyjnego *Partnerstwo dla Pokoju* oraz współorganizator pierwszego wielonarodowego ćwiczenia wojskowego w ramach tego programu. (przyp. autor.).

jednostek Wojsk Lądowych w operacjach pokojowych ONZ [MW nr 6/1998]. Cenne doświadczenia zawiera opracowanie zbiorowe *Działalność 16 batalionu powietrzno-desantowego w Bośni i Hercegowinie* [1997]. Interesujące spostrzeżenia z pracy operacyjnej zawiera artykuł *Działalność operacyjna polskiego batalionu w SFOR* [PWL nr 5/1999], opublikowany przez A. Jóźwiaka[7] i Cz. Marcinkowskiego.

Przedmiotem analizy objęta została również literatura normatywna. Szczególną uwagą potraktowano dokumenty opracowane na potrzeby państw członków NATO. W pracy wyeksponowano ustalenia dotyczące funkcjonowania i terminologii związanej z operacjami pokojowymi zawartymi w *Doktrynie Operacyjnej Wielonarodowych Połączonych Sił Sojuszu – AJP-1A* [wrzesień 1997] w tłumaczeniu A. Jagiełło oraz najnowszy dokument dyrektywny *Bi – MNC Directive for NATO Doctrine for Peace Support Operations* [październik 1998].

Etap empiryczny badań objął wywiady eksperckie prowadzone z byłymi dowódcami polskiego batalionu w Bośni i Hercegowinie i zastępcą dowódcy Brygady Nordycko-Polskiej (ppłk Żerdecki i płk Gruszka). Wnioski zanotowane zostały w notatniku. Kolejną grupę osób funkcyjnych w batalionie stanowili: były dowódca kompanii szturmowej batalionu w Bośni (kpt. Nieke) oraz były szef sztabu kontyngentu polskiego w Syrii i były dowódca odwodu strategicznego Naczelnego Dowódcy Południowej Grupy NATO w Europie (ppłk Jansohn). Ci dwaj oficerowie załączyli do swoich ekspertyz opracowania pisemne. Ta faza badań objęła również analizę ćwiczeń z udziałem polskich wojsk prowadzonych w układzie międzynarodowym, w tym w ramach Partnerstwa dla Pokoju. Ich wykaz z zaakcentowaniem ćwiczonych zagadnień w ramach działań pokojowych zawiera załącznik 7.3. Przedmiotem naukowej obserwacji były działania w zakresie planowania operacji pokojowej przez dowództwo i sztab Brygady Międzynarodowej w ramach ćwiczenia szkieletowego realizowanego

[7] Mjr dypl. Andrzej Jóźwiak – m.in. pracownik dydaktyczno-naukowy Zakładu Misji Pokojowych AON, były szef komórki operacyjnej polskiego batalionu w Bośni i Hercegowinie. (przyp. autor.).

w AON (po raz pierwszy w historii studiów rozpatrywano problemy tworzenia i funkcjonowania strefy buforowej oraz aktywnego użycia brygady w ramach wymuszenia pokoju. Dokumentacja tych badań zawiera notatka z obserwacji. (załącznik 7.4.)

Końcowy etap badań związany był z zastosowaniem syntezy i opracowaniem materiału teoretycznego.

7.1. Geneza działań na rzecz wsparcia pokoju

Straty ludzkie i materialne oraz cierpienia jakie przyniosła II wojna światowa były powodem działań wybitnych jednostek ludzkich i państw do stworzenia instytucji, które stałyby na straży pokoju i pozwalałyby na pokojowe współistnienie. Taką rolę odgrywają różnorodne organizacje międzynarodowe, wśród których szczególne znaczenie ma powstała 24.10.1945 roku Organizacja Narodów Zjednoczonych (ONZ). Pod auspicjami ONZ zrealizowano i trwa kilkadziesiąt inicjatyw pokojowych, nazywanych misjami czy też operacjami pokojowymi.[8]

W 1998 roku minęła 50- ta rocznica powołania na Bliskim Wschodzie pierwszej międzynarodowej misji pokojowej (UNTSO – Misja Narodów Zjednoczonych ds. Nadzorowania Rozejmu). Składała się ona z obserwatorów wojskowych, których zadaniem było zabezpieczenie przestrzegania rozejmu w Palestynie. W okresie tych pięćdziesięciu lat pod auspicjami ONZ (Organizacji Narodów Zjednoczonych) powołano kolejnych 47 operacji pokojowych. W tym okresie pod błękitną flagą służyło ponad 750 tys. osób reprezentujących 111 krajów świata. Należy podkreślić, że ta służba nie należała do bezpiecznych. Świadczy o tym śmieć 1551 uczestniczących w misjach pokojowych żołnierzy.

Obecnie w różnych punktach zapalnych świata realizowanych jest 16 misji pokojowych ONZ. (załącznik 7.1.) Wysiłek ludzki zaangażowany w tych mi-

---

[8]Patrz: E.J. Osmańczyk, *Encyklopedia spraw międzynarodowych i ONZ*, PWN, Warszawa 1974, s.622 – *Operacje pokojowe ONZ* (ang. UN Peacekeeping Operrations .....) *termin międzynar. – wszelkie działania na rzecz pokoju siłami zbrojnymi ONZ lub za pośrednictwem misji obserwatorów ONZ, zarządzone przez R.. Bezp. ONZ, zgodnie z art. 27, p. 3 i art. 29 Karty NZ.* (przyp. źródł.).

sjach odpowiada sile dywizji (ok. 15000 osób). Oprócz tego w wielu krajach działają misje OBWE (Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie). Natomiast NATO (North Atlantic Treaty Organization tj. Organizacja Traktatu Północnoatlantyckiego) ma wielonarodowe oddziały SFOR (Stabilistion Force tj. Siły Pokojowe) w Bośni i Hercegowinie oraz KFOR (Kosovo Forces tj. Międzynarodowe Siły Pokojowe w Kosowie). Daje to dodatkową liczbę kilkudziesięciu tysięcy żołnierzy zaangażowanych w przywracanie i stabilizowanie pokoju w zapalnych punktach.. Przez 35 lat polskiej obecności w operacjach ONZ w różnych formach służby pokojowi uczestniczyło ok. 30000 żołnierzy Wojska Polskiego, z których 42 nigdy nie powróciło do ojczyzny żywych. Aktualnie w kilkunastu krajach świata misje pokojowe pełni ok. 2000 polskich żołnierzy (październik 1999 r.). Duży zwarty kontyngent polskich żołnierzy (627) uczestniczy w siłach pokojowych w Libanie (UNIFIL – United Nations Interim Force in Lebanon). W Bośni i Hercegowinie pokojowe zadania wykonuje batalion w sile ok. 500 żołnierzy. Wchodzi on w skład SFOR podlegających pod dowództwo NATO. Pod NATO podlega także batalion „czerwonych beretów" (ok. 750 żołnierzy 18 bdsz) w Kosowie będący w składzie KFOR oraz do końca września 1999 r. kompania „górali" (150 żołnierzy 21 Brygady Strzelców Podhalańskich) dyslokowana w Albanii (Międzynarodowe Siły Humanitarne - AFOR). Dalsze 355 żołnierzy wykonuje zadania rozjemcze na Wzgórzach Golan (UNDOF – United Nations Disengagement Observer Force). Kilkudziesięciu Polaków bierze udział jako obserwatorzy w takich krajach jak: Angola, Sahara Zachodnia, Kuwejt, Tadżykistan, Łotwa, Wschodnia Slawonia, Bośnia i Hercegowina oraz Macedonia.

Należy podkreślić fakt, że NATO okazało się najskuteczniejszą organizacją w realizacji działań pokojowych o charakterze tak taktycznym jak i operacyjnym, i strategicznym. Dobitnymi przykładami na tę tezę są działania przeciwko agresji Iraku na Kuwejt oraz działania stabilizujące sytuację w regionie Bałkanów (Bośnia i Hercegowina oraz Kosowo).

7.2. Porównanie poglądów na rodzaje operacji wspierania pokoju

Istnieje kilka cennych opracowań w których można znaleźć porównania i typologie operacji pokojowych. Autorzy opierają swoje analizy na poglądach funkcjonujących w dokumentach ONZ, NATO a także będących odzwierciedleniem doktryn narodowych różnych państw.[9] Szczególnie głębokiej analizy poglądów na operacje pokojowe dokonali w swoim dziele F. Gągor i K. Paszkowski. (tabela 7.1.)

Tabela 7.1.

Porównanie rodzajów operacji pokojowych

ONZ	*NATO*	**Wielka Brytania**	*USA*	**Kanada**	*Rosja*
1	2	3	4	5	6
1. Dyplomacja prewencyjna **2. Tworzenie pokoju** **3. Utrzymanie pokoju** 4. Budowanie pokoju	1. Zapobieganie konfliktom **2. Tworzenie pokoju** **3. Utrzymanie pokoju** **4. Wymuszanie pokoju** 5. Budowanie pokoju 6. Pomoc humanitarna	**1. Utrzymanie pokoju** 2. Rozszerzone utrzymanie pokoju **3. Wymuszanie pokoju**	1. Wsparcie dyplomacji **2. Utrzymanie pokoju** **3. Wymuszanie pokoju**	**1. Wymuszanie pokoju** **2. Siły utrzymujące pokój** 3. Misje obserwacyjne	1. Uszanowanie pokoju **2. Utrzymanie pokoju** **3. Przymuszanie do pokoju**

Źródło: Opracowanie własne na podstawie F. Gągor, K. Paszkowski, *Międzynarodowe operacje pokojowe w doktrynie obronnej RP*, MON, Wyd. „Adam Marszałek", Warszawa 1998, s. 44 – 49.

W tabeli 7.1. – uwidocznione są zgodności poglądów co takich rodzajów operacji pokojowych jak: utrzymanie i wymuszanie pokoju. Jedynie ONZ, co jest zrozumiałe nie uwzględnia tak drastycznego rodzaju jakim jest wymuszanie pokoju. Chociaż jeżeli przyjrzeć się artykułowi 42. – 47. rozdziału VII Karty NZ to dają one podstawę do tworzenia sił zbrojnych i stosowania sankcji przeciwko

[9] Patrz: E. Gągor, K. Paszkowski, *Międzynarodowe operacje pokojowe w doktrynie RP*, MON, Wyd. „Adam Marszałek", Warszawa 1998, s. 44 – 82; M. Kowalewski, *Kryzys i rozwój operacji pokojowych*, PISM, Sprawy Międzynarodowe, styczeń – marzec 1995 nr 1, s. 99; ; K. Paszkowski, *Kategorie i typy operacji pokojowych*, AON, Zeszyty Naukowe 1998 nr 3 (32), s. 73 – 95; S.F. Woźniak, *Udział jednostek Wojsk Lądowych w operacjach pokojowych ONZ*, Myśl Wojskowa 1998 nr 6, s.28 – 34.

agresorowi, jeżeli Rada Bezpieczeństwa uzna, że środki polityczne, ekonomiczne i inne nie pociągające za sobą użycia siły zbrojnej są niewystarczające. Artykuł 42. Karty NZ wręcz stwierdza, że Rada Bezpieczeństwa może ..... *przeprowadzić siłami powietrznymi, morskimi i lądowymi taką akcję, jaką uzna za konieczną....*

7.3. Miejsce działań pokojowych na tle działań taktycznych

Działania taktyczne zgodnie z postanowieniami *Regulaminu działań Wojsk Lądowych* obejmują wszelkie działania pododdziałów, oddziałów i związków taktycznych wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej.[10]

W świetle przedstawionej w rozdziale 2. klasyfikacji działań taktycznych, zgodnej z powyżej wymienionym regulaminem działania pokojowe umiejscowione są obok działań rozstrzygających czyli walk i pomocniczych czyli przemieszczeń i rozmieszczeń.

Czy z takiego usytuowania działań pokojowych wynika, że w ich ramach działające pododdziały, oddziały i związki taktyczne nie walczą ? Jeżeli tak to w jaki sposób ma być realizowane np. wymuszanie pokoju?

Częściową odpowiedź na te pytania daje definicja zawarta we wcześniej wymienianym regulaminie. Wynika z niej, że .... *Działania pokojowe mają na celu utrzymanie pokoju. Mogą one także polegać na rozgradzaniu stron, czy też prowadzeniu działań demonstracyjnych oraz innymi sposobami wymuszać utrzymanie pokoju.*[11]

W dalszej części cytowanego regulaminu jest napisane, że ...*Polegają one na zastosowaniu odpowiednich sił i środków w celu utrzymania lub przywrócenia międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa przez zmianę sytuacji stanowiącej groźbę pokoju lub dla zainicjowania akcji w związku z groźbą naruszenia pokoju.*[12] Utrzymanie międzynarodowego pokoju w danym regionie ma być

---

[10] *Regulamin działań Wojsk Lądowych*, Dowództwo Wojsk Lądowych, AON, Warszawa 1999, s. 12 –13.
[11] Tamże, s.13.
[12] Tamże, s.249.

osiągnięte przez funkcjonowanie sił w zakresie prewencji, ograniczenia, rozwiązywania, monitorowania i wygaszania konfliktów międzynarodowych oraz budowy nowego, bezpiecznego życia po ich zakończeniu.

Podstawowymi dokumentami normatywnymi dotyczącymi wspólnej terminologii, doktryny i procedur Operacji Wspierania Pokoju (PSO – *Peace Support Operations*) są: *Doktryna Operacyjna Wielonarodowych Połączonych Sił Sojuszu - AJP-1(A)*[13] , *Bi – MNC Direktive for NATO Doctrine for Peace Support Operations* (1001/SHPPS/01 1/99 z 16. Października 1998 r.) i *MC – 327/1: NATO Military Concept for Peace Support Operations* (20 październik 1997 r.). Przedstawione poniżej pojęcia odzwierciedlają znajdujące się w nich zapisy.

Rozdział 23 *AJP-1(A)* traktuje o *Operacjach militarnych innych niż wojna*. Wynika z niego, że w 1992 NATO obwieściło wolę do wspierania w uzasadnionych przypadkach, zgodnie ze swoimi procedurami operacji pokojowych prowadzonych pod auspicjami Organizacji Narodów Zjednoczonych (UN – *United Nations)* i Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OSCE). Szczyt państw NATO w 1994 r. potwierdził tę wolę i jednocześnie zgodzono się z poszerzeniem tej woli o poprawę możliwości operacyjnych wymienionych wcześniej organizacji i dodatkowo Unii Zachodnioeuropejskej (WEU – *Western European Union*). Dodatkowo szczyt zainicjował program *Partnerstwa dla Pokoju*, który nawołuje do wzajemnego uczestnictwa w operacjach pokojowych, humanitarnych, poszukiwawczych, ratowniczych oraz innych operacjach, które mogłyby być uzgodnione. Po raz pierwszy w 1993 r. ministrowie Północnoatlantyckiej Rady Współpracy (NACC – *North Atlantic Co-operation Council*) zaaprobowali definicje, koncepcje i zasady Operacji Wspierania Pokoju. Zasady te były ponownie potwierdzone i poszerzone w 1995 r. Ponadto Komitet Wojskowy NATO (MC – *Military Comittee*) uzgodnił w 1993 dokument MC 327 „*Planowanie Wojskowe NATO Operacji Wspierania Pokoju* („*NATO Military*

[13] Porozumienie poszczególnych państw odnośnie stosowania *AJP-1(A)* jest zapisane w *STANAGu 2437* (przyp. wyjaśniając.)

Planning for Peace Support Operations"). Dokument ten jest traktowany jako „żywy" i podlega ciągłej modyfikacji w miarę potrzeb wynikających z rozwoju sytuacji (najnowsza modyfikacja datuje się 20.10 1997 r.).

Termin *operacje militarne inne niż wojna* (MOOTW) może być zdefiniowany jako: *szeroki zakres działań, podczas których możliwości militarne są wykorzystywane do celów innych niż działania bojowe na wielką skalę, zwykle kojarzone z wojną.* W sytuacjach, w których potencjalny konflikt lub agresja stwarzają zagrożenie warunkom pokoju, siły wojskowe mogą zostać użyte w celu przywrócenia pokoju lub w celu stabilizacji sytuacji (jeżeli jest to możliwe bez użycia środków bojowych). Działania takie mogą obejmować prewencyjne rozmieszczenie sił po to, aby zapobiec konfliktowi, przywrócić pokój poprzez rozwiązanie lub zakończenie konfliktu (zanim ten zdąży ulec eskalacji do stanu wojny) lub mogłyby mieć charakter pomocy przy odbudowie pokoju po zakończeniu wojny. Mogą one obejmować działania (nie jest to lista zamknięta) takie jak: zapobieganie konfliktom, kontrola zbrojeń i działania przeciwdziałające rozprzestrzenianiu uzbrojenia, Operacje Wspierania Pokoju, budowanie pokoju, operacje niesienia pomocy humanitarnej i operacje ewakuacyjne o charakterze niebojowym (NEO – *Non-combatant evacuation operations*).

Zapobieganie Konfliktom jest zdefiniowane w dokumencie MC 327 jako: *obejmujące różne przedsięwzięcia, w szczególności te, ujęte w Rozdziale VI Karty ONZ, poczynając od inicjatyw dyplomatycznych do prewencyjnego użycia sił, w celu zakończenia sporu mogącego przekształcić się w konflikt zbrojny czy powstrzymania jego rozprzestrzeniania. Zapobiegania konfliktom może obejmować misje poszukiwania faktów, konsultacje, ostrzeżenia, inspekcje, monitorowania. Zapobiegawcze użycie siły składa się zwykle z sił cywilnych lub militarnych użytych w celu zapobieżenia kryzysowi.*

Głównym celem Kontroli Zbrojeń i Działań Zapobiegających ich Rozprzestrzenianiu *jest umacnianie bezpieczeństwa.* Chociaż kontrola zbrojeń jest w przeważającej części działalnością polityczną to Wielonarodowe Siły Sojuszu

(AJF) mogłyby być użyte w następującej roli: weryfikacja traktatu kontroli zbrojeń, zajmowanie broni masowej zagłady (WMD – *Weapons of Mass Destruction*), eskortowanie autoryzowanych dostaw uzbrojenia i innych materiałów (takich jak wzbogacony uran), aby uniemożliwić ichutratę lub niepowołane użycie i demontaż lub niszczenie uzbrojenia.

Operacje Wspierania Pokoju (PSO – *peace support operations*) obejmują utrzymywanie pokoju i umacnianie pokoju.[14] Różnią się one od działań wojennych lub wojny tym, że nie mają określonego nieprzyjaciela. MC 327 określa utrzymywanie pokoju (*peacekeeping*) jako: *powstrzymywanie, łagodzenie lub kończenie działań wojennych pomiędzy lub wewnątrz państwaza pomocą środka w postacią interwencji trzeciej siły, zorganizowanej i kierowanej międzynarodowo, wykorzystującej siły zbrojne i personel cywilny uzupełniający polityczny proces rozwiązywania konfliktu, przywracania i utrzymywania pokoju*. Umacnianie pokoju (*peace enforcement*) jest przez kontrast definiowane w MC 327 jako: *działanie według Rozdziału VII Karty ONZ, wykorzystujące środki militarne do przywracania pokoju na obszarze konfliktu. Może on obejmować postępowanie z konfliktami wewnętrznymi o charakterze państwowym, konfliktami wewnętrznymi wywołanymi potrzebami o charakterze humanitarnym lub w sytuacjach, gdy instytucje państwowe w większości upadły*. AJF prowadząc PSO powinny pozostawać bezstronne. Odczuwalna utrata bezstronności z dalszą utratą konsensusu mogłaby sprawić, że operacja pokojowa będzie nie do utrzymania. Prowadzenie operacji umacniania pokoju wymaga podejścia promującego współpracę i konsensus w połączeniu z technikami umacniani pokoju.

Budowanie Pokoju jest określane w MC 327 jako: *działanie po zakończeniu konfliktu w celu identyfikacji i wspierania struktur, które będą zmierzały do umocnienia i utrwalenia ustaleń politycznych w celu uniknięcia powrotu do konfliktu. Obejmuje ono mechanizmy do identyfikacji i 2spierania struktur, które będą zmierzały do konsolidowania pokoju, poprawiać poczucie zaufania i do-*

[14] MC 327 do PSO zalicza dodatkowo takie typy operacji jak: Zapobieganie Konfliktom, Tworzenie Pokoju, Budowanie Pokoju i Operacje Humanitarne (przyp.wyjaśniając.).

brobytu oraz wspierać gospodarczą rekonstrukcję i może wymagać zaangażowania zarówno militarnego jak i cywilnego.

Operacje Niesienia Pomocy Humanitarnej według MC 32 są to: *misje prowadzone w celu niesienia ulgi ludzkiemu cierpieniu, szczególnie w okolicznościach gdzie władze odpowiedzialne, na danym obszarze są niezdolne lub nie wyrażają woli pozytywnych działań. Misje niesienia pomocy humanitarnej mogą być prowadzone w kontekście operacji wspierającej pokój lub jako kompletnie niezależne zadanie.*

Operacje Ewakuacji Nie walczących (NEO – *noncombatant evacuation operation*) to taka, która : *prowadzona jest w celu przemieszczenia nie walczących, zagrożonych w obcym kraju.* NEO byłoby prowadzone przez siły zbrojne wówczas, gdy bezpieczeństwo nie walczących , zagrożonych w obcym kraju nie mogłoby być dłużej gwarantowane przez rząd lokalny. AJF zaangażowane w NEO powinny posiadać możliwości zapewnienia bezpieczeństwa, przyjęcia i logistycznego zabezpieczenia osób, które mają być ewakuowane.

7.4. Zadania taktycznych działań pokojowych i fazy ich realizacji

Na początku należałoby podkreślić wagę faktu, w kontekście rozpatrywanej problematyki przejęcia dowództwa wojskowego nad misjami a raczej operacjami pokojowymi przez NATO.[15]

Przeprowadzone badania wskazują, że zadania wykonywane przez polski kontyngent wojskowy (PKW) w ramach wyznaczonego rejonu odpowiedzialności miały swoją specyfikę. Ich zakres i szczegółowa treść bazująca na ogólnych zadaniach misji pokojowej często precyzowana była w trakcie jej trwania. Trudności jakie należało pokonywać trudno było sobie uświadomić w okresie przygotowawczym.

Do wojskowych zadań misji IFOR należało szereg przedsięwzięć, które w kontekście dotychczas rozumianych działań taktycznych (walka, przemiesz-

[15]Sprawa wcześniejszej legitymacji działań w ramach operacji pokojowych przez społeczność międzynarodową tj. takich organizacji jak ONZ – Radę Bezpieczeństwa i inn. jest oczywista (przyp. autor.).

czanie i rozmieszczanie wojsk) miały niewielką styczność. Należy podkreślić jednak, że rozpatrywane zadania wykonywane były przez wojsko a nie strukturę policyjną. Należy przy tym podkreślić to, że realizacja zadań odbywała się w ciągłym zagrożeniu wybuchu walk. Wykazana wcześniej klasyfikacja działań taktycznych wymagała uwzględnienia w swojej strukturze działań pokojowych. Inaczej mówiąc celowym byłoby wręcz mówić o taktycznych działaniach pokojowych, które realizowane są przez pododdziały (oddziały, związki taktyczne)[16].

Ważnym niejako wyjściowym zadaniem misji pokojowej (np. IFOR, KFOR i inn.) jest zapewnienie samoobrony i swobody poruszania się w rejonie mandatowym. Kolejną grupę zadań stanowią przedsięwzięcia związane z nadzorowaniem i wymuszaniem na stronach konfliktu wycofania ich wojsk i ciężkiego uzbrojenia poza strefę rozdzielenia oraz osiągnięcie uzgodnionych limitów sił i środków bojowych. Ważna jest również sprawa utrzymania kontroli przestrzeni powietrznej oraz przemieszczania się oddziałów wojskowych w rejonach głównych szlaków komunikacyjnych. Niejako równolegle dążyć powinno się do powołania Wspólnych Komisji Wojskowych (Joint Military Comissions), działających jako główne przedstawicielstwa wojskowych sił pokojowych w kontaktach ze stronami Porozumienia Pokojowego.

Dodatkową grupę zadań, które zostały postawione Siłom Implementacyjnym (IFOR) w Bośni i Hercegowinie stanowiły zadania zabezpieczenia warunków dla funkcjonowania organizacji humanitarnych i realizacji pozamilitarnych aspektów Układu Pokojowego. Obejmowały one działania zapewniające bezpieczeństwo przeprowadzenia wolnych i demokratycznych wyborów; wspieranie Wysokiego Komisarza ds. Uchodźców ONZ (UNHCR) i inne instytucje międzynarodowe w wypełnianiu ich misji humanitarnych poprzez zapewnienie im swobody poruszania się; udzielanie pomocy w nadzorowaniu i egzekwowa-

[15] Autor nie wnika w aspekt osiągania przy tej okazji celów operacyjnych czy też strategicznych (przyp. autor.).

niu prawa do swobodnego poruszania się ludności cywilnej, uchodźców i przesiedleńców oraz nadzorowanie rozminowywania terenu.

Na przykładzie Bośni i Hercegowiny oraz Kosowa obserwuje się pewne prawidłowości w przebiegu realizacji Układów Pokojowych (czy też Porozumień Pokojowych) a tym samym miejsca i roli sił zbrojnych w poszczególnych jej fazach.

Pierwsza faza operacji wiązała się z rozpoczęciem procesu wycofywania się wszystkich obcych wojsk stron konfliktu (w Kosowie dotyczyło to wojsk Nowej Jugosławii, gdyż siły partyzanckie kosowskich Albańczyków – UCK, pozostały na miejscu), następnie wyznaczane są i przygotowywane strefy rozdzielenia wojsk stron konfliktu na całym obszarze. Istotne jest w tej fazie oznakowanie pól minowych w strefach rozdzielenia i na pozostałym obszarze oraz usunięcie systemów obrony powietrznej (stron konfliktu) na całym obszarze.[17] Powyżej wymienione przedsięwzięcia są kanwą do rozpoczęcia przez skonfliktowane strony dialogu w sprawie budowy środków zaufania. Temu celowi służy akt przekazania listy jeńców wojennych do Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża.

Druga faza obejmowała ostateczne wycofanie wojsk stron konfliktu (strony agresywnej) i rozpoczęcie negocjacji w sprawie limitów sił zbrojnych (demilitaryzacji organizacji paramilitarnych, zdania ciężkiej broni itp.). Wiązało się to z zakończeniem wstępnej fazy dyskusji nt. środków budowy zaufania.

Trzecia faza zakładała wycofanie ciężkiego sprzętu i pododdziałów sił zbrojnych stron konfliktu do wyznaczonych obszarów podziału i demobilizację sil zbrojnych stron konfliktu pozostających poza obszarami jurysdykcji swoich ośrodków władzy.

Równocześnie z realizacją wojskowych (taktycznych) aspektów Układu Pokojowego (Porozumienia) prowadzone są działania na rzecz przywrócenia

[17] Doświadczenia z Bośni i Hercegowiny dają podstawę sądzić, że jest to bardzo trudne do zrealizowania (przyp.. autor.).

(utworzenia) administracji cywilnej i normalizacji wzajemnych stosunków pomiędzy stronami konfliktu.

7.5. Podział strefy odpowiedzialności oraz zadania mandatowe i sposób (techniki) ich wykonywania (na przykładzie Brygady Nordycko – Polskiej działającej w ramach IFOR/SFOR w Bośni i Hercegowinie).

W ramach podziału obszaru operacyjnego działań sił pokojowych w Bośni i Hercegowinie Brygada Nordycko – Polska otrzymała strefę odpowiedzialności. Z kolei każdy z wchodzących w jej skład batalionów operacyjnych otrzymał swój rejon odpowiedzialności. W trakcie trwania operacji pokojowej rejony te ulegały niewielkim tylko zmianom, które związane były z przemieszczaniem jednostek wojskowych Stron lub ze względu na przebieg granic miedzy poszczególnymi gminami bądź ze względu na ukształtowanie terenu.

W pierwszym okresie szczególny wysiłek skupiony był na rozpoznaniu strefy w ZOS (Zone of Separation – obszaru 2 km w lewo i w prawo od linii rozdzielenia). Obszar ZOS był podzielony na bloki. Strefa ZOS Brygady NORDPOL miał bloki od numerów Z - 03 do Z - 24.

Strefa polskiego batalionu (POLBAT) miała bloki od Z - 03 do Z - 08. Batalion odpowiadał za obszar w prawo od linii granicznej bloku. Linia rozdzielenia była oznaczona u góry pomarańczowymi daszkami. Dwukilometrowy ZOS był oznakowany na drogach do niego prowadzących tyczkami koloru pomarańczowego, które ustawione były po lewej i prawej stronie danej drogi. Po około miesiącu wysiłek działań rozszerzono na obszar do 10 km w lewo i w prawo od linii rozdzielenia. Z czasem wysiłek działania objął cały rejon odpowiedzialności. Oznakowanie strefy POLBAT-u zaczynało się od dużej litery „P", natomiast kolejna duża litera w nazwie danego obszaru oznaczała rejon odpowiedzialności poszczególnych kompanii („A" – 1 ksz, „B" – 2 ksz, „C" – 3 ksz). Ostatnia duża litera określała przynależność danego obszaru do Strony konfliktu (litery od „A" do „L" – Republika Serbska, natomiast litery od „M" do

„Z" obszar Federacji Bośniacko-Chorwackiej). Obszar ten był dzielony na sektory, celem precyzyjnego określenia gdzie w danym czasie prowadzi się działalność operacyjną.[18]

POLBAT przewidywany był do następujących zadań, które można zdefiniować jako taktyczne działania na rzecz wsparcia pokoju: rozdzielenie sił militarnych dotychczasowych Stron konfliktu; nadzorowanie linii rozdzielenia (Inter Enity Broder Line – IEBL); patrolowanie strefy odpowiedzialności (Area of Resposibility – AOR); zabezpieczenie systemu ochrony i obrony rejonu (rejonów) rozmieszczenia swoich pododdziałów; nadzorowanie i utrzymanie dróg w AOR; eskorty konwojów; utrzymywanie punktów kontrolnych na głównych drogach prowadzących do strefy rozdzielenia (ZOS), a przekraczających IEBL; utrzymywanie systemu posterunków obserwacyjnych (stałych i czasowych); organizacja doraźnych punktów kontrolnych; utrzymywanie Sił Szybkiego Reagowania; kontrola rozminowywania prowadzonego przez Strony; demonstracja siły militarnej oraz ochrona lub monitorowanie ważnych obiektów (rejonów).

Oprócz przedstawionych powyżej stałych zadań operacyjnych batalion wykonywał zadania doraźne, które wynikały z rozwoju sytuacji. Przykładem takich zadań mogą być zdania jakie jak: zabezpieczanie procesu przygotowania i przeprowadzenia wyborów do władz centralnych republiki; stwarzanie „przyjaznego środowiska" dla działań funkcjonariuszy policji cywilnej; monitorowanie akcji przesiedleń; rozdział darów organizacji humanitarnych czy też wspieranie działań IFOR poza własną strefą odpowiedzialności (np.: przeszukiwanie rejonu JUSICI – strefa Brygady Rosyjskiej).

Jak wykazała praktyka batalion był zdolny wykonywać w jednym czasie następujące zadania: utrzymywanie w każdym zgrupowaniu po jednej Grupie Szybkiego Reagowania w sile plutonu; każde zgrupowanie mogło ustanawiać po jednym stałym i jednym czasowym punkcie kontrolnym (posterunku obserwa-

[18] Np.: oznaczenie „PAM" mówiło o tym, że dany obszar należy do POLBAT-u, jest w rejonie odpowiedzialności 1 ksz i znajduje się po stronie Federacji Bośniacko-Muzułmańskiej (przyp. wyjaśniaj.).

cyjnym)[19]; prowadzenie przez każde zgrupowanie po jednym patrolu dziennym (nocnym) siłami dwóch drsz; wydzielanie sił do eskortowania konwojów; wystawienie dwóch patroli rozminowania w sile jednej drużyny rozminowania każdy (cel: nadzorowanie rozminowania prowadzonego przez Strony) a także utrzymywanie odwodu dowódcy POLBAT – u w sile plutonu.

W praktyce codziennej służby POLBAT utrzymywał: trzy stałe punkty kontrolne (Z-04, Z-07, Z-06) [20]; jeden posterunek obserwacyjno-obronny stacji przekaźnikowej „CEZAR"; trzy do czterech patroli dzienne; jeden do dwóch patroli nocnych; Grupy Szybkiego Reagowania w każdym zgrupowaniu; odwód dowódcy POLBAT-u; siły do obrony i ochrony zgrupowań i inne elementy według potrzeb (np.: siły i środki wysuniętego stanowiska dowodzenia, jedną do dwóch grup operacyjnych, dwa patrole rozminowania itp.).

W celu zapewnienia należytej realizacji stojących przed POLBAT-em zadań kierowano się w działaniu następującymi zasadami: zapewnienie poczucia bezpieczeństwa żołnierzom w zgrupowaniach; posiadanie wysokiej zdolności bojowej i manewrowej; podzielenie AOR POLBAT-u na rejony odpowiedzialności poszczególnych pododdziałów i ich bezwzględna odpowiedzialność za te obszary; samodzielność działania w nakazanych strefach; przydzielanie plutonu na pojazdach BRDM-2 do kompanii na BWP (cel: racjonalność wykorzystania pojazdów do patrolowania); wydzielanie plutonu na BWP do wzmocnienia ochrony SD POLBAT-u (był to jednocześnie odwód dowódcy); wzmacnianie patroli moździerzami i artylerią przeciwpancerną kwsp; stała gotowość do współdziałania ze zmechanizowanymi pancernymi pododdziałami Brygady Nordycko-Polskiej; demonstrowanie siły; gotowość do działania w terenie ograniczającym dostępność dla środków opancerzonych (wąskie drogi, ostre zakręty) a także gotowość do prowadzenia rozpoznania (obserwacji) w każdych warunkach atmosferycznych, terenowych i porze doby.

---

[19] stały punkty kontrolny w sile dwie drużyny szturmowe (drsz) i czasowy punkt kontrolny (posterunek obserwacyjny) w sile jedna drsz (przyp. wyjaśniając.)

[20] stały punkt kontrolny Z-06 funkcjonował do końca kwietnia 1996 r. po tym okresie wykonywał zadania jako doraźny posterunek obserwacyjny (przyp. wyjaśniając.).

Dużą wagę przykładano w działaniach na rzecz ustanowienia i następnie utrzymania pokoju do racjonalnego wykorzystania posiadanego sprzętu, zapewnienie osłony siłom i środkom przez gotowość ich wsparcia przez artylerię oraz do samodzielności logistycznej pododdziałów.

Misja SFOR doprowadziła do faktycznej kontroli uzbrojenia przez walczące strony, stwarzając podstawę do budowy środków zaufania i bezpieczeństwa i skutecznie powstrzymując wrogie zamiary stron będących w konflikcie. Było to warunkiem zaistnienia trwałego pokoju w Bośni i Hercegowinie.

Wyższą fazą operacji pokojowej w tym regionie było powołanie SFOR (Sił Stabilizacyjnych) i danie im uprawnień do działania zgodnie z rozdziałem VII Karty ONZ o wymuszeniu pokoju (peace enforcement). Całość działań stabilizacyjnych określono mianem operacji „Wspólna straż". Praktyczna realizacja działań oparta została na współpracy z organizacjami międzynarodowymi, rządowymi i pozarządowymi oraz strukturami wspomagającymi proces pokojowy z ramienia tych organizacji, jak np.: Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OBWE), Centrum Koordynacji Współpracy Cywilno-Wojskowej (CIMIC) czy też Międzynarodowe Siły Policyjne (IPTF).

Wspomniana wyższa faza operacji pokojowej dowodzonej przez NATO polegała na posiadaniu upoważnienia społeczności międzynarodowej do egzekwowania przy użyciu siły wszystkich aspektów Aneksu 1A Porozumienia Pokojowego. Zasady funkcjonowania SFOR dopuszczają w praktyce użycie siły w sytuacjach koniecznych do realizacji celu i zadań operacji oraz w przypadku samoobrony. Zasady te zgodne są z procedurami operacyjnymi opisanymi w dokumencie pod nazwą Rules of Engagement (ROE).

W celu ułatwienia wykonywania zadań operacyjnych i rozpoznania rejon odpowiedzialności batalionu został podzielony na sektory. W obszarze 1 ksz granice sektorów odpowiadają granicom administracyjnym gmin. W obszarze 2 ksz granicę stanowią umowne linie określane wzdłuż naturalnego ukształto-

wania terenu. Każdy sektor jest oznaczony trzema literami według zasad obowiązujących w całej Brygadzie NORDPOL. Pierwsza litera jest przyporządkowana danemu batalionowi (jednocześnie charakteryzuje narodowość), druga określa numer pododdziału, trzecia – kolejne litery alfabetu są „przypisane" do danego pododdziału (A,B,C,D są kolejnymi literami rejonu odpowiedzialności 2 ksz, a litery O, P, R określają rejon 1 ksz)[21]

Zadania batalionu obejmują w ramach SFOR dziesięć zasadniczych przedsięwzięć.

Pierwsze to zapewnienie bezpieczeństwa żołnierzom SFOR podczas realizacji zadań. Jest to szczególnie ważne gdyż istnieje niebezpieczeństwo ataków terrorystycznych czy lokalnego konfliktu.

Drugie zadanie polega na kontrolowaniu działalności stron konfliktu przez inspekcjonowanie zadeklarowanych miejsc rozmieszczenia wojsk oraz miejsc magazynowania sprzętu, w tym szczególnie ciężkiego. Posiadane uprawnienia pozwalają na konfiskatę nadwyżek oraz ich niszczenie.

Trzecie zadanie to monitorowanie uzgodnionej i zaaprobowanej przez SFOR aktywności wojskowej stron. Chodzi tu m.in. o ćwiczenia czy też organizowanie uroczystości z wykorzystaniem broni i amunicji.

Czwarte zadanie polega na utrzymywaniu stałego kontaktu ze stronami konfliktu w ramach spotkań Połączonej Komisji Wojskowej.

Piąte zadanie to nadzorowanie rejonu odpowiedzialności dla m.in. przeciwdziałania wnoszeniu broni oraz uniemożliwienia poruszania się w ZOS osób uzbrojonych. Służą temu celowi organizowane w ramach działań operacyjnych na granicach ZOS punkty kontrolne (check point – CP) lub tymczasowe punkty kontrolne (temporary check point – TCP).

Szóste zadanie to patrolowanie liczącego ok. 1400 km ^{2} powierzchni rejonu odpowiedzialności poprzez patrole stałe (dzienne i nocny) w składzie plutonu

---

[21] Np.: PBD oznacza – P(polski batalion), B(2 ksz – BRAVO Coy), D(sektor D w rejonie odpowiedzialności 2 ksz (przyp. wyjaśniając.)

oraz patrole doraźne (dzienne lub nocne) w zależności od sytuacji siłami plutonu rozpoznawczego.

Siódme zadanie ma na celu zapewnienie całkowitej swobody ruchu i przeciwdziałanie wszelkim próbom jej ograniczenia.

Ósme zadanie polega na utrzymywaniu współdziałania z Centrum Koordynacji Współpracy Cywilno-Wojskowej (CIMIC).

Kolejne zadanie to nadzorowanie i monitorowanie oznaczania oraz rozminowywania pól minowych przez strony konfliktu.

Dziesiąte zadanie nakazuje systematyczne kontrolowanie linii rozgraniczenia oraz strefy rozdzielenia wojsk.

Należy zaznaczyć fakt, że oprócz wymienionych zadań polski batalion wydziela kompanię szturmową do odwodu operacyjnego SFOR. Podlega on bezpośrednio dowódcy SFOR i jest podzielony na dwie części. Pierwsza część to Siły Natychmiastowego Reagowania (IRF) będące w 12 – godzinnej gotowości do działania, druga to Siły Szybkiego Reagowania (RRF) w gotowości 36 – godzinnej.

W skład sił IRF wchodzi amerykańska brygada śmigłowców bojowych[22] (10 UH-60 i 24 AH-64) oraz norweska kompania piechoty. Siły RRF stanowią kompanie wydzielone na zasadzie rotacji z trzech dywizji wielonarodowych.

Ponadto żołnierze SFOR mają prawo zatrzymywania osób podejrzanych o popełnienie zbrodni wojennych przekazywanie ich Międzynarodowemu Trybunałowi Wojennemu dla byłej Jugosławii. Może to nastąpić jedynie w wypadku ich rozpoznania podczas wykonywania zadań (np.: w razie przekraczania punktu kontrolnego, wejścia do pomieszczeń SFOR lub próby przeszkadzania w wykonywaniu zadań.

Rozpatrując problematykę taktyki wykonywania zadań na rzecz wsparcia pokoju (techniki operacyjne realizacji zadań) należy podkreślić, że wydzielone do tych działań pododdziały (oddziały, związki taktyczne) mogą wykonywać

[22] Niejednokrotnie wezwane w sytuacji napiętej śmigłowce AH-64 były po wyjściu na pozycję bojową ostatecznym argumentem „uspokajającym" (przyp. autor.).

zadania operacyjne i operacyjno-taktyczne nieco odmienne od zadań w „normalnej" walce. Będzie to zależało od wymagań pola walk, form działań oraz możliwości bojowych a przede wszystkim od charakteru zadań i trwającej operacji pokojowej (misji). Zadania o których była mowa wcześniej realizowane są poprzez patrolowanie (rozpoznanie), organizowanie punktów kontrolnych, inspekcje, konwojowanie, eskortowanie, blokady drogowe, posterunki i ochronę i obronę stanowisk dowodzenia.

Celem patrolowania jest utrzymywanie pełnej kontroli nad strefą powstrzymywania infiltracji i ochrona miejscowej ludności. Do najważniejszych funkcji wszystkich patroli należy: rozdzielanie i interweniowanie; redukowanie lub powstrzymywanie próby infiltracji, demonstrowanie obecności sił pokojowych w strefie. Ze względu na charakter działań wyróżnia się patrole: rutynowe, stałe, patrole „granicy ONZ", rekonesansowe, poszukiwawcze, w miastach i podczas godziny policyjnej. Innym kryterium podziału są zadania . Tu wyróżnia się patrole rozminowania, rozdzielające, o długim zasięgu, wzmacniające, zmechanizowane, na samochodach (łodziach i powietrzne).

Punkt kontrolny i posterunek obserwacyjny pokazują obecność sił ONZ wszystkim stronom konfliktu i ludności miejscowej. Ponadto prowadzą obserwację, kontrolują, prowadzą inspekcje, zapobiegają przemytowi broni, ewidencjonują ruch sprzętu wojskowego, rejestrują pojazdy i ludzi. W razie konieczności zamyka się punkt kontrolny i blokuje drogę. Zasady obserwowania to : szukać i widzieć, słuchać i słyszeć, rozumieć co się dzieje oraz meldować co zostało zaobserwowane.

Blokada drogowa może być również zorganizowana jako wysunięta część PK dla zatrzymania ruchu drogowego i kontroli. Jeżeli blokada jest stała i zorganizowana jako wysunięty punkt kontrolny to powinna być rozbudowana zgodnie z zasadami rozbudowy inżynieryjnej. Podstawowe jej elementy to: właściwie rozlokowane stanowiska obronne dla personelu blokady (posterunku) oraz pojazdów; dwa szlabany lub zapory w postaci np. krzyżaków metalowych

lub innych barier na drodze z każdego jej kierunku (w celu uniemożliwienia nagłego wtargnięcia jakichkolwiek pojazdów stron konfliktu na teren blokowany); „potykacze" w postaci beczek, starych opon wypełnionych piaskiem lub metalowych krzyżaków umiejscowionych przed szlabanem (barierą), w celu zmuszenia nadjeżdżających pojazdów do zredukowaia prędkości a na terenie blokady (posterunku) uniemożliwienie jej rozwinięcia; schron dla całego personelu blokady (posterunku) w celu ukrycia się w razie zagrożenia ostrzału artyleryjskiego lub lotniczego. Siły pełniące służbę powinny być podzielone na grupę zatrzymującą, grupę ubezpieczającą i grupę kontrolującą oraz grupę rezerwową. Skład każdej grupy powinien liczyć minimum dwóch żołnierzy.

Zachowanie żołnierzy w czasie służby powinno cechować się stanowczością, z poszanowaniem godności kontrolowanych oraz ich religii narodowości; bezstronnością; znajomością zasad Porozumienia Pokojowego oraz Prawa Użycia Siły; znajomością rodzajów i sygnałów gotowości alarmowej oraz znajomością zadania.

W celu zapewnienia bezpieczeństwa przemieszczającym się pojazdom organizuje się konwoje czyli uszykowanie pojazdów oraz użycie takich sił wojskowych, aby zapewnić pełne bezpieczeństwo poruszającym się. Formując konwój należy pamiętać, że musi on liczyć przynajmniej 5 pojazdów. Militarnymi elementami konwoju powinny być: pojazdy kołowe (w razie szczególnego zagrożenia opancerzone, gąsienicowe); pododdziały piechoty w sile zależnej od zagrożenia; pojazd łączności z siłami głównymi na całej trasie przemieszczania się konwoju; pojazd rozpoznania (z odpowiednimi środkami do obserwacji w nocy – noktowizor) i pojazd medyczny z obsługą i medycznym wyposażeniem. Pierwszy powinien poruszać się pojazd rozpoznawczy, ostatni pojazd medyczny, pojazdy cywilne umiejscawia się w środku konwoju.

Eskorta konwoju powinna być w takim składzie i sile, aby odeprzeć ewentualny atak oraz być samowystarczalna w wykonywaniu napraw pojazdów, udzielania pomocy medycznej oraz utrzymywania łączności z siłami głównymi.

Obiekty ONZ powinny być przygotowane do obrony okrężnej. Ochronę i obronę sprawuje się przez wystawienie posterunków.

Zabezpieczenie wejścia sił głównych w strefę buforową zapewniają Siły Szybkiego Reagowania. Ich zadaniem jako stałego elementu operacyjnego każdego kontyngentu jest zabezpieczenie wejścia i interwencji w sytuacjach kryzysowych oraz udzielenie wsparcia pododdziałom i oddziałom wykonującym zadania mandatowe.

7.6. Przygotowanie wydzielonych sił zbrojnych do działania na rzecz wsparcia pokoju

Efektywność prowadzenia działań na rzecz wsparcia pokoju zależy w dużej mierze od jakości przygotowań. Dlatego zanim zostanie podjęta decyzja polityczna co do użycia do takich działań pododdziałów czy też wyższych szczebli dowodzenia powinien funkcjonować system, który pozwoli płynnie w razie potrzeby wydzielić odpowiedni kontyngent wojskowy do operacji pokojowej.

Pierwszorzędne znaczenie w zaakcentowaniu problematyki operacji pokojowych w szkoleniu wojsk i kształceniu w szkolnictwie wojskowym mają treści wytycznych do szkolenia poszczególnych szczebli dowodzenia i planowania. Trzeba podkreślić, że ten element jest mocno akcentowany w wytycznych Zastępcy Szefa Sztabu Generalnego WP ds. Systemów Dowodzenia i Szkolenia do szkolenia SZ RP w 1998 r. (załącznik 7.2.)

Należy sądzić, że ważną rolę w aspekcie przygotowań do operacji pokojowych powinna odegrać powszechna edukacja, w tym językowa (język angielski) i zapoznawanie wszystkich żołnierzy (służby zasadniczej i zawodowej) w ramach szkolenia wojskowego i kształcenia w uczelniach wojskowych z teorią tych operacji. Właściwą drogą w tym kierunku jest realizacja w AON w ramach Zakładu Misji Pokojowych - przedmiotu Misje pokojowe (występują tu programie zarówno teoria jak i ćwiczenia). Innym etapem przygotowującym do

udziału w operacjach pokojowych jest udział kadry w podróżach studyjnych w rejony gdzie operacje pokojowe są prowadzone. Ważnym sposobem poznawania specyfiki działań w ramach operacji wspierania pokoju będzie udział pododdziałów i oddziałów w ćwiczeniach taktycznych tak w kraju jak i za granicą (nawet w miejscu gdzie będzie prowadzona przyszła operacja). Okazuje się, że w czasie takich ćwiczeń można poznać w praktyce zasady ewakuacji ludności z rejonów zagrożonych konfliktem lub klęską żywiołową, zasady tworzenia strefy buforowej w rejonie konfliktu czy też symulację utrzymywania pokoju pomiędzy stronami fikcyjnego konfliktu. (załącznik 7.3.) Również w AON w trakcie ćwiczenia szkieletowego jeden z zespołów sztabowych rozwiązywał problemy działań w ramach wsparcia pokoju. Trzeba zaznaczyć, że był to po raz pierwszy (rok akademicki 1998/1999) ćwiczony w trakcie studiów dyplomowych epizod taktyczny. Dostarczył on szereg interesujących wniosków. (załącznik 7.4) Celowym przedsięwzięciem szkoleniowym jest także tworzenie odpowiedniej bazy szkoleniowej. Np.: w Wojskowym Centrum Szkolenia dla Potrzeb Sił Pokojowych ONZ w Kielcach (Bukówka) 75% zajęć to szkolenie praktyczne w oparciu o utworzone stanowisko kompanijne i dwa plutonowe. Nie różnią się zbytnio od tych w rejonie Wzgórz Golan. W trakcie ich budowy zadbano o ich największą autentyczność. Są tu okopy, schron ziemny, worki z piaskiem, zasieki z drutu kolczastego i wysoko na ambonach posterunki obserwacyjne.

Proces przygotowania do udziału w operacji wsparcia pokoju można byłoby znacznie skrócić poprzez powołanie jednego do dwóch w pełni uzadowionych pod względem kadrowym batalionów. Znane tu są kłopoty ze skompletowaniem pełnych stanów pododdziałów dotychczas wyjeżdżających w ramach misji pokojowych (bo ktoś w ostatniej chwili zmienił zdanie, czy też nie zaliczył sprawdzianu ze sprawności fizycznej).

Wnioski

Rozważania prowadzone w rozdziale 7. Pozwalają stwierdzić, że problematyka aspektów taktycznych działań na rzecz wsparcia pokoju nie jest jeszcze do końca dokładnie poznana. Treści zawarte w pracy mogą być postrzegane jako przyczynek do dalszych szczegółowych i dogłębnych badań. Niewątpliwie potwierdzona została hipotez robocza o znaczeniu działań pokojowych we współczesnym świecie, zaś pomysł społeczności międzynarodowej do zdecydowanej „pomocy" potrzebującym (narodom, państwom i cierpiącym)w rozwiązywaniu sytuacji kryzysowych z wykorzystaniem wielonarodowych sił zbrojnych należy określić jako jeden z najlepszych w końcowej dekadzie XX wieku. Właśnie konsensus międzynarodowy na tego typu działania jest ich cechą charakterystyczną.

Najistotniejszą sprawą w działaniach na rzecz wsparcia pokoju, bez względu na rodzaj (typ) ich prowadzenia jest to, że mają one do osiągnięcia cel pokojowy wręcz humanitarny (pomoc w pokojowym współistnieniu zwaśnionych stron) a nie podbój i zagarnięcie czyjegoś terytorium. Ewentualne użycie środków walki jest ostatecznością, natomiast przebywanie na terytorium państwa będącego stroną konfliktu to jest obecność nie okupanta lecz przyjaciela – arbitra.

UOGÓLNIENIA KOŃCOWE

Zaprezentowane w niniejszej pracy rezultaty zebrane w wyniku przeprowadzenia procedury badawczej ujmują w sposób selektywny zmiany w teorii taktyki ogólnej wynikające z wpływu naszej integracji z NATO.

Przedstawione treści utwierdzają nas w przekonaniu, że nakreślone cele badawcze tej pracy zespołowej zostały osiągnięte, a problemy rozwiązane w stopniu zapewniającym ich wiarygodność. Sygnalizowane wątpliwości i pojawiające się niedoskonałości wskazują na dalszą aktualność badanej problematyki i potrzebę jej kontynuacji. Zaproponowane rozwiązania wymagają krytycznej oceny i praktycznych sprawdzianów w różnych uwarunkowaniach, także sojuszniczych.

Dobór problematyki i układ pracy zaprojektowano z zamysłem objęcia tych kwestii, które są szczególnie istotne dla teorii taktyki ogólnej. W całej procedurze badawczej autorzy mieli ciągle na uwadze wpływ naszej obecności w sojuszu na potrzebę dokonywania zamian w wymienionej teorii. Uwzględniono także obecny stan wiedzy taktycznej i naszą narodową specyfikę w obszarze taktyki ogólnej.

Sprawdziły się założenia hipotetyczne wskazujące na potrzebę akcentowania koordynacji działań zaczepnych w wymiarze powietrzno-lądowym, synchronizacji działań taktycznych i aspektów działań na rzecz wsparcia pokoju.

Utwierdziliśmy się także w przekonaniu o potrzebie prowadzenia systematycznych obserwacji i ocen zmieniających się uwarunkowań w obszarze funkcjonowania taktyki ogólnej. Nie mamy jeszcze dostatecznej wiedzy co do szczegółowych oczekiwań ze strony kierowniczych gremiów sojuszu w stosunku do zadań, za które odpowiedzialna jest taktyka ogólna. One też wywierać będą istotny wpływ na wytyczenie kierunków zmian w interesującej nas teorii.

Po zakończeniu badań, zgodnie z podziałem i zainteresowaniami współautorów, zespół autorski potwierdził wagę i zasadność podjęcia tematu. Wymia-

na uwag i treści cząstkowych rezultatów badawczych wpłynęło na spójność i logiczną wynikowość opracowania.

Zdajemy sobie sprawę z tego, iż przedstawiona interpretacja wielu kwestii może budzić wątpliwości, a także z tego, że niektóre koncepcje mogły ulec dezaktualizacji. Sądzimy jednak, że krytyczne uwagi przyczynią się do polaryzacji poglądów w tej ciągle aktualnej i ciekawej problematyce teorii taktyki ogólnej.

BIBLIOGRAFIA

1. AAP-6 (U), *Słownik terminów i definicji NATO (angielsko-polski)*, Warszawa 1998.
2. Aponowicz A., *Dowodzenie*, Warszawa 1961.
3. Arnold S.L., Stahl D.T., *Siły zbrojne w operacji innej niż wojna*, Warszawa 1994.
4. Balcerowicz B., *Sojusz a obrona narodowa*, Warszawa 1999.
5. Balcerowicz B., *„Partnerstwo dla pokoju" – droga do członkowstwa zamiast czlonkowstwa w NATO*, Warszawa 1994.
6. *Bi – MNC Direckive for NATO Docktrine for Peace Support Operations*, 1001/SHPPS/01 1/99, 16 Oktober 1998.
7. Bieniek S., Wójtowicz S., *SFOR pewność pokoju i stabilizacji w Bośni*, Warszawa 1998.
8. Brzeziński Z., *Wielka szachownica*, Warszawa 1999.
9. Brzostek W., Ścibiorek Z., Limanowski J.T. i inni, *Seminar on Lessons learned and lessons identified from peacekeepng missions. Presentations*, National Defens University [AON], Warsaw, November 1998.
10. Butros-Ghali B., *Program dla pokoju 1995*, Warszawa 1995.
11. Cancy T., *Kawaleria pancerna*, 1998.
12. Chiders-Erskine U.B., *Świat w poszukiwaniu przywództwa. ONZ* [Organizacja Narodów Zjednoczonych] *jutra*, Warszawa 1991.
13. Chyła L., *Nowe kierunki i zadania w szkoleniu dowództw i sztabów*, Przegląd Wojsk Lądowych 1999 nr 5.
14. Cieślarczyk M., *Elementy potencjału obronnego*, Myśl Wojskowa 1998 nr 6.
15. Cieślik J., *Manewr w obronie związku taktycznego*, AON, Warszawa 1998.
16. Ciupiński A., *Belgia i Holandia w misjach pokojowych*, Wojsko i Wychowanie 1997 nr 1.
17. Dęga C., *Udział Wojska Polskiego w misjach pokojowych Organizacji Narodów Zjednoczonych*, Warszawa 1993.
18. *Doktryna Operacyjna Wielonarodowych Połączonych Sił Sojuszu (AJP-1A)*, tłumaczenie mjr Andrzej Jagiełło, wrzesień 1997.
19. *Doktryna wojsk lądowych* ATP-35(B), Warszawa 1995.
20. Durch W. J., *Organizacja Narodów Zjednoczonych a bezpieczeństwo zbiorowe w XX wieku*, Warszawa 1993.
21. Dworecki S., *Od konfliktu do wojny*, Warszawa 1996.
22. *Działania taktyczne wojsk lądowych*, Warszawa 1995.
23. Dziedzic M., *Policing the new world disorder*, Washington 1998.
24. Eisenhower D. D., *Krucjata w Europie*, Warszawa 1998.
25. *Field Manual* FM 100-5, Washington 1993.
26. Galewski Z., *Współdziałanie na polu walki*, Warszawa 1983.
27. Gareth E., *Współpraca dla pokoju. Agenda globalna na lata dziewięćdziesiąte i następne*, Warszawa 1994.
28. Gągor F., Paszkowski K., *Międzynarodowe operacje pokojowe w doktrynie obronnej RP*, Warszawa 1998.
29. *Gedanken zur Operationsführung im Deutschen Heer. Der neue Ansatz*, Der Inspekteur des Heeres, Herausgegeben anläßlich der Generalstagung des Heeres 1998.

30. Grzecznowski W., Szpakowski K., *Z pokojową misją*, Przegląd Wojsk Lądowych 1995 nr 10.
31. Hausbeck V., *Soldat, Botshafter, Oeffentlichkeitsarbeiter*, Truppenpraxis 1995 nr 7.
32. HDv 100/100 *Truppenführung*, Bonn 1996.
33. Heisbourg F., *Prognozy XXI wieku, Wojny*, Warszawa 1998.
34. Hofeditz K-H., *Zasady prowadzenia operacji, (w:) Działania operacyjne w nowych uwarunkowaniach geopolitycznych*, materiały z sympozjum naukowego, Warszawa 1998.
35. Huntington S.P., *Zderzenie cywilizacji*, Warszawa 1998.
36. Huzarski M., Brzozowski J., Przedwojewski W., Chrobak R., *Zmiany w teorii walki, część druga pk. „DZIAŁANIA"*, Warszawa 1998.
37. Huzarski M., Kaczmarek W., *Obrona i natarcie dywizji*, Warszawa 1997.
38. Huzarski M., Kaczmarek W., *Podstawy działań taktycznych. Obrona i natarcie brygady*, Warszawa 1996.
39. Huzarski M., *Powietrzno-lądowe natarcie związku taktycznego*, Warszawa 1993.
40. Huzarski M., W. Kaczmarek W., *Działania taktyczne batalionu*, Warszawa 1995.
41. Huzarski M., *Zagadnienia taktyki wojsk lą*dowych, Toruń 1999.
42. *International Defence Review,* Quarterly Report 1/96.
43. Jabłoński B., Kamiński S., *NATO Acquis*, Warszawa 1998.
44. Jansohn B., *Prowadzenie działań desantowo-szturmowych w operacjach pokojowych we współdziałaniu z wojskami NATO*, Warszawa 1999.
45. Jarecki Cz., Więcek J., *Koordynacja wsparcia ogniowego w operacji i walce wojsk lądowych*, Warszawa 1995.
46. Jemioło T., *Przygotowanie kadr oficerskich WP* [Wojska Polskiego] *dla potrzeb misji i operacji pokojowych ONZ (KBWE 9)* [Organizacja Narodów Zjednoczonych (Konferencja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie)], wykład wygłoszony w dniu 25.03.1994 r. w Akademii NATO w Rzymie, Warszawa 1994.
47. Jóźwiak A., Marcinkowski Cz., *Działalność operacyjna polskiego batalionu w SFOR*, Przegląd Wojsk Lądowych 1999 nr 5,.
48. Kaczmarek W., Ścibiorek Z., *Przyszła wojna-jaka?*, Warszawa 1995.
49. Korzeniowski S., *Współdziałanie ZT (oddziału z formacjami dywizji kawalerii powietrznej*, Warszawa 1997.
50. Kostecki W., *Współczesne badania nad pokojem*, Warszawa 1990.
51. Kotarbiński T., *Z zagadnień ogólnej teorii walki*, Warszawa 1938.
52. Kowalewski M., *Problemy polityczno-wojskowe misji pokojowych. Studium teoretyczno-wspomnieniowe na podstawie misji obronnej Narodów Zjednoczonych (UNPOFOR) w byłej Jugosławii*, Warszawa 1993.
53. Koziej S., *Podstawowe problemy działań powietrzno-lądowych*, Warszawa 1993.
54. Koziej S., *Polska polityka obronna u progu XXI wieku*, Studia i Materiały 1994nr1.
55. Koziej S., *Teoria Sztuki Wojennej*, Warszawa 1993.
56. Kubiak K., Grenada 1983 Panama 1989, Warszawa 1995.
57. Kulbida A., Przygotowanie pododdziałów inżynieryjnych do misji pokojowych, Przegląd Wojsk Lądowych 1996 nr 4.
58. Lidwa W., *Współdziałanie wojsk operacyjnych z siłami obrony terytorialnej w działaniach na obszarze kraju*, Warszawa 1999.

59. Ludwikowski B., *Ewolucja systemu operacji pokojowych ONZ*, Wojsko i Wychowanie 1995 nr 9.
60. Łukaszuk L. (red. nauk.), Kostecki W., i inni, *Uwarunkowania bezpieczeństwa i obronności Polski. Aspekty prawnomiędzynarodowe i polityczne*, Warszawa 1995.
61. Łukaszuk L., Skowroński A., *Międzynarodowe prawo pokoju i bezpieczeństwa*. Materiały i Komentarze, Warszawa 1996.
62. MacKinlaj J., *Użycie sił militarnych i policyjnych w operacjach pokojowych ONZ* [Organizacja Narodów Zjednoczonych], Warszawa 1996.
63. Majewski T., *Czynniki racjonalizujące ocenianie osiągnięć kadetów w nauczaniu – uczeniu się przedmiotów wojskowych*, Warszawa 1998.
64. Marczak J., Pawłowski J., *O obronie militarnej polski przełomu XX-XXI wieku*, Warszawa 1995.
65. Marszałek M., *Operacje wsparcia pokoju według poglądów NATO*, AON, Warszawa 1999.
66. Menkes J., *Prawno-międzynarodowe uwarunkowania powoływania i działania misji ONZ*, Warszawa 1993.
67. Menkes J., *Prawno-międzynarodowe zasady wyznaczania działania żołnierzy w misjach ONZ* [Organizacja Narodów Zjednoczonych], Warszawa 1993.
68. *Military doctrine, Royal Netherlands Army*, Hague 1996.
69. Miłosz S., *Środki i metody pokojowego załatwiania sporów międzynarodowych*, Warszawa 1996.
70. Mossor S., *Sztuka wojenna w warunkach nowoczesnej wojny*, Warszawa 1986.
71. *NATO, Poradnik logistyki*, Konferencja Wyższej Kadry Logistycznej NATO, Bruksela kwiecień 1994.
72. Nieke D., *Zadania PKW IFOR/SFOR w ustanowieniu i wprowadzeniu pokoju w Bośni*, Warszawa 1999.
73. Nowak M., *Właściwości taktyczne terenu*, Warszawa 1974.
74. Nowak S., *Metody badań socjologicznych*, Warszawa 1965.
75. *Organizacja dowodzenia jednostkami operacyjnymi Wojsk Lądowych, cz. I* Warszawa 1998.
76. Pająk J., *Luzowanie wojsk w warunkach współczesnego pola walki*, Warszawa 1990.
77. Paszkowski K., *Kategorie i typy operacji pokojowych*, AON, Zeszyty Naukowe 1998 nr 3 (32).
78. Paździorek P., *Działania na rzecz wsparcia pokoju*, Przegląd Wojsk Lądowych 1999 nr 6.
79. Paździorek P., *Działania na rzecz wsparcia pokoju*, Przegląd Wojsk Lądowych 1999 nr 8.
80. *Peacekeeping Operations*, Military Balance 1995 nr 1.
81. *Peacekeeping, arms control and the environment*, London 1993.
82. Piątkowski P., *Operacja IFOR „Wspólny Wysiłek" w Bośni i Hercegowinie*, Warszawa – Toruń 1996.
83. Pieter J., *Zarys metodologii pracy naukowej*, Warszawa 1975.
84. Pilch T., *Zasady badań pedagogicznych*, Warszawa 1995.
85. Praca zbiorowa, *Działalność 16 batalionu powietrzno-desantowego w Bośni i Hercegowinie*, Kraków 1997.

86. Praca zbiorowa, *Polska – NATO. Traktaty, gwarancje, zobowiązania*, Warszawa 1999.
87. *Przebieg oraz doświadczenia i wnioski z wojny w rejonie Zatoki Perskiej*, Warszawa 1992.
88. *Regulamin działań taktycznych wojsk lądowych*, Warszawa 1994.
89. *Regulamin działań wojsk lądowych*, Warszawa 1999.
90. Rokicki E., *Organizacja Narodów Zjednoczonych w systemie światowego bezpieczeństwa*, Warszawa 1994.
91. Sabak Z., *Zagrożenia bezpieczeństwa RP*, Warszawa 1999.
92. Sadowski S., *Organizacja współdziałania w okresie przygotowania operacji obronnej korpusu*, Warszawa 1998.
93. Sadowski S., *Planowanie i organizowanie działań taktycznych*, Warszawa 1996.
94. Sadowski S., *Węzłowe problemy organizacji współdziałania w obronie*, Warszawa 1996.
95. Seidenspinner P., Harff H., *Gut treiniert ist (fast) gewonnen*, Truppenpraxis 1995 nr 5.
96. Skowroński A., *Siły pokojowe i operacje utrzymania pokoju Organizacji Narodów Zjednoczonych*, Warszawa 1997.
97. Skrzyp J., *Geostrategiczne aspekty bezpieczeństwa Polski*, Warszawa 1999.
98. Sołoma L., *Metody i techniki badań socjologicznych*, Olsztyn 1997.
99. Staroń W., *Misje pokojowe ONZ (siły zbrojne)*, Wojsko i Wychowanie 1993 nr 8.
100. Strasburger D., *Zasady sztuki wojennej w kampaniach i bitwach od czasów najdawniejszych do wojny francusko-pruskiej lat 1870-1871*, Warszawa1991.
101. Suchora S, Szustek R., Cieślak E., *Działania bojowe lotnictwa wojsk lądowych*, Warszawa 1995.
102. Suchora S., Szustek R., Cieślak E., *Lotnictwo wojsk lądowych i siły powietrznoszturmowe na polu walki*, Warszawa 1995.
103. Sun Tzu, *Sztuka wojny*, Lublin 1994, s. 94.
104. Szumski H., *Wybrane aspekty uczestnictwa Sił Zbrojnych RP w strukturach wojskowych NATO*, Myśl Wojskowa 1999 nr 4.
105. Szydłowski A., *Taktyczne standardy Sojuszu północnoatlantyckiego*, Myśl Wojskowa 1998 nr 2 (595).
106. Ścibiorek Z., *Działania opóźniające*, Warszawa 1995.
107. Ścibiorek Z., *Rozważania o obronie*, Warszawa 1993.
108. Ścibiorek Z., *Zasady prowadzenia działań opóźniających przez oddziały i poddziały ogólnowojskowe (OPÓR I)*, Warszawa 1996.
109. Ślusarczyk J., *Idea pokoju w Europejskiej i Polskiej myśli politycznej do 1939 roku*, Warszawa 1995.
110. Świetlicki B., *Ewolucja stanowiska NATO w kwestii przyjęcia nowych członków*, (w:) Bezpieczeństwo Polski w zmieniającej się Europie, T.6 Rozszerzenie NATO, Warszawa-Toruń 1995.
111. *Teoretyczne podstawy operacji połączonych*, Warszawa 1999.
112. Toffler A. i H., *Wojna i antywojna*, Warszawa 1997.
113. *Vademecum NATO. Wydanie jubileuszowe*, Warszawa 1999.
114. Wiatr M., *Między strategią a taktyką*, Toruń 1999.
115. Wiatr M., *Trwałość obrony manewrowej*, AON, Warszawa 1994.

116. Woźniak S. F., *Udział jednostek Wojsk Lądowych w operacjach pokojowych ONZ*, Myśl Wojskowa 1998 nr 6.
117. Zaczyński W., *Praca badawcza nauczyciela*, Warszawa 1995.
118. Zajas S., Szustek R., Cieślak E., *Lotnictwo Sił Lądowych wybranych państw NATO*, Warszawa 1999.
119. Zalewski Z., *Nowy wymiar Wojsk Lądowych*, Myśl Wojskowa 1999 nr 4.
120. Zieleniewski J, *Organizacja i zarządzanie*, Warszawa 1979.

WYKAZ ZAŁĄCZNIKÓW

Załącznik 1. Zadanie naukowe wykonania zespołowej pracy badawczej na temat: WPŁYW INTEGRACJI Z NATO NA ZMIANY W TEORII TAKTYKI OGÓLNEJ p.k. „INTER".

Załącznik 3.1. Porównanie celów obrony zawartych w regulaminach wybranych armii państw NATO.

Załącznik 3.2. Czynniki mające wpływ na szerokość i głębokość obrony.

Załącznik 3.3. Porównanie celu i istoty rodzajów obrony zawartych w regulaminach wybranych armii państw NATO.

Załącznik 3.4 a. Wywiad ekspercki.

Załącznik 3.4 b. Sprawozdanie z badania opinii ekspertów dotyczącego zmian w teorii obrony i działań opóźniających wynikających z integracji z NATO.

Załącznik 3.5. Okresy walki obronnej i rodzaje stosowanego manewru.

Załącznik 3.6. Porównanie celów prowadzenia działań opóźniających zawartych w regulaminach wybranych armii państw NATO.

Załącznik 4.1. Ćwiczenie dywizyjne pk. „MARSBERG". Instituut Defensie Leergangen – Holandia 1998.

Załącznik 4.2. Ćwiczenie „NORSTAR" Faza III.

Załącznik 4.3. Elementy ugrupowania ZT w natarciu z wyeksponowaniem powietrzno-lądowych (schemat ideowy).

Załącznik 4.4. Przejawy działań powietrzno-lądowych w natarciu na współczesnym polu walki wg NATO (schemat ideowy).

Załącznik 4.5. Graficzne zobrazowanie zakresu działań powietrzno-lądowych w walce.

Załącznik 4.6. Ćwiczenie ORION-98. Natarcie 11 DZ z bezpośredniej styczności z przeciwnikiem.

Załącznik 4.7. Płaszczyzny, relacje, obszary koordynacji i współdziałania.

Załącznik 6.1. Wybrane elementy synchronizacji manewru w natarciu.

Załącznik 6.2. Wybrane elementy synchronizacji ognia i ruchu w obronie.

Załącznik 6.3. Rejony jako elementy synchronizacji ognia i ruchu w działaniach taktycznych.

Załącznik 6.4. Obszary działań Sił Lądowych i lotnictwa taktycznego oraz linie planowania i koordynacji działań. Wybrane elementy kierowania i koordynacji działań – zwrot zaczepny w obronie (Control measures).

Załącznik 6.5. Tabela synchronizacji działań 12 DZ w obronie.

Załącznik 6.6. Tabela synchronizacji działań i batalionu w operacji „TARCZA POKOJU".

Załącznik 6.7. Wywiad ekspercki.

Załącznik 6.8. Sprawozdania z badania opinii ekspertów dotyczącego problematyki synchronizacji działań na szczeblu taktycznym.

Załącznik 6.9. Arkusz obserwacji ćwiczeń na szczeblu taktycznym z dowództwami i sztabami w aspekcie problematyki synchronizacji działań.

Załącznik 7.1. Funkcjonujące misje utrzymania pokoju.

Załącznik 7.2. Wyciąg z wytycznych Zastępcy Szefa Sztabu Generalnego WP ds. Systemów Dowodzenia i Szkolenia SZ RP w 1998 r. Dotyczący operacji pokojowych.

Załącznik 7.3. Przykłady przedsięwzięć szkoleniowych uwzględniających działania na rzecz wsparcia pokoju.

Załącznik 7.4. Arkusz obserwacji ćwiczenia dowódczo-sztabowego nr 123 i 142 ze studentami studiów dyplomowych AON w roku akademickim 1998/1999.

Załącznik 1

WYDZIAŁ WOJSK LĄDOWYCH

KATEDRA TAKTYKI OGÓLNEJ

ZADANIE NAUKOWE

wykonania zespołowej pracy badawczej

WPŁYW INTEGRACJI Z NATO NA ZMIANY W TEORII TAKTYKI OGÓLNEJ P.K. „INTER"

CEL:

Zbadać i określić potrzeby dokonywania zmian w teorii taktyki ogólnej w aspekcie integracji Rzeczypospolitej Polskiej ze strukturami NATO.

NUMER PRACY: 3.9.2.0

TERMIN WYKONANIA: do 30.10.1999 r.

I. PRZEWIDYWANE ZASTOSOWANIE

Wzbogacenie teorii taktyki ogólnej o wartości wynikające z realizacji zamierzeń integracyjnych z strukturami NATO. Wykorzystanie wyników badań w opracowaniach teoretycznych z zakresu taktyki ogólnej.

II. ZESPÓŁ AUTORSKI

1. płk dr hab. Michał HUZARSKI - kierownik zespołu
2. płk dr Jan BRZOZOWSKI
3. ppłk dr Jerzy CIEŚLIK
4. ppłk dr Jan KALINOWSKI
5. mjr dypl. Jan POSOBIEC - sekretarz zespołu
6. mjr dypl. Marek WRZOSEK
7. Pani Teresa JAJSZCZAK - skład komputerowy

III. ZAKRES PROBLEMOWY I UKŁAD PRACY

WSTĘP

1. Aspekty metodologiczne
2. Kierunki zmian w terminologii i klasyfikacji taktyki ogólnej
   płk dr hab. Michał HUZARSKI
3. Przeobrażenia w obronie i działaniach opóźniających
   ppłk dr Jerzy CIEŚLIK
4. Zmiany w teorii natarcia z wyeksponowaniem koordynacji działań w wymiarze powietrzno-lądowym
   mjr dypl. Jan POSOBIEC
5. Zmiany w luzowaniu i wycofaniu
   płk dr Jan BROZOWSKI
6. Synchronizacja działań taktycznych
   mjr dypl. Marek WRZOSEK

7. Taktyczne aspekty działań na rzecz wsparcia pokoju
ppłk dr Jan KALINOWSKI
UOGÓLNIENIA KOŃCOWE
BIBLIOGRAFIA
ZAŁĄCZNIKI – DOKUMENTACJA PRZEPROWADZONYCH BADAŃ

IV. ELEMENTY PROCEDURY BADAWCZEJ

1. Wstępny okres badań

W wyniku przeprowadzenia wstępnych czynności badawczych należy ustalić i ocenić wszelkie opracowania traktujące o taktyce ogólnej lub korespondujące z jej problematyką. Badaniami należy objąć opracowania własne i sojusznicze. Celem badań tego okresu jest ustalenie stanu faktycznego teorii taktyki ogólnej z uwzględnieniem wymagań sojuszniczych.

2. Empiryczny okres badań

W okresie tym należy dokonać oceny funkcjonowania teorii taktyki ogólnej w praktyce. Wymagana jest tu obserwacja ćwiczeń taktycznych prowadzonych w kraju i za granicą (lub oceny sprawozdań i dokumentacji ćwiczeń zagranicznych).

Ważnym źródłem wiedzy empirycznej winno być badanie opinii specjalistów zajmujących się profesjonalnie badań problematyką.

Badaniami należy objąć Dowództwo Wojsk Lądowych, wybrane związki taktyczne i Akademię Obrony narodowej, zwłaszcza w obszarze jej kontaktów zagranicznych w wymiarze taktycznym.

3. Teoretyczny okres badań

W wyniku przeprowadzonych analiz porównawczych i uogólnień rezultatów badań oczekiwany jest przejrzysty i logicznie uporządkowany opis przedstawiający rozwiązanie problemu (problemów) badawczego.

4. Okres podsumowujący procedurę badawczą z elementami prognozy rozwoju teorii taktyki ogólnej.

V. NARADY ZESPOŁU AUTORSKIEGO

Zależnie od postępów w rozwiązywaniu problemów badawczych zorganizowane zostaną narady korespondujące z nakreśloną procedurą badawczą. Celem narad będzie wzajemne informowanie się o uzyskanych rezultatach i określanie szczegółowych kierunków dalszych prac badawczych.

Orientacyjne terminy narad:

1. I dekada maja 1999 roku;
2. I dekada lipca 1999 roku;
3. III dekada września 1999 roku.

KIEROWNIK ZESPOŁU

płk dr hab. Michał HUZARSKI

PORÓWNANIE CELÓW OBRONY ZAWARTYCH W REGULAMINACH WYBRANYCH ARMII PAŃSTW NATO*

ATP-35(B)	Podręcznik polowy 100-5 Działania wojsk lądowych Armii Stanów Zjednoczonych	Regulamin walki wojsk lądowych Bundeswehry HDv 100/100	Podręcznik polowy. Dywizja zmechanizowana Wielkiej Brytanii w walce
a) obniżenie możliwości zaczepnych przeciwnika i spowodowanie fiaska jego natarcia; b) utrzymanie poprzednio określonego rejonu i zapobieganie przełamaniu się przeciwnika przez niego; c) zyskanie czasu; d) umożliwienie koncentracji wojsk własnych w innym miejscu; e) zmuszenie przeciwnika do koncentracji, przez co staje się on bardziej podatny na oddziaływanie ogniowe. s. 123	a) zaoszczędzenie sił w jednym rejonie dla zmasowania mocy bojowej w innym; b) utrzymanie terenu i uniemożliwienie przeciwnikowi dostępu do określonego rejonu; c) zyskanie na czasie. s. 262	a) zniszczenie lub rozbicie możliwie największych sił nieprzyjaciela; b) utrzymanie określonych obszarów. s. 162	– pobić przeciwnika w przydzielonym obszarze poprzez wykorzystanie terenu, zapór i ześrodkowań ognia oraz umiejętne użycie odwodów. s. 4.-1

* Na podstawie: M. Huzarski, J. Brzozowski, W. Przedwojewski, R. Chrobak, Zmiany w teorii walki, cz. II p.k. 'DZIAŁANIA-2", AON, Warszawa 1998, Załącznik nr 1.

Załącznik nr 3.1.

CZYNNIKI MAJĄCE WPŁYW NA SZEROKOŚĆ I GŁĘBOKOŚĆ OBRONY

	FM-100-5	HDv 100/100	ATP-35(B)	Regulamin działań wojsk lądowych, wyd. DWL
SZEROKOŚĆ OBRONY	– obrona szerokich odcinków frontu zmusza dowódcę do zaakceptowania luk w ugrupowaniu; – wąskie odcinki zwiększały operatywność obrony i liczbę dostępnych wariantów. s. 273	– położenie nieprzyjaciela; – teren; – rodzaj, ilość i zdolność bojowa wojsk lądowych w dyspozycji; – potrzeba wsparcia i uzupełniania się przez wszystkie systemy broni. s. 177		– możliwości bojowe; – miejsce w ugrupowaniu bojowym; – teren; – siły przeciwnika i sposób jego działania. s. 83
GŁĘBOKOŚĆ OBRONY	– obrona płytkich sektorów lub pozycji ogranicza elastyczność i wymaga od dowódcy walki daleko w przodzie; – głębokie sektory zwiększają elastyczność obrony i liczbę dostępnych wariantów. s. 273	– teren; – rodzaj broniących się wojsk; – odpowiednie rozśrodkowanie i maskowanie. s. 178	– zapewnienie swobody działania; – zapewnienie czasu na reakcję; – stłumienie tempa natarcia przeciwnika; – zapewnienie przestrzeni do: a) rozwinięcia pododdziałów ubezpieczenia; b) rozwinięcia uzbrojenia dalekiego zasięgu i środków walki elektronicznej w celu niszczenia, porażenia lub opóźnienia pododdziałów przeciwnika. pkt 0406	– potęgowanie przeciwdziałania natarciu wojsk przeciwnika; – wzajemna więź taktyczna między elementami ugrupowania bojowego; – podjęcie skutecznej walki z przeciwnikiem prowadzącym natarcie w wymiarze powietrzno-lądowym. s. 81

Załącznik nr 3.2.

PORÓWNANIE CELU I ISTOTY RODZAJÓW OBRONY ZAWARTYCH W REGULAMINACH WYBRANYCH ARMII PAŃSTW NATO

ATP-35(B)	FM 100-5	HDv 100/100	Regulamin działań wojsk lądowych wyd. DWL
A. MANEWROWA – niszczenie nacierających wojsk poprzez dopuszczenie by podeszły one do pozycji, które wystawią je na kontrataki i okrążenie przez ruchome odwody; – nacisk kładziony jest raczej na zwalczanie przeciwnika niż na utrzymanie lub odbijanie terenu; – stosuje się połączenie działań zaczepnych obronnych o opóźniających.	A. RUCHOMA – kombinacja ognia i manewru, natarcia, obrony i opóźniania w celu rozbicia ataku przeciwnika; – mobilność obrońcy musi być większa lub równa mobilności napastnika; – potrzebny jest duży odwód i duża głębia terenu. s. 268	A. RUCHOMA – ciągłe oddziaływanie na nieprzyjaciela z różnych kierunków; – szybkie przenoszenie punktu ciężkości; – wyprowadzenie wojsk spod oddziaływania broni nieprzyjaciela; – ponowne odzyskanie swobody działania. s. 165	A. MANEWROWA – oparta na ruchliwości wojsk i ich aktywności oraz na obronie obiektów i rejonów kluczowych; – celem jest osłabienie i wyhamowanie natarcia przeciwnika, zyskanie czasu dla stworzenia przewagi na wybranym kierunku, zatrzymanie na dogodnej rubieży terenowej oraz rozbicie kontratakiem.
B. REJONU – skupia się na utrzymaniu terenu poprzez wchłonięcia przeciwnika w szereg wewnętrznych pozycji obronnych; – wysiłek skupiony jest na utrzymaniu lub odzyskaniu terenu; – gross sił przeznaczone jest do utrzymania terenu stosując połączenie pozycji obronnych i niewielkich odwodów manewrowych. p. 04016 a i b	B. POZYCYJNA – większość sił jest rozwinięta w celu utrzymania terenu przy użyciu kombinacji pozycji obronnych i małych ruchomych odwodów; – statyczne ugrupowanie zapewnione przez pozycje obronne; – dążenie do niszczenia nieprzyjaciela za pomocą ogni ryglowych lub lokalnych kontrataków. s. 269	B. REJONU – Przeciwdziałanie natarciu przeciwnika w oparciu o rozbudowane inżynieryjnie i powiązane ogniem pozycje obronne, rozmieszczone w głąb obrony; – kontrataki mają charakter lokalny. s. 165	B. POZYCYJNA – utrzymanie terenu, dążenie do rozbicia nacierającego przed przednią linią obrony lub w rejonie oddziałów pierwszego rzutu; – w wypadku wdarcia się przeciwnika w głąb obrony dąży się do jego zatrzymania, przy czym przez wykonanie kontrataku do odzyskania terenu. s. 83

Załącznik nr 3.3.

Załącznik 3.4 a.

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ WOJSK LĄDOWYCH
KATEDRA TAKTYKI OGÓLNEJ

WYWIAD EKSPERCKI

WARSZAWA 1999

Wstąpienie Polski do NATO stało się faktem. Nowa sytuacja wymaga radykalnych zmian w wielu dziedzinach funkcjonowania armii. Niewątpliwie obszarem szczególnie dynamicznych zmian, wynikających już nie tylko z doktryny obronnej RP ale obecnie również z członkostwa w NATO będzie sztuka wojenna. Należy oczekiwać, że zmiany w sztuce wojennej obejmą wszystkie jej rodzaje. W związku z tym dotyczyć one będą także taktyki wojsk lądowych.

Realizacja założeń doktryny obronnej Rzeczypospolitej Polskiej powoduje potrzebę bliższego niż dotychczas zainteresowania obroną jako rodzajem walki. Prognozy zakładające prowadzenie obrony w świetle jakościowych zmian pola walki powodują konieczność doskonalszego jej przygotowania i prowadzenia.

Również działania opóźniające za przyczyną między innymi wyodrębnienia ich w nowym regulaminie[1], jako podstawowego rodzaju walki ,są obiektem szczególnego zainteresowania teoretyków wojskowych.

Członkostwo Polski w NATO również obliguje do zdefiniowania różnic i podobieństw w taktyce wojsk lądowych.

Przedmiotem zainteresowania prowadzącego badania są: zmiany w teorii obrony i działań opóźniających po wstąpieniu Polski do NATO.

Proszę o odpowiedź na następujące pytania :

1. Czy Pana zdaniem, biorąc pod uwagę fakt wstąpienia Polski do NATO, zmienił się cel prowadzenia obrony i działań opóźniających na szczeblach taktycznych?

2. Jaka Pana zdaniem jest obecnie rola manewru w obronie oraz działaniach opóźniających ?

3. Które Pana zdaniem kryterium powinno być uwzględniane, przy określaniu elementów ugrupowania obronnego : strukturalne czy funkcjonalne ?

4. Czy Pana zdaniem działania opóźniające są rodzajem walki czy też okresem obrony ?

5. Czy Pana zdaniem w obecnych regulaminach wystarczająco akcentowane jest znaczenie terenu w obronie i działaniach opóźniających ?

---

[1] Regulamin działań wojsk lądowych, DWL, Warszawa 1999r

Załącznik 3.4 b.

SPRAWOZDANIE

Z BADANIA OPINII EKSPERTÓW DOTYCZĄCEGO ZMIAN W TEORII OBRONY I DZIAŁAŃ OPÓŹNIAJĄCYCH WYNIKAJĄCYCH Z INTEGRACJI Z NATO

I. Temat badań : Zmiany w teorii obrony i działań opóźniających wynikające z członkostwa RP w NATO.

II. Metody badawcze : Metoda ocen ekspertów.

III. Cel badań : Uzyskanie opinii doświadczonych oficerów o kierunkach i rodzaju zmian w teorii obrony i działań opóźniających wynikających z członkostwa w NATO.

IV. Czas badań: Lipiec 1999 - październik1999.

V. Opis przebiegu badań:

Badanie przeprowadzono metodą ocen ekspertów i objęto nim (5) oficerów reprezentujących Wydział Wojsk Lądowych AON :

- płk dr Witold LIDWA
- płk dr Jan KALINOWSKI
- płk dr Robert BOJARSKI
- płk dr Jan KNETKI
- ppłk dr Andrzej BUJAK

Badania przeprowadzone były w oparciu o kwestionariusz zawierający sześć pytań wymagających wyrażenia osobistych poglądów ekspertów.

W oparciu o uzyskane opinie można sformułować następujące generalne wnioski:

1. W odniesieniu do pytania nr 1 przeważa pogląd, że wstąpienie Polski do NATO nie było powodem istotnych zmian w definiowaniu zarówno celu prowa-

dzenia obrony, jak i działań opóźniających. Interpretacja celu prowadzenia obrony i działań opóźniających w regulaminach państw NATO jest podobna. Nie ma więc uzasadnionego powodu do dokonywania radykalnych zmian w dotychczasowej interpretacji tych pojęć w regulaminie narodowym. Jednocześnie eksperci wyrażali pogląd, że istnieje pilna potrzeba uporządkowania celów prowadzenia obrony i działań opóźniających. Uporządkowanie to wiedzą jako jednoznaczne zdefiniowanie głównego celu prowadzenia tych działań, a następnie określenie celów szczegółowych. Przy czym cele szczegółowe mogłyby być mogłyby być określane w odniesieniu do okresu prowadzenia obrony i działań opóźniających lub w odniesieniu do czasu, przestrzeni i przedmiotu walki.

2. Stanowisko ekspertów w poglądzie na rolę manewru w obronie oraz działaniach opóźniających są jednomyślne. Wszyscy oni uważają, że manewr musi być nieodzownym elementem obu tych działań. Traktowany jako zasada sztuki wojennej, umiejętnie przygotowany i przeprowadzony będzie czynnikiem współdecydującym o zwycięstwie. I jest to pogląd prezentowany również przez teoretyków wojskowych w NATO. Należy zwrócić jednak uwagę na fakt, że eksperci odpowiadając na zadane pytanie podkreślali potrzebę zwiększania możliwości manewrowych. Potrzeba ta wynika z fakty działań koalicyjnych. Jednostki narodowe działające w jednej strukturze dla sprawnej realizacji zadań bojowych powinny mieć m.in. podobne możliwości manewrowe.

3. Opinie ekspertów co do zasadności określania elementów ugrupowania obronnego wg ich funkcji w obronie lub według struktury obrony są podzielone. Niejednomyślność wynika z faktu, że problem ten nie znajduje odniesienia w regulaminach innych państw NATO. Nie ma w nich sztywnej formuły, która określa, jakie elementy powinny składać się na ugrupowanie obronne danego szczebla. Podejście do określania elementów ugrupowania jest elastyczne. Wyraża się w tym, że charakteryzując określone działanie w toku walki obronnej często powołuje się określenia elementów ugrupowania, zarówno wynikające z podziału strukturalnego, jak i z ich funkcji w ugrupowaniu.

4. W odpowiedzi na to pytanie część ekspertów prezentowała pogląd, że działania opóźniające tak jak obecnie powinny być postrzegane jako rodzaj walki. Na poparcie tego stanowiska przywoływali fakt, że tak właśnie klasyfikowane są działania opóźniające w ATP-35(B) i HDv 100/100. Część ekspertów uważa natomiast, że dotychczasowa klasyfikacja walki na obronę i natarcie, jako jej podstawowe rodzaje oraz umiejscowienie działań opóźniających w obronie, jest właściwszym rozwiązaniem. Argumentem, który przemawia za tym, żeby działania opóźniające widzieć jako okres obrony jest fakt, że w działaniach tych jest przewaga cech charakterystycznych dla obrony.

5. Eksperci jednoznacznie uznali, że problematyka roli i wykorzystania terenu w obronie i działaniach opóźniających w narodowym regulaminie jest potraktowana powierzchownie. W innych regulaminach Sojuszu, do faktu umiejętnego wykorzystania terenu pod względem taktycznym, przywiązuje się bardzo duże znaczenie. Zarówno w HDv 100/100, FM-100-5, jak i w ATP-35(B) problematyka przygotowania i wykorzystania terenu przez wojska w obronie jest opisana bardzo szeroko. Opisy te nie ograniczają się tylko do charakterystyki ogólnej terenu, ale również przedstawiają szczegółowo sposoby wykorzystania różnych rodzajów tereny. Istotne miejsce zajmuje również określanie w tych regulaminach znaczenia wpływu terenu na wybór rejonów kluczowych dla prowadzenia obrony.

Załącznik 3.5.

OKRESY WALKI OBRONNEJ I RODZAJE STOSOWANEGO MANEWRU

OKRES WALKI OBRONNEJ	RODZAJ MANEWRU
WALKA (DZIAŁANIA OSŁONOWE) NA PRZEDPOLACH PASA (REJONU) OBRONY	WYPROWADZENIE WOJSK Z PASA PRZESŁANIANIA → ZMIANA POZYCJI OPÓŹNIANIA WYKONANIE UDERZENNIA PRZED PRZEDNIĄ LINIĘ OBRONY WYPROWADZENIE WOJSK SPOD UDERZEŃ ŚRODK. RAŻENIA PRZECIWNIKA
WALKA O UTRZYMANIE PRZEDNIEJ LINII OBRONY	ZMIANA LUB WZMOCNIENIE WOJSK OBEZWŁADNIONYCH
WALKA W GŁĘBI PASA (REJONU) OBRONY	ZAMKNIĘCIE WYŁOMU LUB LUK WZMOCNIENIE POZYCJI OBRONNYCH ZMIANA UGRUPOWANIA OBRONNEGO WYJŚCIE NA RUBIEŻ OGNIOWĄ, RYGLOWĄ PRZENIESIENIE DZIAŁAŃ NA TYŁY ZGRUPOWANIA ZACZEPNEGO PRZECIWNIKA WYKONANIE KONTRATAKU LIKWIDACJA DESANNTU POWIETRZNEGO PRZECIWNIKA

PORÓWNANIE CELÓW PROWADZENIA DZIAŁAŃ OPÓŹNIAJĄCYCH ZAWARTYCH W REGULAMINACH WYBRANYCH ARMII PAŃSTW NATO

ATP-35(B)	HDv 100/100	FM 100-5	Regulamin działań wojsk lądowych wyd. DWL
1) Spowolnienie przemieszczania się przeciwnika a) obniżenie możliwości zaczepnych przeciwnika; b) uzyskanie czasu na późniejsze oddziaływanie. 2) Wmanewrowanie przeciwnika do rejonu, gdzie będzie on podatny na ataki. 3) Uniknięcie walki w niepożądanych warunkach. Ustalenie głównego wysiłku przeciwnika. s. 146	1) Zyskanie czasu. 2) Skierowanie nieprzyjaciela w określonym kierunku; 3) Osłabienie sił nieprzyjaciela. 4) Wyprowadzenie wojsk w wypadku zagrożenia zniszczeniem przez przeważającego nieprzyjaciela. s. 265	Zyskanie czasu dla: – odtworzenia obrony; – osłony broniącej się lub wycofującej się jednostki; – ochrony skrzydła jednostki wojsk własnych; – udziału w wysiłkach na rzecz ekonomii sił. s. 289	1) Zadanie przeciwnikowi znacznych strat, bez wdawania się w przewlekłe walki. 2) Zyskanie czasu kosztem stopniowej utraty terenu. 3) Skierowanie przeciwnika w określonym kierunku i tym samym przejęcie inicjatywy. 4) Wyprowadzenie wojsk, w wypadku zagrożenia rozbiciem ich przez przeciwnika; 5) Ustalenie punktu ciężkości natarcia przeciwnika. s. 123

Załącznik nr 3.6.

Załącznik 4.1.

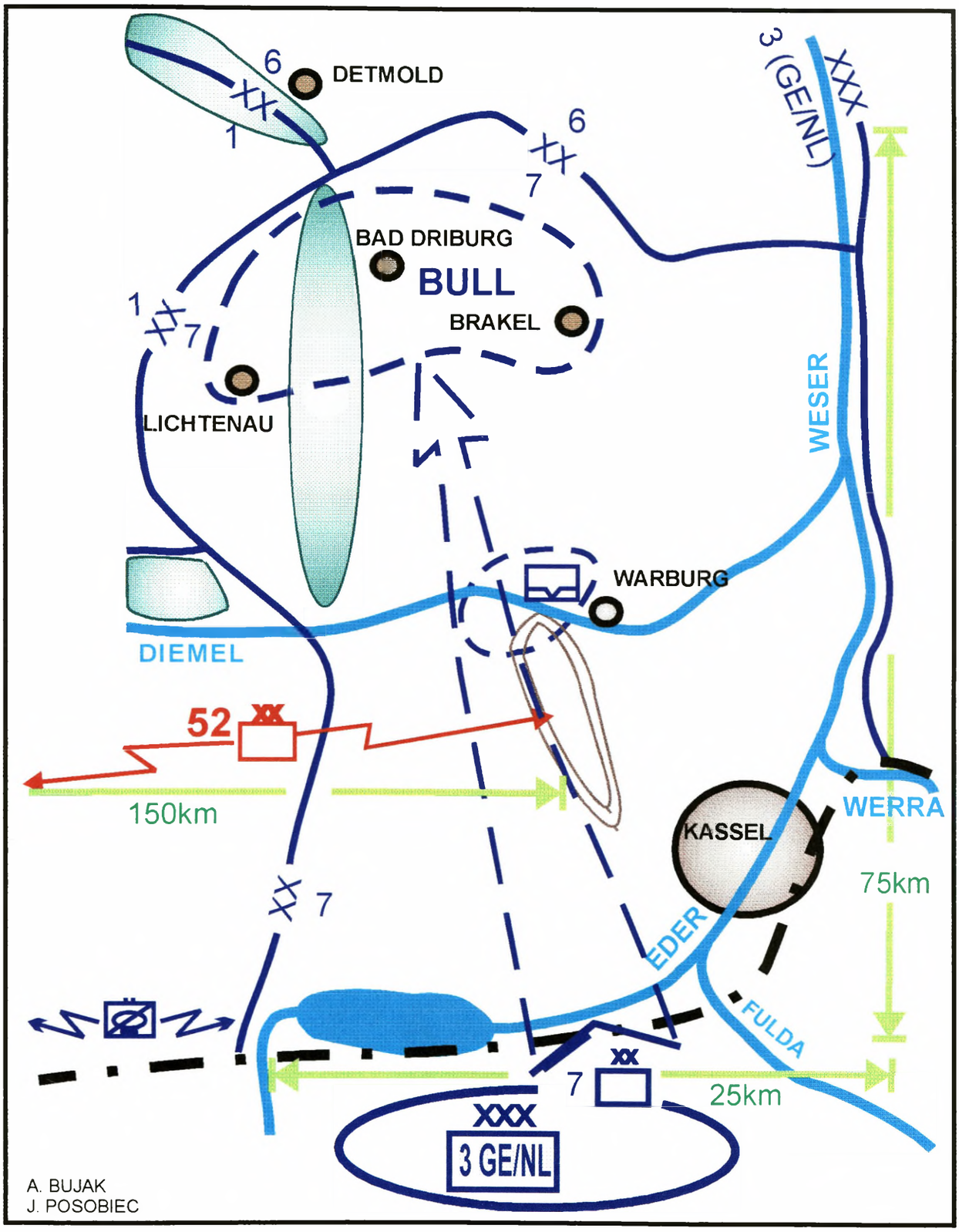

ĆWICZENIE DYWIZYJNE pk. "MARSBERG"
Instituut Defensie Leergangen - HOLANDIA 1998

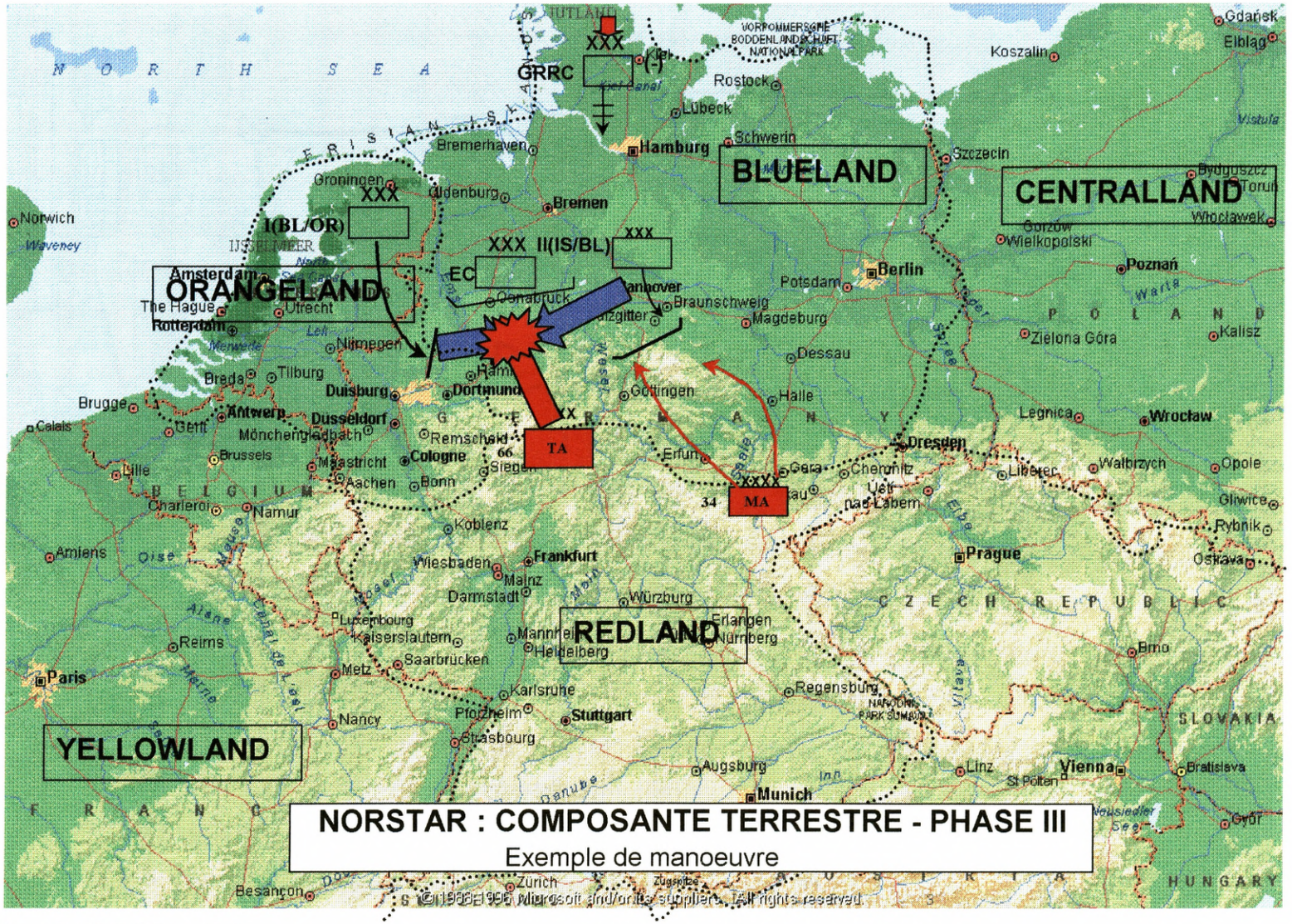

Ćwiczenie „NORSTAR” Faza III Zatrzymanie natarcia RED/BALTIC i przejście do działań ofensywnych przez koalicję GREEN. IS/BL i BL/OR wykonują atak w kierunku południowym w celu wyparcia sił REDLAND i odzyskania utraconego terenu. GRRC blokuje siły BALTICLAND od północy. Eurokorpus przechodzi do odwodu i odtwarza zdolność bojową. Królewski Wyższy Instytut obrony Belgii (IRSD)–1998.

Załącznik 4.2.

Załącznik 4.3.

Elementy ugrupowania ZT w natarciu z wyeksponowaniem powietrzno-ladowych (schemat ideowy)

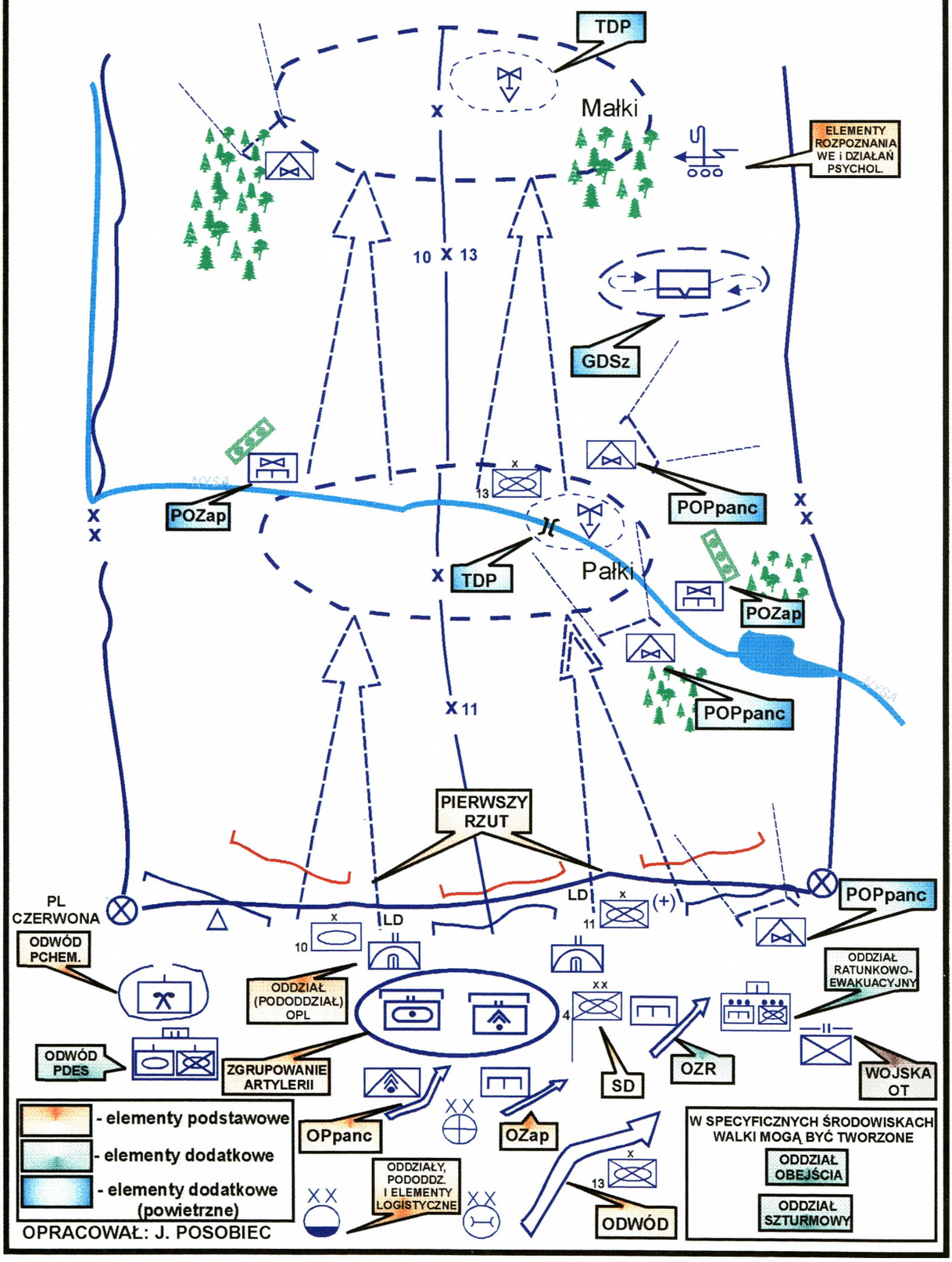

Załącznik 4.4.

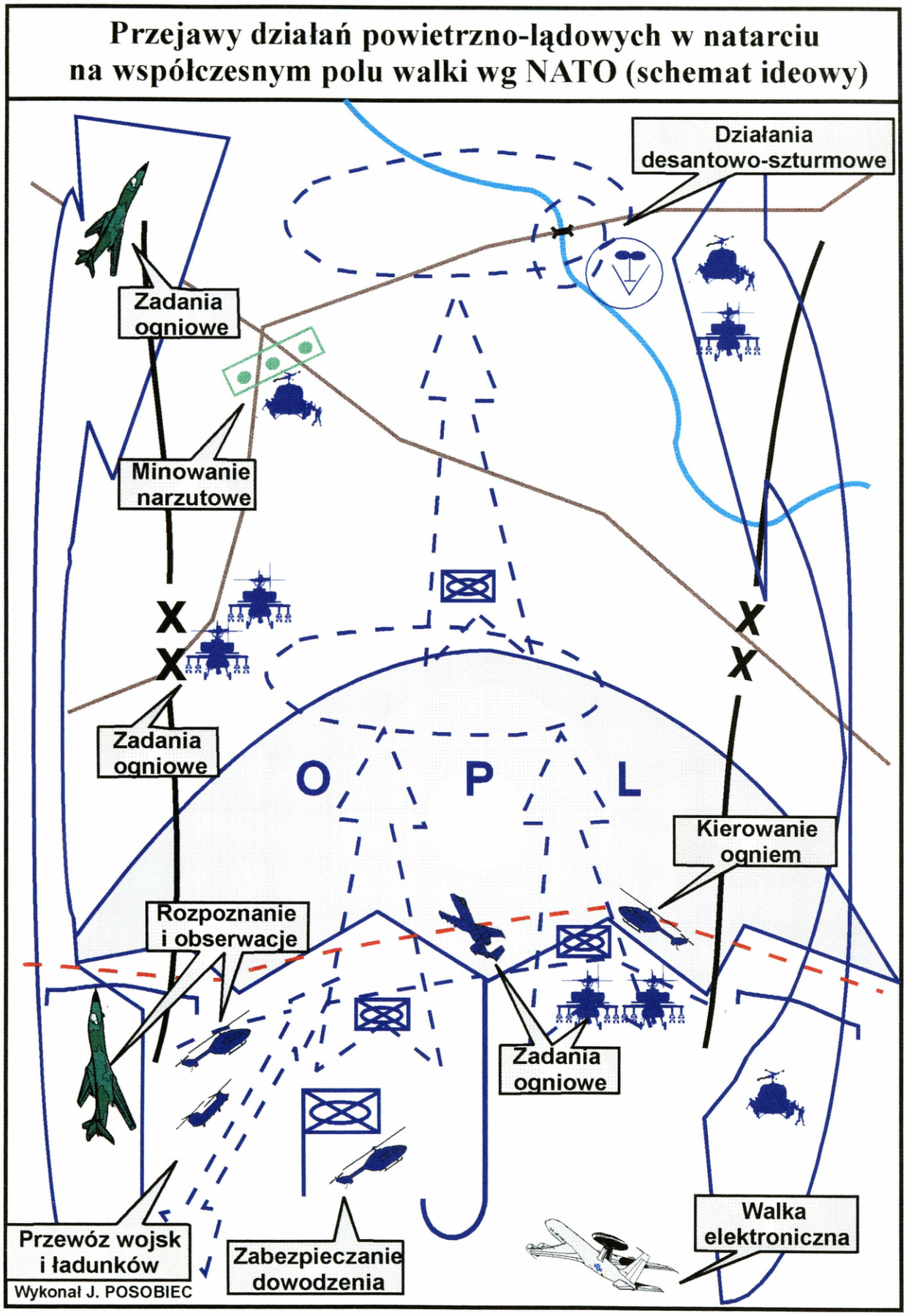

Załącznik 4.5.

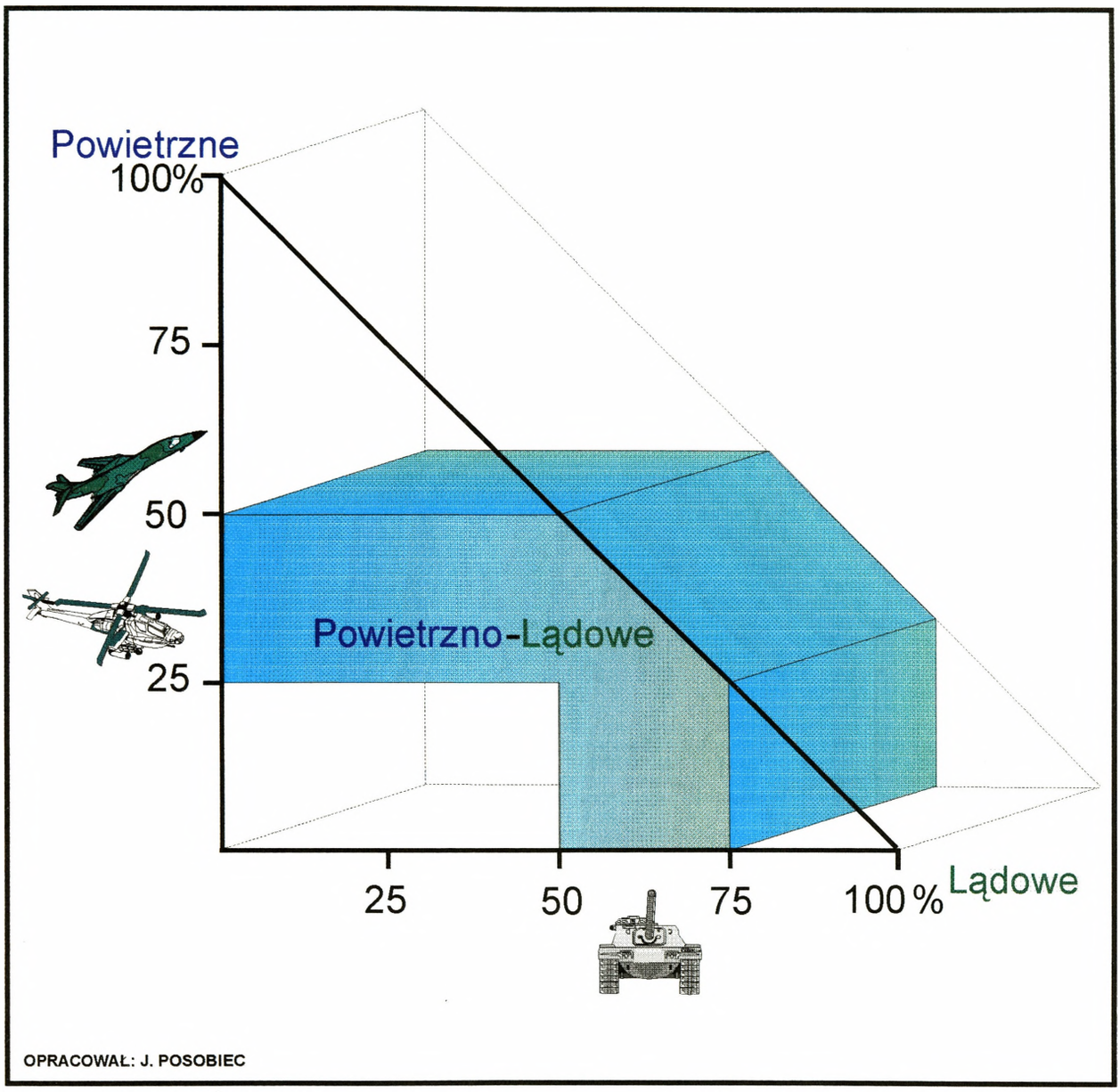

GRAFICZNE ZOBRAZOWANIE ZAKRESU DZIAŁAŃ POWIETRZNO-LĄDOWYCH W WALCE

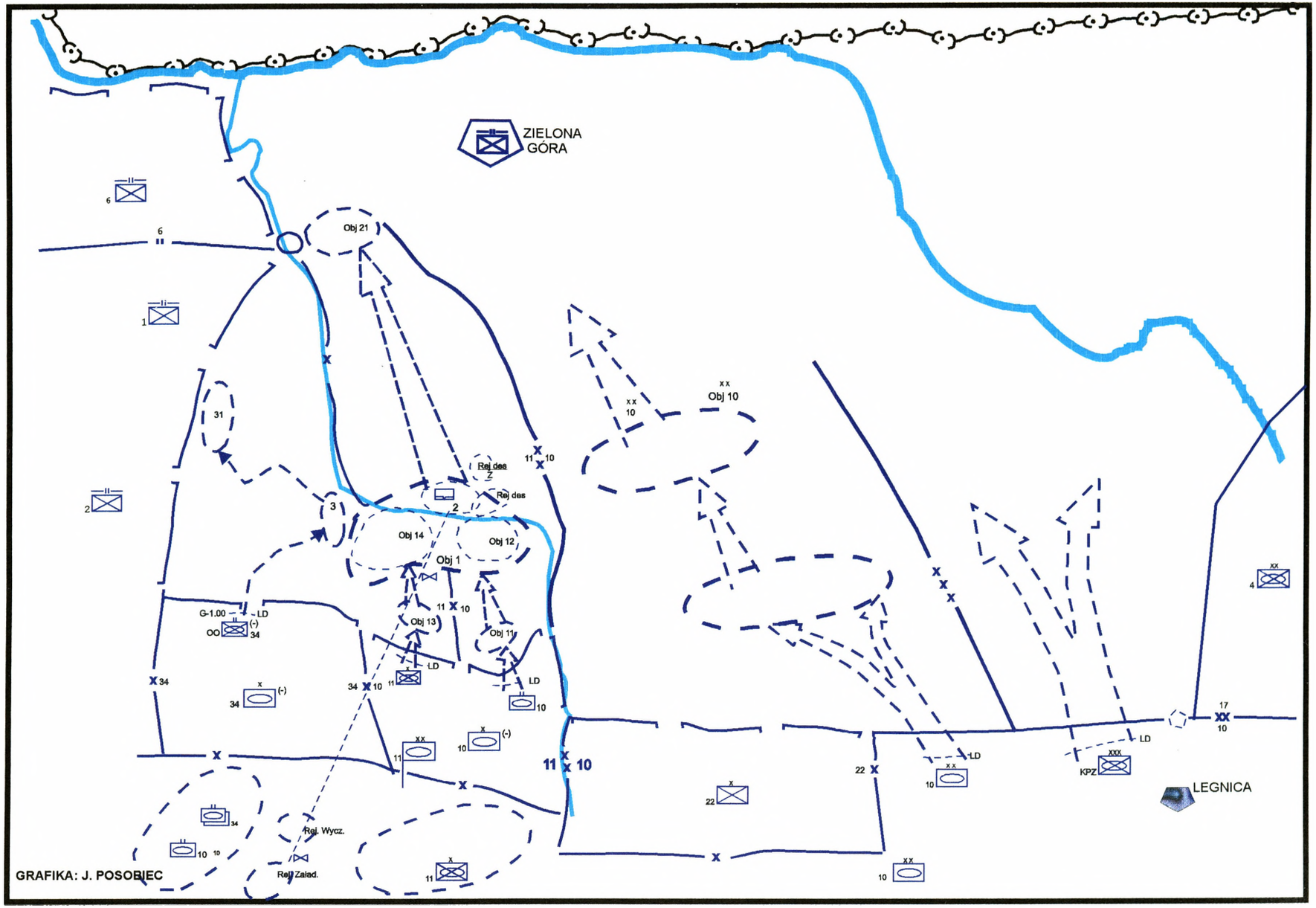

Ćwiczenie ORION-98 Natarcie 11DZ z bezpośredniej styczności z przeciwnikiem

Załącznik 4.6.

Załącznik 4.7.

Płaszczyzny, relacje, obszary koordynacji i współdziałania

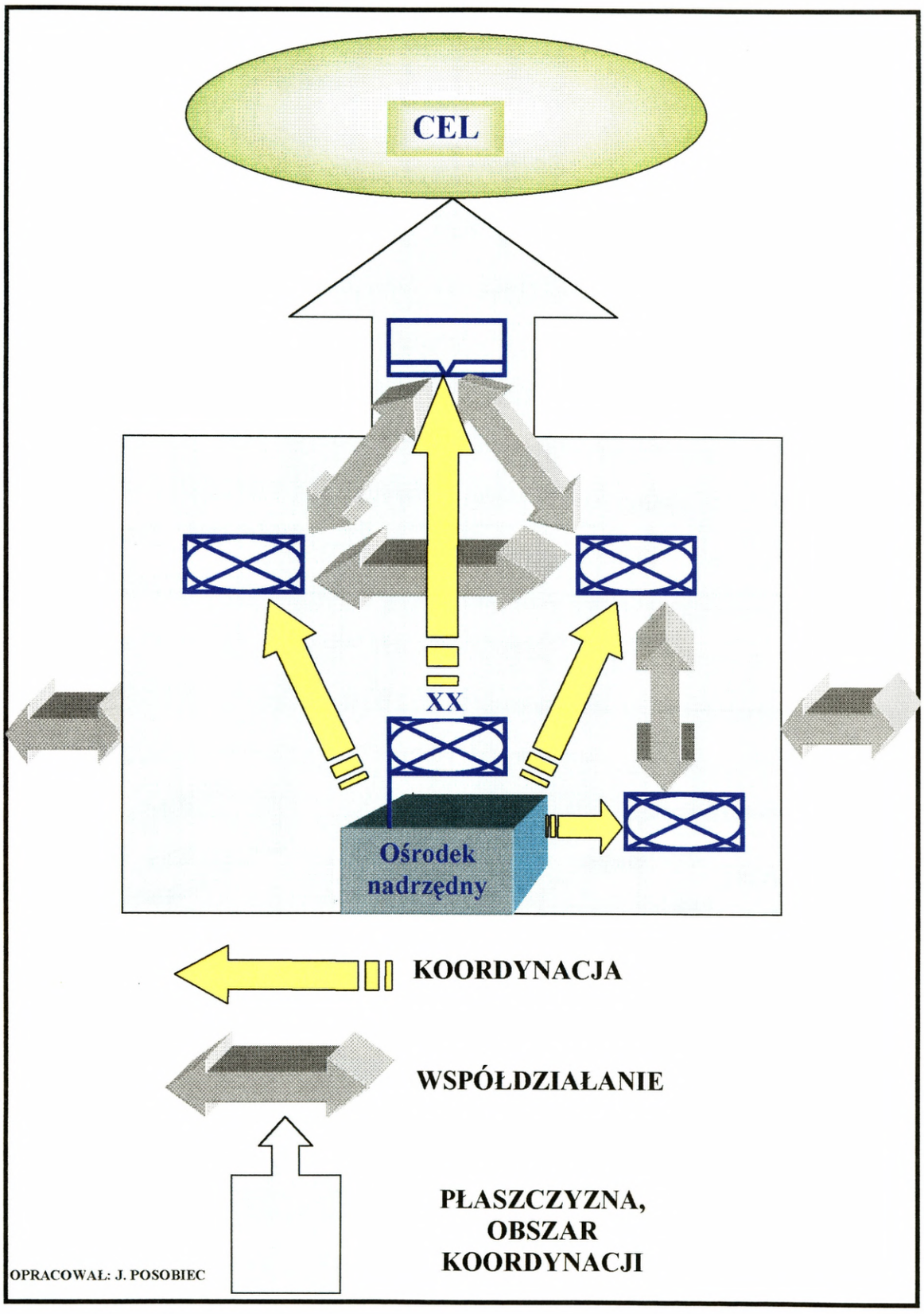

Załącznik 6.1

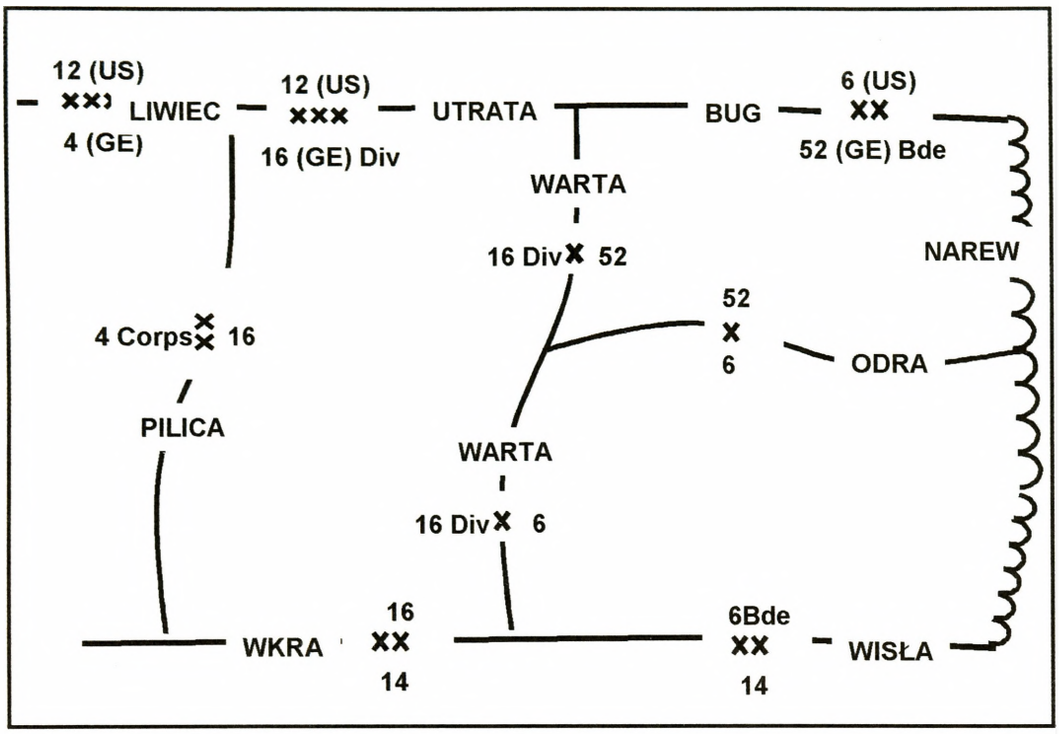

Podział pasa odpowiedzialności dywizji

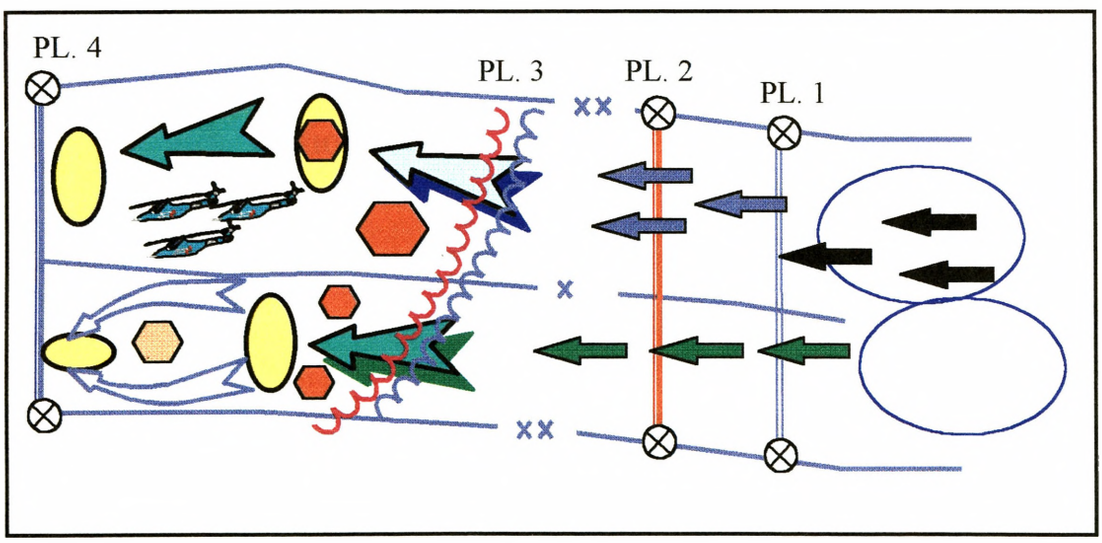

Wybrane elementy synchronizacji manewru w natarciu

Załącznik 6.2.

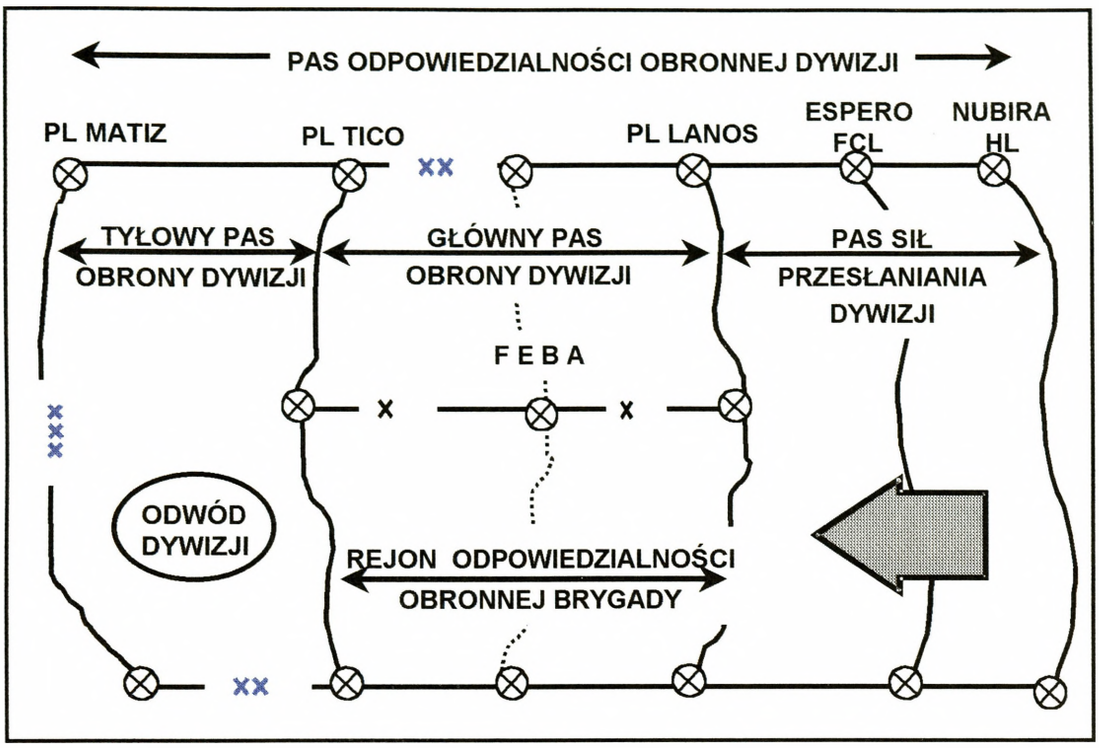

Wybrane elementy synchronizacji manewru w obronie

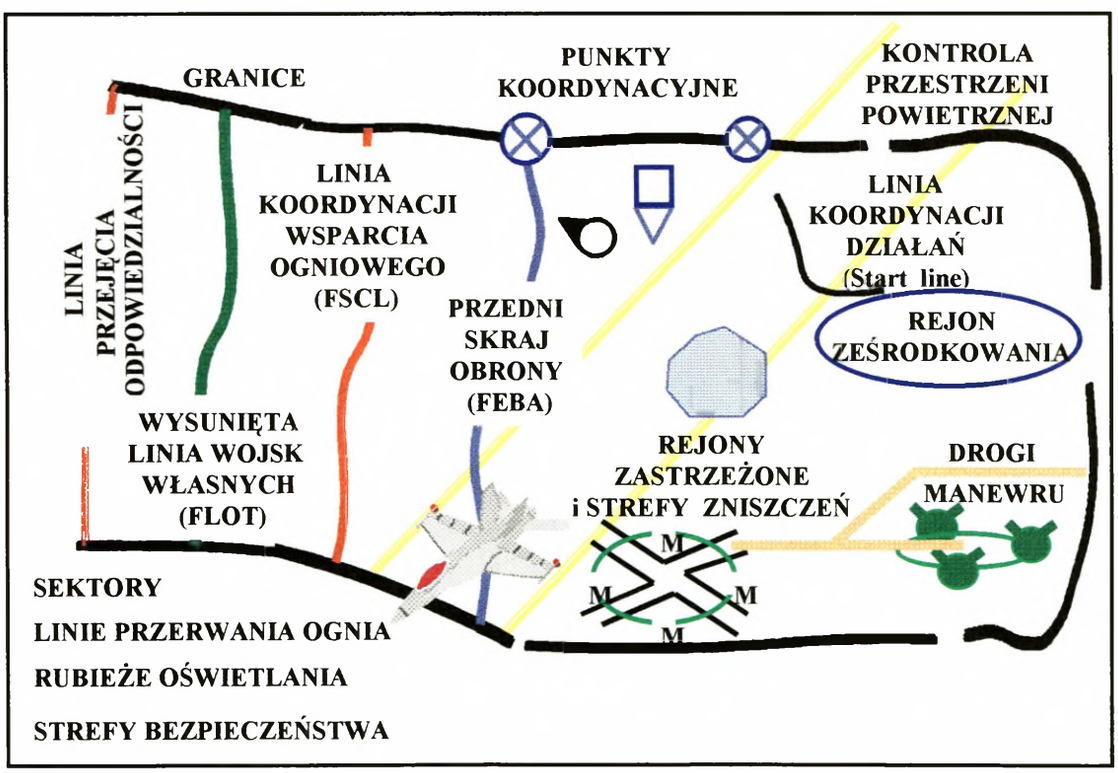

Wybrane elementy synchronizacji ognia i ruchu w obronie

Załącznik 6.3.

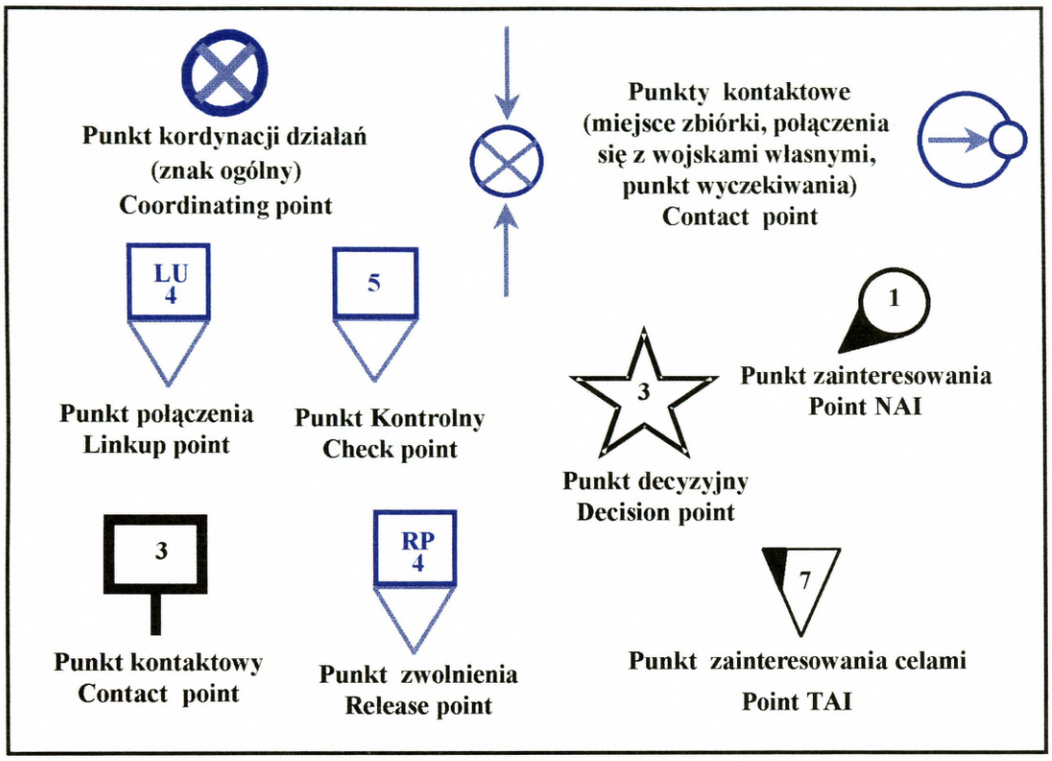

Punkty koordynacyjne w działaniach taktycznych wojsk lądowych

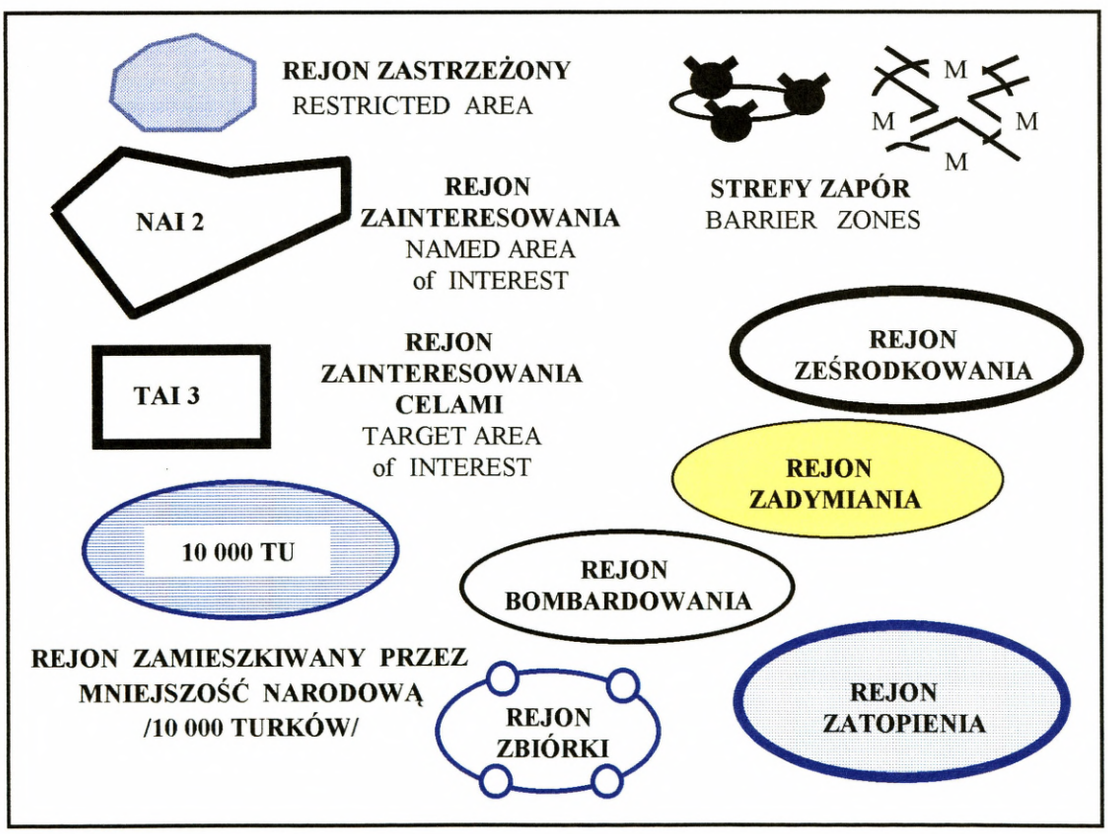

Rejony jako elementy synchronizacji ognia i ruchu w działaniach taktycznych

Załącznik 6.4.

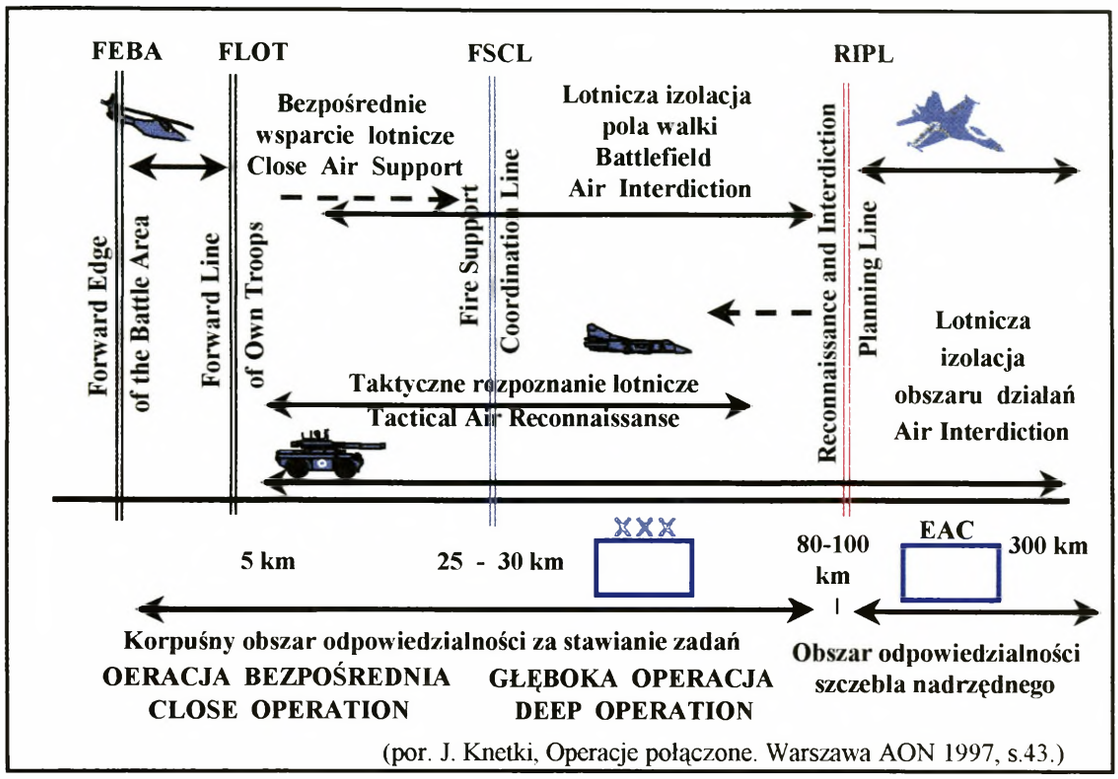

(por. J. Knetki, Operacje połączone. Warszawa AON 1997, s.43.)

Obszary działań Sił Lądowych i lotnictwa Taktycznego
oraz linie planowania i koordynacji działań

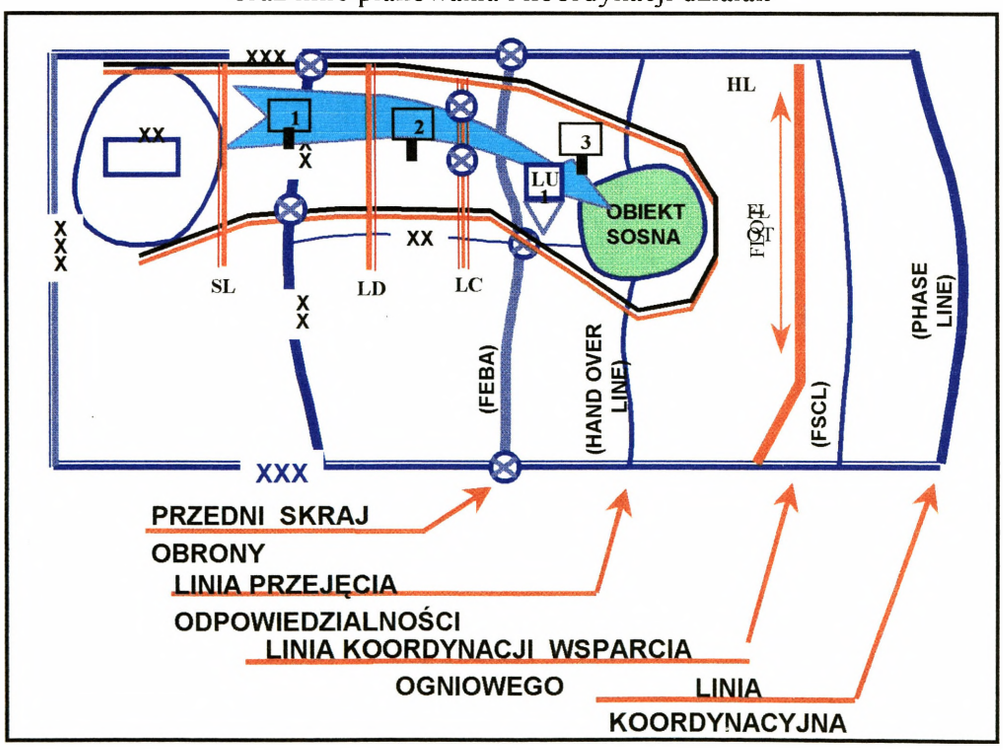

Wybrane elementy kierowania i koordynacji działań
- zwrot zaczepny w obronie **(Control measures)**

TABELA SYNCHRONIZACJI DZIAŁAŃ 12 DZ W OBRONIE

CZAS		H- x -2	H-x-1	H	H +x	H+x+1	H+x+2
DZIAŁANIE PRZECIWNIKA		1. nadzorowanie obszaru działania 2. przygotowanie zgrupowania uderzeniowego		opuszczanie rejonu ześrodkowania	walka w pasie osłony		walka w pasie obrony
PUNKTY DECYZYJNE				(1) – uderzenie lotnictwa	(2) – uderzenia rakietowe na składy i magazyny		(3) wykonanie kontrataku (4) wysadzenie desantu powietrznego (5) blokowanie manewru
MANEWR	działania w głębi	izolacja pola walki		działania specjalne	aktywność sił narodowych		izolacja pola walki
	pas osłony	przygotowanie strefy osłony		gotowość do walki	dezorganizacja natarcia przeciwnika		wycofanie w rejon tyłowy
	pas obrony	przemieszczanie w rejon obrony		przygotowanie obrony	gotowość do działania		walka z przeciwnikiem tworzenie warunków do wykonania zwrotu zaczepnego
	odwód	przemieszczanie		zajęcie rejonu odpowiedzialności		wykonanie kontrataku	odtworzenie przedniej linii obrony
	pas tyłów	rozbudowa rejonów elementów logistycznych		gotowość do odparcia działań głębokich przeciwnika walka z desantami powietrznymi		przyjęcie sił z pasa osłony załadowanie i przelot desantu	
OPL		osłona elementów ugrupowania	walka ze środkami napadu powietrznego		walka ze śmigłowcami przeciwnika		zabezpieczenie kontrataku osłona korytarza przelotu desantu
WSPARCIE OGNIOWE		zajmowanie stanowisk ogniowych	koordynacja działalności ogniowej		walka ogniowa z artylerią przeciwnika wsparcie wojsk osłony		wsparcie ogniowe wojsk wsparcie wykonania kontrataku minowanie narzutowe
ROZPOZNANIE I WRE		rozpoznanie sił przeciwnika	uderzenie R/E osłona R/E wojsk własnych	działania rozpoznawcze na kierunku głównego uderzenia dezinformacja przeciwnika, maskowanie i demonstracja likwidacja elementów rozpoznania przeciwnika			wprowadzenie dodatkowych elementów rozpoznawczych
WSPARCIE INŻYNIERYJNE		rozbudowa inż. strefy osłony	gotowość nr 1 w pasie osłony	realizacja zadań w pasie osłony rozbudowa pasa obrony			realizacja zadań w pasie obrony
LOGISTYKA		uzupełnienie zapasów i przemieszczenie jednostek		osłona i obrona urządzeń logistycznych		uzupełnienie sił z pasa osłony	uzupełnienie wojsk w styczności
DOWODZENIE		kierowanie formowaniem ugrupowania bojowego	przemieszczenie SD	kierowanie walką w pasie osłony		kierowanie walką przemieszczenie WSD	przemieszczenie SD

Załącznik 6.5.

TABELA SYNCHRONIZACJI DZIAŁAŃ 1 BATALIONU W OPERACJI „TARCZA POKOJU"

CZAS		H- x -2	H-x-1	H	H +x	H+x+1	H+x+2
DZIAŁANIE PRZECIWNIKA		1. wzmożone rozpoznanie obszaru działania 2. podsinienie gotowości bojowej		opuszczanie MSD	przemieszczanie w rejony alarmowe		Akcje bojowe, terroryzm, naruszanie strefy buforowej
PUNKTY DECYZYJNE		(1) – przerzut sił wzmocnienia		(2) – gotowość lotnictwa taktycznego			(3) uderzenia śmigłowców i lotnictwa (4) blokowanie manewru (5) niszczenie wybranych celów
MANEWR	działania w głębi	nadzorowanie strefy odpowiedzialności	użycie sił specjalnych		aktywizacja partii narodowych wsparcie ludności ochrona obiektów publicznych		izolacja pola walki wsparcie sił batalionu
	siły główne	przemieszczanie w rejony odpowiedzialności		przygotowanie rejonów	gotowość do działania		walka z przeciwnikiem tworzenie warunków do ograniczenia skali konfliktu
	odwód	przemieszczanie		zajęcie rejonu odpowiedzialności	osłona mniejszości narodowych		wzmocnienie sił głównych luzowanie wskazanych pododdziałów
OSŁONA PRZECIWLOTNICZA		osłona elementów batalionu	gotowość do działania		nadzór i zarządzanie przestrzenią powietrzną		osłona sił batalionu
WSPARCIE OGNIOWE			zajmowanie stanowisk ogniowych		koordynacja działalności ogniowej		selektywne zwalczanie celów wsparcie wojsk
ROZPOZNANIE I WRE		rozpoznanie sił przeciwnika	wywiad narodowy i sojuszniczy	działania rozpoznawcze w strefie odpowiedzialności dezinformacja przeciwnika, maskowanie i demonstracja przeciwdziałanie rozpoznaniu stron konfliktu		przerzut dodatkowych jednostek specjalnych	
WSPARCIE INŻYNIERYJNE		utrzymanie dróg manewru		rozbudowa pasa odpowiedzialności			inżynieryjne zabezpieczenie działań
LOGISTYKA		uzupełnienie zapasów i przemieszczenie jednostek			wsparcie akcji humanitarnych pomoc medyczna		osłona i obrona urządzeń logistycznych
DOWODZENIE		kierowanie przemieszczaniem	przemieszczenie i rozwinięcie polowego systemu dowodzenia		administracja obszarem		kierowanie przeciwdziałaniem

Załącznik 6.6.

Załącznik 6.7.

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ
WYDZIAŁ WOJSK LĄDOWYCH

WYWIAD EKSPERCKI

W praktyce dowodzenia sił zbrojnych państw NATO stosuje się różne formy pracy (na stanowisku dowodzeni i w terenie) służące uzyskaniu synchronizacji na polu walki. W procesie oceny sytuacji po opracowaniu wariantów działania (COA) dokonuje się ich porównania stosując różne techniki determinujące wybór rekomendowanych rozwiązań.

W ramach gry wojennej sztab, głównie oficerowie pionu operacyjnego rozpoznawczego opracowują szereg dokumentów pomocniczych, np. tabele zdarzeń krytycznych, tabele synchronizacyjne, które następnie wykorzystują w kierowaniu działaniami bojowymi. Zasadniczy wysiłek pracy dowódcy i sztabu skierowany jest na zapewnienie sprawnej i terminowej realizacji zadań poprzez zsynchronizowany ruch i ogień na polu walki.

Wobec powyższego obiektem prowadzonych badań jest pojęcie „synchronizacja" u jego podłoża leżą zasadnicze aspekty uzgodnionych działań rodzajów wojsk na szczeblu taktycznym, w tym użycie poszczególnych komponentów ugrupowania bojowego.

Celem zasadniczym tak pojętej synchronizacji jest zespolenie wysiłku wszystkich uczestników walki w jeden system bojowy dla realizacji otrzymanego zadania. W aspekcie zadaniowym celami szczegółowymi będą:

a. W obronie synchronizacja elementów ugrupowania bojowego przeznaczonych do:

    1. Zatrzymania natarcia przeciwnika;

2. Wykonania zwrotu zaczepnego;
3. Rozbicia sił przeciwnika i odzyskania utraconego pasa obrony.

b. W natarciu synchronizacja elementów ugrupowania bojowego przeznaczonych do:
   1. Pokonania strefy osłony;
   2. Rozbicia pierwszej linii obrony przeciwnika;
   3. Potęgowania natarcia.

Prowadzenie operacji na własnym obszarze wskazuje na konieczność zminimalizowania strat i szkód, dlatego należy robić wszystko aby uniemożliwić potencjalnemu agresorowi przeniesienie działań w głąb kraju. Służyć temu może właściwa synchronizacja działań taktycznych. Doświadczenia z powojennych konfliktów zbrojnych wskazują, że w coraz większym stopniu synchronizacja elementów ugrupowania różnorodnych jakościowo zgrupowań taktycznych przyczynia się do powodzenia w realizacji zadań.

Pełne zbadanie zjawiska synchronizacji działań może być możliwe dopiero po poznaniu całego złożonego procesu jakim jest walka różnych rodzajów wojsk na szczeblach taktycznych.

1. Jakie różnice i podobieństwa dostrzega Pan porównując terminy: synchronizacja i współdziałanie?
2. Jak, zdaniem Pana jako eksperta, należy rozumieć istotę i treść terminu „synchronizacja”?
3. W jakim etapie pracy sztabu celowym jest rozważenie problematyki synchronizacji działań?
4. Jakie elementy koordynujące działanie wojsk na polu walki należy wykorzystać w Wojskach Lądowych SZ RP?

5. Jak ocenia Pan zrozumienie problematyki synchronizacji działań w środowisku wojskowym?
6. W Pana opinii, zrozumienie jakich zagadnień związanych z synchronizacją działań sprawia największe trudności?
7. Proszę określić w skali od 1 do 3 (przyjmując, że 1 to wartość najniższa) które z niżej wymienionych elementów ugrupowania bojowego wymagają największej dokładności w zależności do rodzaju walki?

Lp.	Elementy ugrupowania (wybrane)	Natarcie	Obrona	Działania opóźniające
1.	Pierwszy rzut			
2.	Odwód			
3.	Artyleria wsparcia ogólnego			
4.	Artyleria wsparcia bezpośredniego			
5.	Grupa desantowoszturmowa			
6.	Odział Wydzielony			
7.	Desant śmigłowcowy			
8.	Oddział zaporowy			

Załącznik 6.8.

SPRAWOZDANIE Z BADANIA OPINII EKSPERTÓW DOTYCZĄCEGO PROBLEMATYKI SYNCHRONIZACJI DZIAŁAŃ NA SZCZEBLU TAKTYCZNYM

1. TEMAT BADAŃ: Synchronizacja działań na szczeblach taktycznych.
2. METODY BADAWCZE: Metoda ocen ekspertów.
3. CEL BADAŃ: Zdefiniowanie pojęcia synchronizacja i wyodrębnienie jego różnić i podobieństw w aspekcie terminu „współdziałanie".
4. CZAS BADAŃ: Maj 1999 – Lipiec 1999
5. OPIS PRZEBIEGU BADAŃ: badanie przeprowadzono metodą ocen ekspertów objęto min oficerów, którzy:
    1. Ukończyli uczelnie i kursy w państwach Sojuszu NATO,
    2. Uczestniczyli w ćwiczeniach międzynarodowych w ramach „Partnerstwa dla pokoju".
    3. Pełnili misje pokojowe z jednostkami wojsk operacyjnych NATO.

    Badaniami objęto oficerów:

    a. Dowództwo Wojsk Lądowych:
        1. Starszy specjalista oddziału planowania Szefostwa Szkolenia Bojowego,
        2. Starszy specjalista Oddziału Rozpoznania i WRE.

    b. Akademia Obrony Narodowej:
        1. Adiunkt KSZO,
        2. Adiunkt KSZO,
        3. Adiunkt KRWiAO,
        4. Adiunkt KDiŁącz.
        5. Asystent Zakładu Misji Pokojowych
        6. Adiunkt KTO

    c. Związki Taktyczne (POW):
        1. Dowódca 8 batalionu rozpoznawczego,

2. Dowódca 12 batalionu rozpoznawczego,
3. Starszy oficer wydziału rozpoznawczego 1 WDZ,
4. Szef Szkolenia 1WBPanc.

Badania prowadzono techniką opartą na wzajemnym komunikowaniu się, ze względu na możliwość zdobywania dodatkowych informacji poza standardowymi pytaniami, przewidzianymi w kwestionariuszu. Szczególnie przydatne okazały się odpowiedzi oficerów POW uzyskane w czasie pobytu na Konferencji metodycznej kierowniczej kadry rozpoznania w Giżycku (28. 06 – 01.07.99). Oficerowie rozpoznania jako dowódcy priorytetowych jednostek przewidzianych do udziału w operacjach sojuszniczych, brali udział w szeregu ćwiczeniach, gdzie praktycznie mogli poznać wymiar synchronizacji. Duży wkład merytoryczny wnieśli również oficerowie AON, zwłaszcza absolwenci uczelni i kursów organizowanych przez państwa Sojuszu. Praktyczny wymiar synchronizacji poznano w czasie wywiadu z oficerami dowództwa Wojsk Lądowych, którzy w ramach nadzoru służbowego wielokrotnie brali udział w treningach sztabowych i ćwiczeniach dowódczo-sztabowych różnych szczebli dowodzenia jednostek wojsk operacyjnych.

W oparciu o pozyskane odpowiedzi można sformułować w odniesieniu do rozpatrywanych problemów, następujące generalne wnioski:

1. Porównując zakres pojęciowy terminów „synchronizacja" i „współdziałanie" należy wskazać, że synchronizacja dotyczy elementów ugrupowania bojowego przewidzianych do realizacji zadania głównego, natomiast współdziałanie łączy w sobie funkcje planistyczną i realizacyjną, w obecnych uwarunkowaniach lukę tę wypełnia koordynacja rozumiana jako funkcja sztabu zmierzająca do generowania przedsięwzięć kontrolnych umożliwiających sprawną realizację zadań na polu walki poprzez synchronizowanie ruchu i ognia.
2. Istota terminu synchronizacja sprowadza się, w ujęciu prakseologicznym, do zespolenia wysiłku wszystkich elementów ugrupowania bojowego w jeden

układ kooperacji pozytywnej, gdzie uczestnicy walki świadczą sobie wzajemnie usługi uzupełniając w ten sposób możliwości prowadzenia działań swoich partnerów. Treść terminu synchronizacja obejmuje harmonię ruchu i ognia we właściwym czasie i miejscu pola walki.

3. Rozważenie problematyki synchronizacji działań powinno przebiegać w dwu odrębnych etapach. Pierwszy z nich realizowany jest w czasie opracowywania wariantu działania wojsk własnych. Możliwości synchronizacji działań poszczególnych elementów ugrupowania bojowego lub też ich brak, może powodować, że wariant uzyska określony stopień rekomendacji w czasie odprawy decyzyjnej. Drugi etap synchronizacji działań powinien być realizowany po podjęciu przez dowódcę decyzji, może być prowadzony w terenie, zwłaszcza w czasie rekonesansu oraz na stanowisku dowodzenia wzorem armii amerykańskiej jako przegranie scenariusza walki.
4. Różnorodność elementów koordynujących działanie wojsk na polu walki, zwłaszcza na szczeblach taktycznych, powoduje, że przy obecnym stanie wiedzy w tym zakresie trudno jest jednoznacznie wskazać, które elementy całego systemu należy wykorzystać. Złożoność sytuacji taktycznych, stały rozwój środków walki wymagać będzie z czasem wypracowania nowych składowych synchronizujących walkę zgrupowań powietrzno-zmechanizowanych. Dowodem tego są działania bojowe w Zatoce Perskiej na Falklandach, tworzenie powietrzno-lądowych elementów rozpoznawczych czy użycie grup desantowosztrmowych.
5. Zrozumienie problematyki synchronizacji w środowisku wojskowym jest zależne od stopnia zaangażowania określonej jednostki w proces interoperacyjności z siłami sojuszu. Zasadniczo najpełniej zjawisko to postrzegają oficerowi, którzy uczestniczyli w planowaniu walki bądź realizowali częściowe zadania bojowe na poligonach. Znacznie gorzej sytuacja ta przedstawia się w innych oddziałach i pododdziałach, gdzie

funkcjonuje termin „organizacja współdziałania". Trudności w poznaniu problematyki synchronizacji i koordynacji występują także z powodu braku konkretnych wytycznych w tym zakresie, bowiem działalność szkoleniowa w wojskach operacyjnych musi mieć podłoże prawne – instrukcja, zarządzenie, podręcznik. Istniejące rozwiązania i opracowania metodyczne generowane przez różnych autorów nie są spójne bowiem zawierają elementy wielonarodowe: amerykańskie, angielskie, niemieckie.

6. Szczególnie trudno zarówno studentom AON jak i oficerom wojsk operacyjnych rozgraniczyć funkcje planistyczną (koordynacja) od funkcji wykonawczej na polu walki (synchronizacja). Bardzo wiele nieporozumień budzi też określenie, że „synchronizacja działań według linii koordynacyjnych" (prowadzenie opóźniania na wskazanych rubieżach) lub „punkty koordynacyjne wybrane w terenie służą do zsynchronizowania działań poszczególnych elementów ugrupowania bojowego w toku walki" (punkt spotkania jednostek bojowych wykonujących oskrzydlenie).
7. Rodzaj prowadzonej walki wpływa na zakres synchronizacji działań między elementami ugrupowania bojowego, stąd też inny będzie on w natarciu a inny w obronie. Może również wystąpić taka sytuacja bojowe, w której koniecznym będzie przeniesienie priorytetu synchronizacji manewru i ognia z jednego zgrupowania taktycznego na kolejne. Przedstawiona poniżej tabela wskazuje wybrane w aspekcie synchronizacji walki zależności pomiędzy elementami ugrupowania bojowego. Sumaryczne zestawienie wartości zawartych w tabeli pozwala na wniosek, że największy zakres synchronizacji działań między badanymi elementami ugrupowania bojowego ma miejsce w natarciu.

Załącznik 6.9.

ARKUSZ OBSERWACJI ĆWICZEŃ NA SZCZEBLU TAKTYCZNYM Z DOWÓDZTWAMI I SZTABAMI W ASPEKCIE PROBLEMATYKI SYNCHRONIZACJI DZIAŁAŃ

1. TEMAT BADAŃ: Synchronizacja działań na szczeblach taktycznych.
2. METODA BADAWCZE: Obserwacja niestandaryzowana zewnętrzna.
3. CEL BADAŃ: Ustalić sposób i zakres synchronizacji działań w czasie pracy dowództwa i sztabu w okresie przygotowania i prowadzenia walki.
4. CZAS BADAŃ: Kwiecień 1999 - Czerwiec 1999
5. OPIS PRZEBIEGU BADAŃ: badanie przeprowadzono metodą obserwacji niestadnaryzowanej zewnętrznej w czasie ćwiczeń:
    a. Prowadzonych w AON:
        (1) dowódczo-sztabowego nr 122;
        (2) szkieletowego nr 123
        (3) kontrolnego nr 125
    b. Prowadzonych w wojskach operacyjnych:
        (1) dowódczo-sztabowego w 16 DZ

Badaniami objęto działanie dowództw i sztabów w okresie planowania walki i w czasie kierowania działaniami bojowymi. Badania prowadzono wykorzystując możliwość stałego kontaktu z ćwiczącymi na stanowiskach funkcyjnych oficerami a także korzystając z uwag wymienianych po kolejnych etapach ćwiczenia w gronie kierowników taktycznych ćwiczących zespołów. Obserwacja niestandaryzowana jest szczególnie przydatna w badaniach eksploracyjnych (poszukujących) bowiem ukierunkowana jest na uzyskanie odpowiedzi dotyczącej aktualnego stanu rzeczy (jak jest?) – obserwacji faktów, bez przyjmowania jakichkolwiek hipotez. Obserwator ma szeroki zakres pola badawczego. Brak karty obserwacji czy też innego środka standaryzacji

umożliwia szersze możliwości na twórcze poszukiwanie rozwiązań szczegółowych.

Szczególnie przydatne okazały się wyniki obserwacji kierowników taktycznych ćwiczących zespołów, zwłaszcza w okresie gdy prezentowali oni wybrane rozwiązania wariantów natarcia lub obrony będące wynikiem pracy ćwiczących sztabów. Porównanie wyników obserwacji różnych obserwatorów pozwoliło wygenerować obiektywne wnioski dotyczące problematyki synchronizacji. Interesujące obserwacje poczyniono również w trakcie konfrontacji decyzji ćwiczących dowódców, wówczas strony konfrontacji prezentowały zarówno scenariusz działania wojsk własnych jak i przeciwnika.

Oficerowie uczestniczący w ćwiczeniu dowódczo-sztabowym 16 DZ mieli możliwość sprawdzenia nabytej wiedzy teoretycznej z obszaru synchronizacji działań w praktycznym rozwiązywaniu problemów taktycznych. Problematyka ćwiczenia dotyczyła również prowadzenia działań opóźniających, które z racji złożoności wymagają właściwej synchronizacji wielu elementów ugrupowania bojowego.

W oparciu o wyniki prowadzonej obserwacji można sformułować w odniesieniu do problematyki synchronizacji działań na szczeblach taktycznych, następujące generalne wnioski:

1. Synchronizacja działań rozpoczyna się już na etapie opracowywania wariantów działania i stanowi podstawę do określenia czasu prowadzenia walki w pasie sił przesłaniania w obronie oraz na kolejnych rubieżach w działaniach opóźniających. W przypadku natarcia podejście do problemu synchronizacji wyjątkowo szczegółowo rozpatrywane było w okresie przełamania i potęgowania uderzenia.
2. Do najczęściej wykorzystywanych w celach synchronizacji działań należą linie koordynacyjne. Ich rozmieszczenie i oznaczenie nie stanowi problemu zarówno w aspekcie merytorycznym (właściwy wybór w terenie) jak i w

aspekcie graficznego zobrazowania. Zawsze stosowano linie ognia skoordynowanego, linie rozgraniczenia, rozwinięcia do walki.

3. Punkty koordynujące działanie oddziałów i pododdziałów są wykorzystywane w odniesieniu do linii rozgraniczenia. Jedynie w pionie rozpoznania wskazywano punkty połączenia się elementów rozpoznawczych z wojskami własnymi. Nie wykorzystywane były punkty synchronizujące przejęcie i zwolnienie przewodników i oficerów łącznikowych.
4. Na potrzeby prowadzenia walki opracowywano „Tabele synchronizacji działań". Z powodu braku standaryzacji w tym zakresie, w zależności od grupy, tabele wykonywano na wzór amerykański bądź niemiecki, przy czym trzeba nadmienić, że oba rozwiązania nie sprawiły ćwiczącym studentom problemów.
5. Ciekawym rozwiązaniem było przeprowadzenie gry wojennej według przygotowanych scenariuszy walki (wojsk własnych i przeciwnika). W czasie prowadzenia gry doskonalono problematykę synchronizacji działań poprzez wprowadzanie do przyjętego wariantu działania nowych elementów koordynacyjnych (dodatkowe rubież, punkty, rejony).
6. Synchronizując działania pododdziałów wykorzystywano w dużym zakresie doświadczenia z organizacji współdziałania, szczególnie w czasie pracy dowódcy z grupą operacyjną w terenie. Zaobserwowano możliwość adaptacji rozwiązań narodowych na potrzeby interoperacyjności z wojskami NATO.
7. Najlepsze efekty w synchronizacji manewru uzyskiwano podczas planowania przemieszczenia. Duża zbieżność terminów i elementów koordynacji ruchu wojsk występujących w wojskach Lądowych SZ RP i państwach NATO, sprawia, że ćwiczący nie popełniają wielu błędów merytorycznych.
8. Ustalono, że ćwiczący oficerowie wojsk zmechanizowanych i pancernych z doświadczeniem wyniesionym z jednostek operacyjnych, łatwiej pokonywali

trudności związane z synchronizacją działań niż ich koledzy oficerowie specjaliści - rodzajów wojsk.

9. Obiektywna potrzeba, a nawet konieczność zespalania i zgrywania w czasie i przestrzeni wszystkich rodzajów wojsk powoduje, że synchronizacja działań stanowi obiekt zainteresowania wszystkich ćwiczących. Przejawem aktywności w tym zakresie są liczne pytania kierowane do osób funkcyjnych oraz wzajemna wymiana informacji.
10. Z punktu widzenia zakresu kompetencji w sferze synchronizacji, rolę decydującą spełniał dowódca, szef sztabu zaś organizował pracę sztabu, a zwłaszcza oficerów odpowiedzialnych za zabezpieczenie i wsparcie działań, natomiast główna rola merytorycznego przygotowania scenariusza walki spoczywała na pionie operacyjnym.

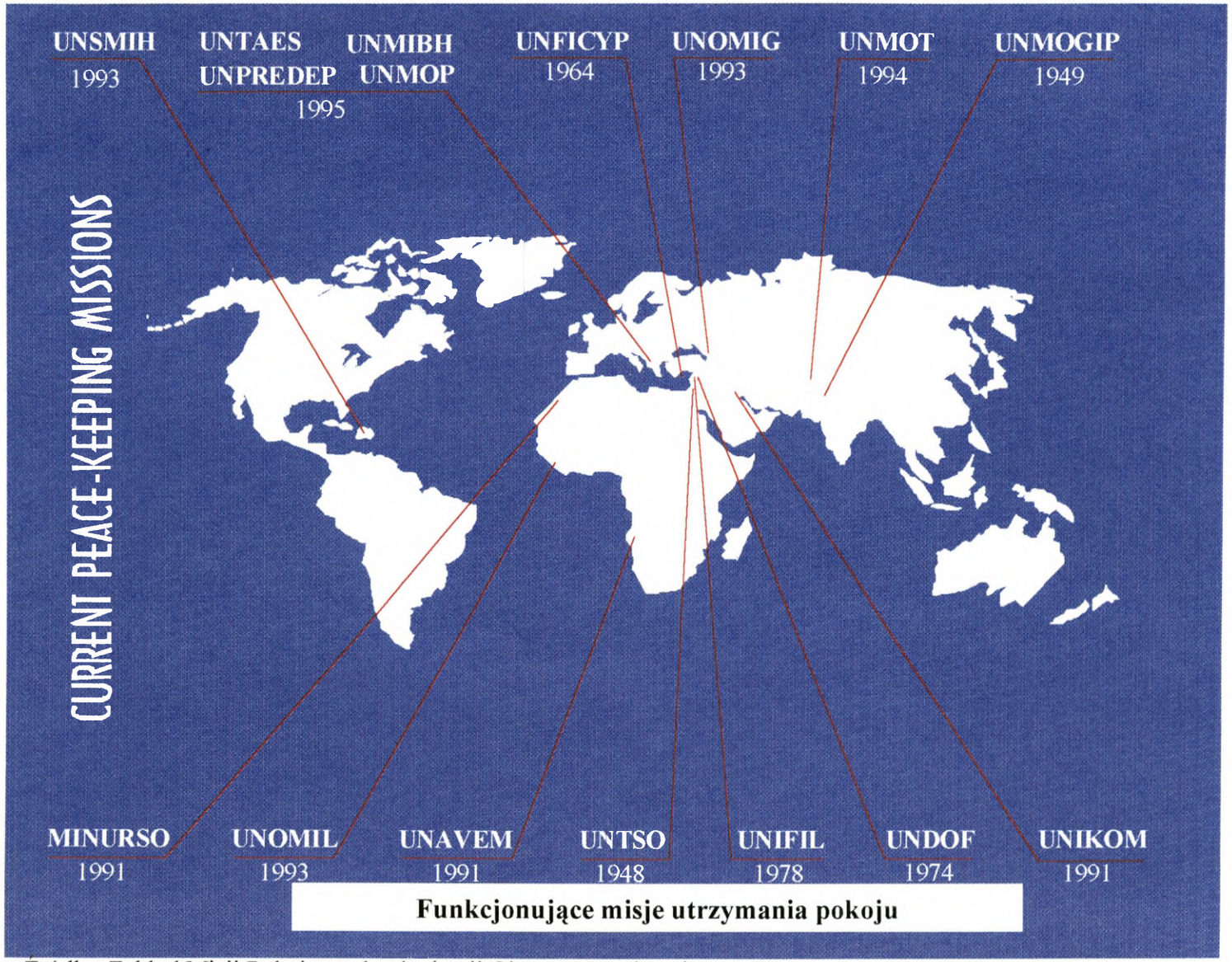

Źródło: Zakład Misji Pokojowych Akademii Obrony Narodowej.

Załącznik 7.1.

Załącznik 7.2.

WYCIĄG Z WYTYCZNYCH
ZASTĘPCY SZEFA SZTABU GENERALNEGO WP
ds. SYSTEMÓW DOWODZENIA I SZKOLENIA
do SZKOLENIA SZ RP w 1998 r. dotyczący operacji pokojowych

Na podstawie „Rozkazu Szefa Sztabu Generalnego WP do działalności SZ RP w 1998 r."

u s t a l a m:

I. W SZKOLENIU STRATEGICZNO-OPERACYJNYM

1. W zakresie szkolenia dowództw i sztabów

W procesie szkolenia priorytetowo traktować zgrywanie komórek organizacyjnych sztabów w praktycznej realizacji zadań planowania i organizacji działań bojowych, a w szczególności:

.....

- w jednym z zamierzeń szkoleniowych (ćwiczenie dowódczo-sztabowe, trening sztabowy) uwzględniać problematykę wydzielenia sił (wojsk) oraz ich użycia w zapobieganiu skutkom katastrof naturalnych i awarii technicznych noszących znamiona klęski żywiołowej, a także problematykę prowadzenia misji pokojowych (w tym działania mające na celu utrzymanie lub wymuszanie pokoju).

.....

.....

3. W zakresie profesjonalnego przygotowania kadry

.....kontynuować nauczanie języków obcych.

Przygotować profesjonalnie kadrę do działań w wielonarodowych zespołach, zgodnie z procedurami dowodzenia i zasadami obowiązującymi w Sojuszu Północnoatlantyckim.

.....

.....

II. SZKOLENIE WOJSK

.....

.....

1. Wojska Lądowe

a) w wojskach pancernych i zmechanizowanych dostosować system szkolenia do aktualnych struktur organizacyjnych, zapewniając warunki pełnej realizacji programowego szkolenia jednostek PKU, rozwiniętych, przewidzianych do działań w ramach programu PdP oraz misjach pokojowych.

Główny wysiłek szkoleniowy ukierunkować na profesjonalne przygotowanie kadry zawodowej pod względem umiejętności szkoleniowo-metodycznych oraz do realizacji zadań wynikających z bojowego przeznaczenia pododdziałów i oddziałów.

b) w wojskach aeromobilnych priorytetowo traktować szkolenie specjalistyczne w aspekcie zadań, do jakich wykonania przeznaczone są te jednostki. Doskonalić jednocześnie stany osobowe w pełnym opanowaniu procedur dotyczących problematyki związanej z udziałem w misjach pokojowych.

.....

.....

III. INTEROPERACYJNOŚĆ Z NATO

W jednostkach organizacyjnych SG WP i dowództwach RSZ zintensyfikować prace nad dostosowaniem obowiązujących regulaminów walki, podręczników i programów szkolenia operacyjnego i taktycznego do procedur obowiązujących w NATO. Do czasu ich modyfikacji wdrażać w bieżącej problematyce szkoleniowej wnioski i doświadczenia z udziału w ćwiczeniach w ramach PdP i misji pokojowych, a otrzymane podczas tych ćwiczeń materiały wykorzystywać jako pomocnicze i uzupełniające w procesie szkolenia.

.....

.....

W planowaniu i przygotowaniu ćwiczeń od szczebla brygady wzwyż przyjąć metodykę pracy sztabów państw NATO, wydłużając czas planowania i przygotowania ćwiczenia. Wzorem ćwiczeń PdP wprowadzić przed rozpoczęciem głównego ćwiczenia nowe formy doskonalenia, jak warsztaty, seminaria, szkolenia zgrywające poszczególnych elementów, ćwiczenia wstępne.

W szkolenia i kursach języka angielskiego priorytetowo traktować opanowanie terminologii wojskowej oraz umiejętności opracowywania podstawowych dokumentów bojowych.

Załącznik 7.3.

Przykłady przedsięwzięć szkoleniowych uwzględniających działania na rzecz wsparcia pokoju.

Lp.	Źródło informacji	Miejsce przedsięwzięcia	Krótki opis
1	Polska Zbrojna nr36 (11.09.1998 r.)	St. MOWGAN (baza lotnicza RAF)	Międzynarodowe ćwiczenie z udziałem żołnierzy z 18 państw (m.in. samoloty An-26 z 13 Pułku Lotnictwa Transportowego oraz skoczkowie i personel medyczny z 6 Brygady Desantowo-Szturmowej z Krakowa). Prowadzone w Wielkiej Brytanii w ramach PdP pk. „Cooperative Bear '98". Celem szkolenia było wymiana doświadczeń i trening praktyczny w prowadzeniu ewakuacji ludności cywilnej z rejonów zagrożonych konfliktem zbrojnym lub klęską żywiołową oraz w udzielaniu pomocy humanitarnej.
2	Polska Zbrojna nr25 (18.06.1999 r.)	FINNEMARK	Ćwiczenie z udziałem grup wojskowych z 10 krajów, w tym czterech oficerów z wrocławskiej WSO. Prowadzone w ramach PdP pk. „Barents Peace - 99". Objęło ono planowanie i przeprowadzenie operacji lądowych oraz powietrznych typowych dla misji pokojowych. Doskonalono współdziałanie na poziomie taktycznym oraz współpracę z cywilnymi organizacjami humanitarnymi.
3	Polska Zbrojna nr25 (18.06.1999 r.)	MIŚNIA	Międzynarodowe seminarium Akademii Ewangelickiej (szóste z udziałem Polski) odbyło się w Niemczech. Żołnierze czescy, niemieccy i polscy (żagańska dywizja oraz „górale" z 22 Karpackiej BPG) doskonalili działania podczas misji pokojowych i humanitarnych.
4	Polska Zbrojna nr26 (25.06.1999 r.)	ŚWIĘTOSZÓW	Batalion zmechanizowany z 10 BKPanc wzmocniony kompanią logistyczną i kompanią zabezpieczenia działań, przeprowadził poraz pierwszy (do tej pory odbywały się ćwiczenia dowódczo – sztabowe) ćwiczenie, którego celem było utworzenie strefy buforowej w rejonie konfliktu
5	Polska Zbrojna nr23 (09.07.1999 r.)	ŚWIĘTOSZÓW	Ćwiczenie batalionowe zakończyło miesięczne szkolenie taktyczne zgrupowania poligonowego ze składu 10BKPanc przewidywanego do udziału w misji pokojowej na Bałkanach. Ćwiczenie obserwował attache wojskowy USA (płk James Cox).
6	Polska Zbrojna nr32 (06.08.1999 r.)	Poligon JAWORÓW pod LWOWEM	W ramach Partnerstwa dla Pokoju odbyło się ćwiczenie komputerowe kryptonimem „Tarcza Pokoju '99". Uczestniczyło w nim 1300 żołni z 13 państw, w tym z Polski (ok. 180 żołnierzy – dwie kompanie Mieszanego batalionu polsko – ukraińskiego Sił Pokojowych (POLUKRBAT). Podstawowym celem manewrów było wypracow przez dowódców brygad i ich sztaby praktycznych zadań co do agr konfliktów i wsparcia międzynarodowych operacji pokojowych, któ scenariusz podobny był do sytuacji w Kosowie.
6	Polska Zbrojna nr42 (15.10.1999 r.)	Poligon ŻAGAŃ	Odbyło się ćwiczenie pod kryptonimem „Orion". Było ono sprawdzianem zdolności jednostek do osiągnięcia gotowości bojowej, a następnie działanie zgodnie ze standardami dla sił szybkiego reagowania. Biorące w ćwiczeniu jednostki 10 BKPanc symulowały utrzymywanie pokoju pomiędzy stronami fikcyjnego konfliktu zbrojnego. Szkolenie ok. 4 000 żołnierzy kosztowało 4 mln złotych. Ostatnią fazę ćwiczenia obserwowało15 przedstawicieli OBWE oraz kilkunastu attache' wojskowych. Była to realizacja postanowień wynikających z Dokumentu Wiedeńskiego OBWE na temat środków budowy bezpieczeństwa i zaufania

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji prasowych.

Załącznik 7.4.

ARKUSZ OBSERWACJI

ĆWICZENIA DOWÓDCZO-SZTABOWEGO NR 123 i 142

ze studentami studiów dyplomowych AON w roku akademickim 1998/1999

W KONTEKŚCIE TAKTYCZNYCH ASPEKTÓW DZIAŁAŃ NA RZECZ WSPARCIA POKOJU

1. TEMAT BADAŃ: Taktyczne aspekty działań na rzecz wsparcia pokoju.
2. METODA BADAWCZE: Obserwacja niestandaryzowana zewnętrzna.
3. CEL BADAŃ: Ustalić sposób działania Brygady Międzynarodowej w ramach operacji pokojowej.
4. CZAS BADAŃ: 07 –10. 06 1999 r.
5. OPIS PRZEBIEGU BADAŃ:

Badania przeprowadzono metodą obserwacji niestadnaryzowanej zewnętrznej w czasie ćwiczenia prowadzonego w AON. Teren badań objął uwarunkowania organizacyjno-metodyczne oraz operacyjno-taktyczne jednostronnego dwuszczeblowego ćwiczenia dowódczo-sztabowego na tematy: *Działania operacyjno-taktyczne* i *Działania taktyczne oddziału w składzie związku taktycznego.* Obszarem ćwiczenia był terenu lesisto-jeziorny Pojezierza Pomorskiego (część zachodnia). Obserwacja objęła działanie dowództw i sztabów (2 DZ – ćwiczącej i Brygady Międzynarodowej – ćwiczącej) w okresie planowania walki i w czasie kierowania działaniami bojowymi z polowych stanowisk dowodzenia dywizji i brygady rozwiniętych w terenie (w początkowej fazie dla Brygady Międzynarodowej w bloku szkoleniowym Brygady Łączności w

WALCZU. Badania prowadzono wykorzystując możliwość stałego kontaktu z ćwiczącymi na stanowiskach funkcyjnych oficerami (m.in. dowódca dywizji kpt. Marek BURDA i dowódca brygady ppłk Christian BEHME), a także korzystając z uwag wymienianych po kolejnych etapach ćwiczenia w gronie rozjemców. Obserwacja niestandaryzowana jest szczególnie przydatna w badaniach eksploracyjnych (poszukujących) bowiem ukierunkowana jest na uzyskanie odpowiedzi dotyczącej aktualnego stanu rzeczy (jak jest?) – obserwacji faktów, bez przyjmowania jakichkolwiek hipotez. Obserwator (obserwację prowadził rozjemca taktyczny przy 2 DZ – ppłk dr Jan KALINOWSKI) ma szeroki zakres pola badawczego. Brak karty obserwacji czy też innego środka standaryzacji umożliwia szersze możliwości na twórcze poszukiwanie rozwiązań szczegółowych.

Szczególnie przydatne okazały się wnioski ćwiczących dowódców, zwłaszcza w okresie gdy prezentowali oni wybrane rozwiązania wariantów działania, będące wynikiem pracy ćwiczących sztabów. Porównanie wniosków różnych uczestników ćwiczenia pozwoliło wygenerować obiektywne wnioski dotyczące problematyki taktycznych aspektów działań na rzecz wsparcia pokoju. Interesujące obserwacje poczyniono również w trakcie konfrontacji decyzji ćwiczących dowódców, wówczas strony konfrontacji prezentowały zarówno scenariusz działania wojsk własnych jak i przeciwnika.

Oficerowie uczestniczący w ćwiczeniu dowódczo-sztabowym mieli możliwość praktycznego zastosowania zasad operacji pokojowej z obszaru wcześniej stosunkowo mało znanego pod względem teoretycznym. Pomocne w tym zakresie okazały się: wiedza i umiejętności studentów rozwiązywaniu problemów taktycznych nabyte w procesie studiów oraz wiedza i umiejętności doświadczonych w problematyce operacji pokojowych rozjemców.

6. GŁÓWNE DANE Z SYTUACJI POLITYCZNO-MILITARNEJ:

Od kilku miesięcy narasta konflikt pomiędzy „BURGIĄ" i „PIASTOWIĄ". Ta pierwsza występuje z roszczeniami terytorialnymi wobec drugiej i odrzuciła propozycję rozmów pokojowych. Dąży jednocześnie do rozwiązania sporu w drodze agresji. Jej formą ma być operacja powietrzno-lądowa. Natomiast opanowany obszar zamierza utrzymać do czasu zakończenia rozmów kończących konflikt.

Władze „PIASTOWII" cały czas dążą do pokojowego rozwiązania powstałego kryzysu. Odrzuciły roszczenia terytorialne i zwróciły się do społeczności międzynarodowej z prośbą o pomoc. Jednocześnie rząd wyraził zgodę na utworzenie strefy buforowej i rozmieszczenia w niej międzynarodowych sił rozjemczych.

W fazie poprzedzającym starcie zbrojne skonfliktowanych stron, 2 DZ planuje obronę w ramach operacji obronnej korpusu natomiast Brygada Międzynarodowa Sił Stabilizujących po zajęciu rejonu na terenie „PIASTOWII" (STARGARD SZCZECIŃSKI, DOBRZANY , MASZEWO) planuje w ramach przedsięwzięć utrzymania pokoju działania w rejonach odpowiedzialności rozjemczej (strefa na granicy pomiędzy skonfliktowanymi stronami).

W fazie starcia zbrojnego stron Brygada Międzynarodowa zostaje podporządkowana operacyjnie broniącej się 2 DZ i planuje i realizuje natarcie w ramach przedsięwzięć wymuszania pokoju na agresorze.

7. WNIOSKI:

1) Brak pełnej obsady osób funkcyjnych (np.: G – 1, G – 4, G – 6);

2) Brak zespołu podgrywającego z zakładu misji pokojowych oraz własnych pododdziałów;

3) Zbyt ogólnie sprecyzowane zadanie do działania – np.: brak klauzuli *„Rules of engagement"* - (ROE);

4) Brak relacji współdziałania pomiędzy ZT walczącymi w Korpusie Zach.
a BM;

5) Oficerowie ćwiczący jako sztab BM powinni posiadać doświadczenie zdobyte podczas pełnienia służby misjach pokojowych lub brać udział wcześniej w tego typu ćwiczeniach;

6) Struktury ćwiczących pododdziałów winny być przedstawiane bardzo szczegółowo – pododdziały zabezpieczające nawet do szczebla drużyny;

7) W „DANYCH DODATKOWYCH" umieszczać krótkie charakterystyki
i możliwości wykorzystania pododdziałów narodowych, ewentualnie podana informacja - ... traktować jak własne ...;

8) Wcześniej przeprowadzić zajęcia z rodzajów wojsk w czasie których zrealizować temat np.: „Użycie RW w operacjach pokojowych";

9) Użycie BM powinien określać Mandat Międzynarodowy, a nie Zarządzenie Operacyjnego;

10) Uwzględnić odmienną rolę komórki G – 2 w czasie prowadzenia operacji pokojowej;

12) Planowanie działań rozjemczych obejmowało wyznaczenie a następnie podział strefy buforowej na sektory odpowiedzialności;

13) Podstawowym elementem nadzoru przestrzegania pokoju była sieć posterunków obserwacyjnych;

14) Natarcie BM w etapie wymuszania pokoju na agresorze realizowane było zgodnie z zasadami działań wojsk operacyjnych;

15) Szczególnie istotna okazała się potrzeba autonomiczności działania Brygady Międzynarodowej pod względem logistycznym.

Druk AON zam. nr 591/WW/